

Мата Хари

Ан Браганс

*Най-известната
танцьорка, куртизанка,
шпионка в света*

**АН БРАГАНС
МАТА ХАРИ
ПРАХ В ОЧИТЕ**

Превод: Веселина Илиева

chitanka.info

Париж, 1904-та. Отбраното общество в затъмнения салон на мадам Киреевски очаква поредната новост на известната парижка ценителка на изкуството. Лампите светват и разкриват на импровизираната сцена млада жена, висока и стройна, с гъсти черни коси и смугла кожа. Под звуците на ситар екзотичната красавица започва своя танц, извива гъвкавото си тяло в непознати и невиждани досега движения. Затаила дъх, публиката се пренася в индийските храмове, сред девадаси, вадаши и научи, опива се от усещането за свещена сладост и за божествени нощи. И когато неземната жена отхвърля и последния воал от голото си тяло и се скрива от погледа, в салона се възцарява тишината на неверието. Видение ли е било това?

Родила се е звезда. Мата Хари е започнала своето триумфално шествие.

Парижката, германската, италианската преса не желят суперлативи за дъщерята на храмова танцьорка. И никой не подозира, че зад необичайната външност и измисленото име и самоличност се крие всъщност Маргарета Гертруда Зеле, лейди Маклеод, дъщеря на холандски шапкар, омъжена за възрастен шотландски барон.

Маргарета обикаля страни, превзема сцени и салони, а годините вървят. С тях си отива младостта, отиват си и парите през широките пръсти на свикналата на лукс и разкош жена. И на четиридесет години Мата Хари, куртизанката, познала преклонението на графове и барони, на принцове и банкери, се влюбва — за пръв път в живота си — с онази любов, която не знае пречки, за която и смъртта е без значение...

На Пол и Жорж Брезу

ПЪРВИЯТ БАРОН

Безгрижна, безделна, размекната от лятната жега, тълпата се точи покрай коловоза, където вече чака композицията. Сред множеството, което тъпче на място, дете хленчи и се оплаква, че се задушавя, мъж сваля сламената си шапка и бърше чело, докато там, над навалищата, трепка светлото петно на омбрела. Тласкани от безделието, цели семейства са дошли тук, шляят се по перона и, трябва да признаем, пречат, задръстват пътеката, която отпътуващите пътници трябва да превземат, за да стигнат до вагоните. Адам Зеле е един от хората, който нервничи и се притеснява: не бива да изпускат този влак, последния за деня за Леуварден. Той хвърля поглед назад към Маргарета, която го следва.

— Побързай, малката ми! Хайде, върви! Бързо, дай ми ръка!

Хванал за ръка дъщеря си, той се опитва да разцепи тълпата от зяпачи, проправя си път с лакти, дори би използвал и бастуна си, само и само да си отвори път и да отблъсне тези досадници, но донякъде от благоприличие се въздържа. Проклет ден! Как им е хрумнало да вземат билет за отиване и връщане между Леуварден и Амстердам точно на 7 август, когато цялата градска сган се шляе и си угажда на обществени места? Да, но именно този 7 август е особена дата, важен ден: днес Маргарета става на десет години и Адам Зеле е обещал да я заведе в зоологическата градина за рождения ѝ ден. Все пак не съжалева, защото обещанието, дадено на скъпото дете, на любимото дете, е нещо свещено и е редно да бъде спазено.

Що се отнася до детето, то не споделя нито притесненията, нито раздражението на баща си: очарованата ѝ ретина е запечатала гледката от пауна, на който през ранния следобед дълго се е възхищавала в зоологическата градина. Маргарета не е и предполагала, че съществува подобна птица — а дали е птица? Този паун, който само разперваше опашка, бе засенчил всички останали животни — жирафи, слонове, маймуни или хищници. Следвайки баща си към влака, тя се чуди по

какъв начин ще опише на своите братя и сестри великолепната птица и се опасява, че думите ѝ няма да са достатъчни, за да им разкаже за нея.

Тя не забелязва колко много гълпата забавя хода им, а сред окръжаващата ги глъчка не чува нито призивите, нито виковете, нито как машината свири и бълва струи пара. Пред погледа ѝ продължава да се разгръща гледката на изпъстрените със синьо и златно пера и едва когато баща ѝ спира ненадейно — най-после са се добрали до вагона — и тя се блъска в гърба му, разбира, че са на Амстердамската гара в същия този 7 август 1886 година и им предстои да отпътуват с влака за Леуварден.

Пред вратата една много елегантна дама, затруднена от обемиестия си багаж и от облечено изцяло в розово момиченце, се оплаква на Адам Зеле от безцеремонността на носача, който току-що я е зарязал.

— Под претекст, че влакът ще тръгне, той не се съгласи да отнесе куфарите ми до купето, където имам резервация!

Това да е! Адам Зеле изпитва дълбоко облекчение от възможността да прояви любезност: с усмивка грабва двата кожени куфара, качва ги на вътрешната платформа, после хваща младата госпожица под мишниците, поставя я близо до багажа и обръщайки се галантно към майката, предлага ѝ опората на юмрука си.

Маргарета, която е твърде едра за възрастта си, не се нуждае от помощта на баща си: един подскок с дългите крака ѝ е достатъчен, за да се присъедини към пътничките. Адам Зеле вече е хванал здраво двата куфара на непознатата и тръгва напред към купето, където по случайност ще пътуват заедно. Цвърчейки като птичка, дамата не спира да благодари за щастливото провидение, изпречило на пътя ѝ такъв джентълмен, докато гореупоменатият се заема да подреди багажа в мрежата, раздава жестове на внимание, предлага на елегантната дама да спусне щорите, за да не я притеснява залязващото слънце, кани я да седне до прозореца...

— Ах, господине — възкликва тя, веднъж настанила се на избраното от нея място — господине...?

Тогава Маргарета вижда как баща ѝ повдига сламената си шапка — татко винаги носи шапки от най-добро качество поради простата причина че е шапкар — и се навежда към дамата, преди да ѝ се представи:

— Барон Адам Зеле на вашите услуги, скъпа госпожо.

— О... барон! Скъпи барон Зеле, хиляди благодарности...

Маргарета не обръща внимание на превземките на елегантната дама, но се учудва какъв видим ефект произвежда върху нея тази дума „барон“. Защото дамата веднага се изчервява и се разтапя в извинения, придружавайки своите ласкателства с хвърлени изпод воалетката съучастнически погледи. Колко странни са възрастните, когато се разчувстват от толкова малко! „Барон“? Пфу! Момиченцето чува за първи път Адам Зеле да се представя по този начин, но вероятно той има своите основания: тъй като дамата изпитва истинско благоговение към баща ѝ и думите му ѝ въздействат като закон, Маргарета го подкрепя, застава на негова страна и се съобразява с желанията му независимо от евентуалните последствия.

Отегчена от бърборенето на дамата, тя престава да я слуша: гали сивия плат на подлакътника под дясната ѝ ръка, следва с пръст копринения галон и смътно усеща, че тази дума „барон“, с която се е окичил баща ѝ и чието значение съвсем не ѝ е ясно, е добре дошла, защото подхожда на заобикалящия ги лукс във вагона от първа класа. Таванът на купето, стените и преградата са облечени със същата сива материя, тъй мека при допир. Тя покрива седалките и подлакътниците, а пердетата, подобно на щорите, направени да се дърпат с лекота, са от коприна. „Коприната улавя светлината точно както кръглите петна на великолепия паун“, мисли си тя.

— И цяла година ли живеете в Леуварден, господин барон?

Превзетият, леко писклив глас на дамата придава блясък на думата „барон“ и я кара да искри като коприната, като разперената бляскава опашка на пауна. Адам Зеле придърпва панталона си над белите гетри и отвърща, че през топлото време живее в имението си в околностите на Хага. Маргарета знае, че няма такова нещо: семейство Зеле не с напускало Леуварден. Впрочем то притежава единствено дома на „Гроте Керкстрат“ № 28, чийто партер е зает от ателието на шапкаря. Въпреки старото съучастие, което ги свързва, тя отправя към баща си вероятно твърде настойчив поглед, защото „баронът“ смръщва вежди макар и за кратко, но твърде изразително: мълчи, скъпа, не ме издавай, ще ти обясня по-късно. Много добре. Тя, Маргарета, не се нуждае от обяснения, нито от оправдания. Макар все още да не знае, че барон е титла — и в случая, присвоена — тя разбира, че всичко това е

само игра, и тази игра, в която участва мълчаливо, ѝ харесва безкрайно много.

Люляна от ритъма на колелата и още повече от напевните извивки на непознатата, Маргарета задремва и в леко полюшваната ѝ глава се смесват и разменят значенията на думите „барон“, „паун“, „коприна“. Лека-полека тя открива красотата, леконравието, сладострастието. Неволно, в деня на нейното рождение, когато навършва своите десет години, тя е посветена в лукса и лъжата и те ще направляват живота ѝ, сякаш гравирани завинаги върху олтара на нейния личен закон.

Влакът пристига в Леуварден по тъмно. Но това е лятна нощ и пълната луна оцветява в бяло сградите, осветява околността като малко слънце и то със сигурност по-добре от уличните фенери, разпръсващи тук-там бледа светлина. Дамата, все така придружавана от детето с розови рюшове, следва своя едnodневен верен рицар, нагърбил се отново с багажа ѝ. Маргарета върви най-отзад.

На излизане от гарата елегантната дама насочва облечената в ръкавица ръка към грациозен впряг, спрял там, отдясно.

— А, ето моята кола... Господин барон, вашата компания направи прекрасно това пътуване, което се очертаваше като най-ужасно. Отново огромна благодарност.

„Барон“ Зеле се покланя над подадената му деликатна ръка, целува я, изправя се и за да направи повече от необходимото, симулира леко раздразнение.

— Аз нямам вашия късмет, скъпа госпожо. Моята кола закъснява. Нещастният ми кочияш пак се е замотал по пътя!

Актьорското изпълнение на баща ѝ донякъде забавлява Маргарета и вероятно събужда леко възхищение. Да, тя му се възхищава, задето е довел докрай тази комедия, и то без никаква грешка. Защото колата, която твърдят, че очакват, не съществува разбира се, още по-малко — кочияшът.

Следват още няколко размени на любезности, после красивото купе се отдалечава, клатушкайки се по паветата. Адам Зеле най-последно може да си отдъхне. И той си отдъхва, дори се смее, повеждайки

дъщеря си към наредените срещу гарата файтони под наем в очакване на клиенти.

— Хайде, малката, към къщи!

Кочияшът на първия файтон е задрямал върху капрата, увит в широк редингот с тройна яка. Дрехата деформира силуета му и той прилича на чудовищен бръмбар. Адам Зеле допира с края на бастуна рамото му, човечецът подскача, отгърсва се, извинява се...

— Какво?... А, да... Ах, господине...

— „Гроте Керкстрат“ № 28! — подхвърля Адам Зеле. — Спокойно, ние не бързаме.

Той не бърза, има да казва две-три неща на дъщеря си, а пътуването няма да трае дълго. Настанява Маргарета под кожения гюрук, сяда до нея и я придърпва към себе си.

— Малката, у дома не бива да говориш за тази среща, разбираш ли ме?

Маргарета не вижда лицето на баща си, защото в колата е твърде тъмно. Долавя единствено притеснението, прозиращо в интонацията на гласа му. Тя кимва с глава.

— Няма да казваш и че сме пътували в първа класа, нали? Това ще бъде нашата тайна.

Той въобще не намеква за „барона“, което не изненадва Маргарета. Въпреки това тя чувства, че задължително трябва да включи тази дума в новото съучастничество, което той се опитва да изгради помежду им, в тази тайна. Лесно ще ѝ е да не разгласява нищо относно пътуването и непознатата дама, не е трудно да го обещае, но да се въздържа да спомене пред братята и сестрите си за великолепието на пауна, в това не е сигурна. Тя се върти на седалката, опитва да се освободи от прегръдката на баща си.

— Какво има, Маргарета?

— Ами... питах се дали бих могла да говоря за пауна, който видяхме в зоопарка.

Адам Зеле прихва и гръмкият му смях отеква като гръмотевица в малката кабина.

— Разбира се, скъпа! Опиши всички животни, които видя.

— Не. Само пауна — уточнява тя сериозно.

И в погледа ѝ приказната птица продължава да върти опашка, а в устата ѝ се появява ново, прелестно усещане — усещане от непознат,

забранен плод: тайната.

Всички малки Зелe са русокоси, синеоки, с порцеланов тен и сякаш излезли от един и същи калъп. Странността на Маргарета е повече от забележителна, тя има дълга кестенява коса, матова кожа, тъмни очи, леко издължени към скулите подобно на азиатките. Никой не знае от кого е наследила тези физически характеристики, които у дома я отличават силно от братята и сестрите ѝ, а в училище — от другарите ѝ. Но Маргарета вече умее да използва и да злоупотребява с тези особености, а и в бъдеще ще успее да се възползва идеално от тях: в семейство Зелe тя държи целия свой малък свят под известен контрол. Отрано е разбрала, че упражнява естествено влияние над по-малките си братя и сестри само заради ръста и външния си вид. Всеки ден преценява още по-добре своята способност да очарова, наслаждава ѝ се и ѝ харесва да проверява въздействието си при най-малката възможност. Особената нежност, която ѝ засвидетелства баща ѝ и която би могла да породи ревност и съперничество, само увеличават нейния престиж. И тя вижда доказателството: откакто са се прибрали от Амстердам, малките я гледат със зяпнала уста, сякаш се е завърнала от далечна страна, от Луната или бог знае откъде. Разпитват я, подтикват я да разкаже какво е видяла, какво е правила, но тя устоява, изпитва злорадо удоволствие да ги кара да тръпнат в очакване. На сутринта им обещава разказ за своето прекарване в големия град след закуска. Ала щом моментът настъпи, ги отпраща да играят.

— Не, не сега, имам урок по пиано.

Защото тя решава, по собствена прищявка, винаги е било така. И макар да изгаря от нетърпение да ги смае с описанието на пауна, не може да се откаже от привилегиите си на по-голяма и на фаворитка. Цяла сутрин наблюдава как другите пърхат около нея подобно на нощни пеперуди, привлечени от светлината на лампата. Наслаждава се на това усещане и заради него си заслужава да отложи разказа си за бягството в Амстердам. Ще събере братята и сестрите си където и когато тя пожелае: в салона на първия етаж, в задното помещение на шапкарското ателие, на брега на канала или дори в градината. Няма значение кое е мястото. Сред целия този декор тя ще изгради театър, в

който да застане на сцената. Най-важно е да има публика, и тя я има: публика, изцяло предана на нея.

Най-после в пет следобед Маргарета свиква и събира около себе си малките. След кратък размисъл е избрала да изнесе представлението в градината, защото там има „аксесоари“, които ще ѝ бъдат полезни. Тя кара малките да насядат като аптекарски шишета на каменния ръб по протежение на една алея и им нарежда да мълчат: не желае въпроси.

И детската церемония започва: Маргарета стои права и, наведена над китка здравец, къса едно по едно цветчетата и ги лепи по ноктите си с помощта на малко слюнка. Операцията е дълга, защото някои цветчета отказват да залепнат и многократно се налага да започва отново. Малките чакат търпеливо, следят всеки неин жест и не смеят да гъкнат. Когато ноктите са покрити, тя преминава към украсяването на опакото на ръката и действа по същия начин, изпъстряйки кожата си с червени петна. През цялото време, докато се докарва така, не удостоява с нито един поглед своите зрители.

Отстъпва две крачки назад, разперва пръстите на украсената си дясна ръка и изглежда удовлетворена от получения резултат. После, подобно на цирков илюзионист, търсещ сред публиката съучастник или ласкател, плъзга последователно поглед по наредените пред нея братя и сестри. Накрая, посочвайки с брадичка избраника, заповядва:

— Жозеф, ела тук!

Малкият Жозеф е шестгодишен. Когато послушно отива и застава до нея, главата му едва стига до гърдите на Маргарета. Тя поставя украсената си ръка върху главата на детето и обявява патетично:

— В зоопарка видях птица с ръста на Жозеф.

Информацията предизвиква шепот в редицата на децата, раздвоени между недоверието и удивлението. Малките Зеле не са виждали другаде екзотични птици освен в орнитоложките приложения към енциклопедията, която баща им разглежда понякога с тях вечер под лампата. И сега Албрехт — по-малък с година от Маргарета — дръзва ненадейно да изрази съмненията си:

— Толкова голяма птица не съществува.

Маргарета стисва устни в презрителна гримаса и се прави, че си тръгва, защото е засегната и не би толерирала подобна обида.

— Щом не ми вярвате, спирам, нищо няма да разказвам!

— Не! Не! — протестират останалите. — Не го слушай. Ние ти вярваме!

След триумфален поглед, предназначен да унизи опонента, опроверган набързо от мнозинството — и то успешно — Маргарета скланя да продължи.

— Тази птица има малка корона на главата и дълга опашка, която мете земята зад нея...

Тя спира — обича да измерва въздействието си. Перва с пръст бузата на малкия Жозеф и го отпраща...

— Връщай се на мястото си!

Защото най-важното, когато искаш да подчиниш аудиторията, е да останеш сама на сцената и да мобилизираш цялото ѝ внимание.

— Тази птица се нарича паун. Тя не лети...

Присъстващите изпадат в недоумение и опулват очи.

В своето ъгълче Албрехт измърморва някакво едва доловимо възражение, но не смее да се изкаже отново на висок глас.

— Паунът прави нещо по-хубаво от това да лети. Разперва опашката си. Вижте...

Към края на лявата си ръка, която трябва да представлява тялото на пауна, тя прилепва дясната на височината на китката и разперва пръсти, за да представи разгърнатата и изпъстрена с цветчета повърхност. Същевременно обяснява:

— По опашката, която птицата разперва като ветрило, има сини и златисти петна. Разпери ли опашката си, оперението му е по-красиво от фойерверк.

Това сравнение вече говори нещо на малката ѝ публика. Момичето е много гордо с откритието си. Защото, докато разположението на цветчетата на здравеца дава приблизителна представа за украсата на пауна, то червеният им цвят за голямо съжаление на Маргарета е неуместен. Движейки многократно дългите си ръце и китките, тя пресъздава пауна, ала се отегчава, осъзнала изведнъж, че мимиката ѝ не може и никога няма да може да отдаде заслуженото на великолепната птица, на която се е възхищавала. Жалко. Хрумва ѝ нещо друго. Издига ръце над главата си, придава им грациозни движения, превръща се в балерина, започва да пристъпя пред погледа на слисаните си братя и сестри: тя танцува.

Но друг поглед, за който Маргарета не подозира, проследява движенията ѝ. Зад прозореца на първия етаж над градината една ръка е повдигнала дантеленото перде, едно лице се е прилепило до стъклото. Това на майка ѝ. Анте Зеле е меланхоличка по характер и с крехко тяло, станало анемично заради многобройните и последователни бременности. Тя излиза навън само по принуда и ако слезе в градината три-четири пъти годишно, то това е цяло събитие. През лятото избягва слънцето, а през студеното време, което тук трае много месеци, тя се предпазва от влагата, надигаща се от канала, като се затваря вкъщи до голямата кахлена печка с книга в ръка или с котка на коленете си. Дори самото присъствие на децата ѝ я уморява и дразни. Не че не я интересуват или че въобще не ги обича, но са толкова много, толкова шумни, че просто не може да ги търпи. Предпочита да ги наблюдава така, отдалеч, зад прозореца: от разстояние те ѝ изглеждат безобидни и дори направо прелестни, тези русички деца, създадени от нея. Не би си и помислила обаче да окачества по същия начин Маргарета. В действителност първородното ѝ дете я изпълва със сложни чувства, тревожна смесица от страх и очарование. Със своята издължена фигура, с кехлибарената си кожа, с пламъка в очите и с тази аура, която я обгръща и която държи в подчинение многобройната челяд, Маргарета е по-скоро магьосница, отколкото само едно пленително дете. От нея струи невероятна енергия и жизненост. Понякога Анте се хваща как си мисли, че при раждането си Маргарета ѝ е отнела половината от жизнените ѝ сили. Другите деца са ѝ отнели само колкото е останало. Като бавно, болезнено кръвопускане — така понася майчинството Анте Зеле.

Хванала с белите си ръце резето на прозореца, опряла чело в стъклото, тя наблюдава как момичето танцува в памучната си рокля и потропва с ботинки по чакъла на алеята. Нейната дъщеря. Вижда как момичето вдига ръце над главата си, събира длани като за молитва, но не е в състояние да определи естеството на червените „сълзи“, които забелязва по кожата на ръцете ѝ. Маргарета вече ги е разперила, с гъвкави извивки на китките тя протяга длани към небето, огъва торса, измисля други фигури; венчето от бял памук се завърта, придвижва се, отлита. Откъде е наследила толкова предизвикателна грация и лекота? Анте Зеле има чувството, че не знае нищо за това момиче, а все пак го

е родила, нали? Намира я за красива, завижда ѝ, възхищава ѝ се.
Въпреки това, въобще не се разпознава в нея.

СБОГУВАНЕ С ЛЕУВАРДЕН

Адам Зеле сваля златните си очила, изтрива запотените стъкла, слага ги отново на носа си, но след две минути започва отново: в скръбта си той произвежда повече пара от канала пред дома му. От часове съпругата му лежи на брачното легло, скована от смъртта, а той е в състояние единствено да повтаря тези две-три безсмислени движения: да свали очилата си, да ги изтрие и отново да ги сложи. Подсмърча, ридае, едрото му тяло се тресе от силни спазми, които плашат наредените в дъното на стаята деца.

По-малките не виждат особена разлика между лежащата там жена, неподвижна и бяла, почти прозрачна, и жената, която е била тяхна майка. Още от най-ранна възраст те са свикнали с нейното отсъствие, нейната бледност, с начина ѝ — с манията ѝ — да ляга на легло при най-малкото неразположение, при най-лекото раздразнение. Отсъствието на Анте Зеле е станало окончателно, това е всичко. Те не разбират как баща им може да изпитва такава мъка от изчезването на един призрак.

Маргарета им е казала, че трябва да бдят над тленните останки на майка си до часа за вечеря. Не им е позволено да се изнижат дори ако са гладни, дори ако получат крампи от стоенето така, изправени и неподвижни, вцепенени сред сумрака на стаята със смъртницата; длъжни са да се подчинят на заповедите на каката: от месеци тя запълва липсата на майката и командва домочадието.

В съседната стая догарят шест свещи, а десетките рози — починалата е имала слабост към тези цветя — изпускат толкова тежък аромат, че той разваля атмосферата и изпълва въздуха с непоносима отрова. А там, смазан в скръбна поза, запречил пътеката между леглата като безформен пакет, Адам Зеле продължава да плаче и да се тресе при всяко ридание. На Маргарета изведнъж ѝ се повдига, трябва ѝ въздух и е крайно време да освободи малчуганите. Опипом тя улавя най-близката ръка — оказва се на Жозеф — хваща я и извежда детето от стаята. Действат като по команда: рефлекс за оцеляване или жест на

подчинение. Жозеф е хванал ръката на съседното дете отдясно и така нататък. Оформили са верига, която се изнизва през откренатата врата, следвайки каката. На площадката Маргарета се обръща, вижда ги хванати така и се усмихва с умиление: приличат на книжните човечета, които се получават чрез изрязване и красят детските учебни стаи.

Ала малките Зеле не са кукли, не са от хартия: трябва да ги нахрани, после да ги сложи да спят. Едва тогава тя ще може да помисли за себе си, за мерките, с които я е запознал баща ѝ тази сутрин и които засягат нейното бъдеще.

— Ако не слушах сърцето си, щях да те оставя тук, до мен — казва ѝ той като начало. — Но ти си вече на четиринайсет години, Маргарета, или по-скоро, ти си само на четиринайсет години. Изключено е да служиш за гувернантка и цялата тежест на къщата да легне върху теб.

— Но... А малките?

— Леля ти Аликс ми предложи да вземе двамата най-малки у тях, в Арнем. Другите ще останат при мен. Ще наема жена, не се тревожи. За момента мисля само за теб, за твоето образование. Ти си талантива, скъпа, тази дарба трябва да се развива. Много ще ме е яд, ако от егоизъм попреча тя да разцъфне.

Въпреки тъгата той пак потвърждава своето предпочитание, неизменната си загриженост към нея. Облакът на масата между тях, рови из брадата си, глади я, подръпва я — този тик се проявява всеки път когато е притеснен или прекалено развълнуван — Маргарета го знае много добре. Какво ли толкова неприятно или толкова сериозно има да ѝ съобщава, че все още се колебае и търси необходимите думи? Тя е в очакване.

— Разгледах всички възможни решения — продължава той, — но каквото и да избира, за нас то предполага отдалечаване, раздяла... Не пожелах да взема решение, преди да се посъветвам с теб. Чуй, осведомих се, споменаха ми за един пансион в Хага, където приемат девойки от добри семейства и осигуряват образованието им.

— Хага!

Викът се изтръгва от гърдите на Маргарета, без тя да успее да го задържи. Веднага съжالياва за поведението си и навежда глава.

— Да, знам, скъпа, много е далеч, но искам най-доброто за теб. Там ще срещнеш госпожици от хайлайфа, ще завържеш приятелства...

Не довършва изречението, не доизказва мисълта си, но тя я отгатва: той желае за нея блестящ живот, невероятна съдба, и смята, че дъщеря му притежава необходимия потенциал, за да задоволи неговите амбиции и да осъществи мечтите му. Макар и скромен търговец, Адам Зеле винаги е умирал за почести и съответният избор на най-високопоставено учебно заведение в Хага е свидетелство за това. Този мъж обича лукса, показността и никога не е бил стиснат: Анте Зеле, която вече няма да може да глези, често му е натяквала, че води начин на живот, надвишаващ възможностите му. Ала Анте вече я няма, за да призовава към умереност и да се оплаква от неговото разточителство. Сега Маргарета е тази, която вътрешно се притеснява как ще поеме той разходите за образованието ѝ в Хага.

— Издръжката ще бъде много скъпа — осмелява се да отбележи тя след малко.

— Не се притеснявай за тази страна на нещата. Ще се справя — заключава той.

От този момент нататък тя вече знае, че ще заmine, и дори да храни известен страх, не съжالياва да напусне Леуварден, този малък тих град, спящ сред спокойните си води и винаги обвит в мъгли.

По-късно, в тъмната смълчана къща, със свещ в ръка, тя минава от легло на легло, навежда се над малките и след като се уверява, че са добре завити, че са заспали дълбоко, най-сетне се прибира в стаята си.

Съблича се, слага дългата си нощница от бял док и на свой ред си ляга, уморена до смърт в края на този ужасен ден. Ала тогава като упрек ѝ идва мисълта за баща ѝ. Той не е слязъл да вечеря: затворен с мъртвата, вероятно продължава да плаче. Бързо покрива раменете си с вълнено наметало — трябва да се предпази от влагата, която се задържа в коридорите и пронизва костите — пали отново свещта и, повдигайки я над себе си, отваря вратата към мрака.

В стаята, в която лежи бледият призрак на Анте Зеле, четири от шестте свещи са угаснали, а останалите догарят и дълбаят сянката с трепкащ и оскъден пламък. Застанала на прага, Маргарета търси баща си с поглед, най-послед го открива свлечен до леглото, полуседнал,

полуклекнал — сънят го е заварил в гротескна поза. Маргарета пристъпя, приближава до тежкото, сринато от мъка и умора тяло, наблюдава го мълчаливо, със стегнато сърце: очилата са изхвъркнали и са кацнали накриво на носа му, следвайки линията на бузата, облежната на постелята; яката на ризата зее над гърдите, покрити с валма от черни косми, гъстата коса е разчорлена, струйка лига се стича от крайчеца на устните му. Тази неособено привлекателна гледка на обичния баща би могла да я отврати, но не: такъв, какъвто е там, предаден, изоставен, той я трогва, тя го обича повече от всякога. „Ще настине“, казва си и погледът ѝ обхожда стаята в търсене на някаква дреха; различава някаква неясна форма, там, върху фотьойла: кожухът на Адам Зеле! Взема го, разгъва го над баща си и нежно, много нежно покрива раменете му, завива с пешовете гърдите му, корема, краката му. След това се навежда над заспалия мъж, целува го леко по челото и прошепва: „Лека нощ, господин барон!“.

Вчера е пристигнало писмо от Хага. В него пълно и много точно са описани нещата, които приетите пансионерки трябва „задължително“ да си набавят. Този списък Маргарета пази оттогава, съгнат на четири в джоба на престилката ѝ. Вади го по всяко време и не ѝ омръзва да го препрочита. Без да спестява нито една част от бъдещия си багаж, тя вече е изброила всички вещи пред братята и сестрите си, а после и на госпожа Нотен, новата гувернантка, наета да бди над съдбата на дома. Непрестанно си препрочита списъка и го рецитира из цялата къща с ниския регистър на гласа си — контраалт, според баща ѝ глас на трагичка. Тя обаче му придава форма, сила на песен и го избавя от всякаква тривиалност.

- Половин дузина дълги гащи.
- Дузина носни кърпи.
- Кърпи и кисета (броят е според преценката на кандидатките).
- Три корсета.
- Три камизоли.
- Четири фусти.

- Четири блузи без ръкави.
- Вълнени или памучни чорапи.
- Две нощници и бонетата към тях.
- Чифт бели ръкавици.
- Чифт морскосини ръкавици.
- Два чифта черни ботинки.

Униформата рокля и пелерината за навън ще бъдат предоставени от учебното заведение, а впоследствие семействата на деvojките ще получат издадените фактури.

В долния край на листа послепис с получерен шрифт уточнява, че всяка част от багажа трябва да носи името на своята притежателка.

„Притежателка“! Тази дума, която на пръв поглед ѝ се е сторила донякъде неподходяща, дори високопарна, започва да харесва на Маргарета: тя, която никога не е притежавала нищо лично, изведнъж ще се окаже „собственичка“ на красив набор от парцалки, как да не се радва? За осъществяването на тези покупки получава от баща си шепа гулдени, които веднага връзва в малката си кесия със сребърни монети. Нито той, нито тя имат представа за размера на предстоящите разходи за гащи, корсети, блузи, чорапи и други. Но още утре Маргарета ще отиде в магазина за бельо, при обувчаря, при галантериста, какъв празник ще настъпи, голяма премиера в живота ѝ, предварително се радва на това! А ако получената сума се окаже недостатъчна, ще поиска от баща си други гулдени: нали ѝ е обещал да ѝ даде, колкото е необходимо? Нали я е уверил, че ще пристигне в Хага облечена и екипирана като принцеса?

Майка ѝ е погребана едва преди седмица, а Маргарета получава от баща си разрешение да взема дрехи от гардероба на покойницата и тази сутрин, докато се приготвя да пазарува, изведнъж ѝ хрумва да пробва мантото имитация на къртича кожа. Анте Зеле го е носила съвсем малко, защото е излизала само по принуда и насила. Маргарета го навлича, застава пред огледалото на стойка в майчината стая и се озовава пред един неприятен образ, на границата на гротескното: мантото едва покрива прасците, а е стигало до петите на майка ѝ;

същото важи за ръкавите, твърде къси за дългите ѝ ръце. Със своите сто седемдесет и пет сантиметра тя вече е достигнала ръста на възрастен и надминава с цяла глава всичките си приятелки и повечето от жените от нейното обкръжение. Разочарована, бясна, тя се отървава набързо от своята неуместна дегизировка, захвърля я с все сила, после неочаквано размисля: макар мантото да е неизползваемо, тя би могла да махне яката от сибирска катерица и да я носи със съответния маншон.

Ето я след четвърт час да излиза от къщата край брега на канала: загърната в своята пелерина, с кожената яка около врата, с пъхнати в маншона ръце — те стискат кесията с гулдените; Маргарета Зеле изглежда много горда. Заблудени от високата ѝ фигура, хората, които я срещат по улиците на Леуварден, ще я вземат за добре сложена жена, наистина красива жена!

Маргарета напълно споделя това мнение, владее се, приятно ѝ е, че я гледат, и докато върви — първо да се погрижи за бельото — тя контролира походката си, полюшва бедрата, повдига бюста и се старее да носи високо вдигната главата си, увенчана с кафяви плитки.

В първия бутик, където излагат пред нея дългите гащи и корсетите, за миг тя се обърква: какво да избере от това подлудяващо изобилие от бельо — обикновеното хасе и пикето стоят редом до най-фината батиста, брюкселските и венецианските дантели? Продавачката непрекъснато ѝ показва и разгъва пред очите ѝ сходни по отношение на удобството стоки, но коренно различни по качеството и стойността на платовете, по изпипването на шева. Безразборно ѝ показват обикновени долни дрехи за девойки и красиво бельо, достойно да прикрие голотата на маркиза: всъщност смесица от конфекция и изключителното от лукса. Маргарета се колебае, ръцете ѝ опипват материите, гаят изобилието от английска бродерия, пръстите ѝ се губят във воланите от фина брюкселска и валансиенска дантела; видяното я кара да признае качествената украса, а добрият вкус — да я предпочете, но тя се опасява да не направи груба грешка, ако заложи на спонтанното си желание. Нито за миг не се притеснява от разликата в цените, което неминуемо ще доведе до разлика в качеството: тя е копие на баща си, не умее да смята и никога няма да се научи. Продавачката, със задължаваща усмивка на уста, чака клиентката си да реши. Колкото да си даде отсрочка, Маргарета вади от кесийката си

списъка, макар да го знае наизуст, и го чете за пореден път: иска да провери дали в него има инструкции относно качеството на дрехите. Трябва ли да избира скромността и простотата пред тук предлаганите финтифлюшки и копринени изкушения? Управата на пансиона мълчи по въпроса. Тази констатация надделява над последните скрупули на девойката: решението е взето, ще си позволи най-красивото, което предлага бутикът. Без повече да протака, тя посочва каквото си е харесала, и след като плаща, заявява напористо на продавачката:

— Очаквам доставката на моите покупки този следобед на „Гроуте Керкстрат“ №28.

Защото един ден Адам Зеле ѝ е обяснил, че „дамите“ никога не се товарят с пакети, а поръчват да им ги доставят у дома. Тя не е забравила този урок.

Два дена се оказват достатъчни Маргарета да събере частите на своя набор от дрехи. Предпочитанията ѝ към лукса са принудили, разбира се, Адам Зеле да изплати няколко допълнителни шепи гулдени, но той не я укорява, напротив: не се сърди, става ли въпрос да поглези дъщеря си, неговата надежда, неговата звезда.

Сега остава да изпълни последната инструкция, да маркира цялото си бельо с името на неговата „собственичка“, Маргарета Гертруда Зеле. Но как да го направи? Девойката не умее да бродира и това истински я огорчава. Неспособността ѝ я дразни, а проблемът с „маркирането“ я поглъща и ѝ се струва нерешим до момента, когато се сеща за новата гувернантка госпожа Нотен. Само че госпожа Нотен вече е претоварена с домашни задължения и грижи по децата и никога няма да се съгласи да поеме задача, която не влиза в нейните задължения. За да я привлече и ако иска да постигне целта си, се налага Маргарета да използва цялото си очарование, да разчита на съчувствието на гувернантката, да свири на тънката струна. Та нали в края на краищата е сираче, и то сираче на майка, виновна, задето не е изпълнила задълженията си?

За да започне своите маневри по сближаването, тя изчаква най-благоприятния момент, когато с настъпването на вечерта малките са сложени по леглата и гувернантката си дава малко почивка. Госпожа

Нотен обикновено използва тези моменти да прочете някой вестник или реди пасианс на кръгла масичка в общата стая.

Ето, в голямата притихнала къща вече не се чуват викове, нито шум. След вечеря Адам Зелe се оттеглил в задната част на ателието си, където прехвърля вечните бумажки и прекарва доста вечери в подреждане на търговската си кореспонденция. Девойката се промъква в стаята, където госпожа Нотен вече се е настанила пред своята масичка. Навежда се над рамото на жената, оглежда разстланите карти. Въобще не харесва този пасианс. Той не я интересува ни най-малко, но казва нещо съвсем различно, и то с престорена скромност и с тон на възхищение:

— Как само размесвате картите, зашеметяващо е! Нищо не разбирам от това. Ще ме научите ли?

— Струва ми се, че имате да учите още доста неща — измърморва добрата жена.

„Тази вечер тя е в отвратително настроение — преценява Маргарета. — Нещата не тръгват на добре. Най-вече не бива да я дразня, ще го ударя направо на молба“.

— Истина е, госпожо Нотен, имам още доста да уча... Например, никога не са ме учили да бродирам и ето, сега съм затруднена с маркирането на дрехите си.

Картата, която госпожа Нотен държи, увисва във въздуха, ръката ѝ застива, после се спуска: картата е покрила друга карта.

— Как така? Не умеете да бродирате, а сте големичка? На какво ви е научила майка ви?

— На нищо, госпожо. Тя беше доста болнава.

Маргарета се радва на позицията, която е заела. Това улеснява плановете ѝ: гувернантката е седнала, осветена от ореола на лампата, а тя е изправена, с глава в сянката, и на лицето ѝ изгрява мимолетна усмивка, защото чувства, че е хванала рибата. Усмивка, която другата в никакъв случай не може да забележи.

— Бедното ми дете!... Истинско нещастие е за едно семейство, когато майката не изпълнява своите задължения.

— Знаете ли, тя не можеше, беше толкова крехка... Винаги болна, винаги на легло, не ѝ достигаха сили.

Хитрушата Маргарета! Мошеничката намира без усилие думите, които глождят сърцето на отрудената жена. Същите думи би изрекла

устата на едно обичливо момиче, отказващо да произнесе присъда над майка си, уважаващо паметта ѝ и защитаващо я въпреки всичко. Добре, добре е, дори е спечелила, защото госпожа Нотен изведнъж отмества назад картите, обръща се към нея и със суров, но пресипнал от емоция глас нарежда:

— Е, хайде! Не стойте като побита тук! Какво чакате? Идете да донесете това бельо, веднага ще се заемем с него!

Пансионът се намира край елегантен булевард в големия град, а сградите му от кафяви тухли, разположени във формата на конска подкова, обграждат голям двор, покрит с плочи. Назад се простира обширна и тиха градина — подрязани храсти, поддържани алеи, нито един плевел не нарушава хармонията на ансамбъла. Такова е впечатлението на Маргарета от мястото, където ще живее занапред. След няколко месеца тя ще гледа на него по друг начин и разположението на сградите вече няма да ѝ напомня за конска подкова, а за магнит, чиито насочени навън краища имат за цел да привличат парите на родители, достатъчно богати и суетни, за да поверят потомството си на тази институция.

През първите часове след пристигането тя стои встрани и само наблюдава множеството от весели и бърбиви момичета около нея. Те са най-много трийсетина, старателно подбрани. В този първи ден предстои уреждането на формалностите по приемането и настаняването. Раздават на девойките циркулярно писмо, в което са напечатани членовете на действащия правилник, и изрично ги подканят да вникнат в него. Прочитът на този текст кара Маргарета да настръхне. Вече е наострена срещу дисциплината и абсурдните в нейните очи практики. Какво? Да живее цяла седмица в обща спалня, преди да получи стая, която пак ще трябва да споделя с друга? Обясняват ѝ, че такъв е редът в дома. Първата седмица, прекарана в общност, цели да се създадат връзки, с една дума, „симпатии“, между пансионерките. След този пробен период, през който ще са имали пълна възможност да се опознаят, девойките трябва да направят избор с коя другарка ще съжителстват през цялата година.

В течение на седем дни Маргарета едва сдържа гнева си и отказва да дружи с когото и да било: достатъчно ѝ е, че е принудена да

прекарва нощите в неприятно съжителство в общата спалня. В клас, в столовата се водят разговори насаме, шушука се, подклаждат се жалки заговори, подтиквани от лични сметки и с единствената цел да бъде избрана „фаворитка“. Всички тези интриги предвид предстоящото разпределение на стаите отвращават Маргарета. И дума не може да става тя да ухажва някого и да се отдава на подобно унижително търсене.

Събранието, на което всяка трябва да обяви избора си, е определено за петъчния следобед в залата на столовата. В уречения час, след като масите са раздигнати, пенсионерките очакват директорката госпожа Фихютер, пред която ще изразят предпочитанията си.

Вече са се оформили съюзи, изградили са се разбирателства и отвсякъде се чува смях, момичетата шумят, хихикат от удоволствие и възбуда. Щом се появява госпожа Фихютер, смехът стихва и настъпва тишина. Тя е около петдесетгодишна, изглежда отдавна се е отказала от всякаква претенция за женственост: сивата ѝ гъста коса е подстригана късо, лицето е без грим, дрехата — строга, всичко във вида ѝ като че ли иска да вдъхне респект, дори боязън.

За кратко строгият ѝ поглед минава през малкото събрание, след което тя обявява, че няма да разпитва пенсионерките по азбучен ред, а ще разчита на случайността. Пръстът ѝ сочи една, после друга...

Идва ред на Маргарета да посочи избраницата си. Тя се изправя в цял ръст и заявява на висок глас:

— Не съм направила никакъв избор.

Директорката придърпва пешовете на жакета си — удобен маниер да се скрие зад авторитета си. След това прави две крачки към Маргарета и спира:

— И защо, госпожице Зеле?

— Смятам, че ако отлича някоя от моите другарки, това ще е обида за останалите.

Госпожа Фихютер поклаща глава и се вира с повишено внимание в бунтарката.

— Ето един ловък отговор, госпожице Зеле, но той не ви освобождава от задължението да посочите някого. Правилникът изисква да назовете име.

— Съжалявам, госпожо, но няма да го направя.

Казва това с голямо спокойствие и с твърда увереност, вперила поглед в очите на своята събеседница.

От подобно безочие в тона и високомерие в поведението госпожа Фихютер започва да премигва. Никога в нейно присъствие ученичка не е дръзвала да се държи по подобен начин. Тя не може да толерира обидата, трябва да предприеме мерки на секундата, да подчини бунтарката пред нейните другарки, да я обуздае. Да я прогони. На устните ѝ вече напират думите на безапелационна присъда, ала се сеща, че господин Адам Зеле е предплатил пансиона на дъщеря си за две години и в този случай прогонването е невъзможно. Госпожа Фихютер си дава малко време — гласът ѝ не бива да я издава — и вместо да стовари върху девойката гръм и мълнии, просто пита:

— Ами ако никой не ви посочи, госпожице Зеле?

— Тогавя ще остана сама и ще се чувствам твърде добре.

Но Маргарета Гертруда Зеле няма да остане сама.

Към края на „консултацията“ младата Марие ван Схонбеке изразява желание да ѝ стане съквартирантка. Погледът на госпожа Фихютер, която след сблъсъка демонстративно избягва Маргарета, пак се връща върху нея:

— Е, госпожице Зеле, какво ще кажете?

— Приемам — отговаря Маргарета.

И се усмихва на Марие.

Защото тази млада Марие ѝ харесва. Тя е по-малка от нея с две години, с руси букли, розови бузи, с невинни сини очи, сякаш е излязла от домочадието на Зеле. Да, точно така, Марие ѝ напомня за братята и сестрите ѝ; тя ще бъде техен заместник, техен очарователен сборен портрет; нейната другарка ще ѝ помага да преодолява тъгата по скъпата сюррия деца, над която е царувала в Леуварден.

КРАСИВИЯТ КАПИТАН

Твърде очарователната Марие ван Схонбеке е единствена дъщеря на бижутер от Амстердам, търговец на диаманти. Тя е във възрастта на страстните пориви. Цялото ѝ същество вибрира бясно в търсене на обект на любовта, комуто да се довери, комуто да даде всичко. Веднага щом вижда Маргарета Зеле, толкова висока, толкова красива, толкова различна от останалите — тези надуте и дебелички пуйки — тя разбира, че е открила идеала си. Смелостта на Маргарета да се противопостави на правилника с такъв апломб, потвърждава нейното чувство. Въпреки това до края на „консултацията“, до момента, когато произнася името на избраницата, Марие се страхува. Ами ако Маргарета откаже отново, ако я отхвърли? Но, слава Богу, тя приема с такава усмивка, каквато Марие никога няма да забрави.

Издигнатият от младата Ван Схонбеке пиедестал приляга напълно на Маргарета: единствено въздухът на висините си заслужава да се диша. Още в семейството са я боготворили: свикнала е със статута на божество, винаги са ѝ се възхищавали, близките са я възхвалявали. Марие ван Схонбеке поема щафетата. Няма нищо поестествено.

Ден след ден, седмица след седмица, месец след месец Маргарета засилва своето влияние над другарката си и вае собствената си статуя, която доминира над малката общност в институцията. Естествените ѝ дарби са козове, а тя знае как максимално да извлича полза от тях. С умението си да възразява, демонстрирано пред госпожа Фихютер, тя се утвърждава и предизвиква уважението на своите преподаватели, които предпочитат да избягват всякакъв спор с нея. Впрочем, нито един от тях не може да се оплаче от постоянството ѝ в работата и от нейните резултати: с особена лекота тя усвоява чуждите езици и когато след четири години напуска институцията, умее да чете, да пише и да говори френски, английски, немски и испански.

По време на ученическите ваканции я канят у семейство Ван Схонбеке, защото Марие не може да се лиши от нея и я моли да я

придружава в Амстердам при всяко пребиваване у дома. Първоначално се налага да я моли, но Маргарета много бързо започва да харесва привилегиите, съпътстващи лукса, на който се наслаждава у своята приятелка. Семейство Ван Схонбеке са богати и живеят по начин, непостижим за скромната къща на шапкаря в Леуварден. В големия дом на Марие тя разполага с великолепен малък апартамент, специално подготвен за нея; при всяко от идванията ѝ тя открива там букети цветя, бонбони, плодове в кошница и дори хартия за писма с монограма на Ван Схонбеке. На нейните услуги е зачислена дребничка камериерка, която ѝ говори в трето лице и всяка вечер идва да се осведоми за нейните желаниа и поръчки.

— Какво ще пие госпожицата на закуска — чай, кафе или шоколад? Госпожицата иска ли да ѝ приготвя банята? Госпожицата избра ли си тоалета за утре?

И понеже „госпожицата“ обожава да се отнасят към нея по този начин, тя проявява своите капризи, вкусът ѝ се променя всеки ден — ту ѝ се иска чай, ту шоколад, ту кафе. В някои вечери желае да вземе вана, в други — не. Важното е да чува приятното изреждане на въпроси и да отвърща според моментното си настроение.

Когато камериерката се оттегля, когато е подготвена за нощта, „госпожицата“ се настанява пред малкото бюро в съседния салон и пише на баща си върху хартията за писма на Ван Схонбеке.

Скъпи ми татко,

Ето че за пореден път съм в Амстердам за цялата ваканция. Нямам от какво да се оплаквам, както вероятно си мислите. Марие и родителите ѝ ме обграждат с най-деликатно внимание и се стараят да направят пребиваването ми възможно най-приятно. Само съжалявам, задето Вие не можете да видите великолепието на обстановката, в която живея тук: никакво съмнение, че бихте били очарован.

Пристигнахме преди три дни. Пред гарата ни очакваше изненада: там беше паркиран красив кабриолет, подарък от г-н Ван Схонбеке за Марие по случай нейния рожден ден. Сходството в ситуациите ми напомни за

красивата пътничка, която Ви смяташе за джентълмен и ни поздрави, преди да се качи в колата си, някога, в Леуварден. Спомняте ли си, скъпи ми татенце?

Човек стане ли богат, животът му се превръща в безкраен празник. Изпълняват и най-малкото ми желание, дори го изпреварват. Забелязвам го тук, сред моите домакини, а и в пансиона, където повечето девойки произлизат от богати семейства. Само го отбелязвам, не е упрек, скъпи татко. Да не го схванете като съжаление, заедто съм се родила в скромно семейство и реагирам като неблагодарница. Точно обратното, смятам се за щастливка, че имам баща като Вас и всеки ден съм Ви признателна, заедто ме изпратихте в Хага. Най-вече всеки миг си давам сметка за жертвите, които правите, за да ми дадете най-доброто образование и „златното“ съществуване, от което се възползвам, откакто живея тук.

Не забравяйте да поздравите от мен госпожа Нотен и целунете силно малката сюррия деца, която толкова ми липсва. Кажете им, че се надявам да се срещнем всички в края на годината.

Хиляди прегръдки от Вашата любяща дъщеря.

Маргарета

Маргарета не знае колко е права, когато споменава „направените жертви“ от Адам Зеле за осигуряване на бъдещето ѝ. На 16 февруари 1895 година тя получава съобщение от леля си, чийто лаконизъм подсилва бруталната му и ужасяваща същност: Адам Зеле е разорен, трябва да продаде къщата в Леуварден и повече не е в състояние да поема разходите по обучението на Маргарета.

Девойката открай време е очаквала и се е подготвяла за тази новина. Би предпочела баща ѝ да ѝ я съобщи лично, но не му се сърди, че е възложил трудната задача на сестра си; представя си през какви страдания преминава той в своето унижение. От нея се изисква да го успокои, да му засвидетелства цялата си обич и благодарността, която прелива в сърцето ѝ. Бързо, трябва да действа бързо! За късмет Марие е на курс по рисуване и тя се оказва сама в стаята, която си поделят.

Сяда на работната маса, къса лист от учебна тетрадка — и дума не може да става да ползва красивата хартия с герб на семейство Ван Схонбеке — и започва да пише. Писецът се движи бързо, успоредно с развълнуваната ѝ, прочувствена мисъл. Тя казва на баща си, че не бива да се притеснява за нея; напомня му, че вече е навършила осемнадесет и почти е приключила своето обучение. Няколко месеца повече или по-малко няма да променят нищо, чувства се силна да се сблъска с живота навън. „Впрочем — добавя тя, — скоро ще се омъжа, вече няма да съм ви в тежест“ и за първи път споменава името на Рудолф Маклеод.

И както Адам Зеле е скрил от нея лошото управление на сделките си и своя банкрут, и тя не е останала по-назад по отношение на потайността. От няколко седмици поддържа писмена връзка с майор Маклеод и единствено Марие е посветена в тайната. Марие дори ѝ е съучастничка, защото двете заедно са открили брачна обява в „Нюз ван ден Даг“: „Капитан от нидерландската индийска армия, четиридесетгодишен, в отпуск в Нидерландия, търси жена с цел брак“. Първоначално му се присмиват, защото текстът много ги развеселява. Ала авантюристичният дух на Маргарета я тласка да стигне още по-далеч с шегата: тя отговаря на капитан Маклеод, дори слага в плика две снимки — на едната е в цял ръст, изправила изящната си фигура, а на другата е нейното странно и красиво лице...

Рудолф Маклеод веднага реагира: пожелава да се видят и я моли да определи кога ще се срещнат.

Но макар на пансионерките да им е позволено да общуват с външния свят и никой да не упражнява никакъв контрол върху тяхната кореспонденция, те не могат да излизат от пансиона без предварително да уточнят защо. Да информира госпожа Фихютер, че възнамерява да отиде при галантен мъж, открит в колонките за брачни съобщения? Дори самата идея кара двете момичета да прихнат; обзелият ги луд смях ги докарва до сълзи, но Маргарета е принудена да спре дотук: докато не намери начин как да злоупотреби с доверието на директорката, не е възможно да се срещне с красивия капитан. Защото, макар той да е двойно по-възрастен от нея, тя естествено си го представя стегнат в униформата на нидерландската индийска армия и следователно притежаващ всички съблазни. Представя си го, сънува го, пише му. Моли го да потърпи, обяснява му, че чака удобен случай, за да иде при него.

Така три седмици си разменят писма и бележки и най-последният случай се появява. Маргарета го вижда в отчайващото съобщение, което получава. Заради неуредени такси за пансиона, тя трябва да напусне институцията и да се настани у сестрата на баща си. Предложението е на леля й. Продиктувано е от стриктното чувство за дълг и е формулирано без никаква топлина, но това няма значение. За късмет леля й Грете живее в Хага и макар да не я обича, Маргарета смята това разрешение на проблема за добро, тъй като ще улесни любовните й планове. Веднага щом се отърве от бдителността на госпожа Фихютер и се окаже свободна, тя ще определи среща на капитан Маклеод.

Маргарета пише на Адам Зеле и не само смята писмото за успокоително и окуражително, но изпреварва събитията и, разбира се, украсява истината: направо обявява, че скоро ще се омъжи, а всъщност все още не познава своя кандидат и не споменава нищо за обявата за брак. Защо да тревожи претоварения си с грижи баща? Маргарета е имала добър учител, усвоила е еквилибристиката с измислиците: Адам Зеле я е научил, че лъжата е добра, когато остава без последствия и може да украси битието. Оттогава девойката си позволява да променя истината до насита. Затова и сега възнамерява да я поукраси, да я модифицира, да я подчини на фантазиите си. Скоро ще стане отлична в това ювелирно изкуство и ще напредва без усилия.

Марие ван Схонбеке плаче. Отказва да приеме раздялата. С развълнуван, прекъсван от ридания глас тя за пореден път декларира привързаността си към Маргарета и я моли да не я напуска.

Нощта е дълга и безсънна: безкрайна. Маргарета е принудена да успокоява своята приятелка, да й обяснява защо не може да приеме финансовата подкрепа на Ван Схонбеке — гордостта й не го позволява. Защото точно това си е представяла Марие: да помоли и да получи от семейството си помощ за господин Зеле и да поеме разходите за пансиона на Маргарета до края на учебната година.

Настъпва утрото на 28 февруари 1895 година. Нито аргументите, нито риданията на Марие са накарали Маргарета да се огъне. След по-

малко от час една кола, изпратена от леля й, ще дойде да я вземе и тя ще прекрачи завинаги прага на институцията, където е прекарала четири години от своя живот.

Багажът на Маргарета вече е струпан близо до вратата и всеки път когато Марие насочва поглед към стенния часовник — стрелките галопират, толкова бодро галопират стрелките! — тя се разплаква още по-силно.

Маргарета е облякла дългото си палто, украсено с яка от сибирска катерица, и вече се готви да си сложи ръкавиците, когато изведнъж спира и коленичи до леглото, където Марие, потънала сред възглавниците, се задушава от отчаяние. Започва да гали разчорлените букли на малката Ван Схонбеке, потупва я по гърба и й казва нежно:

— Марие, бъди благоразумна. Ще се видим пак, обещавам ти. Вдругиден ще се срещна с капитан Маклеод и скоро след това ще се сгодим, после ще се оженим. Ще те поканя на церемонията, дори ще ми бъдеш шаферка, какво ще кажеш?

Всъщност, нетърпелива и неособено настроена да умира от скука у леля си, тя е съобщила на Рудолф Маклеод, че напуска пансиона и може да се срещнат на 2-ри март в три след обед пред Кралския художествен музей.

— След два дни, Марие, след два дни най-после ще го видя — шепне тя в ухото на своята приятелка.

Ала не следва никаква реакция. Тогава целува крайчеца на влажната буза, изправя се, слага си ръкавиците и излиза от стаята. След миг кочияшът ще дойде да вземе багажа й.

В часовете до 2-ри март тя се тревожи за тоалета си, за начина, по който ще изглежда по време на тази първа вълнуваща среща. Как да се облече, какви аксесоари да избере и кои да изключи, подготвяйки се за среща с непознат, когото иска да плени и за когото евентуално да се омъжи? В отредената от леля й малка стая ужасна вътрешна борба противопоставя Маргарета на Маргарета. Дълги разговори със себе си я държат будна до късно през нощта. В нея се борят и сблъскват две противоположни личности. Едната от тях смята, че тя трябва на всяка цена да се представи в благоприятна светлина и да използва грим, за да се състари, ако е необходимо, защото не трябва да се забравя, че

капитанът вече не е младеж. Другата, по-нерешителната, би предпочела да победи самият чар на младостта и препоръчва естествения вид. „Каква глупост — подсмивва се първата Маргарета, — човек прелъстява само с хитринки, драга, ще бъдеш голяма глупачка да не ги използваш“. Втората Маргарета е разстроена и постепенно приема доводите на първата: „Искаш да използва хитринки, ако наистина са необходими, но какви?“. „Ами, преди всичко се постарай да не изглеждаш такава, каквато си всъщност: неопитно момиче. Твоята наивност би могла да отблъсне красивия капитан, помни, че си имаш работа с военен, с офицер, обиколил света, който вероятно знае всичко за живота. Трябва да го изненадаш, да го впечатлиш, да го покориш, и то от пръв поглед. Той очаква да се появи младо момиче, малка загубенячка, и се кани да я омае със своите нашивки и униформа. Без такива, скъпа! Ако някой трябва да бъде омаян, това е той!“. „Да, ама как?“ — повтаря втората Маргарита. „Първо ще заемеш от леля Грете роклята ѝ от сива коприна, онази с турнюр^[1], за важните случаи.“ „Но тя никога няма да се съгласи!“ — протестира втората Маргарета. „Ще се съгласи, ако знаеш как да подходиш. Ще я помолиш да ти даде и астрагановия си маншон. Сега е ужасно студено и няма да е излишно. Да не говорим, че астраганът е кожа, която те прави неговата «дама».“ Първата Маргарета се изказва пламенно и убедително и в крайна сметка обърква бедната втора Маргарета. „Леля ни е приютила само за да е в мир със своята съвест — твърди тя, — и ще изпита огромно облекчение след нашето заминаване. Трябва само да я уведомиш, че ще се омъжваш и се нуждаеш от помощта ѝ: обзалагам се, че ще бъде твърде доволна да помогне на това начинание и ще отвори широко гардероба си“. „Мислиш ли?“ — пита втората Маргарета. „Убедена съм“, отвръща другата.

Накрая разведрени, помирени, обединени в една-единствена Маргарета, те заспиват.

„Вземи затворена кола и кажи на кочияша да спре срещу музея“. Такава е последната препоръка на енергичната и изобретателна Маргарета — първата Маргарета — която командва живота ѝ, направлява действията ѝ и на която най-често се подчинява. Тя носи

стилната рокля с турнюр от сива коприна, вече си е сложила астрагановата шапка и е пъхнала ръце в маншона, взет назаем от леля й. Най-после е готова, но въпреки това не се решава да излезе. Защо трябва да наема закритата кола и защо да не я оставят пред самия музей? Какъв е смисълът на този ход?

Обстоятелството, че всяко нейно предложение предизвиква колебание и се нуждае от обяснение, дразни първата Маргарета в най-голяма степен. Затова кипва и повишава тона: „Представи си, че твоят капитан дойде на срещата преди теб, какъвто по всяка вероятност ще бъде случаят. Тогава ако си в затворена кола и на дистанция, ще имаш възможност да го огледаш, без да те видят. Да допуснем и друго: той е грозен, уродлив и въобще не съответства на твоите очаквания. Ако видът му се окаже неприемлив, трябва само да наредиш на кочияша да тръгне и така ще избегнеш да се ангажираш с романс, който ще приключи бързо. Ето защо те съветвам да действаш по този начин, скъпа моя!“.

Малко след три следобед колата спира при Кралския художествен музей, от отсрещната страна. Маргарета следва дословно стратегията, изградена с нейното второ аз: дръпва едва-едва малкото перденце, което закрива прозорчето, насочва погледа си към фасадата на музея. Той е там! Да, там има офицер с тънка жилава пръчка в ръка, който ходи напред-назад с широка крачка по тротоара. Той е висок и добре сложен в униформата на нидерландската индийска армия: това е Рудолф Маклеод, няма съмнение! Сърцето на Маргарета Гертруда Зеле бие силно в гърдите й. Тя не сваля очи от него, преценява ръста му — висок, много висок — мощен торс; от такова разстояние не различава чертите му, но вижда достатъчно, за да се съгласи — и то с какво облекчение! — че той не е нито „грозен“, нито „уродлив“.

Там, на десетина метра, капитан Маклеод започва да показва известно нетърпение от очакването, което се е проточило: продължава да крачи нервно, а пръчката му почуква конча на десния ботуш. Той чака, чака нея!

„Ала животът е дълъг и не е редно една млада дама да се втурне в него. Нека да не бързаме и да проверим дали всичко е наред“, казва си Маргарета. Изважда от чантичката си малко огледало, оглежда се и се успокоява: добре е, лицето е гладко, нито прекалено бледо, нито

прекалено червено. Тя наглася шапката на главата си, събира широката си пола, отваря вратичката и с лек подскок се оказва на тротоара.

След минута е платила, отпратила е кочияша и ето я на открито: между Маргарета Зеле и капитан Маклеод има само тридесетина метра сиви павета.

Той не вижда как тя пресича площада, защото е спрял, за да погледне джобния си часовник, и е с гръб към нея. Тя върви висока, грациозна, чака той да се обърне в нейната посока, дочаква го да стигне на няколко крачки от нея и казва:

— Капитан Маклеод?

Той не отговаря веднага, изглежда учуден да я срещне тук, сякаш изникнала от нищото. Красива поява, ей, богу! Точно това казва синият му поглед, който я обгръща, претегля я и я преценява — тя го чувства — по достойнство. Но колкото и сполучливо да е, продължи ли дълго, мълчаливото оглеждане рискува да стане неприятно. Рудолф Маклеод изведнъж го осъзнава, излиза от своето съзерцание и прави крачка към нея, с усмивка на уста:

— Ах!... Започвах да се опасявам... Красива, по-красива от портрета...

Той насочва пръчката си към музея, пред който стоят:

— Може би искате да посетите... Предполагам, че...

Това накъсано начало го смущава: скача от тема на тема, не завършва нито едно от изреченията си. Но ако си мисли, че тя иска да посети музея, се лъже. Тя казва само:

— Не... вече го познавам.

Да, тя го познава! Цели четири години музеят е бил единствена цел на разходките, разрешени на пансионерките и организирани от институцията. По тази причина, когато става въпрос да се определи място за срещата, тя избира това. Би й било доста трудно да посочи друго в този голям непознат град. Но няма да си го признае: прекалено горда е.

— А?... В такъв случай... Студено е... Да се стоплите, може би?... Да прием по чаша?

В късния следобед тя седи в поостарелия салон на леля си — задушно помещение с вечно спуснати пердета от мек виненочервен вълнен плат, с плюшени възглавници, декоративна каминна преграда и добре подредена колекция от алабастрови яйца над камината, където

не гори никакъв огън, с пожълтели дантели на облегалките за глава, които предпазват диваните и фотьойлите, и с цял куп от ненужни и прашни дребни украшения върху всички мебели, полици, бюфети, масички. С една дума — остаряла и потискаща обстановка: всичко, което Маргарета мрази на този свят. Впрочем в това отвращение тя включва и леля Грете, чието сноване напомня ситненето на сива мишка, а обстановката ѝ пасва перфектно. Старата дама бе дотичала с топуркане от дълбините на къщата веднага щом бе чула стъпките на девойката в антрето. Всичко във вида ѝ подсказва, че очаква да чуе подробности за срещата, още повече че споделянето ѝ се полага като дан за проявеното разбиране и благосклонност. Та нали ѝ е заела своята рокля и аксесоари? Нали ѝ е дала гулдените за колата до музея? Откакто Маргарета се е върнала, тя кръжи около нея и я засипва с въпроси:

— Е? Казвай бързо! Как изглежда?

Това е истинска инквизиция и поради невъзможност да избяга Маргарета проявява известна сдържаност и дори демонстративно ѝ се съпротивлява.

— Висок. По-висок от мен.

— Това е радостно: двойката трябва да си пасва! И още?

— Със сини очи е, с добре поддържан мустак. Липсва му малко коса.

— Значи е плешив? Надявам се да нямаш нищо против плешивите, моят мъж беше такъв, това е знак за мъжественост, малката ми!

Нетактичността на леля ѝ, жаждата, с която я разпитва, засилва с всяка минута притеснението на Маргарета. Тя не обича да я притискат: решила е да каже само минимума и в никакъв случай да не разкрива сърцето си.

— Красив ли е? Такъв ли е?

— Младее за годините си.

— Не отговаряш на въпроса ми! Харесва ли ти, или не?

— Да... струва ми се. Тоест той се изразява по странен начин.

— Как така?

— Говори на пресекулки, с отривист, рязък тон и никога не завършва фразите си.

Лелята отмята глава с гръмък смях, който разтърсва крехкото ѝ тяло.

— Това е по войнишки, момичето ми. Мъж, свикнал да командва, да заповядва. Каза ми, че е офицер?

— Да, капитан е. Но все пак ефектът е твърде странен.

Леля Грете се навежда, хваща ръцете на Маргарета.

— Нали няма да се уловиш за тази подробност, би било твърде глупаво. Не съди мъжа по начина му на говорене. Тази припряност несъмнено прикрива ценни качества.

— Вероятно — приема Маргарета, опитвайки да си освободи ръцете.

Не харесва този контакт, не харесва любопитството и настойчивостта на леля си; подозира я, че иска да я омъжи на всяка цена и да се отърве от всякакво задължение спрямо нея.

— Това име, Маклеод, не е наше. Откъде е?

— С шотландски произход е.

Тя не уточнява, че капитанът не само произхожда от известна фамилия, но и парадира, че е потомък на сина на Олаф Черния^[2], крал на Ман и на Хебридските острови. И дума не може да става да признае на леля Грете, че ласкателният произход на Рудолф Маклеод я съблазнява най-много; предпочита да премълчи информацията за родословното му дърво.

— Има ли семейство, имущество? — продължава възрастната жена. — Надявам се да сте разговаряли за тези неща.

— Останала му е една сестра, която е вдовица и живее в Амстердам. Има само офицерската си заплата, но твърди, че е добра.

— Идеално! Отивам веднага да пиша на баща ти. Много ще бъде щастлив да научи, че си почти омъжена.

— Не! Моля ви, не му казвайте нищо! Впрочем, ние не сме сгодени.

— Как така? Капитанът не ти ли говори за бъдещето? Няма ли да се видите пак?

— Да, но вие много бързате. Едва го познавам.

За момент разтревожена, лелята измърморва с дълбока въздишка:

— Добре, добре, не искам да те притискам. Но не забравяй, че при твоето положение претендентите няма да се блъскат пред вратата и скоро няма да се появи възможност да се намери добра партия.

[1] Турнюр — подложка под основата на гърба, която придава елегантна линия на дрехата. — Бел.ред. ↑

[2] Олаф Черния — викинг, морски крал от XIII в., владял о-в Ман и част от Хибридите. — Бел.ред. ↑

ЛЕЙДИ МАКЛЕОД

Снимката минава от ръка на ръка и всеки прави своя коментар: пиячите се надпреварват да подхвърлят непристойни намеци или неприлични изказвания, като същевременно се наливат с бира, вино или хвойнова ракия и трупат празните канички и бутилки в средата на масата. На другия ден Рудолф Маклеод ще се жени и съобразно традицията е поканил приятели, военни като него, да погребат ергенския му живот в кабарето. Самият той вече е пил много и не контролира особено постъпките си. Откакто е проявил неблагоприятното да покаже портрета на Маргарета в цял ръст, малкият празник по „погребението“ се изражда, падат всякакви задръжки и той става прицел на сарказъм. Другарите му, пияни колкото него, не му спестяват цинични подмятания, подиграват го безмилостно, оспорват доколко основателно е неговото решение, присмиват се и на него, и на неговата годеница. От всички страни се сипят хапливи думи, пиянските гласове и смехове се усилват, поради което вече на два пъти се е наложило кръчмарят да моли „господата“ да бъдат по-дискретни. Той държи уважавано заведение и очаква репутацията му да не бъде накърнена, пък било то и от компания офицери на Негово Величество.

Ала това е труд на вятъра. Човекът току-що е обърнал гръб и един от сътрапезниците с отличителните знаци на полка на Маклеод се изправя от другата страна на масата, размахвайки халба бира и вече злонамерено критикуваната снимка на Маргарета Гертруда Зелe.

— Ха! Маклеод! Опита ли вече вкуса на тази кокона? Притежава ли превъзходната горчивина на тази бира? Кажи ни, Маклеод, бъди смел, кажи ни... Не ни оставяй да умрем като глупаци!

Вдига халбата като за тост, но толкова е пиян, че само това движение го изважда от равновесие и той пада тежко на стола, вследствие от което халбата се преобръща и течността се разплисква на бели и златисти пръски върху куртката му. Срещу него Маклеод скача от стола и навеждайки високото си тяло през масата, хваща

лейтенанта за яката, разтърсва го, опитва се да изскубне портрета, който другият продължава да държи безпомощно, но недостижимо далеч.

— Върни ми това! — крещи Маклеод. — Хайде, дай или ще те убия!

Те са лице в лице, с кървясали очи, зачервени от злоупотребата с алкохола и напрежението от сблъсъка. Около тях другите се смеят, шегуват се и за да ги насъскат още повече, започват да удрят чашите и бутилките с плоската страна на приборите си. Макар полуудушнен от мощните ръце на Маклеод, лейтенантът продължава да се противи: протегнал максимално ръка назад, той отказва да отстъпи, да върне портрета. Ала след минута натискът върху врата му става нетърпим, той вече се задушава, кожата му започва да посинява — ръката му се отваря и мята надалеч гланцираната хартия, върху която Маргарета Зеле е увековечена усмихната. Можеха да приключат с това, но не, веселящите са настроени кавгаджийски: трети разбойник е хванал снимката, отдалечава се с нея и размахвайки я над главата си, показва среден пръст на Маклеод. Капитанът се хвърля върху новия враг още по-бясно: непрестанните провокации са го отчаяли, побеснял е от ярост. Този път юмручният бой е неизбежен, виждат как двете тела се вкопчват и се търкулват на пода, оплетени, двамата луди се притискат, изтрепват се от бой, бълват ругатни, повтаряни от техните пийнали другари, които се разгорещават и чукат с все сила по чашите и бутилките. За няколко секунди врявата е станала непоносима и останалите клиенти се възмуцават, протестират, настояват виновниците за размириците да бъдат прогонени. Във всеобщата бъркотия хората се чудят защо никой не се намесва, за да прекрати скандала, но се лъжат. Неочаквано кръчмарят се появява, придружен от двама полицаи от конната стража. Повикал ги е за подкрепление и те бързо разтърсват двамата побойници, слагайки точка на схватката, преди да изхвърлят навън бандата простаци.

Малко по-късно, изправен на прага на своята кръчма, собственикът гледа как офицерите на Негово Величество се отдалечават: десетина разгърдени и клатушкащи се силуета потъват в нощта, криволичат по тротоара и от време на време се опитват да се подпират един-друг. Някои от тях все още имат силата да пеят и

техният грубиянски вой раздира нощната тишина. „И ако това не е срам!“ — мърмори кръчмарят под мустак.

На другата сутрин той ще открие на пода, осеян с фасове от пури и парчета стъкло, близо до масата на пирувалите гуляйджии, повода за глупавото буйство: усмихнатият, доверчив образ на една девойка върху правоъгълник от гланцова хартия.

Маргарета отваря очи: най-последно е съмнало! Скача от леглото и тича на прозореца. Вчера е умолявала небето да се покрие със синьо и със злато за нейната сватба. Дали е изпълнило молбата ѝ? Ами да! На този 13 юли 1895 година Амстердам ликува под ярко и вече топло слънце, от чиито лъчи каналите блестят като копринени панделки; целият град се къпе във весела светлина, а горе нито един облак не покрива небето. На тази бляскава картина, в абсолютна хармония с нейните желания, ѝ липсва само една розова нотка, но тя ще се появи, очакват я — Марие ван Схонбеке трябва да я донесе всеки момент.

Роклята от тежък бял сатен е сложена върху фотьойл и също чака. Там са ботинките от бяло шевро, органдиновата^[1] шапчица, дантелените ръкавици, чантичката с форма на кесийка, оброчена с перли. След поредица от проби всичко това е било доставено предната вечер у леля Грете. Кой е платил великолепия булчински тоалет? Кой ще плати сватбения обяд, на който ще се съберат семействата и свидетелите след церемонията? Маргарета не знае и не иска и да знае. Баща ѝ е дошъл, баща ѝ е тук: след два часа той ще я предаде на Рудолф Маклеод, само това е от значение.

Ала малката Марие все още не е пристигнала и Маргарета започва да се дразни от нейното закъснение. Боса на износения килим, само по фуста и корсет, с разпуснати дълги коси, тя ходи от леглото до прозореца, от прозореца до фотьойла — защото не ѝ омръзва да се любува на красивата бяла премяна — връща се до прозореца, отваря го, навежда се, за да види по-добре улицата. Какво ли прави Марие ван Схонбеке, която ще бъде неин свидетел, а и е обещала да бъде там, за да я срещне, да ѝ помогне да се облече?

Навежда се за кой ли път над улицата, сякаш нетърпението или желанието ѝ са в състояние да предизвикат появата на кабриолета, който ще докара нейната приятелка, а заедно с нея и ценната розова

нотка. В същия момент чува леко стържене по вратата. Резето бавно се завърта, езичето се отдръпва и влиза баща ѝ.

— Наред ли е всичко, скъпа? Носех ти чаша чай...

Празничната му дреха още повече подчертава невидимата метаморфоза, превърнала за няколко месеца Адам Зеле в старец. Погледът е угаснал, жестовете му са загубили пъргавина и размах; това е един смален, уморен, унижен мъж, който подава димящата чаша на девойката и тежко се отпуска на леглото.

Маргарета отива и сядва до него, слага кестенявата си глава на бащиното рамо и прошепва:

— Толкова съм щастлива...

— Нормално е... толкова хубав ден за теб.

Той се заблуждава, но тя не се опитва да го разубеди, защото погледът ѝ се е спрял върху ръцете на Адам Зеле и позата на тези две ръце, поставени върху коленете му, издава такова примирение, такава всеотдайност, че тя е потресена. В гърлото ѝ е заседнала топка и ѝ пречи да говори, да му обясни. Затова няма да каже на баща си, че нейното щастие се дължи най-вече на неговото присъствие, че всичките ѝ радости се дължат на него, че занапред ще си вмени в дълг да бъде щастлива, да побеждава, да блести, защото не иска да разочарова неговите очаквания. Един ден тя ще се превърне в идола, който той винаги е виждал в нея.

Все пак по-добре е тя да замълчи, те да замълчат. Заговорят ли, скоро ще открият, че техните мисли вече се разминават, вече не се движат редом и в една и съща посока както някога. Защото, докато Маргарета мечтае за славното бъдеще, което ще подари на баща си, за да му покаже своята благодарност, старият Зеле мисли за онзи тип, комуто след малко ще даде дъщеря си. Вчера двамата се срещнаха и капитан Маклеод хич не му се хареса: червендалестото лице, грубият говор, фалшивата самоувереност, придобита от носенето на униформата, по нищо не съвпадаха с идеалния образ, който си е градял за бъдещия зет. Впрочем от бързо проучване е научил, че Рудолф Маклеод е бил върнат от Индиите по здравословни причини — важна подробност, която Маргарета никога не е споменавала и за която вероятно не знае. Ах! Той е имал други мечти за своята принцеса и всъщност се опасява да не би брачният съюз да ѝ донесе само разочарования и огорчения. Ала няма нито властта, нито правото да не

одобрява избора на дъщеря си, още по-малко да му се противопостави. Той е един смачкан човек, който дълго време е живял от измами и хитрости, много често е грешал и днес го осъзнава: равносметката е толкова тежка, че не може да си позволи да дава мнение. Затова следващия четвърт час ще прекарат седнали един до друг на крайчеца на леглото — той, капитулирал пред живота, както сочат безжизнените му и затрогващи ръце на фона на черния плат на фрака, и тя, която ги гледа. Бащата и дъщерята няма да си кажат нищо.

След завръщането си от Висбаден, където е прекарало медения си месец, младото семейство живее у Лавис, по-голяма сестра на Рудолф Маклеод и единствена негова роднина. Неприязънта на зълвата вдовица към нейната снаха се е появила веднага и няма изгледи да изчезне. Всичко в поведението на младата жена я дразни и от сутрин до вечер тя не ѝ спестява нито неодобрението, нито критиките си. Що се отнася до Маргарета, тя отказва да се съобразява и да промени начина си на живот, за да се хареса на заядливата вдовица. Става късно, часове наред си прави тоалета, а в останалото време разлиства списания, вместо да се грижи за домакинството. Когато температурата навън го позволява, тя се отдава на дълги разходки и се връща едва когато е сигурна, че мъжът ѝ ще си е у дома. Често сварва брата и сестрата в оживен спор, основната тема на който е тя. Тогава се скрива в семейната стая и изчаква там края на бурята. Чака най-вече Рудолф да се върне при нея, за да му опише на какво лошо отношение е подложена в негово отсъствие.

Така всеки ден или почти всеки ден капитан Маклеод е принуден да слуша жалбите на двете жени и да разрешава конфликтите, които ги противопоставят. Отначало той ги изслушва и се опитва да ги успокои. Какво повече да стори? Лавис се оплаква от нехайството и леността на Маргарета, а пък тя твърди, че зълва ѝ я обсипва с упреци, че страда от строгостта ѝ, от дребнавите ѝ обидни забележки. Атмосферата в дома се разваля и безсилен да възвърне хармонията в него, Рудолф Маклеод се уморява и се дистанцира: прибира се все по-късно, понякога през нощта. Той прекарва вечерите си в пиене с добра компания в някоя кръчма и в повечето случаи е пиан, когато се пъхва в леглото, където Маргарета се преструва, че спи дълбоко. Но тя не спи, опитва се да не

мърда, докато дюшекът се вдлъбва от отвращаващото я донякъде тяло; на пресекулки до нея стига вонящият на алкохол дъх и не след дълго хъркането на пияницата изпълва тъмната стая. Тогава тя се обръща и тайно плаче.

Утре ще пише на Марие ван Схонбеке и ще ѝ разкаже колко е нещастна. Кореспонденцията с приятелката ѝ е станала единственото ѝ утешение.

Амстердам, 23 март 1896 г.

Скъпа ми Марие,

Вече не издържам от непрестанните оплаквания на моята зълва. За да се спася от тях, излизам много, все повече, мотая се с часове по улиците, сама и безцелно. Колко съжалявам, че си в Хага, а не тук, в Амстердам. Ако можех да съм с теб всеки следобед, животът ми щеше да бъде по-лек, нямаше да бродя из града, където бяхме толкова щастливи заедно, но който изгуби цялата си привлекателност, откакто съм тук без теб.

Рудолф не съумява да избегне зловните атаки на сестра си и с всеки ден все повече се отказва. Разбирам колко непоносима е за него обстановката вкъщи и защо предпочита да прекарва вечерите си сред приятели, вместо между две проклетници, които се обиждат, но от това състояние на нещата страдам аз. Двамата почти не се виждаме вече: той излиза рано, прибира се късно и най-често е пил. Усещам, че това съжителство по принуда поставя в опасност нашия съюз и аз се възползвам от редките случаи, когато Рудолф не е пил, за да го моля да си намерим гнездо, където най-сетне ще сме сами. Всеки път той ми обещава да го стори, та скоро да се окажем в свой дом, но този ад трае вече с месеци и ние продължаваме да сме тук.

Както добре знаеш, не така си представях брака си. Единствено с теб мога да споделя своето разочарование. За щастие баща ми е далеч и няма никаква представа за положението. В писмата си до него се старая да му

обрисувам идилична картина на живота с Рудолф. За нищо на света не искам да го тревожа и да му стоварвам тази нова мъка. Ах, Марие! Каква глупачка съм била да се хвърля в подобна авантюра и да изпадна в такава безизходица. Когато дойде и твоят ред, опитай се да не бъдеш глупава или безмозъчна колкото мен: пристъпването към брак изисква размисъл.

Ще идваш ли скоро при родителите си в Амстердам? Пиши ми точно кога пристига влакът ти: ще дойда да те взема от гарата и през цялото време на твоето пребиваване тук ще остана с теб. А какво ще си помислят Лавис и Рудолф не ми пука.

С цялата обич на твоята приятелка,

Лейди Маргарета Маклеод

Подписва се лейди Маклеод. Марие няма да се учуди: свикнала е. Макар съпругата на капитана да няма основания да претендира за тази титла, Маргарета си я е присвоила и от 13 юли 1895 година се кичи с нея: колкото и измамна да е тя, това е единственото възнаграждение, което ѝ е донесъл бракът ѝ.

Така ще мине повече от година, преди капитан Маклеод да приеме доводите и молбите на младата си съпруга. Вероятно новината, че скоро ще става баща, е причина за ненадейното разгръщане на енергия и инициативност, които той демонстрира: Рудолф Маклеод иска детето му да се роди в истински дом, а не във враждебна среда, където цари неразбирателство.

През месец септември 1896 година двойката Маклеод се настанява в апартамент в Хага. Маргарета има няколко причини да се радва. Първо, победила е Лавис и е успяла да се освободи от нейното иго. Второ, доближава се до Марие и ще може да я вижда, когато си поиска: заедно ще изработят дрешките на бъдещото бебе.

Есента на 1896 година е толкова щастлива, че Маргарета е склонна да преразгледа преценките си за брака: брачните връзки вече не ѝ вдъхват разочароващи мисли и тя стоварва цялата отговорност за старите раздори върху Лавис. Откакто са се отървали от пагубното ѝ присъствие, Рудолф се е отказал от среднощните излизания и от

разпуснатия живот, който е водел в Амстердам. Станал е безукорен, много внимателен съпруг и я обгръща с грижи, докато коремът ѝ се закръгля. За да не остане длъжна, тя потиска своя темперамент и се отдава на домакинските задължения въпреки отвращението си към тях. Тя поддържа дома си, грижи се за управлението му, опитва се да готви и в крайна сметка не се справя толкова зле. По време на пребиваването си в пансиона се е подигравала на заниманията, целящи да научат девайките на изкуството и начина за ръководене на семейното домакинство. Днес тя гледа на тях с благосклонност, примесена с носталгия: това практическо обучение, което уж е презирала и често е превръщала в посмешище, в крайна сметка се е оказало твърде ценно.

Така тя се е научила да прави любимите на Марије джинджифилови бисквити, които ѝ поднася всеки път когато девайката идва да пие чай и да прекара няколко часа с нея. Защото много скоро „визитата при лейди Маклеод“ се превръща в основателен мотив да излезе от пансиона и Марије ван Схонбеке го използва един-два пъти седмично.

Скимне ли им да излязат, двете приятелки се разхождат под ръка, смеят се на всичко любопитно по улицата, изникнало пред погледа им, и си разменят дребни тайни, защото вече не се налага писма да пренасят изповедите им.

Понякога обаче Маргарета се чувства толкова болнава, че предпочита да остане въщи, полуизлегната на дивана, с плетка в ръка. Тогава двете бърбят около масичката за чай, тъпчат се с вкусни сладки, забавляват се да сравняват уменията си с куките и напредъка на плетките им.

В този ден, едва пристигнала, Марије отчита известна умора у приятелката си и липса на бодрост, които не са характерни за домакинята. Притеснява се за нея, но не смее да я разпитва. Навела глава над плетивото, Маргарета работи, без да обели дума, с вид на изключително съсредоточена: привършва един ред, после с жест на отегчение оставя куките и кълбото и ги бута настрана. Погледът ѝ е разсеян и далечен, продължителното мълчание започва да натежава и най-после Марије се решава да ѝ зададе въпрос:

- Не се ли чувстваш добре, Маргарета?
- Не знам. Всичко е толкова странно...
- Как? Какво странно има?

— Двете седим тук и плетем пелена за дете, което не съществува...

— Но то съществува! — протестира Марие. (И в желанието си да посочи доказателство, тя се навежда напред, протегнала ръка, за да докосне закръгления корем на Маргарета.) — То е тук — констатира тя нежно. — Скрито е, но наистина е тук. Защо казваш, че не съществува? Не е хубаво, Маргарета!

— Права си. То е тук. Съществува. Може би аз не съществувам.

Малката брадичка на Марие започва да трепери, синият цвят на очите ѝ губи влажния блясък, предвещаващ сълзите, които Маргарета познава твърде добре.

— А не! Да не почнеш да хленчиш! — възкликва тя.

Но вече съжالياва, че се е разгневила, и продължава с по-нежен глас:

— Не бива да приемаш всяка моя дума за чиста монета, Марие. Всичко е наред, уверявам те, нямам никаква причина да се оплаквам. Предполагам, че е естествено жените в моето положение да променят внезапно настроението си.

Чувства се в капана на собственото си тяло, страхува се, пита се дали ще е в състояние да се справи с майчинството. Когато се готви да дари живот, нормално е да си задава такива въпроси, нали?

— Но ти казваш, че не съществуваш...

— Изразих се зле. Пътят, по който поех... Понякога ми се струва, че се обърквам, а животът върви срещу всички мои пориви. Някои мои желания, някои скрити мечти излизат наяве и ставам раздразнителна. Прости ми и най-вече не си мисли, че съм нещастна. Повярвай ми, всичко е наред.

Всичко е наред. На 30 януари 1897 година Маргарета ражда красиво момченце, което кръщават Норман. Това раждане изпълва Рудолф Маклеод с такава радост, че той забравя и диабета, и ревматичните си кризи. През годините, прекарани в колониите, здравето му се е влошило, оправдавайки завръщането му в Нидерландия и отпуска по болест, който е използвал, за да встъпи в брак.

През 1897 година, след многократно удължаване на този отпуск, той трябва да се върне на поста си на остров Ява. Ала Рудолф Маклеод вече не е ерген, когото са репатрирали преди две години по медицински причини. Сега е глава на семейство и се е сдобил с жена и дете, които качва на 1 май на борда на кралския военен кораб *Принсес Амалия*. Пътуването до Нидерландска Индия^[2] е дълго, донякъде мъчително, но открива пред авантюристичния дух на Маргарета безкрайни перспективи. Най-сетне ще види тропиците, които Рудолф често ѝ е описвал, ще се наслади на непринудения и приятен живот в екзотичен рай, където цветята разцъфват за една нощ и омайват с аромата и цветовете си. Поне такива картини лелее младата жена, докато *Принсес Амалия* плава към Ява.

Семейство Маклеод прекарва първите си месеци в Семаранг, в центъра на острова. Бунгалото^[3], което обитават, се намира на границата на тропическата гора и Маргарета, все още възбудена от откритието, разказва за всекидневния си живот в писмата, адресирани до баща ѝ и до Марие. Описва им червения и пищен цъфтеж на пламтящото дърво, превзело верандите на наколните бамбукови жилища, плетовите от хибискус около градините, шарените птички, които гнездят в клоните на плумериите и манговите дървета, мекотата на тропическите нощи. Намира малайските момчета, които ѝ прислужват, за изключително почтителни и приветливи: обръщението им „Госпожо Капитан“ много я забавлява. Непрестанно се възхищава на заобикалящата я пищна природа и описва с подробности красотите, макар да признава, че понякога съжالياва, задето живее далеч от всякаква цивилизация и без светски контакти.

Лишена от общуване със света, от възможността да привлича и да блести в обществото, Маргарета вехне: първоначалното удивление започва да отстъпва пред досадата, когато, за щастие, прехвърлят капитан Маклеод в Том Понг, на западния бряг на големия остров. Новото назначение има с какво да зарадва младата жена, защото Том Понг е разположен близо до Маланг — град, където живеят множество европейци, предлагащ всякакви удоволствия и развлечения.

За съжаление лейди Маклеод въобще няма да може да се възползва от неговите предимства: много скоро тя установява, че отново е бременна и това налага да се откаже от приемите и партитата, организирани от офицерските жени. Що се отнася до Рудолф, той

продължава да посещава военните кръгове и отново попада в старите си настроения: изоставя жена си, за да се напива с приятели, а когато реши да се върне у дома, всеки неин укор отприщва насилие и обиди. Маргарета отново започва да проклина брака си и за пореден път се пита дали не се е заблуждавала. Намира радост и утешение единствено в компанията на своя син, малкия Норман, и в привързаността, която той ѝ засвидетелства.

През цялата си бременност е напълно изоставена. Няма с кого да си говори, спира да излива сърцето си пред Марие, защото с времето епистоларните изповеди се оказват недостатъчни, неудовлетворителни. Прислугата ѝ спестява всякаква домакинска работа и тя се чувства бездейна, ненужна: повече от всякога си мисли, че съществуването ѝ няма никакъв смисъл. За да запълни самотните си дни, разпитва своите прислужници — леките сенки, които се въртят дискретно около нея. Момчетата не са особено приказливи, но тя постепенно успява да разчупи характерното им недоверие и след като ги предразполага към себе си, се осведомява за техните порядки, традиции, за местните обичаи. Дарбата ѝ за езици улеснява общуването, защото тя много скоро усвоява местния диалект и може свободно да разговаря с тях. Те ѝ разказват за своите легенди и вярвания и тези разкази, които тя слуша поради липса на нещо по-добро, с течение на времето се врязват в паметта ѝ. По-късно — тя все още не го знае — обилието от информация, събрана от лейди Маклеод, ще послужи за бъдещите ѝ планове.

Малката Жан-Луизе се ражда на 2 май 1898 година; галено я наричат *Нон*. През шестте месеца след раждането неразбирателството между съпрузите Маклеод се задълбочава още. При най-незначителния повод техните противоположни темпераменти се сблъскват: Маргарета е фриволна и невероятна кокетка, което разпалва ревността на Рудолф и провокира неговите крайности. Всички техни познати единодушно определят капитан Маклеод като необуздан, неспособен да се владее съпруг, но за сметка на това той обожава децата си и се държи като отговорен и внимателен баща. Ала бащинските му добродетели не са достатъчни да възстановят разбирателството в семейството. На 21 декември 1898 година Маргарета научава с облекчение за новото назначение на Рудолф, който трябва да се яви незабавно на служба в Медан, на източния бряг на Суматра. Този път семейството му няма да

го последва веднага. Маргарета е изтъкнала колко скъпо ще излезе преместването, което не се покрива от правителството. По-разумно би било тя да остане, за да се заеме с продажбата на покъщнината и да уреди нещата. А и кралският управител, господин Ван Реде, и съпругата му са предложили да я приютят с децата, докато реши всички практически проблеми. Тя се държи убедително, съблазнително, набляга на финансовата изгода от подобно уреждане на въпроса. Хитрушата разбира се не казва, че е решила да продължи престоя си у Ван Реде и че тази раздяла, макар и временна, ще се окаже освобождение за нея. Рудолф се муси малко, но в крайна сметка отстъпва.

Уморена от семейните караници, лейди Маклеод без ни най-малко съжаление наблюдава как мъжът ѝ отпътува. Освободена от ревнивия надзор, който той упражнява над нея, тя вече може да флиртува напълно безнаказано с красивите лейтенанти на вечеринките в местния клуб. Госпожа Ван Реде, заплена от чара на младата жена, се държи снизходително, почти съучастнически. Ако Маргарета е позагрижена да се хареса и да гледа влюбено офицерите, които я ухажват, отколкото да приготвя отпътуването си за Медан, трябва да я разберем, тя е толкова млада!

Минават седмици и месеци. Маргарета често забравя да отговори на все по-настойчивите и по-тревожни писма на произведения вече в чин майор Рудолф. Тя лесно свиква с новосъздалото се положение: млада, красива, отървала се от своя стар барон и съпруг, тя фактически се радва на великолепна почивка, която съумява да продължи. Влечението ѝ да се дегизира я кара да носи местни дрехи — саронг и кебая. Премияната поражда смесени чувства у белите, но на нея не ѝ пука. Излиза много, научава се да язди, кръстосва областта с напети конници, приема безброй почести и въобще не мисли за Рудолф.

В същото време в Медан майор Маклеод губи търпение. През месец май 1899 година той заповядва на жена си да го последва: писмото му — по форма и тон равностойно на призовка за доброволно изпълнение — изобилства от прозаични детайли и препоръки по какъв начин ще трябва да ръководи дома, който я очаква. Почивката е свършила. Маргарета не може повече да отлага отпътуването си и се качва на кораба за Суматра, придружена от двете си деца.

Да бъде съпруга на майор в колониален гарнизон налага задължения, които за Маргарета са равностойни на удоволствия. Трябва да кани гости, да приема покани, да кани на свой ред, да организира официални приеми, на които да посреща членовете на колонията и преминаващи личности. Маргарета обожава ролята си на домакиня и почестите, които съпътстват положението ѝ. Поръчва си тоалети от Амстердам, защото иска да е елегантна, блестяща, в предните редици на модата по време на соаретата и празниците, които организира, и когато мъжът ѝ я упреква, че е прекалено разточителна, отвърща, че трябва да се държи на положение. Предизвикани ту от това разсипничество, ту от въображаемо или доказано осъдително поведение, сцените между съпрузите Маклеод се подновяват ден след ден.

На 21 юли 1899 година ги спохожда драма, която вместо да ги сближи, задълбочава още повече неразбирателството. В този ден, след ужасна многочасова агония, умира малкият Норман. В Медан се носи слух, че детето е станало жертва на отмъщение: неговата бавачка, любовница на местен, несправедливо наказан от началника Маклеод, вероятно му е дала отровна храна. Ала истинската причина за тази смърт никога няма да бъде установена. Рудолф, който е обожавал своя син, е неутешим. В отчаянието си той се изправя срещу Маргарета и я засипва с проклетия. Малко след трагедията той изпраща на сестра си Лавис писмо, чийто смисъл свидетелства, че смята Маргарета за виновна за нещастията им: *Цели дни не ѝ проговорих на тази мръсница, която живее само за собствено удоволствие и пренебрегна скандално горките хлапета...* И докато полуделият от мъка Рудолф бълва проклетия и обиди в почернения дом, Маргарета стои затворена в стаята си, обзета от безмълвна, но не по-малка мъка. Дни наред стои там, съсипана, отказваща всякаква храна. Копнее единствено да последва в гроба своето обично дете. Ала желанието да се прости с живота не води задължително до смъртта. Когато отслабнала и почти анемична, най-после се решава да изостави отшелничеството си, Маргарета се оказва изложена на атаките на своя съпруг, който продължава упорито да ѝ натяква колко е немарлива и я обвинява във всички низости.

От този момент нататък вече всичко изглежда е решено и Маклеодови са поели към раздялата. В началото на 1900 година те се

местят от Медан в Банюбиру, доста зловеща военна база, оградена от планини, където според признанието на Рудолф „няма нищо за гледане освен пеперуди, летящи мравки, термити и безброй буболечки, които могат да те влудят“. В тази твърде нездравословна атмосфера Маргарета скоро се разболява от тифусна треска, от която се възстановява седмици наред.

Изтощена от болестта, силно наранена от загубата на детето си, тя вече не може да понася живота в тропиците и мечтае единствено да се завърне в родината. Поне в това отношение съпрузите Маклеод са единомисленици. Рудолф се е уморил от годините служба и е разочарован от военната кариера: убеден, че никога няма да получи мечтаното звание подполковник, той решава да напусне армията и да се завърне в Нидерландия.

Налага се обаче да изчака още, да потърпи: ниската пенсия не му позволява да приведе незабавно в изпълнение намеренията си. Още дълги месеци Маргарета е принудена да съдържа гнева си до един сприхав съпруг, който не я понася и продължава да я малтретира.

Накрая, през март 1902 година, силно отчуждените съпрузи и малката Жан-Луизе се качват на кораб от националната флота на път за Нидерландия.

[1] Органдин — най-фината памучна тъкан, произхождаща от областта Куниа-Ургенч в Туркменистан. — Бел.ред. ↑

[2] Нидерландска Източна Индия е бивша колония на Нидерландия, заемала територията на днешна Индонезия. — Бел.ред. ↑

[3] Това фактически са доста солидни и просторни дървени постройки. — Бел.ред. ↑

РАЗРИВ С ОБЩЕСТВЕННОТО МНЕНИЕ

Независимо от ненакърнената си преданост към Маргарета, успоредно с лекото напълняване, Марие е придобила достатъчно увереност, за да оспорва вече възгледите на лейди Маклеод и дори понякога да не ги одобрява. Противно на своята приятелка, тя е разцъфтяла в брака и пламенно защитава тази институция, опитвайки се да подтикне Маргарета към по-сговорчиво поведение спрямо Рудолф. Разговорите им сега нямат нищо общо с някогашното безобидно бърбрене: щом засегнат въпроса за развода — процедурата вече е в ход — настъпват разногласия и те не могат да се разберат и не напредват дори с една стъпка.

— Как така ще отхвърлиш всичко с един замах? Размисли. Помисли за малкото си момиченце.

Безброй пъти Марие е изтъквала този аргумент срещу жаждата за свобода, изгаряща душата на Маргарета, която само повдига рамене и поглежда към небето.

— Но аз мисля вече месеци, години! — отвърща тя. — Искан ми се да те видя на мое място, ти не си даваш сметка, имаш прекрасен съпруг, с когото живееш в идилична любов... Представи си, моят случай не е такъв. Какво бъдеще ме очаква с един изхабен, болен и отгоре на всичко необуздан мъж? Хайде, кажи ми... Какво ли не съм изтърпяла от него, обиди, удари. Разривът настъпи отдавна, повярвай ми.

— Знам. Но разводът не е решение. Имате дете...

— Моля те, Марие, не започвай пак! Спести ми морализаторските поучения. Когато мислиш, когато говориш като буржоазка, ме отчайваш! Рудолф ме ненавижда и аз му го връщам тъпкано. Той мечтае да се отърве от мен, а аз — от него. Тази истина е притеснителна, а ти си прекалено нежна, прекалено невинна, за да я приемеш, но това е истината!

— Добре, добре, щом смяташ, че е по-добре да развалиш всичко...

— Не забравяй, че съм на двадесет и шест години, а съпругът ми е почти два пъти по-възрастен от мен. Млада съм, живее ми се, не можеш ли да го разбереш?

— И как точно ще живееш? Нямах нищо, дори нямах професия.

— Имам идея. Смятам да се устроя в Париж.

— В Париж!

— Ами да. За жена, напуснала съпруга си, единственото възможно място е Париж.

— Да тръгнеш така, напосоки, без гулден в джоба... Това е лудост, Маргарета.

— Съвсем не! Повтарям ти: вече знам как ще постъпя.

— И какво ще направиш?

— Ще позирам на художници. Там има много и те се нуждаят от модели. Не ме ли намираш достатъчно красива, за да служа за модел?

— Много си красива, Маргарета, въпросът не е в това, добре го знаеш.

— Тогава ще ида в Париж! В този град хората умеят да се забавляват и не се отказват от удоволствията. Ще правя като тях, ще си живея живота!... И не ми повтаряй, че съм без пукната пара. За да имаш пари, е достатъчно да се стремиш към тях. Ще отседна в голям хотел, все ще намеря там няколко господата, които да ме гледат и да ми плащат сметките!

— Маргарета!

Малко е да се каже, че Марие е шокирана от това изявление. Знае, че приятелката ѝ е аморална и е готова на всичко, за да успее. Но Маргарета никога не ѝ е разкривала своите намерения е такъв цинизъм. Тя става, спуска воалетката върху зачервеното си лице, взема си чантата, ръкавиците.

— Тръгваш ли си вече? — пита Маргарета.

— Да. Извини ме, за днес чух достатъчно.

— Не се сърди, Марие. Хайде, остани още малко, не е толкова късно.

Ала Марие вече е прекосила стаята. Преди да прекрачи прага, с ръка върху дръжката на вратата, казва, без дори да се обърне:

— Съжалявам, Маргарета. Опасявам се, че няма какво повече да си кажем.

Законната раздяла на семейство Маклеод е обявена на 1 септември 1902 година по вина на Рудолф. Той напуска семейното огнище и се е настанява близо до Арнем, вземайки със себе си малката Жан-Луизе. Маргарета се съмнява, че официалното решение ще влезе в сила: Рудолф никога няма да ѝ позволи да се грижи за дъщеря си и няма да приеме да ѝ изплаща месечната издръжка, чийто размер е бил определен от съдия в Амстердам. В момента, в който губи най-добрата си приятелка, тя се оказва сама и без средства. Принудена е да търси гостоприемство у един или друг свой роднина. Въпреки това нито настоящите огорчения, нито несигурното ѝ положение могат да осуетят нейното решение да завладее Париж. Напротив. Тя се мобилизира да подготви заминаването си и за да плати своето пътуване, не се поколебава да заложи няколко тоалета и едно-две бижута.

През пролетта на 1903 година най-после се качва на влака за Франция. В джоба си има съвсем малка сума, но изпълнена с вяра в своята звезда, сигурна, че ще превземе Париж, тя не се притеснява от безпаричието. Точно както е обяснила на Марие, тя наистина е решила да посещава богатите места във френската столица и там, без да отлага, да открие заможен покровител в състояние да я издържа.

Красиви лакеи, пурпурно кадифе, венециански огледала, сребърни свещници, плътни килими, които заглушават стъпките — „Гранд Отел“ разгръща целия си лукс при появата на пътничката с малко багаж, но изпълнена с гордост и високомерие. В приглушената обстановка на салоните шумът от разговорите секва, когато тя минава. Следят с поглед красивата ѝ поява, възхищават ѝ се, чудят се, гадаят относно самоличността ѝ, произхода ѝ, но никой, виждайки я така добре облечена, толкова уверена в себе си, не допуска, че парите ѝ ще стигнат само за две нощи на това място. То е, защото лейди Маклеод няма равна на себе си, когато заблуждава хората и ги мами. Именно в това се състои талантът ѝ и тя умее да го използва.

Едва пристигнала и настанена в стаята си, тя се захваща с изпълнението на бойния план, който е изготвила през дългите месеци на очакване в Нидерландия. Първо и без отлагане трябва да поръча визитки при някой печатар: смята, че те са от първа необходимост. С едрият си и остър почерк тя надрасква проекти, пише множество

варианти на текстовете, смачква доста листове, без да открие идеалната формулировка и докато се нервирала, кошчето се пълнило с чернови. Трябвало ли във визитните картички да фигурира адресът ѝ в „Гранд Отел“, или по-добре да се въздържа и да отбележи само името си, центрирано добре на картоната? Колебае се, разглежда последователно двете решения, които предполагат множество варианти. Не! Решително би било недостатък за жена в нейното положение да посочва адрес в хотел, та бил той и луксозен. Ще се ограничи само с напечатването на „Лейди Маклеод“ с красиви букви и в краен случай, ще добавя на ръка адреса си, който по този начин ще изглежда временен. Точно така! Ще поръча стоте си изключително скромни визитки, които ще вади от чантичката си в нужния момент и с прелестно невинно изражение ще ги подава с крайчеца на пръстите, скрити под ръкавица. „Аз съм голям скиталец — ще казва тя, — непрестанно сменям градове и жилища, затова адресът ми не фигурира тук, но дайте ми минутка, ще ви го напиша...“. И с писалката си със златно перо...

Маргарета не притежава писалка със златно перо, но това е незначителна подробност. При възможност ще си набави. За момента тя се пуска по течението, мечтае за скорошни приятни моменти, когато ще се представи добре. Тогава ще прояви изкуството си на изкушителка на господата във фракове и с бели пластрони, които я очакват долу с намадени коси и с карамфил в бутониерата: за нея ще бъде детска игра да примами и да подчини този красив дивеч!

Ловът е открит, мечтата е налице, на една ръка разстояние. Още утре, след като поръча визитките, ще си купи писалка със златно перо. Колкото — толкова!

Тази вечер обаче лейди Маклеод трябва да отстъпи от претенциите си и да преглътне своето разочарование. Въпреки всички усилия, вложени в нейния тоалет, царственото ѝ влизане в салона за приеми въобще не поражда ентузиазъм и не ѝ предоставя очакваните почитания. Тук-там, наместена удобно в дълбоките фотьойли, клиентелата от постоянни посетители отпива алкохол, разговаряйки на тих глас. Малко по-далеч гостите вече са насядали за вечеря около отрупаните с кристал и фин порцелан маси и разглеждат менюто. Не ѝ обръщат никакво внимание, когато тя спира колебливо на прага, а

после напористо, с високо вдигната глава се насочва към една ъглова маса в дъното на залата.

Така лейди Маклеод се връща с празни ръце от първото си нахлуване в осветената столова, където повечето от тези господа се пъчат в компанията на жените — съпруги или любовници — които ги държат под око и чието присъствие не позволява никаква забегка. Що се отнася до малцината останали посетители, които вечерят сами, те изглеждат твърде остарели и са заети единствено със съдържанието на чиниите си. Самотна, настрани, Маргарета трябва да се задоволи с дискретните почести на оберкелнера и на келнерите, които я обслужват. Тя изпитва такава горчивина, че излива яростта си върху розите, които украсяват масата, късайки цветчетата им едно по едно, преди да ги надrobi с дългите си нервни пръсти...

По-късно сръчна камериерка идва да оправи леглото ѝ и да го подготви за нощта. Момичето няма стил, но е младо, жизнено, находчиво и подчертава всеки свой жест със закачлив коментар. Същевременно има малка закръглена муцунка, много бяла, осеяна с лунички кожа и коси, които преливат от шапчицата ѝ на златисторижави къдрици. Това лице, толкова забавно и одушевено, озарено от нежнозелени очи, веднага пленява Маргарета. Двете жени разменят няколко думи и усмивки, и когато девойката се оттегля с лек реверанс, лейди Маклеод установява, че тази чаровна интермедия надделява над мрачното ѝ настроение. Скоро започва да гледа на своето разочарование като на перипетия без последствия. „Да става, каквото ще — казва си тя. — В края на краищата да изгубиш битката не означава да изгубиш войната. Аз посях семето, скоро тези досадници ще дойдат да кълват от ръката ми“.

И сега, в първата парижка нощ, докато заспива неусетно, тя си мисли за художниците, които ще посети и на които ще позира; вижда се гола, изтегната в страстни пози върху канапета, покрити с копринени и цветни тъкани, същинска разкошна одалиска, която утре художниците от Монмартър и Монпарнас ще си оспорват...

— На ваше място бих взела палто. Небето при нас е много капризно, не бива да му се вярва.

Парижкото небе, което дребната камериерка обвинява, се е проснало над покривите като балдахин от трептяща под слънцето синя коприна. Маргарета е облякла рокля от нанкински^[1] плат и въпреки съветите на младата Полин е решена да не се товари с палто: въздухът е толкова свеж в хубавата априлска утрин. Върти се пред огледалото и проверява полите си под погледа на девойката, която е седнала безцеремонно на табуретка, с наръч белъо в ръце.

— Престани да се правиш на досадница, Полин, и по-скоро бъди добра, избери ми омбрела.

Това говорене на „ти“ се е получило с течение на дните, по навик, като нещо съвсем в реда на нещата: естествено утвърждаване на особеното, почти съучастническо взаимоотношение, установило се между девойката и лейди Маклеод, откакто тя пребивава в „Гранд Отел“. Полин ѝ е засвидетелствала своеобразна вярност и се държи по-скоро като официална камериерка на Маргарета, а не като прислужница, която би трябвало да разпределя поравно внимание и грижи на клиентите от етажа, за който отговаря.

— Омбрела ли? Добре... аз ви предупредих. Тази, която ви даде добрият г-н Кастаньол може би? Още не сте я сефтосали.

Така наречената Полин Ренар е една малка хитруша: не изпуска никоя интрига, никой романс, никоя идилия, знае всички интимни тайни на „Гранд Отел“. Тя, лисицата, знае, че преди да замине за своя югозапад, откъдето произхожда, Луи Кастаньол е подарил на лейди Маклеод много красива омбрела, истинско бижу.

— Защо не? Извади я, ще видим дали е подходяща.

Ала Полин не знае, че този последен дар е придружен с клетви и любовни излияния, които Маргарета, твърда в своя отказ и изгубила търпение, трябва да изслуша сдържано. Ох, по-скоро да си замине, най-после да си тръгне, мисли си тя, слушайки съзливата литания на дебелия гасконец. Приема, разбира се, възхитителната омбрела, а преди това и безброй други малки подаръчета, но да последва горкия гасконец в дълбоката провинция, дума да не става. Дни наред той я моли, използва всички, за да я убеди да го придружи: хвали ѝ красотите на перигордското си имение, възхвалява пасторалния живот, който водят там, слага в краката ѝ своя живот, своето богатство, своето име. Маргарета обаче не се вижда като съпруга на търговец на мариновани меса и черен дроб, та бил той благоденстващ и силно

влюбен. Да стане госпожа Кастаньол, не, разбира се! Тя успява да устои на атаките, съумява да маневрира така, че скъпият Луи да се покаже щедър — освен подаръците, той плаща хотелската ѝ сметка и ѝ оставя достатъчно, за да прекара там още няколко седмици; чрез всякакви приказки за миналото си тя успява да го подмами и да му внуши, че Маклеод никога няма да ѝ върне свободата и по-скоро би я убил...

— Вземете... Съвсем си пасва с роклята ви. Но ако започне да вали, ще я похабите и ще бъде жалко. Е, аз, каквото казвам...

— Не, времето ще бъде хубаво! А ако завали, ще взема кола, това е!

— Горкият господин Луи! Как трепереха ръцете му, докато чакаше колата за гарата. И беше готов да заплаче...

— Знаем, Полин, бях тук.

— За него може да се каже, че беше полудял! Да се показва и да примира от любов като младок, на неговата възраст и с цялата сланина около корема му, колко жалко, госпожо, колко жалко! Всички видяха с какви очи ви гледаше... Да си кажа право, приличаше на куче, което чака захарче!

— Полин!

— О, извинете, госпожо, поувлякох се, по-силно е от мен. Майка ми винаги ми повтаряше да си държа езика зад зъбите, но никога не успявам.

— Упражнявай се, малката. Говориш наляво и надясно, някои клиенти биха могли да се оплачат от теб на управата.

— Но вие, не, нали?

— Не, разбира се, но би трябвало да внимаваш, много си устата, нищо чудно един ден да имаш неприятности.

Ала щом лейди Маклеод престава да ѝ се сърди за непристойния език, младата безсрамница не се съобразява с предупрежденията. Вече е забравила мъмренето и, обърната към прозореца, отваря омбрелата, върти я под един слънчев лъч.

— Вижте как улавя светлината! Не можем да отречем, че господин Кастаньол ви е направил хубав подарък... Нищо, че не си е получил захарчето!

— Полин, стига вече! Сигурно те чакат другаде, трябва да вървиш.

— Не се ли нуждаете от мен?

— Не, малката, можеш да ме оставиш. Върви...

Странно: колкото и непристойни да са приказките на Полин, и дори когато девойчето не спазва правилата на благоприличието, Маргарета не успява да се възмути и да ѝ се разсърди. Малката със сигурност ще ѝ липсва. Нейната прямота, нейната спонтанност, забавният ѝ говор ще бъдат единствените неща, които тя ще изостави със съжаление. Що се отнася до останалото... Пребиваването в Париж не е задоволило надеждите ѝ, далеч не е така. От седмици визитите ѝ в ателиетата на Монмартър и Монпарнас са завършвали с разочаровани и донякъде непоносими за нейната гордост откази. Тези парижки художници са простащи, грубияни, нищо повече. Някои от тях дори ѝ нанасят върховна обида: под претекст да проверят пластичността ѝ, те я подканят да се разсъблече, а щом остане гола, я разглеждат като атракция от панаира, изреждат нейните недостатъци — гърдите, деформирания от майчинството корем — и накрая ѝ препоръчват да позира облечена. Облечена, тя, Маргарета Маклеод! Никога не си е представяла, че нейното тяло — прекрасното тяло, което предизвиква завист у повечето жени и желание у всички мъже — би могло да ѝ донесе подобно унижение! Тези художници, тези мними художници, неспособни да оценят нейната анатомия и я съветват да я покрие, се държат като жестоки грубияни, лишени от вкус. Но няма да имат последната дума, един ден ще чуят да се говори за нея. Тя си го е обещала!

Така лейди Маклеод прекарва осем седмици в ухажване на портиерите, оставяне на визитки в портиерски стаи, смърдящи на зеле и праз — ах, колко визитки раздаде тя! — изкачване на стръмни и отвратителни стълбища, преди да стигне до бърлогата на някой художник, където през повечето време трябва да понася критики и унижения.

Ако не бе обожанието, засвидетелствано ѝ от Кастаньол по време на тяхната връзка, тя вероятно щеше да се разстрои от клеветническите и злонамерени думи. Или кой знае, може би в крайна сметка щеше да се усъмни в красотата си и да изпадне в отчаяние. Но за късмет и напук на нейните противници добрият Луи пристига

навреме, за да издигне в култ това презряно от тружениците на изкуството тяло. Господ да го поживи!

Вярно, че Маргарета е превърнала в пари своя чар, но как иначе? Всеки път когато едрият мъж идва в леглото ѝ с дебелия си като на каноник корем — както го е оприличила Полин — с бузи на червени петна и с врат на месар, тя трябва да превъзмогва отвращението си. Когато поставя върху нея закръглените си като на прелат ръце, когато старческата пламенност учестява диханието му, тя се вижда принудена да отвърне лице и да затвори очи, за да прикрие своята погнуса. Ах, колко по-приятно би било да се отдаде на ухажванията на един по-млад и по-приветлив любовник, но има ли избор!

Сега Луи Кастаньол се бе завърнал у дома и Маргарета знае, че никога няма да го види отново. Оставената от него сума ще ѝ позволи да се порадва още известно време на великолепието на „Гранд Отел“, но за какво да стои повече в Париж? — пита се тя. За момента положението не е благоприятно и констатацията за нейното поражение я кара да потръпва и я наранява. А да продължава да прави постъпки пред художниците и да рискува да се изложи на техните подигравки или на техния груб отказ, това вече не е по силите ѝ.

След като преценява добре, днес тя смята за по-разумно да се върне в Нидерландия. Парите, с които разполага, ще ѝ осигурят там относително охолство и тя ще използва този период на отмора, за да преразгледа стратегията си. Защото не се отказва от амбициите си: нека Париж само да почака, лейди Маклеод ще се върне!

Ако можеше да покаже белези на някакъв успех, Маргарета щеше да информира баща си за своето завръщане в страната. Излишно е обаче да се самозаблуждава, не може да го направи. И когато си мисли за тяхната среща, струва ѝ се също толкова невъзможно да излъже Адам Зеле. Лице в лице, съвсем открито, тя би се издала и скоро той би разкрил нейната игра. Приличат си и се познават прекалено добре.

Адам Зеле трябва да продължи да си мисли, че тя живее във Франция и че там се развива по предназначения път. Поради тази причина Маргарета прилага най-простата стратегия: купила е половин дузина пощенски картички с паметници и известни места в Париж. На

една от тях дори е изобразена металната кула, издигната от господин Айфел на Шан-дьо-Марс. Странната ажурна структура се извисява над града от началото на Световното изложение през 1889 година. На гърба на всяка картичка тя е написала едно-две изречения, които изразяват известно удовлетворение и имат претенцията да успокоят получателя: *С мен всичко е наред. Тук открих страната, която приляга на моето сърце* или *Щастлива съм, заобиколена от прекрасни хора и от най-доброто общество. Париж е празничен*, и съответно останалите неща. Колкото и незначителни да изглеждат, тези думи са били многократно премислени и преправяни, за да произведат очаквания ефект.

Преди да повери комплекта от картички на Полин, Маргарета се е постарала да им сложи по-късна дата. Задължението на девойката е само да ги пуска месец след месец, поред, до изчерпване на запасите.

— Разбра ли добре? Преди да изпратиш поредната картичка, ще проверяваш коя дата е написана на нея. Ще изпратиш картичката за май някъде около 15-и и така нататък, нали?

— Добре. Но наистина не виждам защо си усложнявате живота по този начин.

— Заради баща ми, Полин. Когато получи пощата, той не бива да подозира, че съм напуснала Франция. Стар е и ще се притесни, искам да избегна всякаква грижа заради мен.

— Значи, благородна лъжа? Така ли му казват?

— Щом предпочиташ... Но най-вече внимавай да не разместиш картичките. Баща ми е умен и бързо ще разкрие малката ни хитрина.

— Не се притеснявайте, ще проверявам не един, а два пъти, нищо няма да разбере!

И Полин млъква, няма какво повече да направи, няма какво повече да каже. За първи път стои там незаета, мълчалива, с отпуснати ръце, вперила поглед в двата куфара на лейди Маклеод, които зяят отворени в средата на стаята и очакват да бъдат затворени.

— Хайде, Полин, не изпадай в меланхолия! Ще се върна, уверявам те. Колко пъти да ти го повторя?

— Да... ама кога?

— Ами, след няколко месеца, най-много след шест.

— Доста време ще мине...

Шумолейки, Маргарета приближава до девойката, която е свела глава, готова да заплаче. С ръка в ръкавица тя повдига малката

брадичка, която потреперва, кара Полин да я погледне в лицето.

— Не искам да си тъжна. Усмивката повече отива на миловидното ти лице. Обещавах ли?

— Обещавам.

През лятото на 1903 година Адам Зеле е минал шестдесетте и си живурка с втората си съпруга в предградие на Амстердам. Той вече не вижда децата си, отдавна разпръснати в цялата страна. Успехът му е обърнал гръб — начинанията му са пропаднали едно след друго — и той вече води посредствения живот на търговски представител, към който се пригажда криво-ляво. Все пак, макар да се е отказал от собствените си мечти за благополучие и разкош, той залага последните си надежди на Маргарета. Любимата му първородна дъщеря няма да го разочарова. Периодично получава новини от Париж и те насърчават неговата увереност и утвърждават вярата му в нея.

Преди да постави върху високия обожаван бюфет изпратените от Маргарета картички — пъха ги във вратичката между горната част, изваяна с разцъфтели розетки, и стъклото — той ги чете, препрочита и коментира надълго и нашироко.

— Представи си какъв живот води тя там. За нея са изисканите вечери, пазаруването, разходките из гората, вечерите в Операта... и сигурно е много красива, обзалагам се, че всички красиви господа са в краката ѝ!

Седнал на масата, където старите съпрузи са приключили с вечерята, Адам Зеле върти и препрочита получената сутринта картичка. Тя е с дата 13 юли. Маргарета е в Нидерландия от три месеца, но както е известно, той не подозира ни най-малко. Разглежда илюстрацията — металната кула, която прилича на играчка — пак се връща на гърба, за да прочете за пореден път краткото послание, написано от ръката на дъщеря му.

— Тя се среща с посланици, барони, артисти, значи — с елита!

Втората госпожа Зеле не споделя нито ентузиазма, нито оптимизма на съпруга си: познава своя човек и отдавна вече не взема участие в неговите бълнувания. Става, повдигайки рамене, отмества стола и с бавни движения започва да разтребва масата. Всеки път когато получат поща от Париж, звучи една и съща песен: нейният

Адам започва да плямпа, да си фантазира разни подробности. Зад двата реда, написани набързо от дъщерята и неособено ясни — това е най-малкото, което би казал всеки — той си представя дворецов живот, лукс, слава и като тръгне със своите бълнувания, не можеш да го спреш.

— Чудя се къде виждаш всичко това, нищо толкова не прочетох. Дъщеря ти пише само, че е добре.

— Трябва да умееш да четеш между редовете. Повярвай, познавам моята Маргарета! — твърди старият Зеле.

— Да, познаваш я. Можеш единствено да си измисляш между редовете!

„Добре. Много добре. Безсмислено е да споря с тази жена — повтаря си Адам Зеле. — Тя е твърде прозаична и не вижда по-далеч от носа си“.

На свой ред той става, роптаейки срещу старицата, която дрънка съдовете в съседство в кухнята. С тежка стъпка се отправя към бюфета и сякаш със съжаление пъха картичката до другите, между дървената горна част и витрината. След това се отдръпва леко, за да се полюбува на всички „парижки гледки“: ценната му колекция от хубави новини.

Утре, на разсъмване, възползвайки се от това, че госпожа Зеле все още спи, той отново ще прочете една-две картички: превърнало се е в таен утринен ритуал, който Адам Зеле трябва да изпълни, преди да тръгне на работа, и който му вдъхва смелост.

Маргарета Зеле-Маклеод се е завърнала в страната тихомълком. По своя воля дъщерята чудо се е лишила от поздравленията и радостите, съпътстващи обикновено срещите. Насилвайки природата си, тя е избрала дискретността и е предпочела да се устрои възможно най-далеч от Амстердам, у един вуйчо в Неймеген.

Върнала се към семейните устои, тя е обладана от две фикс идеи: да види отново дъщеря си, малката Жан-Луизе, и да не допусне баща ѝ да заподозре, че е в Нидерландия. За целта се старее да се показва възможно най-малко и да избягва всякакви гафове.

След пристигането си в Неймеген тя излиза малко, не се вижда с никого и живее затворена в дома на вуйчо си. Съществуването ѝ е като на престъпник, принуден да се крие поради страх от отмъщение.

Ала след три седмици желанието ѝ да види отново Жан-Луизе става толкова настойчиво, че тя прави първата си грешка: пише на Рудолф с молба да ѝ определи среща. Реакцията на Маклеод е отчайваща. Пренебрегвайки искането на Маргарета, той изпраща на вуйчото писмо, пълно с възмущение и нападки срещу съпругата си; съжaliaва, че един толкова почитан господин се е съгласил да приеме в дома си тази „пачавра“, която в крайна сметка е изгубила своята репутация и чест в Париж. Вуйчото, макар и благ човек, е разтърсен от тона и съдържанието на това порицание. Рудолф Маклеод е известен като необуздан човек и положението става твърде притеснително за възрастния добряк, който държи на спокойствието си. Изразявайки съжаление, той моли Маргарета да потърси подслон другаде.

В началото на юли лейди Маклеод пренася двата си куфара — цялото ѝ налично имущество — у една сестра на майка ѝ в Лайден. Тук се надява да намери по-сигурно гостоприемство. Наново моли Рудолф за разрешение да види малката Жан-Луизе, която вече е станала на пет години. Междувременно Маклеод вероятно е размислил или се е посъветвал със своя адвокат, защото този път приема. Срещата е определена за третата неделя на август в Арнем, където той продължава да живее с детето.

След двегодишната раздяла Маргарета се радва преждевременно на срещата с дъщеря си. Явява се в уречения час в дома на своя съпруг, но се оказва пред затворена врата. Съжалил за грешката си, в последния момент Рудолф ѝ е погодил номер.

Между съпрузите Маклеод се разразява своеобразна война на нерви. Маргарета многократно подновява молбата си след първата пропаднала среща и всеки път, макар да е дал принципното си съгласие, Рудолф не изпълнява своето обещание.

Ведно с отчаянието се засилва и желанието на Маргарета. Може би в момента детето е само предлог: сега най-важно е да принуди Рудолф да отстъпи и да превъзмогне съпротивата му. И тя не се отказва. Ту настойчива, ту умоляваща, изпраща писмо след писмо, позовавайки се в едно на закона, гарантиращ ѝ право на посещение, а в друго — на майчинските чувства. Лавината от писма с най-противоположен тон засипва Маклеод и най-после той отстъпва.

В средата на октомври вратата в Арнем, на която Маргарета напразно е чукала толкова често, накрая се отваря. Рудолф Маклеод

стои на прага по риза и тиранти, високомерен, с още по-оредяла коса. „Запуснат бивш прелъстител“, мисли си младата жена, демонстрирайки измъчена усмивка.

— Е, хайде, влизай! — изръмжава Маклеод и поглежда крадешком към малкия пакет в ръцете ѝ.

Вървейки пред нея, той въвежда Маргарета в обикновена стая, където мебелите са наредени покрай стената като стражи, застинали във военна стойка. Нито гравюри, нито дребни украшения, нито килими, бърлогата е възприела отблъскващия и студен вид на наемателя. Но момиченцето е там — седнало със сведен поглед и поставило длани върху синята памучна рокличка.

Детето не помръдва, не става. Послушно, донякъде принудително послушно, то остава облегло на дивана, но вперва големите си кафяви очи в непознатата, която пристъпя усмихната и коленичи пред него.

— Добър ден, Нон.

— Добър ден, госпожо.

— Вече не се казва Нон... Името ѝ е Жан-Луизе!

Студеният душ се излива от изправения зад нея Рудолф с прословутото „военно“ скандиране на фразата, което Маргарета за щастие е забравила. За миг е понечила да протегне ръка към дъщеря си, но злобната намеса на Рудолф я смразява и спира жеста ѝ. Тогава тя се изправя, отстъпва и докато заднешком трябва да заобиколи една ниска масичка, Рудолф се настанява на дивана съвсем близо до детето, обгръща раменете му и го държи притиснато към себе си. Сцената е подредена, действащите лица са по местата си и комедията може да започне.

— Много си пораснала, Жан-Луизе, станала си много красиво момиченце.

Момиченцето трепва с очи, но не отронва дума.

— Донесох ти лакомства. Вземи, скъпа, за теб са.

Маргарета прокарва пръст през възела на панделката, опасваща пакета, навежда се напред и подава подаръка си на детето. Жан-Луизе потрепва, но не смее да се освободи от бащината прегръдка. Маргарета разбира, че е безсмислено да настоява, и оставя пакета на масичката между тях двете.

— Това е за теб, повтаря тя. — Ще го отвориш, когато пожелаеш.

— Не и това! — изкрещява Рудолф. — Развалени зъби... Никакви такива гадости! Никакви бонбони за нея!

— А, не знаех... — мънка Маргарета. — Съжалявам.

— Да, да, съжалявам... По-добре да беше донесла някаква дрешка, играчка... Не мислиш ли?

Маргарета си налага да поеме дълбоко въздух, заповядва си да се успокои и преглъща пороя от обиди, който се надига в устата ѝ; с всички сили се опитва да сдържи гнева си и да устои на провокацията. Да загуби самообладание означава да даде на Рудолф прекалено добра възможност да тържествува.

— Вярно е — казва тя смирено, — трябваше да се сетя.

Вътре в себе си обаче се бунтува, проклина своя съпруг и го праща по дяволите.

Иронична усмивка преминава по подпухналото лице на Маклеод: победил е, успял е да я унизи.

— Може би ще пиеш нещо? — предлага той тогава. — Искаш ли?... Чай, бира, кафе?

— Не, не, благодаря. Имам да гоня влак, трябва да тръгвам.

Маргарета става. Отново се налага да заобиколи препятствието на масичката, за да иде при детето, което продължава да седи неподвижно, само дето е започнало да си смуче палеца.

— Тръгвам си, скъпа. Ще ми дадеш ли целувчица?

Тревожните очи на малката се вдигат към бащата. Трябва ли?

— Стига с тези превземки! — излайва Рудолф. — Влакът те чака.

С три гневни крачки той стига до вратата, отваря я със замах и, обръщайки се назад, повтаря:

— Хайде, Маргарета... Имаш да гониш влак!

Ала Маргарета не се подчинява, стои на колене пред дъщеря си. С ръце върху раменцата на малката тя доближава лице до личицето на детето и му прошепва:

— Знаеш ли, аз съм майка ти.

В изблик на последно предизвикателство към Рудолф, който е отказал да разреши целувката, и понеже усеща, че той потропва с крака зад нея пред отворената врата, тя улавя ръчичките на Жан-Луизе и дълго ги притиска към устните си.

[1] Нанкин или Нандзин — голям град в Източен Китай, известен в миналото с производството на фини платове. — Бел.ред. ↑

РАЖДАНЕТО НА МАТА ХАРИ

Неймеген, Лайден, Айндховен, Схевенинген... Под предлог, че е с неуредено положение — разделена с мъжа си, но не официално разведена — вратите пред нея се затварят и всеки път се налага лейди Маклеод да се пренася все по-далеч. Същевременно малкото богатство, което Луи Кастаньол ѝ е оставил, преди да напусне Париж, се е стопило, и тя се оказва без средства. В началото на декември установява, че вече няма нищо. Тогава, подобно на вълка, когото гладът прогонва от гората, тя напуска последното си убежище и заминава за Ротердам, където се надява да намери работа, някакъв начин да преживее. В голям град, където никой не я познава, несъмнено ще съумее да се възползва от анонимността и да живее, както си иска.

Бързо обаче отрезвява, защото няма занаят, нито някаква професионална компетентност. Културното лустро, което е придобила по време на учението си в Хага, не ѝ позволява да кандидатства за прилично работно място, нито да посрещне нуждите си. Тя, разбира се, може да свири на пиано и да язди, пее приятно и знае няколко чужди езика, но тези красиви умения, които представляват козове за една млада жена от висшата буржоазия, се оказват ненужни за нея, оказала се сама и в абсолютна нищета. Какво да прави тогава? Мислила е да предложи услугите си като възпитателка или гувернантка, но идеята да се окаже в подчинено положение я отвращава. За нея това би било абсолютно унижение, позорен израз на деградация, която тя никога няма да приеме.

Лишена от средства и от връзки, Маргарета е принудена да се настани на пълен пансион в квартал с лоша слава в Ротердам. В наетата стая избива влага и гъмжи от гадинки. Останалото е по договаряне: като мебелировка тя разполага с желязно легло, маса и прояден от дървояди гардероб, който заплашва да падне при всяко отваряне или затваряне на някое от крилата му. Разположена под покрива, стаята се осветява от прозорче, пробито в нишата на покрива,

и се къпе в убийствена светлина независимо от часа или от цвета на небето. Освен теснотията на помещението, силният наклон на покрива затруднява придвижването: Маргарета не може да направи и три стъпки, без да си удари главата в скосената част на тавана.

В този коптор всяка друга жена би преценила, че надеждите ѝ са пропаднали, би се отдала на мрачни мисли и скоро би изгубила самообладание. Ала Маргарета Маклеод притежава кален характер и борбеност, които ѝ спестяват изкушенията и терзанията на отчаянието. Настоящото ѝ поражение не само не я сломява, но дори я стимулира: щом малките ѝ таланти не са доходоносни, щом платената любов е единственото спасение, е добре, тя ще продава тялото си, и то скъпо! Защото е изключено да остане повече в тази мизерна стая, трябва възможно най-бързо да събере необходимото, за да се качи на влака за Франция. Заклепа се е да напусне Нидерландия в последните дни на декември — независимо дали 1904-та ще бъде, или не годината на нейния триумф в Париж!

И търсенето ѝ започва: всяка сутрин тя излиза, за да ходи на любовни срещи, и се прибира в бърлогата си чак в края на деня. Нейната хазайка, заинтригувана от това мистериозно сноване, се губи в догадки. Защо тази толкова елегантна и добре облечена жена е на пансион при нея? Какво ли крие? Как прекарва деня си? Добрата жена е далеч от истината, толкова странната ѝ наемателка я респектира с аристократичното си държание и изисканост.

Все пак в някои дни студът или отвращението от себе си разубеждават Маргарета да излезе от стаята си. Тогава остава в леглото — убежището ѝ не предлага алтернатива — и, изтегната по гръб на тясната кушетка, тя затваря очи, за да забрави потискащата обстановка. В такива моменти, вместо да бездейства, умът ѝ се активизира и работи, обмисля плана, който тя крои след завръщането си в Нидерландия. Глъчката от пристанището, сирените на влекачите, тифоните срещу мъгла, виковете на докерите, всичко допринася за разнообразието, което тя търси, и предизвиква щастливи взривове в дремещите зони на нейната памет. При всеки рев на сирена изникват скрити картини, развихрят се спомени; още един товарен кораб излиза в морето, мисли си тя, и в зениците ѝ изплуват и се нижат цели епизоди от индонезийския ѝ престой. Ява. Суматра. Малкият Норман. Препускането из хълмовете, покрити с богата растителност. Слугите,

които се обръщат към нея с „Госпожа Капитан“, и части от случки, откъслечи от поучителни приказки, изкопчени от тях с търпение и усмивки. Припомня си безбройните им истории, които те ѝ разказвали и които я омагьосвали; отново вижда баядерките с широки гривни около ръцете — всяко протягане и въртене на китките прилича на мистичен изказ; грациозните и едновременно сакрални движения на телата, които се извиват под звуците на натрапчива музика, полюшват се вълнообразно и се разгъват...

Съживените с удоволствие картини я ободряват и подхранват повечето от размислите ѝ. Малко по малко тя забравя за отхвърлянето ѝ от обществото, за мъжете, на които се отдава срещу няколко гулдена, за лишенията и самотата. И пак гради нови планове въз основа на индонезийския си опит. Нито за миг не се е съмнявала в своята звезда и в края на всички тези размисли вижда бъдещето си, проправено и светло както никога. Речено-сторено: тъй като притежава известни познания по какви правила се изграждат свещените танци, тя ще ги използва като основа и ще ги пригоди към своите изпълнения. Как не се е сетила по-рано? За нея ще е детска игра да танцува като жените в Бали, чиито движения за щастие е наблюдавала в светилищата. Също като баядерките ще се обвие с воали, а глезените и ръцете ще покрие с пръстени и скъпоценни камъни; ще имитира ритуалните движения, ще пълзи и ще се извива като тях, ще съумее да повтори всеки жест, всяка поза от тамошните богослужбени танци. Въобще не се притеснява за способността си да заблуди когото и да било с хореографските си нововъведения, защото залага на котешката грациозност на своето тяло и на находчивия си ум. Никакво съмнение относно предстоящия триумф: скоро ще е в състояние да се изяви на сцената и да покори тълпите.

Маргарета е постигнала своята цел: благодарение на търговията с тялото си тя е събрала достатъчно, за да плати пътуването си до Франция. Дори разполага с доста солидна сума, която ще ѝ позволи да се подготви и да започне своето развитие в Париж.

Една сутрин в края на декември тя се събужда на развиделяване и решава веднага да излезе: спала е малко и се чувства прекалено възбудена, за да остане още час между четирите гнусни стени. Утре ще

бъде далеч, утре всяко завъртане на колелата на влака за Париж ще я доближава до нейната славна съдба.

Когато се измъква от старата сграда, в която е живяла почти три седмици, нощта вече се разкъсва на парцали с цвят на сажди, откривайки тук-там бледосинкави петна над покривите. Ала Маргарета се чувства неуязвима и прекосява без страх сенчестите зони, които все още се задържат встрани от фенерите или в черните гърла на подлезите. Тя прелива от такъв излишък на сила и енергия, че изпитва потребност да ходи, а ако се вслуша в себе си, ще започне да тича, да подскача, да танцува из големия град, който все още тъне в дебрите на съня. Да спи? „Защо? Това е губене на време“, мисли си Маргарета. Треперейки в студа на ранното утро, тя придържа с ръце кожената яка около врата си и върви с бодр стъпка, без посока, опиянена от стимулиращото, вълнуващото чувство, че се е устремила към едно светло бъдеще. При всяко издишване от устата ѝ излиза бяла пара, а токовете на ботинките ѝ потропват ритмично по плочките на тротоара, *чат-чат* — пъргавото и познато почукване, което отеква в мразовития въздух на зората и любезно го придружава.

Докато тя върви напред напосоки и без да забавя ход, градът постепенно започва да се отърсва, ролетките на кафенетата се вдигат, загърнатите смътни силуети, все още във владение на лепкавия сън, се измъкват от тъмните преддверия и се отдалечават, тътрейки крака. Малцината минувачи, с които Маргарета се разминава, са с бледи, измъчени лица от мрачното настроение заради ранното събуждане.

Съвсем случайно тя се насочва на изток, без да подозира каква изненада ѝ крои красотата — прави още няколко крачки, преди да спре ненадейно, объркана, очарована от източника на светлина, който се ражда там, покрива хоризонта с нежно розово и видимо изпълва въздуха: слънцето изгрява. Розовата нотка — сега обагрена в оранжево — ѝ напомня за Марие, напомня ѝ — как беше — онази дума за обозначаване на слънцето в Ява. Да! Наричаха го *мата бари*, Окото на деня. Точно така: *мата бари*, не е забравила четирите срички, и докато бледото небесно тяло се издига в млечното небе, тя си ги повтаря като заклинание, като почти магическа формула. Повтаря си ги, докато прилегнат на намеренията ѝ, докато си ги присвои, и с неудържима радост, с бляскава интуиция изведнъж решава, че вече ще се казва Мата Хари.

Тогава отново тръгва из града, наметнат със златна покривка.
Лейди Маклеод току-що е дала име на своето съществуване.

— Има съобщение за вас, скъпа госпожо. Запазихме го, но то е с дата отпреди няколко месеца — уточнява служителят на рецепцията на „Гранд Отел“.

„Кой ли ми е писал тук?“ — пита се Маргарета, докато търсят споменатото съобщение, отдавна забутано в чекмеджето за поща до поискване.

— Ето! — възкликва триумфиращо момчето. — Успях да го открия!

И иззад тезгяха ѝ подава плик без марка, само с името на лейди Маклеод, без друго пояснение. Маргарета се обръща, отваря го живо и прочита:

Париж, 15 август, 1903 г.

Скъпа лейди Маклеод,

Това писмо е от Полин. Не глейте правописните грежки, защото нямам образуването което трябва. Моя малък приятел който е в пощите не поиска да пише за мен, тогава здраве да е, аз се хвърлям.

Трябва да знаете че вече не съм част от персонала на „Гранд Отел“ поради ена клиентка която се оплакала от мен на управата. Бехте права да кажете че много говоря: езикът ми ми загуби работата. Не е много драматично, отбележете, защото сега работя в шивашко ателие близо до Мадлената, улица Паские. Там сме дванайсетина момичета които се учат около масата и господаря ни оставя да си приказваме. Тогавя вие мислите че съм на моята работа, мога да бърбля колкото искам, няма мъмрене.

Туй писмо ше ида да го оставя в „Гранд Отел“ штом свърша да пиша. Надявам се да съ върнете скоро в Париж както ми го обештахте и че ше ви го дадът при вашто пристигане. Особено не трябва да се притеснявате защото направих нужното с картичките и даже ше продължа

докато има за изпращане. Все гледам какви дати сложихте и изпращам по малко, можете да ми имате доверие.

Когато сте на връщане, ще се радвам на вашата визита при Жермен Десанж на улица Паские. Това е хубаво място, ще видите, не правим като Ворт и Дюсе но все пак обличала каймака на кварталът. Елате аз ви моля ще бъда наистина толкова доволна да ви видя отново.

С моите почтителни поздрави,

Полин

След като забелязва сбръчкването на нослето и красивото повдигане на устните на лейди Маклеод, докато чете писмото, служителят се пита какво може да е естеството на това старо, няколкомесечно послание, и понеже тя ненадейно прихва зад ръкавицата и накрая избухва в бурен смях, той си позволява да попита:

— Добри новини ли, госпожо?

— А, да, извинете ме... Забавни, много забавни, чак плача, виждате ли...

И с малка дантелена кърпичка лейди Маклеод си избърсва очите пред служителя, а той много професионално разширява усмивката си и с известно закъснение се мъчи да сподели нейната веселост. Тук клиентът е цар, правилникът изисква да се споделя диапазона на неговите настроения...

Провалът на първия ѝ парижки престой е закалил Маргарета Маклеод, приела вече името Мата Хари. Обещала си е да избягва грешките, причина за тогавашния ѝ неуспех, и да изпипа своя план, преди да го изпълни. Във всеки случай не бива да бърза: такава е главната поука, правилата на поведение, към които ще се придържа.

В интимността на своята стая в „Гранд Отел“ тя уточнява първите си „биографични съчинения“, които скоро ще представи пред избрана публика — клиентелата на Жермен Десанж, на улица „Паские“. Съветът идва от Полин, чийто стил и правопис по оригиналност съперничат на нейната хитрост. Камериерката, вече помощник-шивачка, се е хвърлила на врата на Маргарета, когато тя,

удовлетворявайки молбата ѝ, се е появила в ателието малко след своето пристигане. Сред излияния и прегръдки поруменялата от вълнение хлапачка се е зарадвала много на красивата си приятелка, гордо я е представила на работодателката си, тръбейки гръмогласно името ѝ между ателието и салона за проби, та всички клиентки, чакащи търпеливо по бели камизоли и батистени гащи, да научат за качествата на аристократичната посетителка.

След тази среща двете жени се събират понякога в мансардата на Полин на улица „Третен“, а най-често в кафене „Прокоп“ или в чайния салон близо до „Мадлената“. Маргарета никога не приема девойката в „Гранд Отел“. Договорили са се за тази предпазливост и тя не подлежи на промяна. Първоначалната симпатия и привличане между тях са прераснали в непресторена взаимна привързаност: установило се е крехко, но искрено приятелство, което улеснява доверяването, свободното и непринудено споделяне. Младата Полин е реагирала по детски ентузиазирано при излагането на грандиозните планове на Маргарета. Псевдонимът Мата Хари много ѝ харесва. Не я интересува какво означава, в ушите ѝ той звучи не по-малко пленително от име на източна царица.

— Няма проблем — заявява тя с обичайния си апломб. — Чудесно име, което ви приляга като ръкавица!

— Хубаво, още по-добре, че ти харесва. А какво мислиш за останалото? Изглежда ли ти правдоподобно?

— Какво? Идеята ви, че сте родена в храм и че майка ви е свещенодействаща танцьорка?... И защо не? Толкова хубаво разказвате. Аз, когато ви слушам, вярвам на всичко!

Девойката се замисля за кратко и добавя:

— За да сте сигурна, че историята ви ще издържи, трябва да я изпробвате върху други — клиентките на госпожа Десанж например. Тук при нас посрещаме богатите жени от квартала, те са идеалната аудитория. Мога да уредя нещата, ако желаете.

Жермен Десанж направила своя пробив в края на века, някога, когато импровизирала и се разпявала на сцената на „Синия папагал“. Не че имала особено призвание; не, но макар и твърде млада тогава, Жермен вече знаела какво иска и след като премислила добре, решила,

че е за предпочитане да се бърхти на шумната сцена, отколкото да съсипва здравето си в пералнята като клетката си майка. Още повече че гледала на актьорския занаят като на трамплин, а не като на занимание за цял живот. Много скоро, още с първия ангажимент, на Жермен работата ѝ станала ясна: в неприятната близост и в безредието в гримьорната, където се наблъсквали полуголите женички, се говорело само за господата с бели ръкавици, от които изстисквали максимума, а „работничките“ получавали трохи. Всяка вечер преди вдигането на завесата кулисите се изпълвали с разпалени гласове. Чувало се как Мими се оплаква от богаташа, който я издържа, но си стиска кесията; друга споделяла как ѝ е писнало от прекалено повехналия ѝ покровител, и всяка очаквала благоприятните обстоятелства, късмета. Някой ден, по-скоро някоя вечер, един от тези господари на финансите или на аристокрацията щял да я забележи, да се влюби и да я измъкне оттам, за да я устрои в града като царица. Повечето момичета съжителствали с любим човек, когото трябвало да крият от белите ръкавици, ако искали да избегнат усложненията и неприятните сцени. Между изпълненията банкнотите циркулирали, непрестанно пристигали букети, носени от портиера; жените си шушукали, заливали се от смях зад параваните, докато сменяли костюмите, някоя изпадала в нервна криза заради осуетен ангажимент, друга отговаряла „не, не, тази вечер не съм свободна“, старата свиня можела да се разкара, тази нощ тя щяла да спи сама!

За щастие Жермен имала късмета да не повехне и да се разочарова като останалите, очакващи „добрата възможност“. Нейната се появила след три години в лицето на богат застрахователен агент, толкова ревниво влюбен, че пожелал веднага да я измъкне от разпуснатите нрави и разюзданата театрална среда. Красивата Жермен наистина жадувала да напусне сцената, но подчинението ѝ било придружено от едно условие: да ѝ купят магазинче в хубав квартал, защото не искала цял живот да зависи от щедростта на съпруга си.

Така Жермен Десанж, бивша вариететна артистка, сега притежава магазин близо до „Мадлената“. Ателието ѝ заема втория етаж на собствена къща и се осветява от поредица прозорци, осигуряващи цялата необходима светлина за усърдния шивашки труд. Множество момичета работят под тази искрящожълта светлина около дълга маса, отрупана с тъкани и кройки в безпорядък, с игленици и

акварелни скици. Цяла купчина галони, панделки, бродерии, изкуствени цветя и различни консумативи са натъпкани в специални чекмеджета до стената в дъното. Тук боцкат с иглата от сутрин до вечер, но също и бърбят, и често бликва смях или припев на някоя песен, подета край масата, за да се предаде от уста на уста.

В съседство на ателието, където цари атмосферата на работен кошер, има салон за проби с отделен вход, предназначен за клиентелата. Помещението от алабастър и кристал не е лишено от шик. Жермен Десанж се е постарала да го декорира: стени, покрити с коприна с цвят на палисандър, малки ниски фотьойли и тапицирани със същата дамска пуфове, големи огледала с фини златни рамки, корнизи с орнаменти на лозови пръчки, гроздове и плодове, лампи и полилеи от филигранно стъкло, излезли направо от работилницата на Емил Гале^[1] в Нанси.

В задната част на салона завеса от драпиран брокат прикрива входа към по-малък и по-интимен кабинет. Госпожа Десанж с удоволствие го е превърнала в будоар, снабден с цялата изтънченост на лукса. С мекия блясък на пастелния сатен, с букетите от бледи рози, натопени във вази или в порцеланови кашпи, с бялата ламперия със златни жилки, с канапетата, покрити с червено кадифе, това място е изискано гнездо на женствеността. Клиентките, допускани там с благоволенieto на Жермен, обожават „бонбониерата“ ѝ и прекарват там с удоволствие цели следобеди. Защото в този ценен придатък към салона по принцип е забранено да се говори за тоалети и украшения: в краен случай привилегированите могат да се поинтересуват от някой аксесоар, подходящ да допълни последния им тоалет. Най-често целта им е да се озоват там в пет-шест часа, за да побърбят на воля в тази приглушена обстановка, където хладният въздух освобождава ухания на виолетки и резеда при най-малкия допир до облицовките, които заглушават външните шумове и затварят тази обаятелна кутийка. В дълбоките кресла те пият порто или херес, похапват петифури от Лашмин — всичко това задължително предложено от госпожа Десанж, а тя със сигурност знае как да се отнася към клиентките си; времето лети, благословено от гипсовите амурчета, накацали по ъглите на тавана, за да присъстват на радостните излияния на дамите.

Именно в това подобие на дворец през един февруарски следобед, е позволенieto на своята работодателка, младата Полин най-

сетне въвежда лейди Маклеод. Там вече са се разположили няколко редовни клиентки. Представят се, поздравяват се, маниерничат малко, преди да направят място на новодошлата. Полин и госпожа Десанж се измъкват дискретно, което им прави чест.

За случая Маргарета е облякла рокля редингот от копринено кадифе на Уорт^[2]. Косите ѝ са повдигнати и притиснати с шапчица от рижава лисица. Тя демонстрира този лукс с такава лекота, че другите гостенки никога не биха се досетили на какъв разврат се е отдавала тя, за да си осигури този тоалет. Дори Полет не знае, че лейди Маклеод посещава своднически дом, където налага прекалено високи тарифи. Е какво, нали трябва да си набави средства, за да плаща на шивача, на модистката, на обуцаря!

Целомъдрените жени, впрочем много жизнерадостни, много приветливи, представляват твърде приятно общество. Наобикалят я, сипват ѝ един пръст ликьор; те не искат да бъдат недискретни, но вече задават срамежливо въпроси. Маргарета не е очаквала толкова: притисната от любопитството на дамите, тя се хвърля в опасна импровизация. Обяснява, че идва от Индиите, където е прекарала детството си. Споменава с подобаваща тъга за наскоро сполетялото я голямо нещастие. Колкото повече разказва, толкова повече лицата изразяват удивление, възхита, съчувствие... Около нея изпитват състрадание, демонстрират опечалени физиономии. Горкичката, а какво друго? Разказвайте, разказвайте... Тогава, насърчена от подканванията, Маргарета започва да прави свободни съчинения, да си фантазира, да подлудява слушателките си — жонглира с екзотични думи, води ги след себе си в илюзията, която с всяка следваща минута създава за тях.

— Майка ми била баядерка в храма „Ранда Суани“, в Южна Индия. За съжаление не я познавам, починала е при моето раждане. Свещениците от светилището ме прибрали и ме кръстили Мата Хари, което означава Окоето на деня. Отраснах в пагодата на Шива^[3], където ме посветиха в свещените ритуали на танца...

Ох! и Ах!, придружени с поклащане на глава, бележат нейния разказ. Прекъсват я с въпроси:

— Но никога ли не излизахте? Нямахте ли друга компания освен тази на духовниците?

— Имаше и други баядерки^[4], живеехме в затворена среда, разбира се, монотонно съществуване, разпределено между сеансите по посвещаването и разходките... Единственото ни развлечение беше да берем жасмин, а после да го сплитаме на гирлянди за украса на олтарите в храма.

Те я слушат със зяпнала уста, омаяни, хипнотизирани. Всички погледи са вперени в нея.

— По-късно, през пубертета, великата жрица видя в мен изключителна дарба и реши да ме посвети в култа към Шива. Разкри ми тайнствата...

— Какви тайнства? Ще ни кажете ли?

— Съжалявам, не е разрешено да бъдат разкривани пред непосветени.

— Споменахте ни за някакво нещастие...

— Да. Вдовица съм на офицер от британската армия. Убиха го по време на засада. Щастието ни не просъществува дори две години. Поради тази причина се наложи да напусна страната си и да се установя в Европа.

Отново Ох! и Ах! в минорен тон. Сипват ѝ пак малко ликьор, защото след ужасяващото откровение горката душа вероятно се нуждае от утеха. Кротка, свела очи, тя пие, симулирайки такава емоция, че чашата трепери в ръката ѝ. Около нея, разбира, забелязват вълнението и болезнената гримаса, огънала крайчеца на устата ѝ. „Клетото създание, толкова младо, толкова красиво и вече толкова ужасно измъчено от съдбата“, мисли си госпожа Марешал, видимо най-развълнувана от разказа на Мата Хари. Тя е възрастна, вероятно доайен на малцината присъстващи, но нейните светлосини очи придават на лицето ѝ наивност, а цялата ѝ възпълничка фигура издава майчинска доброта. Маргарета оставя чашата си, а тя поставя закръглената си ръка върху тази на младата жена и казва нежно:

— Скъпо дете, вероятно се чувствате самотна... Но ние вече сме тук, ще се погрижим за вас, нали дами?

И всички потвърждават, надпреварват се да обявят готовността си да утешат мъката на омайната вдовица, да я приемат в своя кръг, да отворят домовете си за нея...

Неочаквано една от тях предлага със силен руски акцент:

— Но защо да не упражнявате вашето изкуство? Би било прекрасно да изпълнявате танците, които сте играли в родината си...

Това е госпожа Киреевски, изтъкната личност на Френско-руския съюз, видна персона, пламенна жена, известна с борбата си в полза на потиснатите. Тя осъжда скандалите и се увлича от всичко ново и оригинално.

— Мислила съм за това — отвръща Маргарета, като отправя свенлив и объркан поглед към своята слушателка. — Но, честно казано, не знам точно как да започна...

— Тогава ми се доверете, имам връзки и се наемам да ви въведа навсякъде! Дайте ми картбланш и скоро ще ви аплодират и превъзнасят, както заслужавате! Наистина се чувствам импресарио по дух — заключава баронесата, а смехът ѝ разтърсва пищната ѝ гръд и разклаща дантелите на корсажа ѝ.

[1] Френски художник (1846–1904), работил предимно със стъкло, един от значимите представители на ар нуво във Франция. — Бел.ред. ↑

[2] Чарлз Фредерик Уорт (1825–1895) — френски моделиер от английски произход, считан за основоположник на висшата мода. — Бел.ред. ↑

[3] Шива — в индуистката митология един от върховните богове. — Бел.ред. ↑

[4] Баядерка — индийска певица и танцьорка. — Бел.ред. ↑

ИДОЛЪТ НА САЛОНИТЕ

Година по-рано, докато се готви да мине в отстъпление, Маргарета пише в изблик на синовна обич: „Париж е празничен“. Сега тази благородна лъжа се е превърнала в реалност: лейди Маклеод, или Мата Хари, е част от всички партита, всички соарета, представена е на най-богатите в столицата, показва се на надбягвания, язди като амазонка по алеите на Булонския лес, накратко — тя общува с елегантния и фриволен хайлайф от Бел епок, който е очарован, запленил и покорен от нейните псевдоориенталски измишльотини. Внезапния обрат на съдбата тя дължи на баронеса Киреевски, чието благоразположение към нея е сътворило чудеса. На другия ден след срещата им при Жермен Десанж руската емигрантка е започнала кампания: хвали навсякъде прелестите и талантите на лейди Маклеод, а нея представя на всички като свое протеже, свое последно откритие. Баронесата е влиятелна жена в артистичните и политическите среди и не ѝ е трудно да събуди любопитството и интереса на своите приятели — всеки гори от желание да се запознае с това магическо създание, тази мистериозна лейди.

Маргарета, която въобще не се интересува от световните събития, няма представа колко благоприятна е конюнктурата за нея, напълно подходяща да обслужва интересите ѝ: началото на представлението е обявено, остава само да се качи на сцената. Сведенията, които идват от чужбина, основателно предизвикват тревога: започналата война между Япония и Русия, основен съюзник на Франция за момента, се превръща в катастрофа за руснаците, флотата им е разбита, а армията им — смазана при Мукден^[1]. Впрочем френско-английският съюз остава нестабилен: в резултат на наскоро приключили преговори Англия запазва контрол над Египет при условие да не нарушава свободата на действие на Франция в Мароко, но „коварният Албион“ продължава да вдъхва все същото недоверие, подхранвано от предразсъдъци и от стари оплаквания. На практика висшата буржоазия е пристрастна към борбата на бурите^[2], като желае

тяхната победа над англичаните. От друга страна, икономическият и промишленият подем на Германия, който се утвърждава с възкачването на Вилхелм II, е друга причина за притеснението на французите. Те не са забравили ужасния пердах, който Бисмарк и неговите прусаци са им дръпнали, и желанието за реванш продължава да назрява.

А в страната аферата Драйфус, разразила антисемитската омраза и разделила общественото мнение, е друга кървяща рана, която нараства бавно. Все още чакат реабилитацията на разжалвания офицер. В тази република с уронен от скандалите авторитет — достатъчен повод за критика — увереността и принципите се сричат един след друг. Безгрижните и богати среди, в които се движи Маргарета, имат всички основания да чувстват интересите и привилегиите си заплашени и да се страхуват да не би скоро те да изчезнат. На това разклатено из основи общество бъдещето вдъхва скрит страх, дори ужас. Тогава, за да забрави бедите и да се залъже, буржоазията се хвърля неудържимо в удоволствията и в незначителните неща, приветства и взема участие в нововъведенията на прогреса, от които за момента само тя се ползва. Кълне се само в науката, въодушевява се от великолепните технологични приложения и приветства тяхната поява в ежедневието: феята Електричество прогонва газа и се настанява в най-богатите домове. Абонират се за първата телефонна мрежа, ходят на почивка, събират се в балнеолечебните курорти, присъстват на първите излитания на аероплани, а някои от най-храбрите и най-имотните кръстосват пътищата зад волана на първите автомобили — същински рицари на Новото време, облечени в кожени дрехи, с очила и каски. Никога парижкият елит, погрешно отнесен към категорията на снобите, не е бил толкова жаден за тръпка и новости. Именно сред този лековерен, отворен за всякакви фантазии и способен да се разпали за щяло-нещяло хайлайф на Бел епок, се появява лейди Маклеод, наричана Мата Хари; тя пристига точно в този момент, увенчана е ореола на екзотиката, който гъделичка зараждация се вкус на нейните съвременници към всичко, идващо от Изтока. Общо взето са очаквали именно нея, за да я възхваляват, да я превъзнасят, да я коронясат за царица на този светски, капризен и безделен Париж, в чийто любимец тя се превръща още преди да започне да танцува.

Защото, през същата тази 1904 година, още не могат да се похвалят, че са се любовали на изкуството на Мата Хари. Успехът и захласът, които тя предизвиква, се дължат предимно на непрестанно подновяваните и все по-изпипани биографични измислици. При Жермен Десанж тя твърди, че е родена в Индия и е вдовица на британски офицер. Много скоро обаче намира тази версия за прекалено семпла, а и опасна: Рудолф би могъл да се появи и да опровергае красивата ѝ измислица. Тогава тя я променя, възкресява съпруга си и дори му дава повишението в чин, което никога не му присъждат. Вече се представя като съпруга на полковник от нидерландската колониална армия и разполага мястото на раждането си не в Индия, а в Ява. Съпругът ѝ, твърди тя, продължавал да служи в Маланг. Защо Маланг? Вероятно го е избрала, защото предизвиква асоциации и има омагьосващо въздействие над аудиторията. Маргарета не се съобразява с географията и усложнява нещата, колкото си иска: непрестанно преправяната ѝ биография е любопитно пътуване, което я разхожда из Индийския океан и Бенгалския залив — един малко вероятен маршрут, от който обаче никой не се шокира. Същото се отнася и за децата ѝ: ту споменава малкия Норман и трагичната му смърт в Индонезия, ту премълчава за раждането на дъщеря си. Що се отнася до разказите ѝ за нейното посвещаване в свещените танци, те са безкрайни, богати на нововъведения и всеки път все по-удивителни. Пред един слушател тя твърди, че дължи уменията си на научите и вадашите, чиито движения е наблюдавала пред олтара на Вишну^[3]. По-късно на друг ще довери, че е научила танците на Брахма^[4] сред уютата на дома на принц в Батавия^[5]. А когато се учудват на перфектното ѝ познаване на немския език, тя се връща към младостта си и обяснява, че е прекарала две години в девически пансион във Висбаден. Неуморимо изпълва своя свят с химери и екстравагантност и колкото по-далеч стигат нейните нелогични твърдения, толкова по-многословни стават, ала никой не се учудва и не ги оспорва.

Шехерезада от парижките нощи, Мата Хари множи своите приказки, променя ги и според фантазията си ги пригажда за отбраните кръгове, които омайва със своите магии. Но кога ще се реши да покаже екзотичните си танци, които твърди, че добре познава? На баронеса Киреевски, която показва известно нетърпение, тя обяснява,

че трябва да се съсредоточи, да се подготви, за да даде най-доброто от себе си и от изкуството си, и чак тогава да се покаже пред приятели. „А освен това — добавя тя — публиката прилича на любовник: страстта му е толкова по-силна, колкото повече се разпалва неговото желание“. Объркана от уместното ѝ разсъждение, баронесата е принудена да отстъпи. Демонстрираното от нейното протеже дълбоко познаване на механизмите на човешкото поведение само засилва възхищението и уважението, което старата дама му засвидетелства. Затова се налага да потърпи, да изчака Мата Хари да се почувства готова телом и духом и сама да реши кога ще танцува.

Когато изтъква, че се нуждае от време за съсредоточаване и подготовка, Маргарета Маклеод съвсем не лъже своята благодетелка. Загрижеността да не пришпорва нещата, да не се хвърля лекомислено в артистичната си кариера е в съзвучие с ръководния принцип за нейното поведение, откакто се е завърнала в Париж: обещала си е да внимава и да се предпазва от гафове, произтичащи от прекомерно бързане. И тя се придържа стриктно към това.

Подготвя се с ритмичността, издръжливостта и усърдието на маратонец. Всяка сутрин след закуска тя сяда на килима в стаята си в поза лотос и потъва в четене на *Ведите*. Само Господ (ако не е Шива) знае как се е сдобила със свещените текстове, но с всеки изминал ден тя ги декламира и ги попива. После три пъти седмично използва сутрешните часове да влезе във форма при един преподавател по танци, когото е открила на улица „Ромюр“. Цели два часа тя загрива мускули, разтяга ги и непрестанно проверява гъвкавостта на своите крайници и красотата на позите в голямо огледало, поставено на стената в дъното. Настоява господин Викторен, бивш балетмайстор от Парижката опера, да я приеме за частна ученичка, без да му е разкрила своята истинска идентичност. Впрочем не може да се говори за истински уроци. Тя очаква от стареца само съвети, като това е уточнено още от самото начало. Достолепният балетмайстор отдавна е прекрачил възрастта, когато се е учудвал и спорел: стига в края на заниманието да му дадат петте франка, той ще се примири с всичко. Вярно, че господин Викторен запазва въпросите за себе си, но тази толкова „особена“ ученичка жегва неговото любопитство. Заради акцента и типа ѝ той предполага, че е чужденка, изгнаница, намерила убежище в Париж като мнозина други, но прозорливостта му не стига

по-далеч. Ала за сметка на това няма спор, че е красива, фигурата е издължена, стройна, набита, с медно бронзов тен и макар да ѝ липсва класическото телосложение на танцьорка, всеки неин жест, всяка нейна стойка издава природна чувственост, засилва сладострастната красота на цялото тяло.

Разбира се, господин Викторен не знае какви причини мотивират мистериозната чужденка и я карат да посещава ателието му с такова похвално усърдие. Вероятно каприз на скучаеща богата жена, опитала вече всички форми на разюзданост. Но все пак тази е доста невинна. И човечецът удря клавишите на твърде раздрънканото пиано, за да възпроизведе по молба на своята ученичка звуковете на една пронизителна мелодия с дисонансни акорди, която ритмува и съпровожда нейните движения.

— А, това не, госпожо! Да ме прощавате, но никога не бих могла да преглътна тези неща!

С гримаса на отвращение Полин отблъсва с две ръце чинията, която оберкелнерът току-що е поставил пред нея.

— Но аз не те насилвам — протестира Маргарета, избухвайки в смях. — Ако не искаш стридите, поръчай нещо друго. Хайде, хитрушо, какво ти се иска?

— Ами... бих изяла една наденица или котлети... Защото само като гледам стридите, само като ги гледам живи, съвсем сурови, започва да ми се повръща.

В юлската вечер лейди Маклеод е поканила младата си приятелка да вечеря с нея в кафене „Риш“. Заели са сепаре, тъй като Маргарета не желае да я виждат в компанията на малката модистка, която се радва на великолепната обстановка наоколо. Среброто, кристалите, канделабрите със забодени свещи в тях, целият този лукс я заслепява и смуцава. Била е в „Гранд Отел“, разбира се, но никога не е влизала в заведение от подобна категория, където да я обслужват, никога не е чувала за стриди, откъдето произтича и нейният гаф. Поискала е да подражава на лейди Маклеод и седи там, унижена от факта, че трябва да признае своето отвращение, но и невежеството си.

Маргарета протяга ръка през масата, поставя длан върху тази на Полин и нежно я потупва.

— Няма значение, малката. Ще си получиш котлетите.

И разпервайки поли, тя става, открехва вратата на сепарето, причаквайки някой келнер да мине, за да му поръча. После се връща и се разполага срещу Полин, чието лице е червено колкото пейката, на която е седнала.

— Ето! Всичко е уредено. Престани да мислиш за бедните стриди и бързо ми кажи какво ми носиш.

Маргарета сочи с брадичка кожената чанта, поставена върху велурената седалка близо до девойката.

— Нося всичко, за което ме помолихте — казва Полин, чиято възвърната усмивка отпуска малкото, сгърчено от притеснение личице. — Госпожа Десанж свика всичките си доставчици, никога не бих повярвала, че ще си даде толкова труд, за да ви удовлетвори.

— Ще ѝ благодариш от мое име. А сега ми покажи, покажи, докато още не са ти сервирали!

И тогава в сепарето, видяло доста други работи, започва разопаковане, разгъване, разстилане на полупрозрачни и пъстри тъкани: чантата прелива от метри тънки като паяжина воали, вълни от прозрачни коприни, волани от бродиран тюл, панделки от воал, облаци от креп и муселин, пред които, докато ги разкрива, Маргарета се прехласва.

— Великолепно! Разкошно! Точно това ми трябваше. Ах, ще благодариш на госпожа Десанж, няма да забравиш, нали?

Но котлетите на Полин пристигат, димящи, все още цвъртящи от мас, върху канапе от сезонни зеленчуци. Келнерът хвърля учуден поглед върху разгънатите тъкани, които са избликнали и се разливат като пъстри водопади по килима, и се оттегля. Малката гледа с лакоми уста и светнал поглед красиво приготвената храна и не смее да я набоде с вилицата.

— Е, хайде, яж — окуражава я Маргарета. — Не чакай месото да изстине!

Подканата звучи толкова искрено, толкова майчински, че най-сетне Полин се решава и започва лакомо да лапа зальци. Лейди Маклеод се радва на нейния апетит. Самата тя е завършила с прасковен ликьор и е отместила чинията си. Наведена край масата, тя бърка в купчината шифон, повдига един наръч и започва да се удивява на

неговата мекота, на коприненото приплъзване по кожата и се смее като щастливо дете.

— Госпожа Десанж ви съобщава, че ще бъде много поласкана да ушие вашите костюми от тези платове, казва ненадейно Полин с пълна уста. — Достатъчно е да ги опишете, тя ще ги скрои и ушие в нейното ателие, всичко ще бъде направено, както ви е удобно.

— Много мило от нейна страна, но не желая тези тъкани да бъдат съшити. Виждаш ли, възнамерявам да ги използвам, каквито са си. Ще се увия с дълги шалове от воал и коприна, сложени един над друг, нищо друго. Ако се облека като всяка друга танцьорка, какво ще му е интересното? Разбери, трябва да създам ефект на изненада, да променя из основи условностите на класическия танц. Публиката ми очаква нещо ново, невиджано досега, длъжна съм да ѝ го поднеса. Искам да я провокирам, да я пленя, когато се появя гола под моите воали.

— А, ще бъдете гола?... Отбележете, аз не виждам нищо лошо. Ще бъде, както искате.

— Ей богу!... Няма да са само воали, успокой се. Ще нося също бижута на ръцете, на глезените, около врата, а на главата диадема със скъпоценни камъни. Представяш ли си ме така украсена като индуско божество?

— Ще бъде наистина красиво, няма съмнение, само аз никога няма да видя как танцувате...

— И защо не? Слушай, вече имам идея. Ще дам първото представление у баронеса Киреевски през септември, датата е уточнена. Тя беше толкова отдадена, че ѝ го дължа.

— Разбира се — подкрепя я пламенно девойката. — Баронесата беше много любезна с вас!

— Да, и продължава да е. Дори предвижда след моето представяне да даде голяма вечеря. Всичките ѝ приятели от артистичния, политическия и финансовия свят ще бъдат поканени. Вероятно тя ще се нуждае от приходящи сервитьори за тази вечер, мога да предложа твоите услуги и така ще видиш как танцувам. Какво ще кажеш?

Полин, която току-що е атакувала десерта си — профитероли, залети с топъл шоколад — надава вик и едва не се задавя със сладкиша, който е погълнала:

— О, да, госпожо, ах, да...

През първите септемврийски дни небето е милостиво, въздухът е мек и, което интересува на първо място баронеса Киреевски, нощите са необикновено топли, почти летни. Оптимистка по характер, чудесната жена се надява времето да е все така хубаво, за да проведе соарето навън, в градината на частния си дом на улица „Гренел“. Все пак, преди да даде указания в тази насока, тя държи да се допита до своето протеже и да получи одобрението ѝ.

— Какво мислите, скъпа? Ще танцувате под големите ми магнолии... За съжаление цветовете им са окапали, но имам кашпи с уханни гардении, ще бъде много ефектно...

— Разбира се! Прекрасна идея! Бихме могли да сложим и орхидеи... Един вид да напомним за тропиците. Ще придаде местен колорит, нали?

— Абсолютно! Вдовицата-наследница на Портал притежава много красива колекция от тях в парниците на дома си във Вирофле. Сигурно ще се съгласи да ми ги повери за случая. Ние сме стари приятелки, няма да ми откаже услугата.

След като този въпрос бива уреден, баронесата предлага на артистката да одобри списъка с поканените и пак се връща на някои детайли около приема: ще закачат венециански фенери по дърветата, уточняват блюдата за бюфета, тъй като това ще бъде една от много модерните по онова време благотворителни вечери.

— Всичко ми изглежда перфектно — заключава Маргарета. — Сега ни остава да намерим музиканти.

— Ама аз съм се погрижила, скъпо дете! Един изпълнител на лютня, един на ситар^[6], друг на ксилофон и последният на гонг, нали това желаете?

— Ох, баронесо, вие сте прекрасна, с вас всичко изглежда толкова лесно!

— Е, какво? Нали ви обещах да бъда добър импресарио? Хайде, не съм направила нищо изключително... Но в замяна и ако, както си мисля, имате връзки с боговете, помолете ги да бъдат милостиви на 5 септември, защото времето тогава остава основната ми грижа.

— Бързо! Бързо!... Да приберат орхидеите, но внимателно, крехки са... Господи! И столовете ми, които са под дъжда!

Партерът на дома на улица „Гренел“ е оживен. Между каменното стълбище на големия салон и градината тичат в надпревара прислужници във всички посоки, насърчавани от виковете на госпожа баронесата, отчаяна от неочакваната и силна буря. Добрата жена едва не плаче от мъка: по прищявка на небето се е намесил и дъждът, за да развали вечерта ѝ — точно когато навън вече всичко е било подредено, бюфетите — украсени с дантелени покривки, позлатени те столове — добре наредени, венецианските фенери — закачени, цветята, всичко!

— Извинете, госпожо баронесо...

Във всеобщата блъсканица тя пречи да се преминава, защото е застанала в отвора на вратата, без да се интересува от силния дъжд, вкарван от пронизителен вятър на тласъци чак в салона. Тя се върти около себе си като полудял пумпал, а с черната си сатенена рокля, която стои като броня върху пищните ѝ форми, прилича на голям, окаян и объркан бръмбар.

— Госпожо, ако мога да си позволя, ще подгизнете...

Баронесата хвърля сърдит поглед към гласа, изрекъл тази глупост: момиче, чието лице не ѝ говори нищо, се е появило и стои близо до нея, въоръжено с чадър, който се готви да отвори над техните глави.

— Откъде изникна тази? Коя сте вие?

— Казвам се Полин, госпожо баронесо. Наехте ме за допълнителна помощница по съвет на лейди Маклеод.

— А, добре!...

— Позволете да ви предпазя, госпожо. Как вали само!

— Ей богу, виждам, че вали! И затворете този чадър, накрая ще ми извадите окото!

„Невъзможно е да контролираш каквото и да било в такава къща — мисли си баронесата, — особено когато допълнителният персонал се намеси и изпитва удоволствие да не те слуша“. Впрочем тя е уморена от суматохата, а и момичето има право: по-добре да влезе на сухо.

— Слушайте, момичето ми, като ви гледам колко сте отракана, изпитвам желание да ви поверя една задача...

— Да, госпожо?

— Виждате ли онези големи свещници?

Как да не ги вижда? Въпреки бъркотията от мебелите, разместени поради опасенията, че ще се намокрят, всеки свещник стои невъзмутимо в ръцете на негър от многоцветно дърво с тюрбан. Плъзгайки поглед, девойката преброява половин дузина, стърчащи на равни интервали по цялата дължина на огромното помещение.

— Сега ме чуйте добре, малката. При пристигането на гостите ще бъдат запалени само електрическите аплици. В този момент ще е необходима много светлина. Салонът, разбира се, няма да е в сегашния безпорядък. Разполагаме с още няколко часа, за да пренаредим всичко. Столовете ще бъдат сложени срещу стената в дъното...

Явно дори самият факт, че формулира на висок глас подробностите за своето стратегическо оттегляне, успокоява и ободрява баронесата. Полин я слуша вежливо и засвидетелства пълното си внимание с леки поклащания на главата.

— Ще подготвим малко пространство пред стената в дъното. Именно там ще танцува госпожа Мата Хари. Тъй като не можем да разполагаме с градината, трябва да измисля друг мизансцен. Разбирате ли?

— Да, госпожо.

— Добре. Тогава ме чуйте. При появата на Мата Хари искам пълна тъмнина. За целта е достатъчно да се задейства комутаторът, който командва аплиците. Салонът ще потъне в мрак и именно тогава ще трябва да се намесите вие. Ще изчакате няколко секунди и ще запалите свещниците един след друг. Но ще трябва да действате бързо и да не се спъвате в краката на гостите ми. Ще бъдете ли в състояние да го сторите?

— Ще направя всичко възможно, госпожо баронесо.

— Постарайте се да направите невъзможното, малката ми. Този светлинен ефект е от голямо значение, разчитам на вас!

Баронеса Киреевски е не само способен импресарио и съвършена господарка на дома. Тя се хвали, че има леко перо и добросъвестно си води дневник, в който записва забележителни събития и впечатления. На 6 септември 1905 година, седнала на своето малко бюро, тя отбелязва:

Вчерашният успех на скъпата ни Мата Хари оправда и дори надхвърли моите очаквания. Наистина това беше истински триумф, макар небето да се оказа твърде немилостиво, принуждавайки ни да се оттеглим в големия салон. Тези летни бури, връхлитащи без предупреждение, са бич и за най-съобразителната домакиня. Насред следобеда, под проливния дъжд, моите хора трябваше да разтурят направеното същата сутрин в градината: големият безпорядък изнерви изключително много всички ни.

Бях принудена да се върна в къщата, да дам нови нареждания и да импровизирам. Понеже нашата приятелка щеше да танцува боса, наредих да разхвърлят на пода килим от цветя и зеленина от Хосрой и Бахтиари, докато на тавана опънаха моите исфахански килими^[7] с флорални орнаменти на аленочервен фон. После, за да приключа с оформлението на предназначенията за изпълнителката пространство и да допълня илюзията за ориенталски декор, хората ми окачиха отстрани флагчета с втъкани златни и сребърни нишки. И накрая стената, която щеше да служи за заден декор на изпълнението на Мата Хари, беше драпирана с тежък черен сатен. Последната добавка привидно противоречеше на решението ми да създам около танцорката нещо като ниша с богата и контрастираща хармония. Въпреки това не съжалявам за тази идея, защото тя до голяма степен допринесе за успеха на сценичния ефект, който очаквах. В крайна сметка не съжалявам, че тези елементи осуетиха първоначалния ми проект: ако бяхме останали в градината, нямаше да мога да разиграя така сянката и светлината.

Към осем часа гостите ми започнаха да пристигат. Въвеждахме ги и ги настанявахме в ярко осветения салон. Толкова бяха възбудени от мисълта, че най-после ще видят как танцува Мата Хари, че шумно заеха местата си на столовете, подредени срещу „ориенталската ниша“ и отделени от нея чрез моята цветна украса от гардени и орхидеи. В кадилници гореше тамян и парфюмът му вече се носеше из въздуха. Когато всички се настаниха — бяха

около шейсет души — дадох знак на моите хора, които отговаряха за светлинните ефекти. Веднага стана тъмно, абсолютно плътна тъмнина, която предизвика изненада. Заглъхнаха и последните гласове и настана мъртвешка тишина. Заслепени от тъмнината, всички бяха вперили поглед към дъното на залата, където щеше да се появи Мата Хари. Тогава проехтя първият гонг — мощен, дълго резонира. Краищата на черната драперия се отдръпнаха по средата и Божествената се появи, докато на другия край на салона, абсолютно едновременно с нея светна първият свещник. От човек на човек сред обезумялото от възхита множество премина възторжена тръпка. Нашата танцьорка беше почти неразличима, едва я виждаха — вече светна вторият свещник, после третият, но този неподвижен силует, омотан в златни воали, отрупан с бижута като идол, се открояваше пред нощния сатен като същинска звезда. Близо до мен мъжки глас пошушна: „Това е Венера на небосвода“. В момента този глас изразяваше онова, което всички изпитваха при фееричната поява. Тя стоеше там, без да помръдне, по-неподвижна от каменна богиня, чакаше музиката да я поеме, да ѝ придаде движение. Първата нота се издигна от ситара с бликването на огъня от шестия свещник, най-близкия до сцената, накъдето бяха съсредоточени всички погледи. Ах, как биеше сърцето ми в тези мигове, тъй се боях от липса на синхрон! Но не се получи никакво разминаване; точно инструктирани, моите хора действаха перфектно и аз се насладих като другите на предложеното ни чудо. Там звуците на ситара сякаш я освободиха от магия и статуята започваше да се движи. Поклащайки се бавно, тя издигаше дългите си ръце, опасани с гривни, сякаш извайваше въздуха с разперени пръсти, придаваше на тялото си невиджани вълнообразни движения и в полумрака, раздиран от трепкащите пламъци на свещниците, сред изпаренията на тамяна, издигащи се от кандилото, едва забуленото женско тяло представляваше истинска нажежена материя, жаравя, в която се разпалваха всички желания...

Трябва да уточня, че подобно на моите гости и аз бях държана в неведение по отношение на костюма, в който щеше да бъде облечена нашата танцьорка, така че споделих всеобщата изненада, когато тя се появи пред нас. Дотогава бях виждала Мата Хари само в ежедневни дрехи и трябва да отбележа, че носеше тоалетите си с несъмнена грация и елегантност. Ала такава, каквато се появи тук, обвита в тънки воали, в които се отразяваха златните отблясъци на флагчетата, тя излъчваше красота, която спира дъха. Стоях права, за да контролирам постоянно светлинната „синхронизация“, и за да виждам добре, се приближих до музикантите, които бяха в една ниша близо до сцената. Все така под ритъма на музиката, Мата Хари свалеше един по един воалите, които я обвиваха, и с трептящи движения и извивки ни представяше необикновено преобразяване: освободена от кожата си, пред очите ни се раждаше една жена-змия. С изключение на няколко ивици ефирен газ, закрепени на ханша ѝ с колан, отрупан със скъпоценни камъни, ажурните кожени чашки, които прикриваха гърдите ѝ, и тежките бижута индийска изработка, с които беше накичена, Мата Хари се излагаше пред погледите ни в първичната си и пищна голота.

Докато изпълняваше последните танцови фигури, аз се обърнах към публиката, любопитна да проследя реакцията ѝ: всички лица ми се сториха белязани от еднакво болезнено и възторжено напрежение, измъчени от порочно и трудно за прикриване вълнение. Вече не виждах лицата или познатите профили на моите приятели, а изпити от рязкото покачване на желанието тебеширени образи, обезцветени маски, побъркани от страст. Във въздуха витаеше грозно потръпване на плът, отдадена на мъката от незадоволено сладострастие.

При последния звън на гонга запалиха отново електрическите лампи и в рамките на няколко секунди тази плътно бяла светлина, ослепителна след толкова тъмнина, принуди очите да се адаптират и направо ги подлуди. Те се присвиваха, примигваха или трепкаха с клепачи по най-

смешен начин. Сред разпръснатите в безпорядък столове моите гости започнаха да се насочват към подготовения встрани бюфет — процесия от сомнамбули, в която всеки, отърсвайки се от болезненото си вцепенение, се опитваше да нагласи на устните си в подобаваща усмивка, я някоя духовита дума. Отново бяхме светско общество.

[1] Битката при Мукден (в Манджурия) — февруари-март 1905 г. — е последното сухопътно сражение по време на Руско-японската война. Поражението на руснаците намира силен отзвук в Европа. — Бел.ред. ↑

[2] Бури — (от хол. *boer* — селянин) име, дадено на първите бели заселници в Южна Африка, пристигнали най-вече от Холандия, Белгия, Франция и Германия. — Бел.ред. ↑

[3] Вишну — бог от индуистката митология, пазител на цялата Вселена. — Бел.ред. ↑

[4] Брахма — в индуистката митология, висшето божество, създателят на Вселената. — Бел.ред. ↑

[5] Батавия — името на Джакарта по времето на Нидерландска Индия. — Бел.ред. ↑

[6] Ситар — триструнен музикален инструмент за изпълнение на индийска класическа музика. — Бел.ред. ↑

[7] В Исфахан (Иран) и областта се произвеждат едни от най-качествените, скъпи и изящни персийски килими. Килимарството там има вековни традиции. — Бел.ред. ↑

ВЕНЕРА НА НЕБОСВОДА

Мата Хари изчезва в малкия промеждутък от време преди завръщането на светлината. По килимите, където са стъпвали босите ѝ крака, все още се дилпят няколко воала, единствените материални доказателства за сияйното съновидение, изумило очите. Наистина ли са видели как това създание изникна от мрака, за да се разтвори мигновено в него, оставяйки ги развълнувани и потръпващи? Или чисто и просто са го сънували?

Сред „тебеширените образи“, които сега се оттеглят в бавна процесия към трапезарията, има поне двама министри, един полковник маркиз, един генерал, добър подбор от сенатори и депутати, няколко творци и голям брой индустриалци, банкери и финансисти. Но Мата Хари няма да опознае детайлно този ареопаг, защото когато се връща при него, свалила всякаква украса, без грим, облечена в строга рокля от креп, в която някои трудно разпознават танцуващата хетера, тя веднага е грабната и погълната от тълпата нейни обожатели. Всеки иска да я доближи, да обсеби вниманието ѝ, атакуват я отвсякъде, ласкаят я с похвали. Замаяна от почести, тя вече не знае накъде да се обърне, непрестанно ѝ поднасят шампанско, а тя пие с отметната глава и в еуфорията от своя триумф, опиянена както от дългите хвалебствия, така и от алкохола, не чува споменаваните имена и титли; вижда само черните гърбове, добре подстриганите и приведени тилове на мъжете, които улавят ръцете ѝ, притискат ги, целуват ги...

Не, тя не е чула нито едно име, прошепнато сред глъчката, оставила се е да потъне в мекотата на опиянението и това, което единствено я натъжава в момента, е, че отново е трезва. А и цялото това шетане между фойето на „Гранд Отел“ и нейната стая, след като се е събудила, започва да я дразни. Ако не внимава, скоро ще бъде затрупана под планините от цветя и буквално задушена от аромата им.

„Много, прекалено много е“, казва си тя и вдигайки телефона, уведомява рецепцията, че не желае да я безпокоят повече.

След лудата вечер у баронесата се чувства уморена и желае единствено да се наслади на спокойствие на триумфа си. Въпреки това, макар вече да е обяд, букетите и кошниците продължават да пристигат и стаята на танцърката не може вече да ги побере, налага се да ѝ ги оставят пред вратата, върху мокета в коридора. На персонала е заповядано да взема писъмцата, които придружават пратките, и да ги пъха под вратата на стая 327. Така от леглото, където се излежава с наслада, Мата Хари може да вижда как се появяват и множат белите правоъгълници, бутани от нечия дискретна ръка. „По-късно — казва си тя, — ще ги прочета по-късно“. Защото не се решава да напусне топлите си чаршафи, сред които се е настанила удобно; надига се едва-едва, за да хапне една тестена закуска и да пийне малко чай, преди да се отпусне отново върху възглавниците, потънала в сладостна немощ под косите слънчеви лъчи, достигащи вече леглото ѝ.

С полузатворени очи тя се забавлява да следи движението на тези дяволчета, които бягат по чаршафите, протягат се, за да възпламенят цветовете на розите и сега ѝ сочат бялото петно, образувано на мокета от писъмцата на нейните почитатели. Тази последна задявка на светлината сякаш я приканва към ред. Приятелското предупреждение на палавото небесно светило гласи: време е за ставане, госпожо, вижте как продължавам пътя си. Тогава тя се съгласява да се подчини на подканването, облича рокля от японска копринена тафта, забучва роза в разпуснатите си коси и продължава да лентяйства, кокетнички между леглото и огледалото, където си се любува, наслаждавайки се като оперна звезда на мързеливото утринно протягане.

Най-после ѝ идва вдъхновението. Тя събира съобщенията, които се трупат пред вратата, и прави първоначално пресяване. Отхвърля онези, които ѝ се струват незначителни, а другите оставя върху сребърен поднос. Критериите ѝ определено не се отнасят нито до стила, нито до формулировката на тези настойчиви и скоро станали досадни подканвания. Защото повечето от писъмцата са дотолкова лишени от оригиналност, сякаш са писани от една и съща ръка и са неразличими. Не, нехайната красавица не е впечатлена от таланта на пишещия, а от неговото качество. Някой посланик? Някой генерал?

Някой държавен съветник? Някой сенатор? Хоп, да се запази върху сребърния поднос! Що се отнася до незначителния дребосък, или този, когото тя смята за такъв, той отива в кошчето без никакво съжаление. Ето писъмце от господин Гиме, за когото говорят, че е твърде богат и се увлича по Изтока. Тя се колебае дали да го хвърли: може би в случая трябва да бъде по-благоразумна и да се отнесе с повече внимание към това послание. Погледът ѝ проследява няколкото реда, които известният ориенталист е нахвърлил върху визитната си картичка:

Скъпа госпожо,

Вчера гостувах на баронеса Киреевски, където несъмнено бях един от най-пламенните ви почитатели. Вашето изкуство се доближава до съвършенството и горя от желание да му предложа средата, която заслужава. Ще ме зарадвате, скъпа моя, ако приемете да уважите и да обогатите моя музей, като дойдете да танцувате там. За една вечер вие безспорно ще бъдете Украшението на това място, което съдържа безценни предмети на ориенталското изкуство. Оставам на ваше разположение.

С най-искрени почитания,

Емил Гиме

Тя забелязва, че думата „украшение“ е с главна буква и надлежно подчертана. Забавен е този Гиме и изпълнен с най-добри намерения, изглежда съвсем готов да развърже прословутата си кесия. „Защо не?“ — казва си тя. Макар никога да не го е посещавала, подобно на всеки друг знае за съществуването на този музей: в средите, в които си пробива път, коментират безпардонно ексцентричността на Гиме — човек с твърде разнородни занимания — индустриалец, археолог и музикант — и много запален по Изтока. Роденият в Лион непоправим пътешественик е известен с това, че е плячкосвал разни азиатски страни и е донесъл оттам предмети на изкуството. Именно тези „безценни предмети“ са събрани днес в Париж. Заради всичко, което е научила от слуховете, този мъж ѝ става изключително симпатичен. „Но как ли изглежда? — чуди се неочаквано тя. — Млад ли е? Стар ли е?“. Няма никаква представа. Вероятно е бил един от елита, преминал

предната вечер пред нея, чиито лица и имена са излетели с парите на пиянството.

Истина е, че като кралица на това пламенно и коленопреклонно ухажване, вчера тя въобще не се е осведомила за въпросния господин Гиме. Но е съвсем готова да се поправи, не е жена, която ще подмине подобна възможност. Още днес ще сподели предложението с баронеса Киреевски и двете ще разискват дали е редно, или не да дадат ход на начинанието. Впрочем не само ориенталистът желае да я покани у дома. Върху сребърния поднос вече има няколко молби от същото естество. Тя взема отново картичките, подписани от известни хора, препрочита ги и поласканото ѝ тщеславие изпитва гордост: Сесил Сорел от „Комеди франсез“, Ема Калве, известно сопрано, Натали Клифърд Барни, американска поетеса, и много други я молят да изпълни своите танци в техните салони. Представянето ѝ в предната вечер като че ли е задействало невероятен състезателен бяс и това, разбира се, много ѝ харесва. „Явно баронесата има много приятели — казва си тя, — трябва да видим, трябва да видим...“.

Но нещата са ясни. Успехът е един от най-опияняващите еликсири, а Мата Хари най-много обича да привлича внимание. Между другото любовта ѝ към лукса непрестанно я кара да харчи като луда: бижута, рокли, кожи, шапки, парфюми; френетичните ѝ покупки винаги надхвърлят нейните възможности и парите изтичат през пръстите ѝ като летлива течност. Но тя показва, че умее да танцува и много бързо е съзряла изгодата, която може да извлече от своите способности и талант. Ако изпълненията ѝ като „свещена танцорка“ се окажат доходоносни и ѝ донесат и слава, и богатство, защо да отказва? Но за да представя своите пародии на ориенталски танци пред полуделите по нейната персона сноби, които гледат на нея като на парниково цвете, като на рядко украшение, занапред тя ще иска не по-малко от 1000 златни франка хонорар.

Скоро след като баронеса Киреевски брилянтно организира нейното „лансиране“, тя приема поканата на Ема Калве, после тези на Сесил Сорел и на Натали Барни.

През месец февруари 1905 година тя пише на Адам Зеле:

Скъпи ми татко,

Мисля, че можете да бъдете горд с малката си Маргарета: ето я на път да заблести на небосвода на парижките нощи като най-ярка звезда. Ами да, скъпи татко, за няколко седмици се превърнах в любимката на цяло едно фриволно и жадно за удоволствия общество, което се надпреварва да се любува на изкуството ми. Навсякъде ме търсят, непрестанно ме молят да танцувам в салоните на най-известните домове, сред кръговете на привилегированите, а те плащат твърде скъпо честта да ме приемат. Правя това уточнение, защото знам, че се тревожите за състоянието на моите финанси, и държа да ви успокоя. Повярвайте ми, доходите ми са доста добри и кариерата ми на танцьорка ми позволява да живея почти на царска нога. Знайте, че за една вечер печеля колкото е шестмесечната заплата на парижки работник. Имам, разбира се, значителни разходи, тъй като Париж предлага в изобилие изкушения, пред които не мога да устоя. Но ако публиката ми запази своето благоволение, мисля, че скоро ще мога да напусна „Гранд Отел“. Предвиждам да се устроя в хубав квартал с хора, коне, коли, накратко, ще имам домакински разходи, подобаващи на новата ми позиция. Но трябва да отложат реализацията на този проект, защото за момента съм посветила цялата си енергия на подготовката за представянето ми в музея „Гиме“. Датата е определена за 13 март и работя съвместно с господин Гиме, специалист по азиатски изкуства, за когото вече ви говорих, по концепцията и изграждането на спектакъла. Господин Гиме е ерудит и много фин човек, който приема всичките ми желания и предостави на мое разположение чудесата от своя музей. В такава обстановка и с помощта на толкова услужлив партньор не се съмнявам в успеха на начинанието. Мисълта, че вие няма да бъдете тук, за да присъствате на тази вечер, е единственото, за което съжалявам. Отсъствието ви ми тежи и ме натъжава, защото както добре ви е известно, без вас радостта ми не може да е пълна.

Любящата ви дъщеря

Маргарета

Маргарета Маклеод, понастоящем Мата Хари, не греши: представянето ѝ в музея „Гиме“ ще отбележи решителен похват в бляскавата ѝ кариера и ще я изстреля към славата. Защото тази вечер освен присъстващите стотина старателно подбрани особи са допуснати няколко френски и чуждестранни журналисти, които на свой ред няма да устоят на чара на свещената танцьорка и ще започнат да я венцеславят.

Още на другия ден, развълнувана от феномена Мата Хари, светската преса разнася своите хвалебствия и се надпреварва по приповдигнатост на рецензиите си.

Така на страниците на „Ви паризиен“ можем да прочетем:

В ротондата на музея, превърната в индийски храм и украсена с гирлянди от цветя, на трепкащата светлина на свещите, най-последно пред нас се явява Мата Хари, обградена от четири придружителки в черни тоги. Танцьорката е в костюм на баядерка, а тежките бижута, с които е накичена цялата, разкриват и подчертават сакралното и величествено естество на нейната фигура. Когато движението започва и ѝ вдъхва живот, тя сваля един по един своите воали, за да отдаде на Шива страстта, която я изгаря. Същата емоция обхваща присъстващите и те затаяват дъх. Нейните придружителки, тъмни фигури за контраст, са клекнали около нея и изричат мощни заклинания до момента, в който жрицата се свлича в краката на бога в своеобразен транс. Танцът е приключил. Мата Хари се изправя грациозно, загръща се със свещения воал и се оттегля под силните аплодисменти на публиката, която вече не е на себе си.

Кореспондентката от Париж на един английски вестник пише:

Вратата се отвори. В залата се промъкна тъмна фигура, скръстила ръце на гърди. Остана там за кратко неподвижна, вперила поглед в статуята на Шива в другия край на ротондата. Мургавият ѝ тен блестеше под причудливите бижута, обковани в матово злато. Черната ѝ коса беше прихваната със златно венче, а тя самата бе обвита в множество воали в деликатни краски, символизиращи непорочност, красота, чувственост и страст.

Нищо не би могло да опише емоцията, която тя събужда в нас, нито цвета и хармоничните жестове на тази ориенталка. Тя прилича на тропическо растение, пренесено на северна земя. Малкото привилегировани, които имаха късмета да присъстват на този спектакъл, останаха поразени от изкуството на танцорката, както и от изтънчеността и интелигентността на нейните движения.

А Едуар Лепаж, парижки критик, добавя:

Изведнъж се появи Мата Хари, Окото на деня, Славното слънце, Свещената баядерка — само боговете и жреците могат да се похвалят, че са я виждали. Тя е източена, слаба и гъвкава като змиите, които се клатят под звуците на флейтата на факира; пъргавото ѝ тяло понякога приема извивките на пламъка, понякога застива като искрящото острие на малайска кама.

Ето така журналистите славят в хор необикновения талант на свещената танцорка. Приличат на зайци, хипнотизирани от боата, която ще ги погълне; всички до един се поддават на магията на тази енигматична, галена от сянката и светлината жена, която е разкрила пред тях своите тайни. Те не познават добре Истока и ритуалите, на които се позовава тя, за да я заподозрат в мошенничество и да подушат измамата. А тя, която никога не я е било грижа за границата между

истинското от фалшивото, се възползва от тази доверчивост, продължава да приема почести и похвали и безсрамно се опива от тях.

Мата Хари е станала известна в обществото — първи етап от нейния възход към международната слава. Чете пресата, която възхвалява нейната дарба, и това ласкае нейното тщеславие, доставя ѝ огромна наслада. Всеки ден изрязва грижливо посветените на нея статии и ги класира в един албум заедно с писмените послания на личните ѝ обожатели. И тъй като не може да сподели тази нова слава с обичния си баща, тя се чувства длъжна да му праща копия на вестникарските изрезки. Та нали Адам Зеле ще се радва на тези свидетелства, на тези доказателства за известността на дъщеря му? Във всяка поща от Париж той открива нещо, с което да затвори устата на толкова недоверчивата към Маргарета госпожа Зеле. Най-после Мата Хари му предоставя възможност да докаже, че неговата мечта се е материализирала, и да си върне на жена си. И той не пропуска. Дни и седмици наред стъклата на стария бюфет се покриват от вестникарски изрезки и скоро красивите редици от стъклени и порцеланови чаши изчезват зад този необикновен колаж. Повечето от статиите са написани на френски — език, който старецът не знае, но те са илюстрирани със снимки, представящи Маргарета в дрехи на източна принцеса: това му стига, за да е горд и радостен.

Без съмнение този „олтар“ на култа към танцьорката в предградието на Амстердам е повод за честите караници между възрастните съпрузи. Всеки път когато завари мъжа си да съзерцава парижкия идол, госпожа Зеле изпитва неотложната нужда да отвори бюфета, за да извади някой съд. Но не може да излъже мъжа си с тази играчка, която е плод на твърде силна и твърде стара непреодолима омраза. Тогава, преди да се оттегли, той забива жило в кожата на старата кранта, която упорито отрича видното и отказва да приветства заслугите на Маргарета. В отговор жената веднага започва да се противи и да роптае:

— Разбери, че това е бюфет, а не табло за обяви! Някой ден ще ми кипне и ще изскубя всичко!

— Ще изскубеш всичко? Ще ми се да го видя — подхилква се старият. — Ако посмееш да ги пипнеш, всичките ти украшения ще

идат на боклука, окото ми няма да мигне, предупреждавам те!

— Пропаднал човек!... Ама погледни я, дъщеря си, виж я, де!

— Гледам я, само това правя и точно това те вбесява.

— Гледаш я и намираш за нормално да се показва така, полугола? Всеки друг баща би се срамувал, а ти не, ти се прехласваш, одобряваш, викаш „браво“!

— Точно така, одобрявам. Дъщеря ми успя. Дъщеря ми е известна танцьорка. Затова одобрявам.

В този момент на размяна на любезности заради липсата на по-силни аргументи, госпожа Зеле преглъща яда си, отказва се от битката и с гръм и трясък се оттегля в кухнята. Този човек е отчайващ, много обича илюзиите, заблудите винаги са го заслепявали, нищо не може да се направи. Тя напразно се нервира, по-добре би било да го подкрепи и да го приеме такъв, какъвто е, защото никой и никога няма да го промени.

И докато съпругата преглъща своето разочарование, блъскайки тенджерите, Адам Зеле заема отново мястото си пред своите икони от пожълтяла хартия. Способен е да седи така с часове, настанен удобно в стария изтърбушен фотьойл, потънал в молитвена поза пред лика на своя блян: Мата Хари усмихната, Мата Хари триумфираща, възвишената Мата Хари: неговата дъщеря, неговата звезда, неговата богиня.

Мата Хари вече живее в сърцето на удивителен водовъртеж, който я отнася, на който тя не може и не иска да противостои. Все така отрупана със скъпоценни камъни, с нанизани по ръцете и краката златни халки, инкрустирани с геми^[1], тя имитира събуждането на свещените змии или легендата за трите богини, извива се под своите воали, които сваля един по един пред множеството очаровани воайори. Поканите продължават да ваят, а свитата от обожатели се увеличава. Господин Гиме е създал нови поклонници, членовете на парижкия елит си я оспорват, една вечер тя танцува у графиня Дьо Луан, друга — у Анри дьо Ротшилд, трета — в екзотичната оранжерия на Гастон Мение, царя на шоколада. Тя приема поканата на принцеса Мюра, на графиня Тредерн, присъства на всички благотворителни и галавечери.

Тази светска вихрушка не само не я отклонява от любовните ѝ привички, а подпомага нейната склонност да прелъстява и да колекционира връзки. Сега разполага с развъдник, където попада най-хубавата плячка и от който тя трябва само да гребее: само един неин поглед е достатъчен, за да посочи избраника. Мъжът, когото си е харесала Мата Хари, е напълно заменяем и дължи късмета си единствено на богатството и на положението си. След кратка авантюра тя ще го отпрати заради друг, притежаващ същите качества и предимства. Привлекателността на новия любовник се състои единствено в способността му да уталожил необуздания ѝ вкус към разкоша и почестите.

В съмнителния свят на куртизанките обаче ненадейната поява на тази мнима индийка поражда брожение и завист. Леконравните жени, които процъфтяват по онова време и които са изградили своето реноме въз основа на „царските“ си връзки, се притесняват както от любовните успехи, така и от светкавичното издигане на Мата Хари. Непозната до вчера, известна днес, те гледат на нея като на опасна съперница и някои от тях се опитват да я дискредитират. Езиците им не спират да отделят своята отрова: перфидни намеци, продиктувани от завист, клевети и полуистини. Сред цариците на Париж, които се опасяват да не бъдат детронирани и водят тази клеветническа кампания, Клео дьо Мерод и Лиан дьо Пужи не са от най-настървените. Мата Хари остава безчувствена към техните атаки: сигурна в предаността на множество обожатели, тя се преструва, че пренебрегва злостните думи на шепата съпернички.

Впрочем тя е прекалено заета, за да дава ухо на злословията: готви се да напусне „Гранд Отел“, за да се установи на улица „Балзак“ № 3, недалеч от „Шанз-Елизе“. Наела е апартамент с голи стени, защото има точна идея относно подредбата и декорацията на интериора. В началото на април, когато зидарите вече са на работното си място, тя прекарва по-голямата част от деня в излагане на своите желания пред занаятчиите и доставчиците, които се нижат при нея. Станала с изгрева, тя пристига на обекта с Полин, която е постъпила при нея на работа като камериерка. Госпожа Десанж се е поопънала, но няколко умилквания са сломили съпротивата ѝ и накрая тя е отстъпила своята помощник-шивачка. Така Полин всяка сутрин придружава новата си господарка при поредната инспекция. Двете

жени, сновящи в бъркотията и прахта на стаите, поверени на работниците, напомнят за генерал със своя адютант на бойното поле. Мата Хари вижда всичко и не пести нито мнението, нито критиките към тези, които се суетят да я удовлетворят и които тя в крайна сметка отчайва с изискванията си. При приближаването ѝ те превиват гръб — толкова се опасяват да не промени желанията си, да не наложи нов диктат, да не прояви пореден каприз. Защото тя непрестанно дава нови нареждания и малко да я разочароват, не се колебае да ги накара да се захванат отново с работа, вече извършена съобразно нейните указания. Така става с банята, която е преправяна трикратно: първо с черен мрамор, после с бял мрамор; най-накрая, за да ѝ се понрави, трябва да я покрият с огледала.

Но колкото и да се муси простолюдие, Мата Хари знае какво иска и въобще не се притеснява от превишаването на предварителните сметки или от разходите, направени поради смяна на първоначалните намерения. Впрочем, настоящият ѝ любовник, господин В. дьо В., е там, за да ѝ спести подобни тривиалности и да се заеме с всички малки житейски неприятности: той плаща фактурите, урежда спорните въпроси с предприемачите и разрешава всички спорове.

Мата Хари се дразни от бавните ремонтни работи и тропа с крак. Гори от нетърпение да види привършена грубата работа, за да сложи най-после пердетата от брокат, Дамаските, инкрустираните мебели, испанските скринове, рояла, канапетата с тапицерия от Обюсон, диваните, китайските паравани, кухненските бюфети, пълни с фин порцелан и старинен фаянс — с една дума, разнородна и барокова обстановка, смесица от стилове и епохи, всички мебели, на които тя се е възхищавала в богатите домове, които посещава.

В апартамента, в момента с главата надолу, трябва да си вдига полите, за да прескочи строителните отпадъци, да внимава за стълбата, която прегражда пътя, или да отмества с върха на ботинката някой забравен инструмент, но Мата Хари вече се въодушевява да устрои и организира пространството.

— Ето тук, във вестибюла, от двете страни на входа, ще има две мраморни грации, които ще посрещат гостите ми. Какво ще кажеш?

— Със сигурност ще бъде страхотно! Ще трябва още зелени растения и велурени пейки за господата, които ще чакат да бъдат приети.

Полин приветства грациите, както приветства всички нововъведения на господарката си. Завладяна от царящата тук лудост да се прахосва, тя се превръща в зъл гений, раздухва желанията на Мата Хари, подклажда ги.

— А впрочем, къде е вашият файтон? Знам, че господин Дьо В. миналия месец ви е подарил „Дьо Дион“, но все пак... Той ли ще отваря кесията?

— Само си придава важност. Снощи дори заяви, че е абсурдно да се возиш с файтон, когато притежаваш автомобил.

— Това е пълно безочие и скъперничество, казвам ви го! Щом отказва да ви осигури файтон и бели коне, господинът е много лош!

— Мислиш ли?... Все пак той плаща, без да се муси, най-големите ми сметки.

— Виж ти, оставаше и да се муси! Щом имаш метреса, ѝ наемаш жилище, няма спор. Вие сте прекалено добра, госпожо.

— Но, Полин, той ми подари тази кола и дори нае шофьор да ме вози.

— Е, и? За разходката ви в Булонския лес вие се нуждаете от файтон, теглен от четири бели коня, казвали сте го сто пъти. Автомобилът на Дьо Дион не е достатъчен.

— Права си, автомобилът не става за Булонския лес. Необходим ми е конски впряг!

През месец юни 1905 година Мата Хари може най-после да се нанесе с прислугата си на улица „Балзак“ № 3. Освен Полин и шофьора, сега при нея служат една готвачка и един кочияш. Последният е бил ангажиран с единствената цел да кара грациозния екипаж, който безскрупулната Мата е получила от своя любовник. В него тя се перчи всеки ден по алеите на Булонския лес, раздавайки наоколо усмивки и скромно махайки с ръце в ръкавици.

Опиянена от своите успехи и благосклонната съдба, Мата Хари се отдава на вроденото си разточителство и повече от всякога живее над своите възможности. Сега, когато се е устроила, е обзета от страст по огромните разходи, която я кара всяка вечер да реди пълна с гастрономически чудеса маса за радост на гостите ѝ. Сред изобилие от цветя, кристали и светлини тя предлага яйца от птица рибарка, пушен

елен, овесарки, змиорки от Тибър, раци, продукти от островите и редки плодове с непознат вкус... Що се отнася до вината, за нея е въпрос на чест да сервира най-прочутите френски вина, отлежала мадейра, шато лафит, йоханисберг, всякакви малотрайни вина и скъпи чудеса, които могат да се намерят в една изба.

Но тази надпревара от приеми и разорителни вечери тревожат Полин, която води разходната книга и понася всички несгоди на управлението. Малката има собствен начин да нагажда своя морал към обстоятелствата: докато „господата“ плащат, тя не е против ексцесиите и апетита за лукс на господарката. Свикнала с нравите на парижкото общество, тя приема Мата Хари да хруска от богатството на своите любовници и при нужда дори я окуражава да го прави. Но когато разноските трябва да се поемат от домашната касичка, Полин се вкопчва в принципите си на малка селянка, отгледана в сурово селско семейство, и препоръчва добродетели като пестеливост и умереност. Не разбира как може да се прахосват собствените пари от лакомия и направо изразява неодобрението си пред заинтересованата. За да изреди жалби и упреци, тя предпочита утринния час, когато сред парфюмираната топлина на спалнята, седнала пред тоалетката, но още не съвсем разбудена, Мата Хари ѝ поднася главата си да я среши и се оказва в нейна власт.

— Ако продължаваме по тоя начин, през следващите дни ще се разорим, аз ви го казвам!

— Знам, Полин, повтаряш ми го всеки ден. Но това не е причина да ме скубеш, тази сутрин имаш тежка ръка!

Снабдена с две сребърни четки, Полин се е заела да разплита косите и се нахвърля върху своята господарка с усърдие, граничещо с ярост.

— Не е толкова тежка, трябва да повярвате! Не успявам да ви набия в главата, че сте се устремили към фалита с вашите празненства и всичките ви фантазии!

Под силните удари на четката, които дърпат главата ѝ, Мата Хари започва да квичи — нещо между викове и смях, и се прави на обидена заради речите, които Полин ѝ сервира всяка сутрин.

— Нали все пак няма да ме обвиняваш, задето приемам приятелите си, в края на краищата това е безумно!

— Говоря напразно, знам го отлично, хайде! Да се говори с вас за разумност е глас в пустиня. Слушате ме вежливо, дори донякъде ви забавлявам, но утре пак ще угощавате целия този народ!

— Това е въпрос на благоприличие, момичето ми. Редно е да разбереш поне, че съм задължена да се отнасям към приятелите си равностойно...

— Аз само разбирам, че доставчиците са уморени да ви дават на кредит и че усмивките им започват да стават кисели. Одеве, докато спяхте, още трима с неразплатени сметки чакаха да ги приемете: цветарят от предградието „Сент-Оноре“, ресторантьорът от площад „Камбон“ и бижутерът от Пале-Роаял. Доста трудно ги отпратих, можете да ми вярвате! Дори вашите мраморни дами с грациозните си форми и красивите си ръце не успяха да ги умилостивят. Тръгнаха си бесни, със заплахи на уста, особено бижутерът. Кълне се, че ще ви предаде на съда, ако не платите до два дни.

— Ох, простак! Ще ме влачи по съдилища заради 12 000 франка?

— Ами да! Искане си парите или да му върнем рубинения накит. Иначе, на съд, не иска да отстъпи!

— Никога! Рубините са мои, ще си ги запазя. Да си води делото, щом така му е удобно. Приятелят ми Клюне ще ме защитава!

— Ох пък този, става само за това да ви гледа влюбено...

— Грешиш, малката. Господин Клюне е превъзходен адвокат и ще ми бъде полезен. Освен това има връзки. Познава дори някой си Габриел Астриук, импресариото, който организира вариететни спектакли. Благодарение на него бих могла скоро да танцувам в зала „Олимпия“ срещу хонорар от 10 000 златни франка.

— Брей! 10 000 златни франка!

— Ами да! Точно това ми предлага. Виждаш, че напразно се тревожиш и ми досаждаш с твоите истории за пари...

[1] Гема — скъпоценен или полускъпоценен камък с гравирани образ, който се поставя за украса на бижу. — Бел.ред. ↑

ЧАШАТА НА СЛАВАТА

20 август 1905 година. Зеле е на седмото небе. От два дни е в Париж, завива му се свят, не може да се насити на показния лукс, в който се къпе дъщеря му: файтон с копринена тапицерия и малки напети коне, скъп апартамент на улица „Балзак“, автомобил с шофьор в ливрея го разхожда по булевардите, малката, толкова чаровна Полин по цял ден се грижи за неговите нужди, а тази вечер, тази вечер е премиерата на Маргарета в „Олимпия“! Защото този път дъщеря му не е искала той да пропусне събитието, изпратила му е пари, колкото да си набави нужното за случая и да си плати пътуването от Амстердам, за да присъства на първата ѝ поява пред голяма публика. Ах, Маргарета е добра дъщеря, най-добрата от момичетата, а Париж е празничен, казала е истината! Колко чудеса ще има да описва, когато се прибере у дома: госпожа Зеле ще трябва само да се държи добре и да си направи самокритика, когато ѝ разказва ден по ден, час по час за онова, което е преживял.

Тази вечер „барон“ Зеле е на небето и говори свойски с ангелите. Старецът, който е прекарал целия си живот в неистово желание за слава и великолепие, най-после ще доживее своето възнесение на тази авансцена, драпирана със завеси с пискюли, където вече стои като истински император в ложата. Преди да литне към Маргарета, която трябва да облече, младата Полин го е настанила там с безброй лакомства и с още толкова наставления.

За него, който не отбира от френски, малката се изразява на някакъв неразбираем език, подправен с нидерландски думи, но тя ги подкрепя с толкова изразителни мимики, че той все пак я разбира криво-ляво. Толкова е мило това дете, обещал ѝ е да не се загуби из коридорите и да чака, без да помръдне, докато тя дойде след спектакъла, за да го отведе в гримьорната на Маргарета. Впрочем, той няма никакво намерение да мърда, въввлечен е в един водовъртеж, слисан от възхищение, изтерзан от щастие сред феерията, която го обгръща — изобилието от злато и пурпур, които бликат от полилеите,

както и позлатите на балконите, кадифето по столовете, и пред все още тъмната рампа, пултовете на музикантите, които носят партитурите на *Мечтание* от Жорж Бинг, под чиито звуци Мата Хари ще танцува тази вечер.

Ще дойдат заради нея, вече идват заради нея онези, които напират към вратите зад гърба му, и тези, които бързат към ложите; заради нея е тази непрестанна глъчка от гласове и смях, заради нея е това възбудено бръмчене, което се засилва, колкото по-малко време остава до вдигането на завесата. Заради нея е и това висше общество, което постепенно пълни ложите на балконите — елегантни жени в светли тоалети и господата във фрак и с бели ръкавици; заради нея са биноклите, насочени към неподвижната завеса, заради нея, заради нея... Долу редиците на партера се изпълват шумно, вълната нараства и скоро разпоредителките напразно се мъчат да подредят разлюляната човешка маса; хората се шегуват, подвикват си, този бесен наплив на тълпата, заеманите с щурм места от простолюдието, децата на Париж, които се блъскат и се настаняват сред врява, всичко това е заради нея.

Погледът на Адам Зеле обаче се връща непрестанно към ложите, където дамите с ветрила кокетничат; той се диви на блясъка на някое бижу в косите, вълнува се от сатенената белота на нечия ръка или гръд, долавя профила на мъж, наведен над голо рамо, и тръпнещ от бащина гордост си мисли как тази вечер изтънчеността на аристократите и шегата на плебеите са се събрали тук заради нея, единствено заради нея: неговата дъщеря, неговата звезда, неговата богиня.

Аплодират я прави пред спуснатата завеса. Вече е в гримьорната си, а те продължават да я аплодират — и от партера, и от балконите и ложите. Всички са прави, тропат с крака, завладени от един и същ възторг, ръкопляскаят с вдигнати ръце, скандират на срички името ѝ с пълно гърло, име, което ехото повтаря, което отеква във всички тавани и се блъска в стените: МАТА! МАТА! МАТА!

Адам Зеле, все така на авансцената, става свидетел на тази страст, вижда прехласнатата и крещяща тълпа, ръцете, вдигнати като цветя от плът, безброй ръце, безброй викове, изтръгнати от безброй гърди, и сърцето му прелива от такава чиста радост, че мокри очите му,

бузите — толкова силна радост, че треперещите му устни вече не са в състояние да изрекат скъпото име, името Мата Хари.

— Бързо! Бързо! Докато аплодират, последвайте ме, ще ви отведе при госпожата!

Когато Полин се появява зад него задъхана, с горящи бузи, с килната шапчица, старецът вече не разбира какво искат от него. Малка уверена ръка го сграбчва и препускането започва: той усеща как го теглят, влачат го през плетеница от тъмни коридори, където бегло се разминават с фигури, подвижни сенки на сценични работници или статисти: изкачват стъпала, слизат по други, а невероятните овации продължават, следват ги, уникалният глас на публиката не отслабва, прекосява етажите, разтърсва стените като гръм и сякаш иска да разсече цялата сграда.

Когато задъхани и обезумели стигат до гримьорната, трябва да преодолеят препятствието на черни облекла, които се изправят като стена.

— Пропуснете, моля, пардон... пардон, това е таткото на мадам!

Междувременно от залата се издига страхотен шум, плод на стотици крака, които тропат по пода, отмервайки ритъма на постоянно повтарящия се възглас МАТА! МАТА! МАТА!

Точно когато разцепват групата, вратата на гримьорната се отваря, пропускайки двама господата, но те не се отдръпват, а стоят на прага, обърнати навътре. Единият казва тържествено с едва доловима паника в гласа:

— Каква врява! Накрая ще изпочупят всичко! Това е безпрецедентен, невидан досега успех! Чувате ли ги, Мата?

В този едър мъж, който подръпва подвижната яка на ризата си и неудържимо попива потта от врата си, Адам Зеле разпознава Пол Рюез, директора на „Олимпия“.

— Отново ви викат, искат ви — добавя господин Рюез. — Елате за последно сбогом, Мата, дано това ги успокои.

— Не, драги, уморена съм, а и не обичам бисовете — отговаря гласът на Маргарета.

— Много добре. В такъв случай ще опразня залата. Ще ме придружите ли, Астриук?

Тогава, след последен тласък на Полин, старият Зеле се оказва изстрелян в гримьорната, сред трепкаща светлина, в центъра на която

стои Маргарета. Тя протяга към него ръце и казва:

— Елате, елате, татко, да ви представя моите приятели...

Нейните приятели... пак черни форми, бял блясък на пластрони, на усмивки под намазаните с брилянтин мустаци — група смътни силуети, засенчени от ослепителното сияние, което я обгражда. Тя е като капка светлина в златните си муселини, извор на светлина със своето златно венче и инкрустирани с топази гривни, които мятат огън... Маргарета го вика, улавя ръцете му, притегля го към себе си, той влиза в светлинното сияние, чува я как казва още:

— Пийте, татко, ето шампанско, трябва да пиете за моя триумф.

Той послушно поднася към устните си светлината, която е изтекла в чашата, пие за залпа от аплодисменти, за обожанието на тълпата, пие за възшествието на своята богиня, пие до пълно опиянение; накрая изпива чашата на славата. Когато малката ръка на Полин поема празната чаша и го отвежда встрани, той я следва като дете, отпуска се на дивана и, изтощен от емоции и щастие, килва глава встрани и заспива на мига.

Малко по-късно, предупредена от Полин, която се опасява на стареца да не му прилошее, Мата Хари минава зад паравана, навежда се над баща си и казва, подхилквайки се:

— Не, не е, колко си глупава, той не е зле... Това е от шампанското, не е свикнал, пък и прекалената радост, липсата на навик... Иди доведи Жак и го върнете у дома с дьодиона. Аз ще вечерям с маркиз Дьо Бофор, не ме чакайте.

Господин Габриел Астриук има само един недостатък: от сутрин до вечер пуши пура, от онези големи пури, които тровят въздуха и чиято миризма трае дълго след като си тръгне. Мадам, която проявява пълно снизхождение към своя импресарио, твърди, че не е притеснена от зловонието, което той остава след себе си и което в крайна сметка се просмуква в килимите, завесите и дори в стенната облицовка. Което не пречи всеки път когато господин Астриук се оттегли, да проветриват апартамента часове наред, истински кошмар за Полин. Ако не беше тази му мания да опушва хората като плъхове, дребничката камериерка нямаше да каже нищо и дори щеше да се радва на неговите визити. Защото откакто управлява артистичните съдбини на Мата Хари,

господин Астрюк се е превърнал в покровител на дома, един вид магьосник, който вади от шапката си най-невероятни договори и издейства за Мадам много прилични хонорари. А тя има нужда от тях, защото парите при нея влизат и излизат на потоци; хонорарите са много ценни за хора, живеещи в бездънния съд на Данаидите, който трябва отново и отново да запушват.

Вече половин час господин Астрюк и Мадам са се затворили в малкия ориенталски салон, за да говорят по работа. Той най-вероятно пуши една от ужасните си пури. Остава да се надяваме, че кадилниците с благовония, оставени на стратегически места, ще свършат работа и ще победят зловонната миризма. „Иначе няма да се отърва само с обичайната бъркотия“, въздъхва Полин. Какво ли си говорят? Този разговор насаме, който трае безкрайно дълго, я притеснява още повече поради това че когато по-рано въвежда господин Астрюк, той ѝ се е сторил угрижен, с бледо, изпито лице. Господи! Ами ако е дошъл да съобщи, че рогът на изобилието може да пресъхне, че няма да има повече рецитали, повече договори? „Изведнъж ще се окажем насадени на пачи яйца с госпожата, която не умее да смята и пилее парите си!“.

Трябва да узнае какво се крои оттатък, и то веднага. Полин притежава способности и се е усъвършенствала в узнаване на тайни, които се шепнат зад вратите. Кафето, ето това е идея! Вече е сервирала такава на заговорниците, но все едно, Мадам пие кафе през целия ден, може да погълне цели литри, няма да откаже втора малка чашка. И след като е поднесла кафето, съвсем прясно и топло, ще забрави да затвори вратата на малкия салон, ще наостри ухо, съвсем лесно е да го направи...

Тя влиза да постави между тях подноса и после се оттегля, но през това време двамата млъкват; усетила е задържаните думи като бойни петли, готови да бъдат пуснати в арената. Ето, пак започват: думите минават през откренатата врата и Полин слуша. Малкият ориенталски салон гледа към вестибюла и тя е там, въоръжена с метличка от пера, с която се прави, че обира праха от мраморните дами. В действителност не изпуска нищо от разменените реплики оттатък.

— Трябва да ви кажа, че вие направихте един човек щастлив — твърди господин Астрюк.

— Щастлив?

— Ами, да, нашият приятел Рюез потрива ръце. Разбираемо е, той пълни залата всеки път, когато името ви е на афиша. Затова иска нова изява, надява се да се върнете в „Олимпия“.

— Чуйте, Габриел, доволна съм от този опит, но да танцувам между две циркови атракции, наистина... Разберете ме, тази обстановка на мюзикхол въобще не ми харесва.

— И къде бихте искали да танцувате, скъпа моя?

— Ами... в Операта, на престижни сцени.

— В Операта! Вие ме смайвате, Мата. Как така ще прескачате етапите, наистина нямате никакво чувство за реалността!

Ето, това е добре казано. Когато ден след ден ти пресъхва гърлото да се опитваш да докажеш на Мадам, че бялото не е черно, е похвално някой трети да ти налее вода в мелницата. И ликуваш, защото господин Астриук изглежда много ядосан:

— Не ме улеснявайте, Мата. Все тази прекомерност, тази изгаряща амбиция... без да смятаме неуместните ви и фантазьорски изявления пред пресата. Ето, нека поговорим за тези измислици. Тук съм донесъл няколко отрязъка от вестници с интервюта, които излязоха току-що.

Вероятно изважда вестниците от джоба си, защото Полин чува шума от разгръщаща се хартия.

— На един журналист разказвате, че сте родена в Ява и сте се омъжили за английски офицер. Според друг сте се появили на бял свят в Индия и, пристигайки в Европа, сте били жокейка в цирк. Хубава автобиография... Но това не е всичко, погледнете, разполагам дори със статия, излязла в Нидерландия, която си направих труда да дам за превод. Този журналист, ваш сънародник, съобщава, че сте му доверили намерението си да се откажете от танца, за да се омъжите за някакъв руски аристократ, аташиран към свитата на великия княз Михаил. Не мислите ли, че стигате твърде далеч?

Заловената в лъжа Мадам въобще не се притеснява, тя разпилява своя красив смях и номерът минава. С нея винаги става така: хваната на местопрестъплението, тя продължава да ви пленява с великолепно усмивка или избухва в непрекъснат смях, както само тя умее.

— Вие сте невероятна, Мата, невероятна в истинския смисъл на думата! Давате ли си сметка за вредата, която могат да ви нанесат тези

противоречиви сведения, които подхвърляте наслуки? Способността ви да измисляте е впечатляваща, съгласен съм, но в крайна сметка ще ви дискредитира. Трябва да внимавате.

— Приемате всичко много присърце, Габриел... Какво искате да направя? Ако сервирам една и съща история на всички журналисти, които искат интервю, би било ужасно скучно. Не мога ли малко да се позабавлявам?

— Забавлявайте се, скъпа моя, забавлявайте се, но не забравяйте, че ако думите отлитат, написаното остава!

— Тази сутрин не сте забавен, Габриел, въобще не сте забавен! Приличате на стар учител, дошъл да назидава вироглава ученичка.

Сега е ред на господин Астриук да прихне да се смее. Не може да се отрече, че Мадам притежава таланта да разсмее дори стадо слонове.

— Добре е, че сте такава, Мата, упорита. Една луда глава, която тегли в разни посоки и усложнява работата ми. Но много ви обичам, хайде...

— И аз много ви обичам, Габриел, особено когато ми носите добри новини... Помислете, все пак не сте ме посетили, за да ме обсипвате с упреци и да ми четете конско.

— Не, всъщност... Какво ще кажете да идем да танцуваме в Испания? Имам предложение от Сентрал Курсаал в Мадрид. Ще прекарате две седмици там...

— Мадрид! А не ми казахте, предпочетохте да се направите на Торбалан, оставихте ме да говоря за Операта. Ох, Габриел, мразя ви! Кога тръгваме?

Ето че се сдобриха. Няма да се оплакваме: нахокаха Мадам, както го заслужаваше, и докато тук прахът старателно се отстранява от грациите, вътре тя вероятно подписва своя договор за Мадрид. Това трябва да се отпразнува, да ѝ се донесе друго кафе...

След Испания, където покорява мадридчани, както е покорила парижани, Мата Хари се изявява в Монте Карло в *Кралят на Лабор*, балет от Жюл Масне. В пламенно писмо възрастният композитор, присъствал на спектакъла, заявява, че е завладян както от изкуството ѝ, така и от нейния чар. Това достатъчно признание ли е за нея, при положение че мечтае да се изравни, дори да измести такива новаторки

като Мод Алън или Айседора Дънкан? Не се задълбочава много в подробности по въпроса: през февруари 1906 година ново увлечение я отнася към Берлин, където се хвърля в обятията на един хусарски лейтенант, Алфред Киперт. Той не само носи униформа, която я хипнотизира; новият любовник има предимството, че е богат поземлен собственик. Това е първото от нейните бягства: преди да напусне Париж, тя ликвидира апартамента на улица „Балзак“ и продава мебелировката. За нещастие на Полин тя се отдава на луксозно номадство, което твърди, че повече ѝ отива от домошарския живот. За няколко месеца забравя за танца, за да се показва със своя лейтенант, в чиято компания присъства дори на маневрите на имперската армия. Но Мата Хари е една непостоянна жена, винаги готова да се поддаде на моментния импулс: след обаждане на нейния импресарио, който ѝ предлага ангажимент във Виена, тя напуска хусаря, напуска и Берлин.

Съобщението за пристигането ѝ в столицата на Австро-Унгарската империя поражда спорове: гола ли ще танцува, или по трико? Тя решава да задоволи всички и танцува еретично гола в Залата на изкуствата и с прилепнало трико в театър „Аполо“. Спектаклите ѝ пред виенската публика пораждат противоречиви критики. *Арбайтер Цайтунг* и *Винер Дойчес Тагеблат* са скептични относно автентичността на танците ѝ и намекват, че нейният успех се дължи най-вече на шумотевницата около името ѝ. Но доверието в Мата Хари и признанието от страна на виенчани, които бързат към касите, въобще не са накърнени. Склонна да приеме по-скоро позитивното, тя решава да пренебрегне изказаните резерви и държи само на благоприятните отзиви, каквито никак не липсват. Доказателство за това са редовете от един журналист от *Фремденблат*, който описва танцорката по следния начин:

Висока и слаба, Мата Хари притежава гъвкавата грация на диво животно. Буйните ѝ черни коси със синкави оттенъци оформят малко лице, което създава впечатление за екзотика. Челото и носът ѝ с класическа форма напомнят за античността. Дълги черни мигли подчертават нейния поглед, а веждите ѝ са толкова красиво извити, сякаш са изрисувани от художник.

Докато Мата Хари танцува и воалите ѝ метат сцените на европейските столици, Старият свят променя лицето си. Електрическото осветление се разпространява по улиците на големите градове, увеличават се железопътните линии, техническият прогрес непрестанно води до нови приложения, които подобряват значително ежедневието. Приветстват безжичния телеграф, открит от италианеца Маркони, който дава възможност за успешно осъществяване на първите презокеански предавания. Синдикалното движение се организира и развива навсякъде, провеждат се първите стачки на докери и работници, които искат по-добри условия на живот. Онеправданите класи се стремят да получат законна част от икономическото благоденствие и започват да изразяват своите искания. При все това мирният период, характерен за Европа от 1871 година, който е благоприятствал индустриалния ѝ подем, е към края си. От 1905 година Мароко става повод за съживяване на стария антагонизъм между двата съюзнически блока; това е началото на поредица от международни кризи, които ще ускорят надпреварата във въоръжаването и ще тласнат стария континент към пропастта.

Мата Хари, чийто интерес към вестниците се ограничава до прочита на рубриката „Спектакли“ или на светската хроника, остава чужда на тези сътресения. Състоянието на света и политиката въобще не я засягат и с нищо не нарушават житейския ѝ път. Най-много да е чула за бунта на моряците от броненосеца *Потьомкин* през юни 1905 година, тъй като това събитие предизвиква голям ужас и редица коментари сред руските невъзвращенци, които тя посещава. В салона на баронеса Киреевски споменават и за атаката на казаците срещу народа в прословутата „Кървавата неделя“ в Санкт Петербург и думите на Ленин, който, уведомен за този кървав разстрел, призовава за установяването на демократична диктатура, откриваща пътя към социализма. „Социализъм“, „капитализъм“, „марксизъм“, „демокрация“, „парламентарен режим“, всички тези думи не означават нищо за танцьорката: те идват от един трудноразбираем език, който няма никаква връзка с реалните грижи, управляващи нейния свят.

Мата Хари води лекия и безгрижен живот на пеперуда. Тя прелита от успех на успех, каца в богатите столични хотели — „Риц“ в

Мадрид, „Бристол“ във Виена — обира появилите се възможни удоволствия, след това отново разперва златните си прозрачни криле и продължава да търси по-надалеч. Прехвърква неуморно от една наслада на друга и мечтае единствено да се опиянява от соковете на живота. Макар никога да не се привързва към мъжете, които удостоява със своето благоволение, завоюването им си остава нейната основна прехрана. Опитът ѝ с брака е толкова катастрофален, че сякаш е опорочил завинаги нейните любовни връзки: омразата, която ѝ е вдъхнал Рудолф Маклеод, се е разпростряла над цялото мъжко племе. Независимо какъв е, любовникът, комуто отдава тялото си, е приравнен с поругания съпруг и възприеман като презряно нищожество. Стига да плати и да я отрупа с щедрите си дарове, той бива допуснат в леглото ѝ, но не може да претендира за повече. Нито един мъж до този момент не е успял да стопи нейните предубеждения и да трогне сърцето ѝ. На трийсет години красивата хетера, която колекционира любовници и лаврите на известността, не познава любовта.

Съвсем леко е отворена за радостите на приятелството. Някога Марие ван Схонбеке ѝ е вдъхнала юношеската и едновременно многозначителна обич, която се е оказала значимата история на нейната младост, но връзките са отслабнали и бавно са се разпаднали. Под въздействие на времето, на разстоянието, на пътищата, които се разделят, днес Марие е само един спомен: малката розова нотка, която понякога, честно казано — рядко, припламва от жаравата на носталгията.

Еманципирана и непостоянна жена, Мата Хари се смята свободна от всякаква привързаност. Единствената ѝ трайна и искрена любов, единствената, на която винаги е била вярна, е тази, която храни към баща си. Също и към Полин, която от пръв път е спечелила нейното доверие и чието присъствие е станало необходимост. Малката камериерка, макар само десет години по-млада от нея, е едновременно нейна придружителка, нейна прислужница, нейна костюмиерка, неин ментор, нейна опора, нейният ангел хранител, готов да влезе в огъня за господарката. Полин е толкова ценна за нея, че тя настоява да я придружава навсякъде и изисква да запазват за нея съседната стая във всички големи хотели, където отсяда.

Макар сърцето на Мата Хари да е сурово или недосегаемо, все пак то не е студено. Така например тя не може да забрави дъщеря си, малката Жан-Луизе, за която изпитва чувството, че живее в друга, недостижима мъглявина. Разривът с Маклеод е потвърден от решението за развода през април 1906 година и това прави невъзможна перспективата да я види някога. Въпреки това Мата Хари упорства: по време на кратък престой в Нидерландия тя получава съгласието на Рудолф за среща на гарата в Арнем, където пристига облечена по последна мода, с шапка и ръкавици. За сметка на това, бившият ѝ съпруг не се е постарал ни най-малко и изглежда съвсем negliже. Тя забелязва костюма, провиснал на коленете, разгърдената риза и преценява, че без своята униформа Рудолф Маклеод е изгубил цялата си самоувереност. Срещата не продължава повече от няколко минути и се оказва повторение на мъчителната среща отпреди няколко години. Докато момиченцето, изправено до баща си, разглежда с любопитство красивата дама, която за него е една непозната, родителите му едва се поздравяват, избягват да кръстосат погледите си и всяка тяхна дума звучи кухо и фалшиво. Маргарета се опитва все пак да преодолее болката си и се обръща към дъщеря си с предложение да прекара малко време с нея. Жан-Луизе отвръща, че би желала при условие че получи позволението на баща си. Тъй като Рудолф отказва категорично, разговорът приключва дотам. Мата Хари, бивша лейди Маклеод, се отдалечава, преглъщайки сълзите си.

НАЧАЛОТО НА ЗАЛЕЗА

— Виждам как ще се нацупи господин Астрюк, когато научи новината — изръмжава Полин.

— Да се цупи, колкото си иска, това ми е последна грижа! Работих много във Виена, в края на краищата се нуждая от почивка.

— Така или иначе няма да му хареса и аз не го виня. Той се бързи за вашата кариера и точно когато всичко тръгне отлично, го оставяте тук и тръгвате за Египет. Истински кошмар ще е тая почивка, която ни готвите, сякаш искате да умра. Ще се пържа на слънцето там, горката аз...

— Не се инати, ще имаш шапки, омбрели, ще предпазим красивата ти кожа, рижавке, обещавам ти.

Но никакъв протест, никакво обещание не могат да подкупят Полин днес: решила е да се инати докрай.

— Освен това страдам от морска болест, ще си оставя карантите там по време на дългото ви пътуване. Ден след ден морска болест, за да идем да гледаме камили...

— В Египет освен камили има и друго за гледане, малката ми. Малко разнообразие и култура няма да ти навредят.

Полин е готова да кипне, бясна, че я въвличат пряко волята ѝ в тази нищо незначеща за нея авантюра, но тя знае много добре, че нещата са стигнали дотам, че никакъв аргумент няма да умилостиви господарката ѝ. Когато Мадам прави така, че винаги да има последна думата, няма смисъл да се хабиш в приказки, по-добре се откажи да продължаваш разговора. Ах, животът с нея съвсем не е сигурен: трябва много да я обичаш, за да я придружаваш във всичките ѝ прищевки, да водиш скитнически живот, да се местиш ту тука, ту там, без да можеш да се установиш на едно място. Ех, апартаментът на улица „Балзак“, там се чувствахме добре. Измъчихме се да наредим всичко за удобство на Мадам, а тя, цялата огън и пламък по онова време, беше доволна, че най-после си е „у дома“. Но на Мадам бързо ѝ омръзна да си играе на господарка на къщата, обяви, че предпочита да живее на хотел и за

осем дни разпродадохме всичко. Мадам не я свърта на едно място, нищо не можеш да направиш. Сега си е втълпила Египет, иди разбери защо. Лейтенант Киперт ще пътува с нас, трябва след два дни да се срещнем с него в Марсилия. Несъмнено завръщане на страстта.

— Да опаковам ли и бижутата?

— Естествено. Нали не допускаш, че ще ги оставя в хотела... За какво си мислиш, Полин?

Полин не си мисли за нищо, мъчи се да не унива пред трудностите и си плюе на ръцете, роптаейки сред безпорядъка от куфари, които задръстват стаята. Всичко е наопаки — леглото, фотьойлите, полиците се огъват под тежестта на купища бельо и предмети, които за пореден път трябва да бъдат опаковани, без да се пропуска нищо преди голямото заминаване. Роклите, обувките, шапките, кожите — пълен гардероб. Ще отнесат всичко. И бижутата в техните кутийки. Най-лошото е, че живеят като охлюви — местят се с цялата собственост на Мадам: десетина големи куфара, цял куп багажи, които Полин трябва да наблюдава непрестанно — нейна основна грижа при всяко пътуване.

Египетското приключение трае два месеца, в края на които Мата Хари се връща в Европа доста разочарована. Видели са, разбира се, камили, крокодили, стада камилски птици, дори са плавали срещу течението на Нил чак до Асуан, но танцьорката се е надявала с пребиваването си в Египет да обнови своето артистично вдъхновение, обаче нищо не се е получило.

В края на месец март 1907 година, щом слиза от кораба в Марсилия, тя тръгва веднага към Рим, все така придружавана от Полин и десетте си куфара. Амбицията продължава да я човърка: наскоро е узнала, че Габриел Астрюк се готви да постави *Саломе* на Рихард Щраус в театър „Шатле“ и тя силно желае да участва в разпределението на ролите. Веднага праща на своя импресарио дълго писмо, в което защитава основателността на своята „кандидатура“:

Моля ви, пише тя, позволете ми да изпълня големия танц пред Ирод. Ще създам такова впечатление, каквото никой още не е правил и каквото никоя танцьорка не е успяла да постигне. Няма друга жена, която да може да предаде мисълта за съблазънта...

И като не се колебае да се самовъзвеличи, тя прави паралел между своята личност и тази на героинята, твърди, че разбира отвътре

еротичната екзалтация толкова добре, колкото безнадеждния порив на дъщерята на Ирод към непорочността. Според Маргарета никоя друга няма да изпълни по-добре ролята; смята се за идеалната изразителка на „истинската мисъл“ на Саломе. Същевременно отминава въпроса за осъдителното си отсъствие, което ужасно е засегнало Астриук. Сега го ласкае, умилква му се. До този момент е успявала да се пребори със съдбата и да получава каквото иска: затова и сега не се съмнява в своя успех. За по-сигурно изпраща молба и на самия Рихард Щраус. Но това писмо няма да бъде взето под внимание. Габриел Астриук, който преценява по-добре от всеки друг предела на артистичните способности на Мата Хари, се постаравал това несериозно предложение да не стига до маестрото.

Първото представление на Саломе е в Париж на 10 май 1907 година, а Мата Хари не е на афиша. Тя преглъща разочарованието си в Берлин в компанията на Алфред Киперт. Макар нейното отстраняване да я уязвява вътрешно, тя не го показва, защото не се е отказала и не желае да се признае за победена: убедена е, че рано или късно ще танцува по музиката на Щраус.

Когато напуска лейтенант Киперт и се връща в Париж, тя се настанява в хотел „Морис“ и веднага събира журналистите. В отговор на тяхното учудване от дългото ѝ отсъствие, обяснява, че е извършила дълго пътешествие, което я е отвело в Египет и Индия, при самия извор на нейното изкуство. За пореден път тя подправя истината, украсява я и успява да изопачи данните пред смаяните и благосклонни слушатели.

Мата Хари никога не е успявала да се приспособи към трудната и неприятна реалност: за да живее, тя има нужда да я замени с някаква друга действителност, по-приятна и съответстваща на нейните желания. Въпреки това се случва реалността да я догони и да я повали: такъв е случаят, когато открива, че нейни „съпернички“ са се възползвали от престоя ѝ в чужбина, за да я имитират. Сега те са цяла върволица от танцьорки, които се показват повече или по-малко разголени по сцените на парижките театри и кабарета. Сред тях е романистката Колет, която постига голям успех в „Мулен Руж“, появявайки се полугола, с гърди, прикрити от метални купички и нагиздена с гривни. Мата Хари с право преценява, че е станала жертва на недопустимо плагиатство. Фалшификацията е толкова очевидна, че

доста време ядът ѝ не минава: тя бичува необуздано нахалството на „бледите имитаторки“ и липсата им на талант. Налага се обаче да приеме — и то не става безболезнено — че нещата са се променили, че самата тя е достигнала трийсетте и вероятно трябва да помисли как да промени стила си. През този период Полин трябва много да се постарее, за да прогони лошото настроение на своята господарка.

— Не виждам защо приемате толкова присърце това нещо. На ваше място щях да бъда горда, че използват моите рецепти, това поне доказва, че са добри!

— Но вече не съм единствената, Полин. Аз бях тази, която дръзнах да проправя пътя, другите само ми се възхищаваха, а сега жънат това, което съм посяла. Има за какво да съм бясна!

— Вие продължавате да сте най-добрата, само това е от значение. Вчера танцувахте в „Трокадеро“, искат ви в Понт-о-Дам, в Улгат... Красива сте, мъжете са в краката ви, няма причина за черни мисли.

Когато показва такъв оптимизъм и се опитва да ободри господарката си, Полин е наполовина искрена. Възраженията ѝ са продиктувани от нейната обич и от неизменната лоялност, но тя е достатъчно разумна и прозорлива, за да вижда, че кариерата на Мата Хари пропада. Тя познава непостоянството на публиката и усеща, че интересът към танцърката започва да отслабва. Това, разбира се, не може да се каже без заобикалки на заинтересованата. Не е тук, за да я отчайва, прекалено я обича. От друга страна и Мадам донякъде си е виновна за това положение. Прекалено често е била нетактична; цялото това отсъствие, тези бягства в крайна сметка пречат на кариерата. Когато котката не е тук, мишките танцуват; точно това се случва, но стореното — сторено, няма да я обвинява. Във всеки случай Мадам винаги действа на своя глава.

Дори да отказва да го приеме — насърчена в илюзията си от вярната Полин — Мата Хари не е на върха на славата. Прелистила е неволно поредната страница от своята история, и то в момент, в който светът започва нова и жестока глава от Всемирната история. Механизмите на силите, които ще породят войната, постепенно се задействат. През юли 1910 година Вилхелм II, който упорито преследва

своите експанзионистични цели, насочва германската канонерка *Панцер* към бреговете на Агадир и притиска Франция да приеме преговори относно Мароко. Теглен в различни посоки, Жозеф Кайо, по онова време министър-председател, избира да преговаря. Пазарлъците водят до договор, според който французите остават с развързани ръце в Мароко срещу прехвърляне на част от Конго на Германия. Но този договор, който не удовлетворява нито френската, нито германската страна, поражда всеобщ вик на възмущение. В Берлин националистите протестират и организират демонстрации, докато в Париж парламентаристите се развихрят дотолкова, че успяват да свалят Кайо. Това е краят на мирната република на радикалите. На власт идват привържениците на войната, водени от Поанкаре, който се захваща да укрепя външнополитическите съюзи на страната и да реорганизира армията.

Докато военните експерти работят за усъвършенстване на въоръжението и се подготвя наборен закон, целящ да увеличи личния състав на армията, Мата Хари прекарва щастливи дни в Турен. През юли 1910 година тя се среща с банкера Ксавие Русо, който е наел двореца „Доре“ в Евр, недалеч от Тур. Разстроена от охлаждането на публиката и от недостойната конкуренция на нейните съпернички, тя е направила завой — напуснала е Париж и е последвала новия си любовник.

Всъщност дворецът „Доре“ е елегантен селски замък от XVIII в., разположен удобно в дъното на парк. Плетове от подрязани храсти и обширни морави организират пространството около главното здание и прилежащите сгради. Дълга алея, засадена с брястове и следваща оста на фасадата, води до основния жилищен корпус, който още от пръв поглед впечатлява с грациозните си пропорции и хармоничното разположение на своите отвори: френски прозорци на две нива и капандури, захванати в покрива с плочи, които поемат дневната светлина за таванските помещения със съкровища в неизследваните килери, фронтон увенчава входа към хол, в чийто център се издига мраморно стълбище, обслужващо етажа. Стаите за прием и частните апартаменти гледат към изящни галерии, украсени с щукатура и картини, а като цяло декорацията свидетелства за изтънчен, ценен по онова време вкус.

Именно в тази изискана обстановка, белязана от печата на доброкачествен лукс, продължава животът на Мата Хари. В първите дни на своето настаняване тя се чувства като гостенка на феите, като очаквана и почитана принцеса в тази идилична резиденция, опасана от гори и лозя до хоризонта. Но след изненадата и очарованието от откритието, сега, когато се е устроила в Евр, на нея ѝ се струва, че е родена да води този живот на кастеланка, лек и безгрижен живот, който разделя между тоалетката, музиката и своя кон Раджа. Защото главната привлекателност на двореца „Доре“ е в това, че в оборите му има четири великолепни коне, от които Мата Хари е избрала Раджа — чистокръвен жребец, който тя с удоволствие язди всеки ден. Отлична ездачка, тя прекарва часове на седлото и селяните от околностите започват да свикват с фигурата на амазонката, която за миг виждат в галоп — слаба и с прилепнал костюм от тъмно сукно, с развян от вятъра воал на шапката. Намират я за високомерна и недостъпна, но е трудно да се каже дали това впечатление е резултат от характерната за ездачите стойка, или защото Мата Хари, пропита от ролята си на кастеланка, важничи пред местните жители на Тур... Всички околоръст мислят, че красивата амазонка е госпожа Русо. В действителност законната съпруга на банкера живее в Париж и дори не подозира за съществуването на двореца, който съпругът ѝ е наел, за да настани там прочутата танцорка. Подобно на много други, господин Русо води двойствен живот и идва при любовницата си едва в края на седмицата. Макар да прекарва сама повечето от свободното си време, Мата Хари не се оплаква от статуквото. Разполага с хора, които да ѝ служат, има Полин, има и Раджа. След бурния светски живот в Париж спокойният ритъм на нейните дни напълно я устройва и тя се къне в мило и драго, че никога няма да се върне към градския живот.

Що се отнася до Полин, тя намира доста по-малко предимства в това оттегляне от светския живот. Провинцията я отегчава, развлеченията там са малко, не се виждат с никакви хора, а когато се намеси и лошото време, то ги задължава да се затворят вътре и да се въртят в кръг. Накратко, малката камериерка се чувства като наказана и едва сдържа гнева си в очакване на по-добри дни. Според нея новият каприз на Мадам няма да трае дълго и тя дебне първите признаци на отегчението, които задължително ще предшестват отпътуването. Ала

дебне напразно: вече повече от шест месеца продължава приятният обичаен ход на провинциалното ежедневие и нищо не предвещава, че положението ще се промени. Мадам, която вече не споменава танцуването, е свежа като цвете и всеки ден се радва на своя живот на село. Ако види тази жена с толкова редовен дневен режим, с толкова благоразумни занимания, и която по нищо не прилича на някогашната танцьорка, човек би се запитал дали не халюцинира. Всяка сутрин след тоалета тя води продължителни разговори с готвачката, която е шегаджийка и ѝ готви прекрасни малки ястия, тъй като Мадам цени хубавата и обилна храна и удоволствията на масата. После градинарят ѝ предлага избор от набрани цветя, цъфнали в оранжерията на двореца, и тя реди букети, поставя ги по стаите и се наслаждава на полученния ефект. Занимава се с тази работа до часа за обяд. Следобед нарежда да подготвят коня ѝ и изчезва с него часове наред. Когато се завръща възбудена, плувала в пот и цялата в кал, се налага да ѝ пригответ банята, което не е толкова лесно тук, където няма дори течаща вода. Животът в двореца е хубав, но по отношение на комфорта нищо не струва. Трябва да се мъкнат десетки кофи, за да се напълни поцинкованата вана, а след като Мадам се е освежила в нея, идва ред да се изпразни. След толкова усилия Полин се чувства смазана и всяка вечер се моли: дано се върнем в Париж при цивилизацията!

В последните месеци на 1910 година вестта за смъртта на Адам Зеле стига до двореца „Доре“. Тази вест засяга силно Мата Хари: тя се затваря по цели дни и плаче за обичния си баща. Вече няма украсяване с цветя или езда в околните поля. Фонографът мълчи, тя дори отказва да се храни и всички грижи, цялата нежност, с която я обгражда Полин, са безсилни срещу обзелата я тъга. Дори господин Русо, най-чаровният мъж, най-любвеобилният на света, не успява да я накара да се усмихне и да се откъсне от стаята със спуснати капаци, в която се е скрила. Той идва всеки петък вечер с ръце, отрупани с подаръци: парфюми, бижута, донесъл е от Париж и куфара от рибя кожа, който тя много искала, но няма никакъв резултат: Мадам остава затворена в тъмнината и линее. Малката камериерка не знае вече какво да измисли, за да разсее своята господарка. Сега, когато Мадам е потънала в дълбока скръб, Полин би дала мило и драго, всичко, стига тя да възвърне настроението и жизнеността си от отминалите дни. От сутрин до вечер Полин се разкайва, върви из притихналите стаи,

кършейки ръце, обвинява се за лошите си мисли, за мрачното си настроение и се кълне, че ще приеме всичко безропотно, дори доживотно изгнание в двореца „Доре“, само и само Мадам да излезе от ужасната си тъга и да се възстанови.

Една сутрин, след като е изчерпила всички възможности на въображението и нежността си, Полин извиква кочияша да я закара в Тур. Вече три седмици Мадам е откъсната от света на живите и Полин започва да се страхува за здравето ѝ. Решила е да иде да потърси доктор в града и да го доведе в двореца.

От много дни Полин не е чула в опечаления дом звука на собствения си глас и се чувства донякъде лишена от удоволствието да разговаря. Тъй като пътят е дълъг, а старият кочияш е готов да си бърбят, тя се възползва, за да си развърже малко езика:

— Може би познавате добре Тур, господин Анри, нали сте оттук?

— Ами да! Точно тук съм роден и тук съм прекарал живота си.

— В такъв случай несъмнено познавате някой доктор, който би приел да дойде да прегледа Мадам...

— Със сигурност познавам един. Но защо доктор? Нашта госпожа не е болна...

— Същото е. Тя вече не става, едва хапва, тъгата ѝ я убива.

— Ако бях на ваше място, нямаше да ѝ водя доктор.

— А какво? Кажете ми...

— Нашта госпожа е артистка, нали? Свири на пиано, има фонограф, обича музиката, всички в двореца знаят това.

— Да, тя обича музиката. Но след смъртта на татко ѝ вече нищо не я интересува.

— Когато обичаш музиката, тя винаги те интересува, аз ви го казвам. Имах един господар, свиреше на цигулка и беше страшно добър ездач, също като нашта госпожа. На шейсет години той падна и няма вече крака, или ако щете, мъртви са: осъден да седи в инвалидната количка до края на дните си, горкият наш господин. Аз ви гарантирам, че този инвалид беше щастлив човек: стигаше само да му донесат цигулката и лъка и да почне да свири. Повярвайте на моя опит, музиката може да спасява...

— Може би... може би наистина, в края на краищата.

— Няма може би. Така е, както ви казвам! В Тур познавам един магазин, където имат всичко: инструменти, партитури, фонографи и цилиндър за тях. Едно време ходех често там заради моя господар. Ако искате, ще ви откарам там. Повярвайте ми, срещу меланхолията това е по-добре отколкото някой лекар. Гарантирано лекарство!

В твърде обширния магазин Полин се чувства затруднена, малко изгубена. За пръв път влиза на такова място и няма никаква представа какво би се харесало на господарката ѝ. Господин Анри бе много любезен да ѝ предложи своите чудотворни лекарства, но тя нищо не разбира от това, което иска да купи. Ако ставаше дума да избере хубава птица, някакво сирене или пъпеш от някоя сергия, няма друга като нея, Полин си знае работата. Но музиката? Не е лесно да реши на коя от тези кутии с цилиндри, натрупани по километричните рафтове, да се спре. Затова се лута из магазина, подразнена и затруднена от незнанието си; прави се, че се любува на изправено на поставка виолончело, наблюдава отражението си в лъскавия лак на едно пиано, по-нататък прокарва пръсти по струните на арфа... Застанал прав зад рафта с партитурите, един младеж наблюдава нейното хитруване и се забавлява: сладка е малката червенокоска, която се свива зиморничаво в своето палтенце и се изчервява всеки път когато погледите им се срещат. Момиче, което господарката му вероятно е пратила там без конкретно нареждане и което не знае на коя музикална знаменитост да се спре. Но малката непрестанно се връща при цилиндрите и колофоните; сега младежът я вижда как се надига на пръсти, за да разчете различните надписи и указания по кутиите. Наистина е чаровна, защо да не я доближи, да ѝ бъде от полза, да я осведоми. Той напуска тезгяха и тръгва към нея:

— Госпожице... Може би ще мога да ви помогна?

— О, със сигурност, със сигурност... много сте мил, господине.

— Какво търсите?

— Ами, музика...

— Разбирам. Но какъв вид музика?

Тя се колебае, изчервява се, чувства, че ще почне да заеква и да изглежда жалка. Така в своето смущение му се струва още по-чаровна.

— Искам музика, която да развеселява. Разбирате ли, за моята господарка е, която наскоро загуби баща си.

— А..., а друго? Ако ми кажете обикновено какво слуша...

— Пиано, много пиано, самата тя свири. А и песни, хора, които пеят заедно, мисля, че им казват хорове.

— Оперни хорове ли?

— Вероятно, това трябва да е. Точно това предпочита.

— Ами добре, със сигурност има с какво да я зарадваме. Момент, ще ви покажа...

Той се обръща към чекмеджетата, отдалечава се. Тя забелязва, че е широкоплещ, слаб, с буйни черни, добре напомадени коси. Ей богу, при това е доста приветлив. Младежът се връща с усмивка на уста и с няколко кутии, които поставя пред нея.

— Ето, това е последната продукция на „Дойче Грамофон“. Мога да ви предложа *Бохеми* от Пучини...

Лицето на Полин грейва. Името ѝ е познато, повтаря го като парола, като крайно спасение, възкликва в изблик на радост:

— О, да, много добре! Господарката ми познава господин Пучини, срещали са се в Монте Карло, дори ѝ е изпращал цветя!... Ще бъде очарована... И още?

— Имаме също *Фалстаф* на Верди, *Парсифал* на Вагнер, *Селска чест* на Пиетро Маскани и *Кармен* на Жорж Бизе. Всички тези записи са нови, твърде малка е вероятността господарката ви вече да ги притежава.

— Тогава ще ги взема всичките!

Полин е възвърнала цялата си самоувереност, задоволството разпалва златни пламъчета в зелените ѝ очи. Докато опакова цилиндрите, той я наблюдава с крайчеца на окото и тя наистина приляга много на вкуса му. Трябва да измисли нещо, с което да я задържи, във всеки случай да не я загуби твърде бързо.

— Знаете ли — казва той ненадейно, — всеки месец ние отпечатваме каталог. Така нашите клиенти са в течение на най-новата продукция. Ако ми дадете вашия адрес, бих могъл да ви ги пращам...

— Ами добре, защо не... Ние сме в Евр, двореца „Доре“.

— И вероятно си имате име?

— Полин. Полин Ренар.

— Полин... много хубаво, много хубаво. Ето вашия пакет, касата е там, близо до вратата.

И докато тя се отдалечава, той добавя:

— Ще ви изпратя следващия ни каталог, госпожице Полин, обещано.

Музикалното „лечение“ като че ли дава очаквания резултат. Господин Анри е много горд. Разказва на всеки, който иска да го слуша, че той е предписал тази терапия, чиято ефикасност всеки може да провери: гъгнещият звук на фонографа, който през целия ден излиза от покоите на Мадам и ви пробива тъпанчетата, ясно показва, че тя преодолява меланхолията и отново си възвръща вкуса към живота. И когато не е там да си пуска оперни мелодии, тя отново язди из полето със своя Раджа, който рови с копита от удоволствие и нетърпение, щом я види да влиза през вратата на конюшната.

Що се отнася до Полин, малкото пътешествие до Тур буквално я е зашеметило. Ето че започва да цени музиката, интересува се от инструментите, сяда вече и се застоява пред пианото, с блуждаещ поглед гали клавиатурата, без обаче да посмее да натисне клавишите.

Вярно е, че не смее и е настроена меланхолично. Случва се да стои там без работа, потопена в прелестно мечтание, а Мадам да се появи и се направи на учудена:

— Пак ли мечтаеш, Полин?... Главата си залагам, че си влюбена.

Започне ли да се защитава, да протестира, Мадам подхвърля шеговито:

— Приказвай си каквото искаш, малката, почти си болна от любов, познавам симптомите. Мислиш си за момчето от музикалния магазин, нали?

Навярно го е описала прекалено ентузиазирано, без да спести нито една подробност от срещата, и Мадам се възползва от споделеното, за да ѝ се присмее. Тя е хитруша, няма начин Полин да се измъкне от шегата, защото Мадам ще ѝ обърне душата наопаки, както се одира заек.

— Да не би да не виждам как всяка сутрин тичаш да посрещнеш пощаджията? Чакаш прословутия каталог, нали?

— Разбира се, че го чакам. Заради вас е. Ще има нова музика, обещал е.

— И ще идеш в Тур да я купиш, нали?

— Ами... вие ще решите.

— Естествено, че аз ще реша. Ще погледна каталога и ако предлага интересни неща, ще те пратя в Тур. Но в противен случай разкарването ще бъде излишно. Не ми се иска да те безпокоя за нищо, момичето ми.

Гръмък смях, шумолене на поли, тя вече е излязла, оставяйки малката разгневена пред отвореното мълчаливо пиано.

Приятно е да се отбележи, че закачливото настроение на Мадам се е завърнало; Полин няма от какво да се оплаква, макар че е направила разходи. Обещала е да се разкае и да приеме всичко, дори да бъде нейна изкупителна жертва. Няма начин да го забрави.

През лятото на 1911 година в двореца „Доре“ празнуват годиша на Полин и нейния „продавач на музика“. Въпреки първоначалните си подигравки Мата Хари до голяма степен е подкрепила любовта на своята камериерка и на младежа от Тур. Със съгласието и съдействието на господин Русо тя е организираща за тях голям празник, за да събере родителите на годениците, няколко близки съседи и прислужниците от дома.

Очаква се августовският ден да бъде много топъл, много син, идеален ден за годиша при условие че се пазят от летния зной. Затова са сложили дълга маса на моравата, под зелената сянка на липите. Мата Хари е освободила Полин от приготовленията и се е погрижила за всичко. Празникът на малката лисичка трябва да бъде такъв, че никога да не го забрави.

Смесени букети от синя лобелия и розова ралица красят дългата маса, застлана с покривка от бяла дамаска. Угощението — прасенца сукалчета, фазани, пастет върху запечено тесто, бяла риба от Лоара, шербети, суфле с кюрасао — ще бъде поднесено в севърски порцелан, а освен виното, подарено от господин Русо, ще пият местно вино — вувре, монлуи и бургъой — в кристални чаши.

Повечето от гостите вече са пристигнали и тъпчат окосената трева под сянката на дърветата. Родителите на годениците стоят край

масата малко непохватно, малко смутени от толкова блясък. Очакват булката. Няколко дами от съседни имения — съпруги на нотабили, се чудят защо се разгръща подобен разкош за хора от простолюдието; вижте само — прислужница и продавач в магазин. Кастеланката на „Доре“ явно си е загубила ума, шушнат си хората под омбрелите, дори изглежда, че прислужниците от дома, до последния кочияш, ще заемат място на трапезата. Никога не са виждали такова странно нещо...

Ала Мата Хари не си е загубила ума, знае какво прави, държи да възмезди седемте години на преданост и вярност, държи да се отблагодари и за тази цел отвежда Полин в своята стая, за да се погрижи за нея. Днес ролите са разменени, тя реши и облича — така е решила и макар малката да се опъва, тя е царицата на деня и ще се отнасят към нея като към такава.

— Хайде, оставяй престилката, съблечи се... Гостите са тук, чакат ни долу.

— Но, госпожо...

— Пак това „но“, колко си досадна! Аз ли трябва да ти махна корсета, пуста магариче? — Полин току-що е видяла разпростряната върху леглото рокля от копринен муселин, украсена с дантели. Нейната господарка я е поръчала при сестрите Кало; изправена пред тази красота, омбрелата, обувките, ръкавиците асорт, Полин се люшка между ужаса и възхитата.

— Това за мен ли е? — повтаря тя глупаво.

— Ами за кого другиго? Да има друга булка в къщата?

— Ама аз никога не съм носила коприна...

— Ами ето, чудесен повод да започнеш да носиш! Хайде, вдигни ръце, помогни ми малко... Не е за вярване колко си пипкава, реакциите ти са като на сламена кукла!

Госпожата е права. Ала изобилието от благодеяния, чийто обект се явява Полин, е непосилно упражнение, което поставя на изпитание стабилността на нейните принципи и заплашва солидно изградената структура на подчинението. Като вижда как господарката е клекнала в краката ѝ и ѝ връзва настървено обувките, тя буквално губи равновесие и се олюлява.

Малко по-късно, когато ще заеме място между баща си и красивия Жан Метейе, когато ще ѝ поднесат чаша шампанско и чаша вино, тя ще възвърне обичайната си разкрепостеност и

словоохотливост, свикнала вече с плъзгането на коприната по кожата; госпожата е била права, трябва само да се започне!

На другия край на масата са седнали Мата Хари и Ксавие Русо, които говорят шепнешком, наведени един към друг.

— Погледнете, казва тя, не е ли красива тази лъчезарна булка?

— Много красива, просто прелестна.

Но погледът на Ксавие Русо бързо се отвръща от Полин, за да се спре, изпълнен с нежна загриженост, върху чертите на своята любовница.

— Какво ви е Мата? Изглеждате ми уморена, изглеждате ми тъжна.

— Нито съм уморена, нито съм тъжна, приятелю, успокойте се. Само малко съм сърдита на този крадец на цветове...

— За какво говорите? Кой е крадец на цветове?

— Ами женихът, естествено, този Жан Метейе. Скоро ще отведе моята хитруша и ще изгубя и златното, и рижото, целия този светлинен прах, цветовете на Полин като цяло.

И тя млъква, надавайки ухо за невинните детски гласове, които там, зад зеления свод на брястовете, редят броилка, която тя се прави, че слуша. Не иска нито да помрачи този ден, нито да притесни своя любовник. Затова няма да каже, че заточението на село започва да ѝ тежи и че времето в „Доре“ вече изтича. Като краен срок си дава сватбата на Полин. Когато хитрушата я напусне, тя вече няма какво да прави тук и ще се завърне в Париж, решението вече е взето.

Песента на детската група се е отдалечила. Тогава, за заблуда на събеседника, Мата Хари пълни чашата си и я вдига над лъснатото сребро и кристалите, които блестят, вдига я над цветята, над наредените плодове и увличайки всички от масата, пие за щастието на своята малка хитруша и на крадеца на цветове.

ВЪВ ВИХЪРА

Преди три дни Полин Ренар се е омъжила за Жан Метейе. Мата Хари е била кума на булката: по време на цялата церемония тя е излъчвала нетърпение, потръпвала е като спъната расова кобила. Другите са забелязали, че се насилва да се усмихва. След това се е подписала в големия регистър заедно с кмета и съпрузите, прегърнала е хитрушата за последен път, повикала е кочияша и го е помолила да я върне в двореца.

По обратния път, в добре затвореното купе на закрития файтон, въпреки одеялото от чинчила, което покрива краката ѝ, тя трепери и си мисли: трябва да намеря заместница на Полин, която ще си остане незаменима. И тъй като иска да прогони досадната истина, тя отмята глава на възглавниците, обляга се на тях натъжена и затваря очи. Тази поза, вместо да я отпусне и да ѝ помогне да забрави, я тласка към онова, от което се бои най-много след събуждането: скрита зад сянката на клепачите, извършената измама изгаря очите ѝ, паренето прониква навътре, пламва пожар, който услужливите малки жлези веднага се заемат да потушат: тя плаче. Бавно лее сълзи, които не бърше; те се търкалят по бузите ѝ и се губят в розовата сянка на врата. Кризата обаче не продължава дълго, отпускането трае само миг: колкото да премине през пелена от мъгла със сребърни контури и вече се е разделила с малката си приятелка, която не ѝ е спестявала нищо и ѝ е прощавала всичко, нейната лисичка с убийствен поглед, нейното хубаво, хитро и добродетелно животно.

Сега тя си мисли, че трябва да напусне този селски рай. Изчерпила е прелестите му и не ги иска повече, преценила е, че прекалено дългото пребиваване в рая води фатално до ада на скуката и че общо взето предпочита да минава транзит през временни и импровизирани чистилища.

Докато се приближават към „Доре“, през запотеното стъкло на колата тя вижда само дървета, които издигат към враждебното небе своите мръсни голи скелети, и храсти, които се огъват под дъждовните

вихрушки. Но не се поддава на зимната покруса, за да се съсредоточи изцяло върху вътрешния си пейзаж. Следи своя ускоряващ се пулс, бодешите на желанието, които разпознава и които е в състояние да идентифицира — те вещаят завръщане към лекото опиянение, в което намира, колкото и налудничаво да изглежда това, едно парадоксално и естествено равновесие. Перспективата за предстоящото отпътуване я връща към нейната същност, отново я вкарва в хорото на живота, кара я да потръпва радостно: вече не ѝ е студено.

Утре, вдругиден, след като стане готова за път, ще се качи на влака за Париж. Винаги е обичала пътуването.

Новото жилище на Мата Хари се намира на улица „Уиндзор“ №11 в Ньойи-сюр-Сен. Щедрият Ксавие Русо е пожелал да отбележи края на тяхната идилия, подарявайки ѝ тази красива къща с дървени подпори, с двор отпред и с градина отзад, обрамчена с подрязан чимшир; в този сезон ръждивата морава мирише на гъби и на загнили листа. За радост има и конюшни за конете, които тя е докарала от Тур. Новата ѝ камериерка Ана Линтенс е млада холандка, доста срамежливо и безлично същество, което с нищо не напомня за палавата и словоохотлива Полин.

Престоят в двореца „Доре“ е бил особен завой, променил траекторията на танцърката. Но тя излиза невредима от този уседнал живот, от този „пътен инцидент“, а мечтите ѝ са останали непокътнати: макар вече на трийсет и пет, Мата Хари продължава да крои планове да се качи отново на сцената и пак да обере лаврите, безброй лаври. Реалният свят обаче продължава да ѝ се изплъзва и тя отказва да приеме, че подобно на науката и икономиката, в началото на века изкуството не престава да се развива. Непрестанно се раждат и се налагат нови форми: в живописата — фовистите, после кубистите, наследили импресионистите. Естетическите теории на Пикасо мобилизират вниманието на критиците, които си задават въпроси относно смисъла на неговите търсения и наблюдават еволюцията му. На европейските танцови сцени наскоро са се появили Сергей Дягилев и Нижински и публиката, скандализирана при първото представление на *Пролетно тайнство*, сега ги превъзнася. Със светлинните си ефекти и други превзетости ориенталските или античните танци вече

са станали отживелица в сравнение с Руския балет на Дягилев, който е възплъщение на хореографските нововъведения.

Ала Мата Хари е напълно лишена от прозорливост. Тя не желае да приеме, че прехласването по нейната кариера и по тази на нейните посестрими — Айседора Дънкан, Мод Алън, Лои Фулър — е траяло достатъчно дълго. Не се укротява и продължава да храни илюзии. Когато през януари 1912 година Габриел Астриук ѝ предлага ангажимент в миланската „Ла Скала“, тя вероятно си мисли, че всичко започва отново и е хванала попътния вятър. Да танцува на най-престижната европейска сцена за нея е върховно признание. Затова веднага стяга куфарите, затваря своето „временно и импровизирано“ жилище в Ньойи и заминава за Италия.

В Милано я очаква ролята на Венера в балета *Бакхус и Гамбринус* по музика на Маренко. Макар нейното представяне да не предизвиква ентузиазма на тълпите, все пак ѝ признават известен талант за мимиката, находчивия интелект и силната експресивност. Мата Хари, все така оптимистка и склонна към преувеличение, засилва щрихите и пише на своя импресарио:

Всички вестници са единодушни в твърдението си, че съм идеалната Венера. Играя я със собствените си коси, тоест кестеняви. Бяха учудени. Обясних им, че Венера е нещо абстрактно, символ на красотата, и че тя може да бъде кестенява, рижа или руса, и те се съгласиха.

В тази бележка, написана на френски, непохватната формулировка подчертава характера на глупавата ѝ суетност, която е в основата на нейната личност и я държи в почти перманентно състояние на екзалтация.

Стимулирана от миланския си успех и твърдо уверена в него, тя отива в Рим с твърдото намерение този път да танцува там *Саломе* на Рихард Щраус. Дългогодишната ѝ мечта ще се реализира и нейната упоритост ще бъде възнаградена: тя се изявява на частно представление у принц Сан Фаустино пред малко общество от любители. В края на спектакъла римската аристокрация я аплодира безрезервно и приветства толкова топло нейния талант, че новата

Саломе, превъзнесена и обсипана с хвалебствия, се чувства еуфорично настроена и благословена от боговете както при дебюта си. На моменти вярата ѝ е била разколебавана, но сега в Рим тя си я възвръща непокътната и безапелационна.

Непокътното е и силното ѝ желание за удоволствия, за лукс, за приключения, за почести и забавления. След завръщането си в Париж Мата Хари възобновява навиците си и води разрушителен начин на живот. Посреща непрекъснато гости на улица „Уиндзор“, вечер след вечер дава приеми за едно космополитно общество, пред което се случва да потанцува полугола на моравата пред къщата на лунна светлина. Страстта ѝ да харчи се е възвърнала, поддава се на всички изкушения, не умее да избягва пиленето на пари. Непредвидима и неорганизирана, парите никога не ѝ стигат. Полин вече не е тук, за да я мъмри, да ограничава лудостта ѝ да харчи, а домът в Ньойи, опустошен от прахосничеството и нехайството, запада. Онези от приятелите ѝ, които посещават улица „Уиндзор“, с течение на времето забелязват знаците на материалните затруднения, предвестници на катастрофата. Впрочем Мата Хари не крие финансовите си затруднения и ужаса, който ѝ вдъхват разправиите с кредиторите. През лятото на 1912 година тя пише:

Очаквам посещението на един мой приятел, който се надявам да ми помогне. Ако не, съм решила по-скоро да убия конете си и кучето пазач, да счупя сервизите и кристалните си ценности, отколкото да допусна бандата бизнесмени и моят хазяин да ми отнемат всичко...

По същото време тя се опитва да вземе заем с посредничеството на Габриел Астриук и предлага като гаранция всичко, което притежава в Ньойи, включително конете и колите. Тази паническа постъпка няма особен шанс за успех и остава без последствия. Мата Хари вече е в безизходица. Мата Хари се бори, за да запуши пробойните и все по-често прибегва към фаталното старо средство: проституцията. Посещава редица домове за срещи в квартал „Етоал“ и успява да внуши на съдържателките, че е тяхна запазена марка. Клиентите ѝ,

повечето провинциалисти, плащат между 600 и 1000 франка за „момента“, който споделят с танцуващата хетера.

През същата тази 1912 година иронична и жестока участ предстои да слее съдбата на Европа и съдбата на тази жена, която е заплашена от разорение и на която въобще не ѝ пука за световните дела. В този момент конфликт разкъсва Балканите и последствията от него ще утежнят бъдещето. Мата Хари надменно пренебрегва тези обстоятелства, но малко по малко, ден след ден, танцьорката и Европа се запътват към бездната, в която ще ги тласне войната, за да подреди детайлите около тяхната трагична среща.

Нито дълговете, нито неприятностите, които я тровят, не накърняват доброто самочувствие на Мата Хари. Триумфът на Руския балет, непрестанно нарастващата му слава разпалват у нея най-лудо желание. Силна с вярата в таланта си, тя иска да се присъедини към трупата на Дягилев и въобще не се съмнява, че ще сътвори чудеса. Неописуемата Мата Хари! Тя е еднакво неспособна да овладее своите амбиции и да управлява дома си: и в единия, и в другия случай изпада в крайности. Оценява се по начина, по който живее: много над възможностите си. Но никой на този свят не би могъл да хвърли тази истина в лицето ѝ и да я убеди, че претенциите ѝ са безпочвени. Дори нейният импресарио, помоленият да ходатайства Габриел Астрюк, който сега ръководи театър „Шанз-Елизе“, се въздържа да поеме този риск. Вместо това той бърза да удовлетвори нейната молба и ѝ организира среща с Дягилев в Монте Карло. Срещата е наложителна, тъй като руският маестро изисква прослушване преди всеки ангажимент.

Но те няма да се видят. Зает с репетициите, които продължават до късно през нощта, Дягилев се извинява пред танцьорката и ѝ праща художника на декори Леон Бакст, негова дясна ръка. Подобна липса на уважение засяга чувствителността на Мата Хари, която намира за невъзпитана тази безцеремонност спрямо една именита артистка. Отношението, което проявяват към нея, ще е още по-разочароващо: когато откликва на поканата, Бакст я моли да се съблече пред него изцяло. Това изискване изненадва Мата Хари, която въпреки това го изпълнява. Срещата не продължава по-дълго от времето, необходимо за събличането и обличането. Бакст остава много уклончив относно

резултата от прегледа, скрива се зад ролята си на дребен служител и се ограничава с обещанието да се обърне към маестрото.

Мата Хари е наранена още повече от факта, че вече се е похвалила за успеха, който ѝ се изплъзва: преди да замине от Париж, е обявила на всичките си приятели, че е приела да танцува с Дягилев. Тръгва си от Монте Карло унижена, с изпълнено с ярост сърце.

Полученият отказ е ужасно разочарование, но тя не го показва с нищо и продължава да парадира пред публиката. Един ден я виждат на езда, облечена в модел на Пакен, в друг тя язди дръзко по алеите на Булонския лес с един от двата любими коня, Раджа или Какатоес.

Въпреки това зад високомерието, зад привидното спокойствие, което си налага, тревогата ѝ расте: договорите стават все по-малко, струва ѝ се, че нейният импресарио — впрочем твърде зает — я пренебрегва. В действителност Габриел Астриук вече не е на разположение като преди, защото е твърде ангажиран с новия си пост. Отделя твърде малко време и внимание на Мата Хари, а ако все пак понякога минава през улица „Уиндзор“, профучава по-бързо от вятър и е разсеян. Танцърката се обижда от това и един ден, когато е при нея в салона, тя най-накрая дава воля на упреците и горчивината:

— Ако вече не ви интересувам, кажете ми го направо... Идвате тук, дори не си сваляте шапката, отказвате да седнете под претекст, че ви чака друга среща, непрестанно си гледате часовника и едва ме слушате. Доста далеч остана времето, когато си пушихте пурата и сърбахте кафенце с мен...

— Но вие ми правите сцена, Мата... Все пак знаете, че не влагам лошо отношение, имам задължения, които ме поглъщат изцяло, не мога да разполагам с времето си, както си искам. Хайде, скъпа, бъдете разумна, оставете тези детинщини...

— Детинщини! Наричате това детинщини! Става дума за кариерата ми, господине, за живота ми!

Седяла е пред жардиниера от черен кристал с натопени в нея водни рози, но вече не е там. В изблик на гняв е станала и с протегнатата ръка рязко и с неподозирана сила помита жардиниерата, която полита и се разбива на пода на два метра оттам.

Слисаният Габриел Астриук мачка периферията на шапката си и наблюдава опустошението, без да обели дума. Тя пристъпва към

звънеца за прислугата, подръпва леко въженцето и когато камериерката се появява, ѝ заповядва с рязък тон:

— Ана, съберете тези отломки и сложете цветята в друга ваза, моля!

Докато девойката работи, те я наблюдават мълчаливо: клекнала на влажния под, тя събира едно по едно парченцата кристал и ги притиска в престилката си, прегъната като джоб. Събеседниците избягват да се погледнат: тя, засрамена от безсмислената грубост, той, търсец начин да се измъкне от неприятното положение. След като малката свършва и напуска стаята, той пита:

— Тази нова ли е? Красивата червенокоска не е ли вече при вас?

Ръката е подадена, тя я улавя:

— Полин се омъжи, живее в Тур.

Информацията е поднесена просто, не безчувствено, но не и приветливо. Мата Хари се смята за обидена и очаква импресариото да направи първата крачка към помирието. Досега той го е правил многократно и не без финес, много добре чува какво отеква в тишината, заляла ги като помия.

— Много обичах тази Полин — казва той. — Правеше ни великолепно кафе.

— Искате ли пак? Няма да е от Полин, но и Ана го приготвя много добре, трябва да ѝ го признаем.

Втора подадена ръка, втора уловена ръка:

— С удоволствие, Мата. Имам още малко време, ще можем да си поприказваме.

Ето. Габриел Астриук е мъж, който знае как да допринесе за потушаването на даден конфликт. Що се отнася до Мата Хари, тя не е злопамятна, забравя бързо и макар да си позволява да избухне, обожава да се помирява.

Моментът на прошката ще бъде придружен от постигане на определена цел: стига да говори благоразумно, може да си каже всичко, без да понесе загуби.

На танцърката, която се оплаква, че едва свързва двата края, между две дръпвания от пурата импресариото отговаря, че би живяла охолно, ако спазваше две прости правила за ред и икономии. Мата Хари, която мрази да дискутира тази тема с когото и да било — и най-вече със самата себе си — усеща, че разискването е започнало зле и се

разкайва. Трудно ѝ е да бъде многословна и в отчаяното състояние, в което се намира, не е по силите ѝ да се умилква. Но тя много се нуждае от Астриук, за да рискува да се кара с него; смътно усеща, че съотношението на силите се е променило и трябва да избягва всякакъв сблъсък с него. Би било неуместно да спомене въпроса за договорите, който я терзае; затова оставя инициативата на своя събеседник, а когато той най-после го зачеква, тя играе с открити карти, отказвайки се от всякакво самохвалство. Иска да танцува, готова е да танцува на всяка цена, ще приеме по-скромни хонорари, съгласна е на всичко, само да я пуснат на сцената. Габриел Астриук слуша това неочаквано откровение полуобърнат към прозореца, в чието стъкло се удря клонът на един кестен. Това наистина е ниският и мелодичен глас на Мата, акцентът наистина е нейният, но думите, които произнася, отекват толкова странно в ушите му, че той трябва да се „нагоди“, както окото се нагажда, за да различи някаква форма в тъмнината. Нечуваните досега думи, които го принуждават да направи това усилие, неправдоподобните думи, излизащи от устата на Мата Хари, свидетелстват, че е настъпил нейният залез и че тя е осъзнала това. Той изпитва неудобство, нещо като смътна болка, и затова предпочита да наблюдава как малката зелена ръчичка почуква по стъклото. Знае, че когато се реши да се обърне с лице към настойчивата и умоляваща го жена, отказала се от всякакво високомерие и срам, погледът му ще се спре върху една детронирана кралица. Ръката на дървото, която продължава да почуква по стъклото, сякаш го предизвиква и започва да му лази по нервите. Чувства се гадно, бои се от момента, в който ще трябва да се изправи пред тази жалка Мата без маска, пред тази непозната. Парче пепел се откъсва от пурата и се разпада върху обувката му: той гледа уплашено сивия прах, изцапал добре лъснатите му обувки, сякаш не разбира откъде се е взел. Тогава Мата Хари се навежда над масичката, която ги разделя, и бутва към него един пепелник. Този жест, естествен и грациозен, както подобава на една внимателна домакиня, най-сетне прекъсва магията: той я поглежда, измънква някакво извинение и благодари. Гледа я и се учудва, че преоткрива златистокафявия цвят на красивите ѝ очи, малките ѝ идеално бели зъби, които разкрива усмивката, тъмната и буйна коса.

— Дали ще имам още предложения, Габриел? — пита тя.

— Ще имате, Мата. Ще продължите да танцувате, обещавам ви.

— Готова съм да приема всички условия — повтаря тя. — Всичко, само да мога да танцувам.

Габриел Астриук се отбранява зад фалшива усмивка. Брани се срещу непристойното поведение, което чувства, че се надига у него. Мата Хари не може, не бива да вдъхва това чувство на съжаление нито у него, нито у когото и да било, недопустимо е. Прокашля се, прочиства си гласа и потвърждава:

— Ще продължите да танцувате, Мата. Заемам се с това, не се притеснявайте за нищо.

Тъй като е мъж на честта, спазващ дадената дума, Габриел Астриук използва връзките и влиянието си и се постаравя да осигури на Мата Хари нови договори. Ангажиментите, които предлага на танцърката, разбира се, не са толкова престижни като в миналото, но тя ги приема, без да се двоуми. Времето, когато богинята, увита в прозрачни воали и богато накичена с бижута, хипнотизира тълпите, отдавна е отминало. Тя изнася балетни спектакли и сказки, участва в музикална комедия, после в *Ревю по бельо* във „Фоли Бержер“, където името ѝ не слиза от афиша през целия летен сезон на 1913 година. Танцува още в кино „Гомон“, в „Триа-нон-Палас“ — кафе-театър в Палермо, в музея „Галиера“. Тя танцува, но митичната птица, великолепният паун се е превърнал в малко птиче, което кълве трохи.

От време на време все пак се случва да въстане срещу лошата си съдба, която ѝ отрежда роля на статистка и тайно я тласка към забравата. С цялата си наивност тя все още се надява да промени хода на нещата и не спира да търси старите си приятели — онези, които са се грижили за нея и са я подкрепяли по време на нейното величие. Хрумва ѝ да постави египетски балет и излага плана си в дълго писмо до господин Гиме, спонсорирал нейния дебют. Бележката, която получава, е един от най-резките окончателни откази: *Скъпа госпожо — пише ѝ ориенталистът, — да се постави египетски балет е прекрасна идея при условие че той наистина е египетски.*

Покрусена, разочарована от своите френски приятели, които остават глухи за молбите ѝ и се отвръщат от нея, Мата Хари ликвидира дома си в Ньойи, продава мебелите, конете и изпраща вещите си — основно бельо, сребърни прибори и посуда — в един склад. По нова

прищявка, след като е изгорила мостовете с Париж, през първите седмици на 1914 година тя заминава за Берлин. Там се настанява в хотел „Камбърлънд“ и веднага се свързва с лейтенант Киперт. Виждат ги да вечерят тет-а-тет на шикозни места, да посещават концертни зали. Където и да отидат, хората забелязват високата мургава жена, покрита с кожи, придружавана винаги от своя красив офицер.

Макар срещата с Алфред Киперт и Германия да позволява на Мата Хари да забрави огорченията и униженията, тя все пак продължава да храни своята фикс идея: да танцува. И в Берлин, както и в Париж, продължава да търси сцена, която да я приеме. Все така влюбен, Киперт я окуражава по този път и ѝ помага, с каквото може. През май 1914 година тя най-после успява да се добере до ангажимент в театър „Метропол“. Ще танцува в оперетата *Крадецът на милиони*, чиято премиера е предвидена за месец септември.

Мата Хари ликува: с подписан договор в джоба, тя е уверена, сигурна е, че никакъв облак няма да засенчи небето на приближаващото лято. Крои планове да подели времето си през летните месеци между удоволствията и репетициите, защото иска да се възползва от предоставения шанс и да се представи великолепно в „Метропол“. Продължава обаче да забравя — или отказва да узнае — че светът се състои от нации с противоположни интереси и че войнственият инстинкт на хората, приспан от години, се събужда. Правителствата на великите сили продължават да свикват мъжете под знамената, засилват производството на оръжия и работят за укрепване на съответните съюзи. Националистическите пропаганди работят повсеместно, водят разгорещени спорове и публикуват враждебни статии, за да възбудят духовете и изострят патриотичното чувство на масите. Но Мата Хари не умее да предусеща нещата или може би няма добро обоняние: ароматът на цветята, който изпълва пролетния въздух на 1914 година, скрива от нея отровната, все по-натрапчива миризма, която изпуска Европа, възбудена от приближаващия конфликт и готова да се хвърли в огъня.

На 28 юни, когато информационните агенции съобщават за убийството на наследника на австрийската корона в Сараево, ерцхерцог Франц-Фердинанд, и на неговата съпруга, танцьорката пада от Марс. Атентатът разтърсва и правителствата, и общественото мнение, незабавно повдигайки напрежението с няколко степени. На

улицата, по кафенетата, в салоните вече се говори единствено за ултиматума на Австрия към Сърбия, за подкрепата, която Берлин обещава на Виена, за безкомпромисната позиция на руснаците.

Независимо от всеобщата тревога, Мата Хари продължава да пренебрегва тези факти. Все по-ясната заплаха от катаклизма, който ще опустоши и Европа, и нейния собствен живот, въобще не се отразява на настроението ѝ, нито променя нейните планове: през целия месец юли 1914 година тя работи върху физическата си форма и подлага тялото си на интензивни тренировки.

Същевременно на 3 август е оповестена декларацията за война на Германия към Франция. Този факт откъсва внезапно Мата Хари от нейните мечти. Новината известява края на нейните надежди и тя изведнъж осъзнава размера на опасността и несигурността на своето положение, което е направо кошмарно. Тъй като е чужденка, гражданка на неутрална страна, истерията, която завладява берлинчани, я ужасява. В главата ѝ се върти само една мисъл: да избяга от германската столица. Логично е да се опита да се върне в Нидерландия, но тя дори не си го помисля. Сърцето ѝ е устремено към Париж, тя иска да се върне във Франция.

На 6 август напуска Берлин и заминава за Швейцария, където е спряна на границата с мотива, че документите ѝ не са наред. Изпратеният преди отпътуването ѝ многоброен багаж се е изгубил някъде и тя се оказва в изходна позиция — лишена от абсолютно всичко.

На 7 август жена с доста странно поведение се насочва към рецепцията във фойето на хотел „Камбърлънд“. Тя крачи нервно, без да спре и за миг, а изкривеното ѝ лице и движението на ръцете ѝ свидетелстват за такова объркване, че накрая един мъж се приближава до нея и ѝ предлага помощта си. „Спасителят“ е холандски бизнесмен, някой си М. К., който се готви да се завърне в страната си. Успокоена и доволна, че провидението се явява в лицето на неин сънародник, Мата Хари му разказва своите премеждия и се възползва от възможността, за да промени плановете си: заявява, че също иска да се върне в Нидерландия, но уточнява, че е загубила багажа си и не притежава нищо друго освен това, което е на гърба ѝ. Развълнуван от красотата ѝ и изпълнен със съчувствие, мъжът я успокоява: ще ѝ остави билет за влака на рецепцията на хотела.

Ала придвижването във военно време е трудно и Мата Хари се уверява в това от собствен горчив опит. Попарена от злополучния инцидент на швейцарската граница, този път тя взема предпазни мерки да се осведоми и научава, че за да пътува, трябва да си осигури пропуск. В средата на август нидерландското консулство във Франкфурт ѝ издава този документ и най-после тя може да отпътува от Германия за Нидерландия.

ТАНЦЪТ НА ЛЕБЕДА

Госпожа К. нито веднъж не е давала и най-малката негативна преценка, нито е подлагала на критика действията или начинанията на своя съпруг. Смята, че всичко, което той прави, е правилно и добро. Вече трийсет години мисли така и се чувства много добре.

Когато след завръщането си от Берлин М. К. ѝ е съобщил, че се е притекъл на помощ на сънародничка — и то каква сънародничка! — тя се задоволява да кимне с глава и да попита кротко:

— Толкова ли е красива, колкото на снимките?

— Все още е много красива, да.

Такъв е отговорът на верния мъж, когото тя обожава от години и който я е прегърнал през рамо и я е придърпал до себе си на канапето.

С течение на времето главата на госпожа К. си е свила гнездо в гънката на рамото на господин М. К. Сега тя може да стои така с часове, без да мръдне, без дори да проговори: през сакото и плътта тя чува глухите, равномерни удари на мускула, който бие там, в обичната гръд, и това ѝ стига. През този ден, както и през всички останали, тя се отпуска върху своя съпруг не принудено по детски, наслаждава се на топлината на голямото тяло, което я обгръща и успокоява, и мълчи. Двамата мълчат заедно и заедно си мислят за известната танцьорка. Госпожа К. знае, че съпругът ѝ пази неотдавнашен и жив образ от нея, защото я е видял и е говорил с нея преди по-малко от петнадесет дни. Колкото до нея, тя познава Мата Хари единствено от снимките, излезли във вестниците в апогея на нейната слава. Със сигурност е красива жена. По онова време продавали пакети с цигари и кутии с бисквити с нейния образ. Госпожа К. си го спомня много добре. Никога не е купувала цигари Мата Хари по простата причина че не пуши. За сметка на това тя е много лакома и много обичала точно тези бисквити, дори ѝ се струва, че е запазила една от металните кутии, в която слага разкомплектованите връзки за обувки, парчета от панделки или дантели, копчета, цяла купчина от ненужни вехтории, които човек никога не се решава да изхвърли. Може би тази кутия се търкаля все

още в някой ъгъл, достатъчно е да духне върху капака ѝ, за да отстрани многогодишния прах и ще види как се появява красивото лице на танцьорката.

Вече десет минути те плават един до друг, носени от кротката вълна на своите мисли, когато госпожа К. неочаквано пита:

— Мислите ли, че ще ни дойде на гости?

М. К. помръдва леко, едва-едва, колкото да подобри гънката на рамото си, където гнезди нежната бяла глава.

— Откъде да знам... Във всеки случай съм ѝ дал адреса ни и я поканих да ни посети, ако мине през Амстердам.

— Знаете ли дали е имало къде да отседне, дали все още има близки тук?

— Нямам представа, скъпа, тя въобще нямаше време да ми се довери.

— Но все пак казахте, че там, в Берлин, е изглеждала отчаяна.

— Така беше. Чувстваше се хваната в капан в една страна във война, багажът ѝ беше изчезнал, останала беше без нищо.

— Горката!... Завръщането в родината след толкова години няма да е лесно, страхувам се за нея...

Два дни след този кротък разговор между двамата съпрузи К., Мата Хари стига до Амстердам, където наема апартамент в хотел „Виктория“. Никога не е била толкова самотна, толкова бедна, толкова изоставена. Баща ѝ е мъртъв, няма представа какво е станало с братята ѝ, загубила е всякаква опора в родната си страна. Дали тя се е променила или пък родната земя, факт е, че тук се чувства повече чужденка, откъдето и да било. Бежанците, които се стичат с хиляди към Нидерландия, вероятно се приспособяват по-лесно от нея към живота си на изгнаници. Точно както го е предусетила добрата госпожа К., Мата Хари изживява това завръщане като болезнено изпитание, непоносимо и последно изкупление. В дните след пристигането си в Амстердам тя изпада в състояние на почти пълна изолация.

Но Мата Хари никога не е разстроена или отчаяна до такава степен, че да измени на старите си принципи и изборът на хотела, в който е отседнала, е свидетелство за това: колкото и празна да е кесията ѝ, тя не се отказва от лукса и удобствата. През лятото на 1914

година в Амстердам, както някога и в Париж, тя залага на случайността и разчита на нея, за да задоволи нуждите ѝ.

И действително, случайността се оказва благосклонен съюзник, тя поставя на пътя ѝ идеалния „осигурител“, господин Ван дер Схалк, по професия banker. Вероятно заблуден от елегантния ѝ тоалет и от вида ѝ, мъжът я е взел за францужойка и веднага се обръща към нея на френски. Съзирайки възможността да се възползва от тази грешка, тя му отвърща на същия език, който владее перфектно. Щом господинът се гордее, че е прелъстил парижанка, защо да го изважда от заблудение и да рискува да го разочарова? Мата Хари не се шегува за пръв път, следователно може да влезе в играта съвсем спонтанно и искрено, още повече че се чувства повече гражданка на Париж, отколкото на родната Фризия^[1], и парижанка до мозъка на костите.

Подобно на други преди него, господин Ван дер Схалк много бързо се нагърбва да плати сметката за хотела и разходите на Мата Хари. От този момент нататък бъдещето не изглежда толкова безнадеждно и тя може да се обърне към миналото. В него съществува една забранена зона, едно неотслабващо и досадно угризение на име Жан-Луизе. Въпреки несполучливите или нетактични опити, пропаднали до един, Мата Хари отново е обзета от желание да види дъщеря си. Новините за нея са малко, но знае, че момичето, която в момента е на шестнайсет години, отскоро учи в педагогическото училище в Хага. Сигурно през цялото си детство е слушало доста злостни клевети за своята майка — Рудолф Маклеод вероятно не се е въздържал да хули и обвинява отсъстващата. Но все още има надежда нещата да се променят, Жан-Луизе вече не е дете, достатъчно ще бъде да ѝ обясни, тя ще разбере, остава им още много години да живеят и да споделят, казва си Мата Хари...

Да спечели дъщеря си, да я отнеме от Маклеод — това е новият боен кон, който Мата Хари яхва. През месец септември, водена от луда надежда, тя ѝ пише в този дух. Но Жан-Луизе предава молбата на баща си и именно Рудолф ѝ отговаря: в две язвителни изречения той заклеймява дръзката ѝ постъпка и ѝ нарежда да се обръща към него, за да получи желаното позволение. Мата Хари е готова на всичко, дори да изтърпи униженията на своя бивш съпруг. Затова избира да пощади неговата чувствителност и му праща следната молба:

Скъпи приятелю,

Тъй като вие пожелахте това, лично ви люля да имате добрината да ми позволите да видя дъщеря си. Кажете ми как да постъпя. Предварително ви благодаря, че ми давате това, което толкова желая.

Приемете моите най-добри пожелания.

Маргарета

Направила е грешката да напише бележката на френски, поради което Рудолф се обижда и не пропуска да я упрекне: да не би да е забравила майчиния си език? Старите заяждания пак започват. Маклеод приема по принцип срещата между майка и дъщеря, но държи тя да се състои в Ротердам. Макар нищо да не мотивира този избор, Маргарета отстъпва и очаква да ѝ определят дата. Докато чака, те си пишат: предложения, заяждания и увъртания, които безполезно хабят времето и изчерпват търпението на двете страни, са в основата на водената между бившите съпрузи кореспонденция. След няколкоседмичен отчайващ обмен Маклеод информира Маргарета, че ниската му пенсия не му позволява да плати пътуването до Ротердам. Играта на котка и мишка е приключила: Маргарета разбира, че няма да види Жан-Луизе, докато Рудолф е жив. Тя се отказва.

Барон Едуард Вилем ван дер Капелен е заместил господин Ван дер Схалк. Полковник от кавалерията, командир на хусарския корпус на холандската армия, той е около петдесетгодишен аристократ и в миналото е имал връзка с танцьорката. Има голям късмет, че го е открила, тъй като току-що е наела къща в Хага, чието състояние изисква известни ремонтни работи, а тя с положителност знае, че няма да може да ги заплати с личните си средства.

Забравяйки своята перманентна потребност от подкрепа, тя отново се залавя за работа и посвещава цялата си енергия на тази реставрация. Предвидила е приоритетно снабдяването на сградата с газ, електричество и прилична баня, тъй като не би могла да се лиши от елементите на модерния комфорт, към които е привикнала. Пред развеселения и готов да допринесе за тези мащабни нововъведения

Ван дер Капелен тя ентусиазирано чертае планове за бъдещия си живот, когато се настани в новата къща. Ако я чуе човек, би си помислил, че е готова да се обуржоази, да води вече спокойното и без неприятности съществуване на обикновените жени. Но би било истински парадокс Мата Хари да се отдаде изцяло и безрезервно на това, което прави, да влага цялата си вяра и страст в него; тъмните сили вече се готвят да я тласнат в друга посока...

Към края на 1914 година, изцяло погълната от домашните си проекти, Мата Хари продължава да мечтае да се качи на сцената. Никога не е танцувала в Нидерландия, но знае, че пресата е разпространявала новините за нейните успехи в чужбина. Специалисти по рекламата дори са използвали нейната известност, за да пуснат на пазара бисквити и цигари *Мата Хари*; така няма неин сънародник, който да не знае, че тя е била артистка с международна известност. Затова тя започва да обикаля продуцентите на спектакли и предложението, което прави, е съвсем просто: достатъчно е името ѝ да бъде отбелязано на афиша или в програмата и това ще привлече тълпите; няма никакво съмнение, трябва да се залага на любопитството на публиката и да се пробва.

Мата Хари демонстрира такава убеденост, че директорът на Кралския театър на Хага, оценявайки тази твърде разумна аргументация, въобще не се колебае „да я изпробва“ и подписва ангажимента. На 14 декември 1914 година тя се изявява за първи път на холандска сцена в балета *Фоли франсез*. Многобройна тълпа се стича към касите, възбудена при мисълта, че най-после ще види свещената танцьорка в прословутия ѝ номер със стриптийза. Но Мата Хари е на трийсет и осем и макар да се появява в своите воали, тя вече не ги съблича. Кралският театър е препълнен, касите също, но публиката е разочарована.

На следващата седмица балетното представление е повторено в Градския театър на Арнем — градът, където живеят Рудолф и Жан-Луизе. Мата Хари изживява часовете, които предшестват представлението, с огромно вълнение. По най-дребни поводи тя мъмри горката Ана Линтенс и я праща час по час на рецепцията на хотела, за да провери „дали някоя девойка не е пожелала да види госпожа Мата Хари“. Защото при обявяването на представлението в Арнем упоритата машина на надеждата се е задвижила и сега тя очаква дъщеря си. Жан-

Луизе знае, че тя е в града, не може да бъде другояче, така че ще се постараете да се срещне с нея, дори да се наложи да излъже бдителния си баща; всяка девойка би постъпила така. А дали пък Рудолф, обзет от по-добри чувства, няма да доведе дъщеря ѝ тази вечер в театъра? В такъв случай ще дойдат да я поздравят в гримьорната ѝ след спектакъла... Мата Хари никога не е лишена от въображение, разполага с множество варианти на сценарии за срещата и проучва всички възможни последици от тях.

Същевременно времето тече, а Ана всеки път ѝ дава един и същи отговор:

— Никой не е търсил госпожата на рецепцията.

— Ами някакво съобщение? Няма съобщение, сигурна ли си? Поне попита ли?

— Няма никакво съобщение, госпожо.

— Не е възможно!... Трябва да е дошла, но е много срамежлива... Дете като нея, представяш ли си, да влезе в хотела, вероятно не се е осмелила...

Навън сивата покривка, надвиснала над града, се е разкъсала и от нея бавно се сипят снежинки, които прехвърчат в подранилия здрач на зимния следобед.

— Сега пък заваля сняг...

Произнася тези думи с озлобление — своеобразно заклеимяване на небето, което сякаш се е ожесточило срещу нея — и с нарастващо раздражение продължава да говори на себе си, ходейки из стаята, където Ана вече е запалила лампите.

— Но тя ще дойде, чувствам, че ще дойде... Ана, ще се изтегна за малко, трябва да си почина. Ти застани на прозореца и наблюдавай входа на хотела. Ако някоя девойка го доближи, ме викни. Разбра, нали? Не я оставяй да си тръгне, веднага ме уведоми.

Послушната Ана Линтенс заема мястото си на пазач до прозореца. След малко тя откъсва погледа си от улицата, за да го насочи към танцьорката, която лежи със затворени очи в средата на леглото.

— Искате ли да ви приготвя компреси с чай от метличина? — пита тя.

— Не, стой там — отвръща жаловитият глас на задрямалата Мата Хари. — От нищо не се нуждая.

Когато два часа по-късно отваря очи, вече е тъмно. На тавана на стаята се е проточила чудовищна сянка. Това е силуетът на Ана, неподвижен и ням пазач в рамката на прозореца, осветен от един уличен фенер.

— Ана! Ана! Колко е часът?

Изправена в постелята, тя се хваща с две ръце за таблата на леглото като корабкрушенец и хвърля ужасени погледи във всички посоки.

— Почти осем часа, госпожо.

— Боже! Вече... И никой не е идвал?...

— Никой, госпожо, съжалявам.

— Тогава значи ще дойдат направо в театъра... Пригответи ми банята и ми поръчай кафе, Ана, много кафе! Нуждая се от нещо, което да ме импулсира, тази вечер дъщеря ми ще бъде там, трябва да дам най-доброто от себе си...

Отвъд осветената рампа залата представлява голяма черна дупка, от която се надига глухото дихание на невидимата тълпа. Между две картини, залепила око на процеп в завесата на сцената, Мата Хари се взира в тъмнината, откъдето би желала да изплува светлото петно на едно лице, но напразно. Публиката обаче е тук, спотаена в сянката като многоглаво животно, едно прикрито същество с хиляди очи, които скоро ще се насочат към нея... А танцьорката трепери, танцьорката изпитва страх. О, тя не се бои от непознатите, нетърпеливи да открият скандалната Мата Хари. Техните очаквания няма да се оправдаят, тя няма да свали воалите си, не ѝ пука, че ще ги разочарова. Но след две минути завесата ще се вдигне и тя ще се окаже наред светлината пред единствения поглед, който я интересува, този на дъщеря ѝ.

Не е престанала да трепери, дори е залитнала по време на танца със седемте воала. Тази грешка е първата в дългата ѝ кариера. Няма да има други, защото, макар да не го знае, тя е дарила на Арнем своя лебедов танц, последния. Никога повече няма да се качи на сцената.

След края на спектакъла Рудолф и Жан-Луизе не идват да я поздравят в гримьорната. Бившият командващ Маклеод вероятно не е счел за уместно да си направи труда да дойде. Въпреки това, когато на другия ден напуска Арнем, Мата Хари си тръгва с убеждението — по-

скоро със стимулиращата илюзия — че дъщеря ѝ е била в залата. Барон Ван дер Капелен, който я чака на перона в Хага, вижда една сияеща жена да слиза от влака, жена, която може всичко да си измисли и която директно му казва:

— Ах, скъпи мой, каква емоция в Арнем! Дъщеря ми беше там, детето ми видя как танцувам!

— Радвам се за вас, Мата. Детето явно се е променило... Можакте ли да говорите с него, да го запознаете с плановете си?

— Вижте, не... Горкото дете не може да се покаже. Представете си, баща му го придружаваше. Доколкото го познавам, той се е противопоставил и ѝ е попречил. Но тя дойде: през цялото време, докато танцувах, усещах погледа ѝ върху себе си!

Нито Ана Линтенс, нито барон Ван дер Капелен, които я слушат изнервено, нямат смелостта да я опровергават.

В Нидерландия, както и във Франция, занаятчиите и снабдителите настояват да им се плаща и не са съгласни на отсрочка. За няколко седмици Мата Хари успява да се скара с тях и гневът ѝ не минава. Тези домашни бури я занимават до лятото на 1915 година. Когато най-сетне всичко е наред и тя може да се премести на „Ниюве Ойтлех“ № 16, къщата вече не я интересува: тя се отегчава там. Впрочем всичко я отегчава. В тази страна всичко е равно, без фантазия, тя се чувства натясно и се задушавя. Сънародниците ѝ, чийто манталитет вече не разбира, изглеждат твърде благоразумни, твърде еднакви; с тях не е възможен никакъв разговор, тъй като за тях тя е „французойката“, на която нямат доверие. Има чувството, че от ден на ден все повече се затваря в един ограничен свят, че тъпче на самотно островче, на което е попаднала с провалените си мечти. Копнее за Париж, Франция ужасно ѝ липсва, но тъй дълго продължилата война осуетява желанието ѝ за бягство. Конфликтът продължава да бъде абстракция за нея, една неприятна перипетия, която трае прекалено дълго. Чрез хората и униформите, които носят, тя е опознала, обикнала е воюващите нации и идеята, че те се сражават помежду си, е неприемлива за нея.

Войната е нелепа, тя вреди на всички и най-вече на нея, Мата Хари, защото ѝ пречи да отиде в страната, която ѝ е по сърце.

Месеци наред тя таи болката, която зрее в нея, скритата носталгия. Ала тази носталгия тайно я поддържа, подхранва я със сънищата си, със своите въпроси. Докъде е стигнала модата в Париж? Как се обличат жените? Дали сестрите Кало, Поаре, Дусе, Пакен, всичките шивачи, които е посещавала, държат още магазините си или са били пометени от катаклизма?

Нощем тя мечтае за Париж, за удоволствията му, за светлините му, за великолепия живот, който е водила там. Именно по повеля на тези все по-болезнени и по-натрапчиви сънища тя ще се реши. През месец ноември 1915 година съобщава на барон Ван дер Капелен за своето намерение на всяка цена да отиде във Франция. Твърди, че там има имущество, което желае да прибере в Хага. Макар нейният любовник да ѝ сочи всички опасности, които крие подобна експедиция, и да се опитва да я разубеди, тя упорства. За пореден път номадското влечение заглушава гласа на разума в нея и на 30 ноември, като не може да прекоси окупираната от германците Белгия, тя заминава за Франция през Англия.

Репутацията ѝ, славата ѝ вече са известни там. Именно така тя интерпретира фактите, когато във Фолкстоун агентите от Скотланд Ярд я подлагат на разпит по всички правила. Преди да ѝ разрешат да се качи на кораба за Диеп, те претърсват педантично багажа ѝ, разпитват я за нейната идентичност, за мотива на пътуването, а тя, поласкана от „вниманието“ им и без да вижда причина за притеснение, се подлага на полицейската инквизиция с благоразположението и фантазията, които обикновено отрежда на журналистите. В своята наивност тя въобще не си представя, че това отношение не е плод на особена благосклонност от страна на англичаните, а знак за това, че те я смятат за подозрителна, предупредени за общоизвестните ѝ връзки с някои германски офицери и честите ѝ пребивавания отвъд Рейн.

Макар да си противоречи в своите изявления — злепоставена от изневеряващата ѝ или представяна за такава памет, Мата Хари винаги бърка местата и датите — Скотланд Ярд не открива нищо компрометиращо срещу нея и затова я пуска да се качи на борда на лайнера *Аръндел*, който отплава към Диеп в ранния следобед на 3 декември 1915 година.

Агентите от Скотланд Ярд са се провалили, но продължават да смятат, че Маргарета Зелe-Маклеод, наричана Мата Хари, „не е жена извън подозрение“ и препоръчват „да продължи наблюдението на нейните действия“. Нота в този смисъл е изпратена веднага на френските власти в Диеп и Хавър.

Така, докато без нейно знание се задейства машината, която ще я съдъвче, Мата Хари съвсем невинно възобновява навиците си в „Гранд Отел“. В няколкото часа, които е „отделила“ на английската полиция, тя вижда само забавна интермедия, някаква игра, която с хумор представя на преоткритите си парижки приятели.

Все пак Париж от месец декември 1915 година не е този, който тя е напуснала година и половина по-рано. Времето на икономии и на ограниченията е заменило безгрижието и вечната празнична атмосфера, които царят преди войната. Ведрата *Бел епок* си е отишла и Мата Хари се натъжава, когато разбира, че нощните заведения са затворени, че на Лоншан вече няма надбягвания или че хората са се отказали да носят вечерно облекло в театъра. По улиците и обществените места жените заместват мобилизираните мъже: те карат трамваите, късат билетите, доставят пощата. Навсякъде хората се оплакват от недостиг на прислуга, защото домашните прислужници напускат буржоазните домове, за да се бъхтят във фабриките, където са по-добре заплатени. Девойките от висшето общество са се превърнали в медицински сестри и се грижат за ранените, пристигащи от фронта. През тази втора военна зима липсват въглища и хората зъзнат зад прозорците, облепени е вестници или боядисани в метиленово синьо. Столицата, която се бои от въздушни атаки, се научава да се примирява и да свиква с мрака. Пред витрините на магазините са натрупани торби с пясък, други защитават църквите, историческите паметници. Патриотичното отбранително усилие, което се вижда навсякъде, е обезобразило любимия на „свещената танцьорка“ нехаен и обаятелен Париж.

Но промените, които се набиват на очи — дори и за прогледналата най-после Мата Хари — са само видимата страна на айсберга. Метаморфозата на Париж е по-дълбока и не е от вчера: когато еуфорията от първите часове след обявяването на войната е заменена от паника, всичко се обръща с главата надолу. За няколко дни страхът от нашествие поражда масово изселване на парижани към

провинцията. В началото на септември 1914 година германската армия е само на трийсетина километра от френската столица, а генерал Галиени предвижда да взриви Айфеловата кула, мостовите над Сена, военните заводи „Пюто“, фабриките за барут и работилниците. Всички стратегически точки трябвало да бъдат минирани, та германците да намерят един полуразрушен град, ако за нещастие се доберат до него. Френската контраофанзива и победата на маршал Жофр при Марна за щастие прави ненужно прилагането на тези крайни мерки. Но положението е сериозно и омразата към германците се е изострила по време на тези тревожни събития.

Тъй като е стояла настрана, Мата Хари не знае подробности около тези перипетии и не предполага, че подозрителността на французите, подхранвана от тревожните слухове и лъжливите новини, се е превърнала в ксенофобия. Те вече виждат във всеки чужденец потенциален шпионин. Ловът на вещици, от който подобно на много други ще пострада и тя, вече е започнал. Защото тази война, изходът от която е несигурен, е събудила старите бесове: доносничеството е в разгара си, преследват предателите, при нужда си ги измислят и процесите за държавна измяна се множат. Обществото във война в крайна сметка фатално прибягва до варварщината, трябва му изкупителни жертви, за да се успокои и да предотврати лошата съдба: такъв е печалният дух на Франция през 1915 година.

Мата Хари пристига точно в тази Франция, която обича и в която въобще не се чувства чужденка. Безгрижна, неспособна да прецени доколко вятърът се е обърнал, тя има усещането, че се е завърнала у дома и не предчувства никаква опасност. Зародишът на недоразумението, което ще я погуби, е там, в заслепението, в липсата на прозорливост, които винаги са били характерни за нея.

Същевременно през месец декември 1915 година Париж гъмжи от офицери и мнозина от тях са настанени в „Гранд Отел“. Трийсет и девет годишната Мата Хари все още е чувствителна към престижа на униформата, както е била в крехката си възраст. Щом срещне куртката, украсена с галони и медали, рамо под акселбанти, гръд, препасана със сабя, не може да устои и веднага капитулира. Тя се предава и изживява няколко кратки авантюри, поради които загърбва първоначалния си план да прибере в Нидерландия оставените на склад на улица „Жонкиер“ свои вещи.

Един ден чува да се говори за Дягилев и веднага, обладана отново от руската треска, пише на Габриел Астриук:

Отново съм за малко в Париж и след няколко дни се връщам в Нидерландия. Виждам, че Дягилев продължава да е на линия. Тъй като имам няколко доста странни нови неща, не бихте ли ми уредили ангажимент с него?

Знаете, че сама си измислям всичко. Не е заради парите, тъй като един от адютантите на кралицата ме издържа много добре, а заради положението и властта. Той няма да съжалява, тъй като смятам, че съм интересна за него.

Тази детинска и нетактична бележка свидетелства, че Мата Хари все още вярва на чудеса и продължава да надценява своите възможности и талант. Поредният опит, разбира се, ще се окаже толкова неуспешен, колкото и предходните. Дягилев, преуспял сред преуспелите, винаги е отказвал контакти с псевдоориенталската танцьорка. Защо да се занимава сега с нея? Затова, като отговорен и далновиден мъж, Габриел Астриук се въздържа да предаде абсурдната молба и я хвърля в кошчето. Вече няма Мата Хари.

Чудото не се е случило и Париж, отдаден на войната, подложен на ограниченията, е загубил всякаква привлекателност в очите на Мата Хари. В началото на януари 1916 година тя си събира багажа — десетина куфара — и тръгва към Хага. Няколкоседмичното пребиваване във френската столица поне ѝ е помогнало да си извади болезненото заключение, което избягва до този момент, и да си направи изводи: артистичната ѝ кариера наистина е приключила, трябва да помисли как да се преквалифицира.

[1] Фризия — историко-географска област, обхващаща нидерландското, германското и много малка част от датското крайбрежие на Северно море. — Бел.ред. ↑

ЛЮБОВ ОТ ПРЪВ ПОГЛЕД

Хер Кремер, консул на Германия в Хага, живее на „Ниюве Ойтлех“, през няколко къщи от тази на Мата Хари. Макар всеки от тях да знае за съществуването на другия, взаимоотношенията им се ограничават до разговор между добри съседи: когато се случи да се срещнат на улицата, тя му се усмихва, той сваля шапка, поздравява я и продължава пътя си. Не би могъл да бъде нито по-учтив, нито по-хладен. Въпреки тази привидна резервираност, Кремер живо се интересува от бившата танцьорка. Опитен разузнавач и германски агент вербовчик, мъжът знае почти всичко за своята известна съседка и нейните предишни прояви. През последните месеци е събрал голям брой биографични сведения за нея и вече разполага с подробно досие за живота ѝ през изминалото десетилетие. Между другото той знае, че тази космополитна жена е имала в миналото контакти с високопоставени хора и че е запазила ценни приятелства с политици и военни. Дори е направил списък на нейните любовници, в който някои от имената са оградени с червено мастило:

- Господин Месими, бивш военен министър.
- Господин Жюл Камбон, френски посланик.
- Господин Ван дер Линден, председател на Нидерландския съвет.
- Хер Грибел, шеф на полицията в Берлин.

И много други — генерали, военни аташета, офицери от всякакви армии и от всякакви националности. Подобен „курукулум“ не може да остави безразличен един агент от тайните служби. Но Кремер е професионалист, не иска да прибързва и чака удобния момент.

В средата на март 1916 година той научава, че красивата му съседка е болна на легло. Отдава му се удобен случай: изпраща ѝ цветя и ден след ден с посредничеството на прислужниците се осведомява за

здравето ѝ. После, когато научава, че се е възстановила, той решава да я посети.

Като цивилизован човек, държащ да спазва учтивите обноски, той се е погрижил да помоли за среща, а Мата Хари е отговорила, че би ѝ било приятно да го приеме на чай. Ненадейният интерес, който ѝ засвидетелства хер Кремер, я ласкае и я заинтригува в най-висока степен. Какво би могъл да иска той от нея? Непоправима кокетка, тя не може да допусне друга, освен любовна причина. Вече си представя романа и цели часове преди срещата се зарежда отново със сили, за да съблазнява.

На 28 март 1916 година стенният часовник в жълтия салон отброява точно пет часа, когато Ана Линтенс въвежда консула Кремер на „Ниюве Ойтлех“ № 16. Лицето над мощния врат е безизразно и живее само заради металния блясък на погледа. Мъжът е висок, облечен с известна изисканост. Мата Хари също се е погрижила за тоалета си: върху черна пола от кардирана вълна носи дълго, вталено сако на черни и бели квадрати със закръглени пешове под ханша. Това е тайор на Шерюи, една от последните ѝ парижки придобивки. Дантелено жабо се дипли между реверите на сакото. Косите ѝ са повдигнати в кок, но няколко закачливи кичура излизат от него и се спускат около лицето ѝ. „Макар малко да е понапълняла, тя си остава красива“, отбелязва консул Кремер.

Разположили са се от двете страни на инкрустирана дървена маса, на която камериерката вече е поставила подноса с чая. „Странно — казва си Мата Хари, — откакто е седнал, хер Кремер вече не е същият мъж: чрез някакво телескопично движение той като че ли се е сгънал в себе си, което смалява ръста му наполовина“. Те се наблюдават, усмихват се, проронват по някоя баналност. Ранната пролет, накарала първите лалета да цъфнат в лехите на градините, им помага да оформят началните си изречения. Мата Хари се оплаква от влажния въздух, споменава за слънцето на Италия, за мекия климат на южните страни. След петминутно събеседване по климатични въпроси, Кремер преценява, че времето, посветено на предисловията, е достатъчно и без повече заобикалки сваля картите:

— Скъпа госпожо, известни са ни вашите симпатии към Германия. Впрочем вие сте много известна артистка и връзките, които

сте успели да изградите по време на цялата си брилянтна кариера, са от естество, което ни интересува... Разбирате ли ме?

— Не съвсем... Но моля ви, продължете.

Така или иначе тя вече е разбрала, че този „скъсен“ от седналото си положение господин не е тук, за да я ухажва. В такъв случай за каква игра става дума? Скоро ще разбере.

— Бихте могли да ни бъдете ценен съюзник, платен съюзник, не ще и дума... Би било достатъчно да събирате информация и да ни я предавате.

— Ако ви разбирам правилно, вие ми предлагате да шпионирам за Германия?

Отговорът на този въпрос отеква като слабо възмутено вибрато.

— Да се говори за шпиониране може би е малко неадекватно, във всеки случай доста крайно, що се отнася до вас... Услугите, които бихте могли да ни направите, са по-скоро на начинаещ. Всъщност задачата ви ще се ограничи до това да ни докладвате за сведения, които бихте получили по време на вашите пътувания.

— Аз вече въобще не пътувам, трябва да го знаете — отбелязва тя с тон, в който прозира известна досада.

— Знам. Но вие продължавате да го желаете. Вие не сте жена, която би била удовлетворена от живота, който водите тук.

„Ето мъж, комуто не липсва прозорливост“, казва си тя. Но избягва студения и твърд поглед и макар перспективата да си играе на шпионка да разпалва авантюристичния ѝ дух, тя пак симулира колебливост.

— Подобно предложение изисква размисъл, хер Кремер. Ще ми дадете ли няколко дни?

— Несъмнено, скъпа госпожо. Но не забравяйте, че сме готови да ви изплатим 20 000 франка още щом получим съгласието ви. Пушите ли?

Той ѝ поднася отворена кехлибарена кутия, която е извадил от джоба си. А тя, която не пуши, се навежда грациозно, взема от кутията цигарата, която няма какво да прави, но за която се надява да ѝ даде необходимото самообладание, за да противостои на своя събеседник. Защото тя не иска да каже нито да, нито не, трябва да разтакава човека така, че след това да може да наддава...

Димът обаче ѝ пречи, сълзите вече дразнят очите ѝ, още малко и ще се закашля. Господи, ако можеше да си тръгне сега, когато всичко е казано!

Тогава, сякаш чул нейната молба, хер Кремер започва да се разгъва във фотьойла. Възвърнал е нормалния си ръст, а тя своята усмивка, когато той заявява:

— Мисля, че е време да се оттегля. Оставам на ваше разположение, госпожо. От вас зависи за кога ще определите следващата ни среща.

Тя оставя тихомълком цигарата си в пепелника, става на свой ред, поглежда го мило и пошепва:

— Ще ви отговоря след три дни.

Дягилевци, Астриюковци, Гиметовци и компания са я мислели за свършена, е, ще видят те! В голямото разпределение на ролите в живота най-сетне ѝ предлагат достойна за нея роля, неочакваната роля на таен агент. В действителност за нея тази роля се припокрива само с поредица от клишета, неясни спомени от юношеските четива и романтични видения, които я въодушевяват, но прикриват реалните последици от ангажимента, който се готви да приеме. В момент, в който оцелява единствено благодарение на щедростта на Ван дер Капелен, предложението на германците е истинска благодат и тя я приема като нов знак на съчувствие на съдбата към нея. Цели десет години е танцувала в пълна светлина, сега я канят да работи на тъмно и този контраст, вместо да ѝ е неприятен, ѝ вещае нещо добро: ще блесне зад кулисите така, както е блестяла на сцената!

Единственият детайл, който я натъжава в тази афера, е смешната сума, обявена от Кремер. 20 000 франка всъщност е твърде малко за жена, която харчи с широка ръка и само за миг профуква десетки хиляди. Ще се наложи да се пазари и да привежда доводи, за да получи повече. Ако германците желаят нейното съдействие, ще трябва да платят!

На покритата със зелен филц маса за бридж лежат две еднакви пачки, пристегнати с бяла хартиена лентичка: 20 000 франка в

банкноти на френската банка, нито сантим повече. Въпреки протестите на Мата Хари хер Кремер се е оказал непреклонен относно размера на заплащането. Изтъквайки, че всеки дебютант в тайните служби трябва да докаже своята ефективност и компетентност, преди да предяви претенции, той грубо заключава:

— Или вземате всичко, или не вземате нищо!

Това уточнение, изказано с безапелационен тон, само засилва напрежението между вербуващия агент и новата му сътрудничка, записана вече като Н21. Последната фраза, подхвърлена от Кремер, изсвистява като хвърлена факла в пространството, което ги разделя. Мата Хари дори не е предложила на своя посетител да седне. Стоят прави от двете страни на масата за бридж, пред отворената чанта за документи, от която Кремер е извадил току-що парите.

— Трябва да ви предам и това...

Подкрепяйки думите с жест, той изважда от чантата три флакона, които нарежда до пачките: два от тях съдържат бяла течност, третият е зелен като абсент.

— Това е симпатично мастило. Знаете ли как се използва?

— Откъде да знам? — отвръща тя с известна горчивина. — Аз съм начинаеща, току-що ми го припомнихте.

— Много правилно. Значи ще ви науча да го използвате. Вижте колко е просто...

И пред учудената и малко нерешителна Мата Хари той започва да маже лист хартия с първия флакон, после надрасква няколко думи с течност от втория и покрива написаното с течност от третия.

— Ето. Така ще трябва да процедурате, когато имате да ни предавате сведения. Върху един подготвен по този начин лист ще напишете вашия таен текст и после ще го покриете с няколко банални фрази, написани с обикновено мастило. Това писмо ще трябва да бъде адресирано до мен с уточнението „Лично“. Ясно ли е?

Когато Кремер си тръгва в същата вечер, оставяйки й парите и флаконите, Мата Хари е бясна и твърдо решена да не спазва получените инструкции. Яснотата на демонстрацията, на която току-що е присъствала, въобще не може да се постави под въпрос. Тя смята за неприемливи именно грубите маниери на този тип: това да понася

диктата на някакъв проstack по време на „практическата работа“ само е засилило антипатията ѝ към него. Въпросният господин, който не само заплаща нейните услуги на безценица, ами прави някакви магии под носа ѝ и държи да я учи на тях. Ако си мисли, че тя ще върши подобни палячовщини, за да обслужва германската кауза, горчиво се лъже. Тя ще се върне във Франция, разбира се — нареждането на Кремер съвпада с нейното желание и ѝ дава начален тласък — но никога няма да стане за смях, като борави с флаконите с тайни мастила. Твърдо е решена да се отърве от тях при първа възможност, а той нека да дойде да я упреква, очаква го без страх!

В моментите, в които Мата Хари съсредоточава цялата си неприязън върху личността на хер Кремер и замисля акт на неподчинение като прелюдия към своята кариера на шпионка, тя се мъчи да прикрие чувството на негодувание, което кипи в нея, откакто е узнала решението на английските власти спрямо нейната особа. Заради прогерманските си симпатии те са ѝ отказали входна виза за британската територия, където се е надявала да извърши междинен престой. И сега, за да стигне до Франция, ще трябва да мине транзитно през Испания — усложнение, което би си спестила. Защо тези проклети англичани я смятат за нежелана, защо упорстват и я преследват по този начин? Тези въпроси, които си е направила труда да зададе на английското консулство в Ротердам, са предизвикали известно неудобство там, но това е единствената полза и удовлетворение, които успява да извлече от тази си постъпка. Чиновникът, натоварен с издаването на визите, се ограничава с това да потвърди наложената забрана, без да ѝ даде каквито и да било обяснения. Волю-неволю тя ще трябва да приеме тази санкция и да промени плановете си.

На 24 май 1916 година Мата Хари се качва на борда на *Зееландия*, който се кани да отплава от пристанището на Амстердам за Испания. Пасажерите на палубата бързат от кърмата към носа на кораба, за да присъстват на маневрите по отплаването. Анонимна в тази тълпа, Мата Хари е високата жена, която стои встрани, с черна шапка с пурпурно перо на главата, с максимално изпънато тяло и стегнати от озлобление мускули. Изправена до фалшборда, на който избягва да се обляга, тя разглежда с безразличен поглед струпаното на пристана множество. Единствено трескавото движение на покритите ѝ

от ръкавиците длани, които конвулсивно стискат и пускат дървото на парапета, би могло да издаде нейната нервност, но долу развързват швартовите въжета и никой не ѝ обръща внимание. Огромната маса на кораба се отделя изключително бавно от кея и това разкъсва душата, изпълва гърдите с някакъв болезнен спазъм; някои остават там хипнотизирани, вперили очи в разширяващата се синьо-зелена водна ивица между земята и корпуса на кораба, други размахват кърпички и се сбогуват със силуетите на останалите долу приятели, които все повече и повече се смаляват...

Но танцьорката-шпионка не изпитва подобни чувства. Зовът на сирените, балетът на влекачите, заповедите, изкрещени по един мегафон, глухите удари и вибрациите, които се надигат от машинното отделение, отдавна са престанали да я вълнуват. Привикнала към пътуванията, тя не гледа на това отплаване като на нещо особено: за нея това е нещо естествено, нагодено към вътрешния ѝ ритъм.

Въпреки това скупчилите се около нея хора започват да я дразнят: досадници, които ѝ пречат да изпълни своите намерения. Сега, когато корабът е сменил посоката и се отдалечава навътре след влекачите, те би трябвало да се върнат по каютите си и да се отдадат на своите занимания, но не, те остават тук да зяпат под черния дим, който бризът издига, и да се любуват на полета на големите чайки, които се вият над главите им, или на маневрите на товарен кораб дясно на борд. С това темпо тя ще трябва да изчака до нощта, за да се отърве от флаконите със симпатично мастило, които леко надигат джоба на жакета ѝ и които тя машинално опипва от време на време. Сред струпаната на палубата тълпа тя се стреми към търпение и предпазливост, а дисциплината, която си налага, толкова противоположна на нейната същност, втвърдява чертите ѝ, затваря я в някаква високомерна поза, която възпира всяко желание за сближаване.

Корабът е достигнал открито море, нощта най-после е настъпила. В ярко осветената столова пасажерите са насядали по масите и започват да завързват запознанства; представят се, поздравяват се и знаейки, че ще трябва да общуват — да се понасят — по време на пътуването, робуват на обичайните шеги, които определят тона на разговора. Незаетите места са посочени на оберкелнера, който съвсем невъзмутимо бърза да махне приборите на отсъстващите. При всяко пътуване си има квота на повръщащи хора, повалени от морската

болест, които предпочитат да се откажат от вечерята и остават в каютите си. Има голяма вероятност да не ги видят по време на целия преход...

Мата Хари е там, на почетното място, седнала близо до капитана на *Зееландия*, който е настоял да присъства на масата му в знак на високо благоволение. Тази покана, която тя не е могла да отклони от приличие, нарушава донякъде програмата ѝ, но тя не го показва с нищо: единствена жена в мъжката компания от бордови офицери и няколко цивилни, които обменят мнения и коментари относно развитието на военния конфликт, тя афишира учтив интерес, но се старее да не се намесва. Говорят за съдбата на пленените, за прекалената цензура в двата лагера, за пропагандата, която се стреми да манипулира общественото мнение, за недостига на храни, за ада в окопите при Вердюн, за неотдашните рейдове на цепелини над Англия... Но ето че разговорите престават да се въртят около войната, най-после са изчерпили темата, и Мата изведнъж се оживява, раздава усмивки и намигвания на всички страни, приема комплиментите с пленителна скромност и демонстрира изключителна находчивост в своите бързи отговори. Капитанът, разбира се, не съжалева за своята инициатива — явно цялата маса е под властта на тази обаятелна жена, способна да жонглира с езиците, която отговаря на френски на своя съсед отдясно, а после минава на испански, когато мадридчанинът срещу нея ѝ задава въпрос. Търсена от всички страни, обградена от мъжко преклонение, изразяващо се в погледи, думи и лесни за разчитане знаци, Мата Хари чувства как я обхваща прелестно, но опасно опиянение. Да, опасно, защото тя не бива да сваля гарда, трябва да остане бдителна и трезва.

Поднасят кафето и ликьорите. След малко ще станат от масата и един от тези господата със сигурност ще предложи да я придружи до нейната каюта, може би ще пожелае да прекрачи прага ѝ, но тя ще трябва да устои. Тъй като не забравя, че е оставила върху тоалетката сред шишенцата парфюм и кремове трите флакона със симпатично мастило.

Интуицията ѝ не я е излъгала. Когато всички стават и бутат столовете назад, именно мадридският *caballero*^[1] — доколкото е разбрала, текстилен индустриалец — който се суети около нея, ѝ предлага ръката си и ѝ прошепва:

— *Me agradecería mucho llevarla a su camarote. Me lo permite Vd?*

[2]

Тя не може да го допусне, твърди, че се чувства уморена, че се нуждае от много сън. Но измъкването е изразено на напевен кастилски и с толкова чаровни думи, че мадридският кавалер не би могъл да се обиди. Той се покланя, целува ѝ ръка и я гледа как се отдалечава по коридора.

Не се съблича. Дебне зад вратата, слуша как шумовете стихват — още стъпки, няколко шушукания, ехото от нечий смях — изчаква целият кораб да заспи, за да отвори вратата и да се промъкне към изхода. Когато се появява на палубата, всичко наоколо е пусто и тихо: пътят е свободен. Приличаща на късче от нощта с женски силует, окъпана от водни пръски, тя пристъпя в тъмнината, доближава парапета и там с широко движение на артист хвърля през борда своите три флакона. Никога не са съществували, никога не ги е притежавала. Така си мисли тя, наведена над черната съучастническа вода, която тихомълком е погълнала вълшебните аксесоари на господин Кремер. После се изправя, въздишайки облекчено, мислено отправя подигравателен жест към своя агент вербовчик и с високо вдигната глава се усмихва на звездите. Сега, да, вече може да иде да спи.

В момента, в който поставя ръка на медната ръкохватка и влиза във въртящата се врата на „Гранд Отел“, нещо като бяла светкавица я поваля встрани с такава сила, че ако не е рефлексът на малкия прислужник, протегнал ръка към нея, тя би се проснала на тротоара. При удара шапката ѝ пада, а тя изпуска чантата си.

— Ударихте ли се, госпожо? — пита младежът, който бърза да вдигне шапката и чантата и ѝ ги подава.

— Не, няма нищо. Благодаря.

Каквото и да твърди, тя все още е замаяна и гледа около себе си, без да разбира какво ѝ се е случило.

— Ето този господин там ви бутна — обяснява прислужникът.

Той сочи с показалец през стъклата на въртящата се врата силуета на един офицер в бяла униформа със златни еполети, който жестикулира пред гишетото на рецепцията. С гръб към вратата, през която току-що е преминал, екзалтираният човек навиква пламенно

друг офицер, също в бяло, който явно не се трогва особено нито от неговото вълнение, нито от думите му. След няколко секунди от този странен дебат партньорът се обръща към портиера, взема от него ключа за стаята си и с кратък поздрав оставя „бялата светкавица“, която стои там с отпуснати ръце, сякаш полята със студен душ: същинска марионетка, на която са отрязали конците. На тротоара, отвъд бавно въртящите се крила, малкият прислужник и Мата Хари са наблюдавали сцената, а сега виждат как мъжът се обръща към вратата, виждат красивото лице на човек, откъснат от сънищата си, и погледа му, о Боже, този поглед, който се плъзга, после спира върху жената, към която в бързината си офицерът се е отнесъл тъй грубо! Тя не мърда, гледа как той идва, минава през въртящата се врата и се приближава. На по-малко от две крачки от нея, той казва:

— Госпожо, държах се като простак. Моля да приемете моите извинения и да ми позволите да поправа нещата.

Какво да поправи? Как да поправи непоправимото, случващо се в момента, как да се отърве от влиянието на тези очи?

Той добавя:

— Приемате ли да пиете по чаша с мен?

Виолетови нотки се прокрадват в дълбокия син поглед на неговите очи, това несравнимо синьо, синьото на ирисите, които изникват на гъсти туфи в градината от детството ѝ в Леуварден. Това уникално, незабравимо синьо я задържа там, запленена, опустошена, неспособна да отвърне, когато той повтаря:

— Приемате ли?

Тя едва кимва утвърдително с глава. Тогава офицерът деликатно я хваща за лакътя, този път се отдръпва, за да ѝ позволи да мине през въртящата се врата, и тъй като той я следва, а тя не вижда вече очите му, чува само неговия глас, който отеква в нея. Акцентът му. Руснак, вероятно е руснак.

Няколко мига по-късно те вече седят в синкавия полумрак на бара. Представил ѝ се е:

— Лейтенант Вадим Маслов.

А тя, под погледа на „бялата светкавица“, която я е поразила, тя, която страда от сладка и непозната болка, от непоправимата щета, която ѝ е нанесъл, прошепва на един дъх:

— Лейди Маклеод, или ако предпочитате, Мата Хари.

— Мата Хари?... Името ми говори нещо...

— Нещо незначително, нали? — отбелязва тя с игрив смях, който се накъсва в последната трела.

— Нищо особено, наистина, моля за извинение.

— Няма защо. Това беше сценичното ми име. Бях танцьорка. Но вече не танцувам.

Миналото време, което е употребила неохотно, което е изскочило с взлом на устните ѝ, я удря със силата на бумеранг. За първи път в живота си тя показва своето безсилие, признава провала си и тази констатация я кара да потръпне. Още няколко секунди и в ярката светлина на това ново просветление тя ще открие своето място на шахматната дъска на живота: пешка, пометена от юмрука на съдбата, жена, която времето е извадило от играта. Времето — всички тези изгубени години между ирисите на Леуварден и очите на лейтенант Маслов, времето — куп прахосани години в посредствени авантюри, в разтрогнати връзки, в бягства в изгнание, без да знае за съществуването на тези очи. Осъзнаването на тази любов я зашлевява като шамар толкова брутално, че тя се отдръпва леко и се опитва да се свие в сянката: сърцето ѝ бие, бузите ѝ горят, никога не би си помислила, че на четиридесет години... Възможно ли е да се влюби от пръв поглед в този бял и рус архангел? Той не трябва да усети нейното вълнение, тя не бива да си позволи да стане за смях, чувства се толкова стара до него. Но сърцето не може да обуздае желанието. В гърдите ѝ то изпада в паника от въпросите, които устата няма да зададе. Вадим, защо дойде толкова късно? Вадим с младенческото лице, с детински очи, на колко ли години си? И тъй като тя предпочита да не знае, пита със спокоен, прекалено безразличен глас.

— Защо бързате толкова, лейтенант Маслов?

Въпросът видимо го сварва неподготвен. Той гаврътва водката, която си е поръчал, оставя чашата, поставя дясната си длан на устните и приглажда русия си мустак.

— Трябваше да предам спешно съобщение на приятеля, когото вероятно забелязахте. Но това не извинява поведението ми, не мога да си го простя...

Тя не е сигурна, че е искрен, дори си мисли, че лъже; тя също дълго време е използвала лъжата, така че може безгрешно да я открие при другите. На краставичар — краставици... Толкова по-зле, ако

методът е жесток, поне е адекватен. На старите кикимори, измъчвани от любов на велурената скамейка, им остава възможността да се преструват. Да се правят на безразлични или поне да демонстрират нещо като майчинска загриженост и да говорят банални, безобидни неща.

— Какво правите в Париж, лейтенант Маслов?

— В отпуск съм. Служа в Първи полк на руската армия. Моята част е разквартирувана близо до Шалон-сюр-Марн. За съжаление, трябва да се явя там още утре... Но вероятно бихме могли да вечеряме заедно тази вечер? Е, ако сте свободна...

Тя се прозява, изтяга се, търкаля се от единия до другия край на любовното легло, където са се прегръщали, където се е преродила. Вадим си е тръгнал призори: дълбоко в съня си е усетила устните му на голото си рамо, а сега, когато вълна силна светлина залива стаята, тя се извива с надеждата на свой ред да достигне и целуне малкия кръг от сияеща плът, където се е допирала устата на любимия. Но упражнението е равносилно на акробатика и тя предпочита да се откаже, за да продължи котешките си превъртания върху измачканата постеля. В резултат на тези лудории скоро се оказва омотана в чаршафите като мумия. Но тя не е мумия, тя е на петнайсет години и най-после изживява мечтата си. Вече ще живее в ръцете на лейтенант Маслов, той ще я държи винаги развълнувана, притисната към него. Тази нощ я е белязала с девствени цветове, бялото и синьото на Вадим; тази нощ е отворила едно свещено, невероятно пространство, в което времето е спряло. До вчера, в синята сянка на бара, годините са я задушавали, но тази сутрин чудото я освобождава от всичките й възрасти, от всичките й заблуди и тя се чувства млада по волята само на едно чувство, само на една увереност: Вадим съществува, любовта съществува.

Обзета от младежки плам, тя скача от леглото и, омотана в бяло бельо чак до петите, тръгва с малки стъпки към огледалото, което ѝ връща не образа на мумия, а на какавида, изпълнена с всякакви обещания. Тя си се възхищава, заема различни пози, преоткрива грацията на момичето цвете, което поздравява своето отражение... После, по друга воля на мисълта, се обръща и на малки подскоци стига

до прозореца и повдига пердето, за да се увери в това, което очаква. Да, те наистина са там, стоят на пост на отсрещния тротоар. „Вероятно времето им се струва безкрайно“, казва си тя. И се учудва на спокойствието си, на нещо като снизхождение, което изпитва към тях. Вчера би проклела настойчивостта, с която я следят, би се разбунтувала срещу упоритото им присъствие. Но вече не е същата като вчера, не е жената, която преди няколко седмици е прекосила френската граница при Андай и която оттогава чувства и знае, че я наблюдават. Днес, в тази славна сутрин, ѝ е безразлично, че знае това. Нека да продължават да я дебнат, да я следват, да шпионират нейните действия, щом това им харесва, вече не ѝ пука. Непрестанното наблюдение, което трае вече с дни, няма никакъв смисъл: нито в един момент не са успели да я хванат в грешка или да регистрират някакво нейно подозрително поведение. Поради липса на по-добро, докладите за следенето трябва да отбелязват множество срещи, обеда и вечери с офицери от всякакъв род войски и от всякаква националност. И какво? Нейна ли е вината, че „Гранд Отел“, който тя редовно посещава, се е превърнал в един вид луксозна казарма, която приема военните в отпуск? Вкусът ѝ към униформата и съответно удоволствието, което изпитва да се среща с офицери, е всеизвестен факт, и в това няма нищо осъдително. Щом инспекторите от френските служби за сигурност имат време за губене и държат да правят списък на мъжете, които минават през любовното ѝ гнездо, нека да го правят, игричката може да продължи, тя няма нищо против. Що се отнася до останалото, то ще е за тяхна сметка и те ще продължат да се връщат за доклад с празни ръце.

Отново хвърля поглед към двете унили фигури, които стоят долу, и ако на устата ѝ се появява закачлива усмивка, то е защото се забавлява с мисълта каква оскъдна плячка ще им донесе този хубав летен ден. Дали вече са отбелязали, че госпожа Маргарета Зелемаклеод, наричана Мата Хари, се е влюбила в един красив рус офицер, който я е блъснал вчера в пет часа следобед, когато се е готвела да прекрачи прага на „Гранд Отел“? Много се съмнява. Тези хора там нямат представа за красотите на живота и се хващат само за най-тривиалните му страни. Биха предпочели да се придържат към подробен отчет за нейното ежедневие, без да пропуснат нито едно от придвижванията ѝ, нито една от срещите ѝ. Вероятно са отбелязали, че

към единайсет часа сутринта е купила три чифта обувки от магазина на улица „Роаял“, че след това е минала през банката и че след обяд в стаята си е отишла у госпожа Доайен, бивша вариететна артистка. Напускайки тази дама, е посетила един апартамент на улица „Анри-Мартен“, след което се е върнала в хотела.

Общо взето за двамата нещастни глупаци, които долу потропват с крака, за да се стоплят, няма нищо интересно освен светския живот и други дреболии. Но тъй като Вадим Маслов съществува, тъй като любовта ѝ я прави снизходителна, дори състрадателна, тя вдига телефона и моли едно след друго да ѝ приготвят ваната и да ѝ качат обилна закуска, хартия и мастило. Защото преди всичко, иска да пише на Вадим. Бързо, бързо, всичко ѝ трябва много бързо!

След малко, когато се изкъпе, напарфюмира и връчи на портиера написаното писмо, тя ще се впусне навън, с преследвачите по петите ѝ, и ще се разхожда из парижките улици както предния ден, както всеки ден след пристигането си. Бързо, защото достатъчно е разочаровала онези господа, би било неприлично и да ги кара да чакат!

[1] Кавалер. — Бел.прев. ↑

[2] Бих желал да ви придружа до вашата каюта. Ще ми позволите ли? — Бел.прев. ↑

КЛОПКАТА

Мадам Зина дава консултации в апартамента си на улица „Реомюр“ между пет часа следобед и полунощ. Когато се учудват на тези особени приемни часове, тя обяснява, че гадателската ѝ дарба налага ритъм, различен от общоприетия, и добавя, че никога не се чувства ясновидка сутрин: способността ѝ на медиум се проявявала часове по-късно, и то с цената на огромно усилие да се концентрира. Мадам Зина е особнячка; изтъкана от добродетели и професионална съвест, тя практикува занаята си като истински апостол и не би понесла да я сравняват с онези врачки, които не уважават клиентите и злоупотребяват с тяхната доверчивост.

Мадам Зина не може да бъде упрекната в нищо друго, освен че тайнственото място, където свещенодейства, е стая, обречена на полумрак, засенчена както денем, така и нощем от дебели облицовки и завеси — едно уединено пространство, в което въздухът и светлината са забранени от почти половин век. Притисната до задушаване от утайките на нейния живот, обградена от купища прашни предмети, от изкуствени цветя, протрити възглавници, от вотивни плочки и икони, пред които непрестанно свети пламъкът на множество кандила и свещи, Мадам Зина ви очаква там с плът, преливаща от тапицирания фотьойл, в който седи като същински езически идол. Върху пълното ѝ тяло, едва побиращо се в нещо като кървавочервен кафтан, е закрепено лицето на весело, прекалено гримирано джудже, чиито черти се губят под тлъстата обвивка. Сложна постройка от коси с цвят на варен морков — преди рижави, но впоследствие побелели, което я принуждава да се боядисва — панделки с преливащи се цветове и гребени, инкрустирани с геми, покрива това цяло.

Зад Мадам Зина, скрита на стената насреща, се издига единствената мебел, която тук не е замаскирана или украсена с шарени парцали: цяла колекция от малки рамки от сребро, от дърво или от кожа са наредени на няколко нива, а във всяка от тези рамки има фотография с лице, смалено до размерите на пощенска марка. Лица на

мъже, на жени, на деца, десетки, може би стотици поставени под стъкло лица, необичайна, малко убийствена галерия от портрети, която предизвиква безпокойство и допуска всякакви хипотези. Пред тези образи, подредени сякаш са надгробни плочи, човек си мисли за избит народ или за някаква мъртва войска, култа към които е поддържан от Мадам Зина. Представяш си я като пазителка на този странен некропол, единствена оцеляла от чудовищен холокост, баба, надживяла един отминал свят. Всичко можеш да си представиш: ако Мадам Зина се съгласи да покаже бъдещето, тя прикрива миналото.

Мата Хари е позвънила и без да чака да я поканят вътре — натезжала от сланините си, Мадам Зина е почти саката и никога не става да посрещне клиента — бута вратата и се вмъква в тъмния коридор. Тук тя се чувства в свои води, посещава дома от години и знае, че я очакват.

„Бабата на света“ наистина я чака в стаята в дъното, която прилича на пещера и на индуски храм, опряла ръце на кръгла маса, покрита с парчета ценни разнородни тъкани, остатъчни парцали от минало великолепие, които се нищят и показват износените си нишки с все още проблясващи златни и сребърни конци. Без да каже дума, Мата Хари сяда срещу ясновидката и се готви да чуе пърленото гукане, което предшества церемонията.

— Дрррага моя, каква рррадост да ви срррещна пак.

Гласът ѝ е като на гълъбица, а когато изрича това „Драга моя“, р-тата се търкалят по езика ѝ като бели камъчета в коритото на бързей и ви галят, и ви успокояват. Днес повече от всякога Мата Хари се чувства с леко сърце, малко нащърбено от славянския акцент на Мадам Зина. Между тях лежи комплект карти таро и от гърлото на врачката бликва нов водопад от бели камъчета:

— Цепете, дрррага моя, и дрррръпнете!

Няма друго въведение. Надвесена над масата, Мадам Зина вече е поела картите и дебелите ѝ като кебапчета, но учудващо гъвкави пръсти ги разстилат пред нея. Докато изучава фигурите, между устните ѝ се процежда някаква неясна монотонна песен, която според нея ѝ помага да се концентрира.

— Виждам тълпи от мъже — измърморва тя. — Всички тези мъже около вас... Много мъже, това са много непррриятности, дрррага моя.

Неодобрението, продиктувано от нейното видение, прозира в промяната на интонацията на гласа ѝ, голямата ѝ глава с форма на улук се задвижва като махало, а в неправдоподобната подредба на косите, панделките и гребените над тях гемите се пробуждат, мятат жълти, червени, зелени светлини... Изведнъж цялото същество на Мадам Зина започва да премигва като семафор и Мата Хари, смутена от тези тревожни знаци, се гърчи на стола и се опитва да се оправдае:

— Ами защото... знаете ли, нямам друг начин да се издържам.

— Но аз не ви съдя, дъррага моя. Казвам това, което виждам.

— А него виждате ли го?

— Него?

— Мъжа, когото обичам, единствено той има значение. Един руски офицер.

— Рруски? — повтаря Мадам Зина със задоволство. — Значи е крррасавец?

— Да. Много красив. Бих искала да се омъжа за него... Затова... трябва да знам, дали виждате брак.

Учудване, примесено със състрадание, изпълва погледа на ясновидката, която отново поклаща глава, разпалвайки гемите по своята прическа.

— Цепете пак!

Мата Хари изпълнява нареждането, после остава в очакване, впила поглед в жената, която мълчаливо изследва фигурите. Пръстите ѝ мачкат нервно малка дантелена кърпичка, сърцето ѝ бие, тя очаква присъдата, която ще излезе от голямата начервена уста...

— Да, той е тук... Няма сватба, но... виждам рррани по вашия рруснак.

— О, не! Моля ви, не!

Сега тя трепери с цялото си тяло. Ръцете ѝ полудяват, става, иска да види картата, която обрича Вадим.

— Хайде, дъррага моя, не се плашете — гука Мадам Зина. — Казах рррана, не смъррт...

Прочитът на картите таро и на полицейските доклади съвпада: и едните, и другите разкриват разпуснатите нрави на Маргарета Зелемаклеод, наричана Мата Хари, която през лятото на 1916 година

разгръща чара си във всички посоки. При все това, за разлика от Мадам Зина, която се е ограничила със споменаването на „тълпи от мъже“, агентите, натоварени с наблюдението на бившата танцьорка, докладват много прецизно за своето разследване и съставят подробен списък на нейните завоевания. В средата на август в него фигурират един френски младши лейтенант, Жан Алор, маркиз дьо Бофор, командир на 4-ти белгийски кавалерийски отряд, един черногорски командир, английският младши лейтенант Гасфилд, италианецът Мариани, който носи капитански знаци, и други, все офицери в отпуск. Името на лейтенант Вадим Маслов също се появява, но без да бъде изрично упоменат, тъй като появата на любим в живота ѝ въобще не променя навичките на Мата Хари. Нейната любов от пръв поглед е убягнала на проникателните френски шпиони, които се придържат към външната страна на нещата и продължават да изготвят педантичен опис на нейните срещи, разходки и любовни похождения.

Докато ден след ден перипетиите на любовния ѝ живот биват вписвани в полицейските фишове, Мата Хари все повече се затруднява да съчетава своята дейност на куртизанка с изискванията на сърцето си. Това девствено сърце трудно се приспособява към безчестието на тялото, което обитава, и отказва да го следва. Но макар платената любов да ѝ вдъхва засилващо се отвращение и да ѝ създава неприятности със съвестта, тя не разполага с друг начин за издръжка. Вадим няма представа за начина ѝ на живот, не е имала смелостта да му каже истината. Тя иска да замени тази истина, от която се срамува, с друга, не толкова смазваща, а достойна за чувството, което я ръководи. Но как да зачеркне миналото, как да го прикрие, да го премълчи? Би искала да може да възвърне в себе си изгубената невинност, да се окаже неопетнена и чиста, за да заслужи Вадим да сложи златната халка на пръста ѝ. Би искала да се омъжи за него, би искала до края на своя живот да се посвети телом и духом на мъжа, когото обича. Разстройват я сънищата на младо сантиментално момиче, следващите дни се разгръщат като големи сини платна и я изпълват с идилични видения: вижда голяма къща сред дървета, може би дача, там, под нежното небе на Украйна, където ще прекарват дните и нощите си един до друг. Мечтае за непринуден и безпроблемен живот, изцяло отдаден на спокойствието и щастието. Но за дачата, спокойствието и щастието са необходими пари, а тези проклети пари,

които изтичат между пръстите, са предварителното условие, господарят, на който е подчинено това хубаво бъдеще.

От разочароващата си среща с Кремер Мата Хари вече е заключила, че от шпионажа няма да забогатее, още повече че до момента не е предоставила нищо на германците. След като се е отказала от всякаква надежда да се качи на сцената, проституцията остава единствената ѝ възможност. Но налице е Вадим. Как да направи съвместими тези взаимно изключващи се дадености? Този въпрос я преследва всеки ден, той мъчи нощите ѝ, терзае я с кошмари, от които излиза изтощена, с объркана душа. Хваната в клопката на тази дилема, тя забравя, че е следена, дори е забравила пагубното предсказание на Мадам Зина, но една вечер, когато се намира в бара на „Гранд Отел“, ѝ съобщават, че я очакват във фойето.

Тя веднага го разпознава, той носи униформата на полка на Вадим, това е офицерът, когото е видяла преди няколко седмици, мъжът, който тогава е отвърнал със спокойствие на оскърбленията на нейния любим. От пръв поглед предусеща, че е предвестник на нещастieto, и веднага получава потвърждение за това. След като я поздравява, той много бързо казва, без да се опитва да бъде любезен:

— Госпожо, аз съм приятел на лейтенант Маслов, който беше ранен по време на засада в Шампан. Той ме натовари да ви предам, че е евакуиран в една болница във Вител.

Тя чувства, че ще припадне, ще рухне безсилна в краката на руския офицер, който вече се покланя и се готви да си тръгне. С накъсани автоматични жестове дясната ѝ ръка се отделя несъзнателно от тялото и сграбчва ръкава на бялата униформа, докато от устата ѝ излиза жалко къркорене:

— Тежко ли е ранен? Моля ви, кажете ми...

— Не мисля. Не се тревожете. Елате... трябва да седнете, опрете се на мен.

Като вижда колко е зле, той става по-мек. Предлага ѝ ръката си и като я подкрепя, я отвежда в най-близкия салон, настанява я в един фотьойл и се навежда към нея, внимателен и засрамен.

— Бях малко груб, извинете ме... Трябва да пийнете нещо силно. Какво ще желаете?

На мига взема решение: трябва да иде при Вадим, мястото ѝ е до него, трябва да отиде във Вител на всяка цена и без да отлага.

Загрижена преди всичко за собствената си драма и пренебрегвайки по навик реалността, Мата Хари ще открие, че човек не може да пътува, където си иска, из страна, която е във война. Когато на другия ден отива на гарата, ѝ казват, че само основанието за пътуване не е достатъчно, за да иде във Вител, трябва да притежава пропуск.

Веднага отива в полицейския комисариат на улица „Тетбу“, където подава молба за получаване на съответния документ. Карат я обаче да чака, оставят я да виси на едно място с часове, без да ѝ издадат ценния пропуск. Ще трябва да се връща на три пъти и дълго да чака търпеливо в помещенията на комисариата, за да получи в крайна сметка отказ.

С мотива, че Вител се намира в зоната на военните действия, те я тормозят, лишават я от свобода на придвижване, пречат ѝ да иде при своята любов. Колкото и да се гневи, да се моли, да обяснява, че Вадим е ранен, че се нуждае от нея, нищо не успява да умилюсти тези чиновници, които се крият зад своите бездушни правила.

Същата вечер унилата Мата Хари намира младши лейтенант Алор, с когото се е запознала през 1913 година и с когото оттогава поддържа епизодична връзка. По време на вечерята тя е с напрегнато лице, отговаря едностранно и едва докосва яденето, което ѝ поднасят. Това поведение и липсата на апетит в крайна сметка разтревожават Алор, който я пита не без чувство за хумор:

— Вие май не сте много добре, Мата. Какво става?

Въпросът е зададен толкова любезно, че се оказва достатъчен да опъне докрай нервите на младата жена. На един дъх тя му разказва за последните си разочарования от френската полиция и описва ужасното положение, в което се намира, защото не може да иде при любимия си Маслов. Алор никога не я е виждал толкова уязвима, толкова беззащитна. Развълнуван от нейната безпомощност, той се надвесва над масата, поставя ръка върху нейната и ѝ прошепва:

— Мата, наистина ли държите да идете във Вител?

— Що за въпрос! Разбира се, че държа на това! Не желая нищо друго на света!

— В такъв случай, може би има някакво решение...

— Какво?... Какво? Кажете бързо!

— Никога няма да получите пропуск по каналния ред...

— Това вече го знам! Вече не си правя никакви илюзии, вашата администрация е прекалено тъпа, за да...

Той я спира с жест и с тих глас се опитва да я успокои:

— Не избухвайте, Мата, това няма да ви помогне. Чуйте ме... В положението, в което сте сега, виждам само една инстанция, способна да ви издаде това разрешение: Второто бюро.

— Второто бюро?

— Службите за контраразузнаване, ако предпочитате така. Явете се на булевард „Сен Жермен“ № 282 и изложете вашия случай. Има голяма вероятност молбата ви да бъде чута и удовлетворена.

На другия ден след срещата, когато по съвета на младши лейтенант Алор Мата Хари влиза за първи път в сградата на „Сен Жермен“ №282, тя първоначално се губи из нея. Разкарвана от постови на разсилен, молена на всеки етаж да формулира мотива за присъствието си, тя се озовава като по чудо в кабинета на Жорж Ладу, който ръководи френското контраразузнаване и е не някой друг, а прекият началник на Жан Алор. Предната вечер, когато е окуражавал младата жена да предприеме тази стъпка, той е действал по заповед, а не от симпатия или съчувствие. Възможно е дори комисариатът да е отказал на Мата Хари по нареждане на висшестоящата инстанция единствено с цел да я поставят в безизходица и да я подтикнат към тази визита.

Факт е, че началникът на френското контраразузнаване и жената, която той подозира и от месеци е наредил да следят, сега са един срещу друг. Седнали от двете страни на бюрото на Ладу, те се наблюдават. Всеки от тях е нащрек и благодари на небето, че мислите му остават загадка за другия, тъй като взаимно провокираните разсъждения биха нарушили сърдечността на разговора. Още в самото начало — той не става и не я кани да седне — Мата Хари е възмутена от приема и вида на човека. С отблъскващото си лице с черен мустак и набито тяло, удобно разположено във фотьойла, тя го възприема като пристегнат в небесносиня униформа монолит и отгатва, че той няма да продума, докато тя не хвърли заровете. Капитан Ладу смътно ѝ напомня Рудолф Маклеод, което значи, че не ѝ харесва. „Вероятно гласът му е груб, а изказът синкопиран като на военен“, казва си тя,

повдигайки воалетката. А той, в мига, в който тя открива лицето си, отбелязва: „Значи, тя е... кокотка, общо взето... Ей Богу, още хваща окоето... чувствена, от класа, но прекалено много грим, прекалено много парфюм... Ще трябва да проветря, като излезе оттук“.

Тя не чува какво си мисли Ладу и това е лошо, защото би потвърдило нейната интуиция: той има виртуозно стакато, също като бившия ѝ съпруг. Същевременно е и хубаво, защото жалката представа, която има за нея, би ѝ отнела цялата смелост.

— Идвам от името на младши лейтенант Алор — казва тя неочаквано, за да започне разговора.

— Алор ли?

Той повтаря името на подчинения си, сякаш му е непознато, симулира мъчително усилие на паметта, а Жан Алор е негов най-близък сътрудник и може би най-добрият му агент. Дали това е въпрос на характер, или длъжността му го задължава, подходът на капитан Ладу е да общува със заобикалки и винаги да предлага неуловим профил на своя събеседник.

— И по каква причина този Алор ви посъветва да се обърнете към мен?

Тъй като иска да излезе оттук с необходимия пропуск в джоба, Мата Хари е решена да играе честно и да свали картите си наведнъж. Затова се принуждава да го погледне право в очите и отвръща:

— Искам да ида във Вител, но ми отказват пропуск. Младши лейтенант Алор ми обеща, че бихте могли да го уредите.

— А... Вител... военна зона, трябва да ви е известно.

— Знам. Но там имам един ранен приятел, един руски офицер. Присъствието ми би било голяма подкрепа за него.

— Казвате, приятел... Името му? — Той се прави, че иска да запише информацията, взема молив, придърпва един бележник и зачаква с въпросителен поглед.

— Казва се Вадим Маслов, от Първи руски полк, разположен в Шалон-сюр-Марн. Честно казано, той е повече от приятел, а не знам какво е състоянието му. Разбирате моето притеснение, моето нетърпение...

— Разбирам... много добре разбирам. Но все пак Вител е във военна зона, което ни кара да бъдем предпазливи. Във война сме... не трябва да го забравяме...

— Не го забравям. Съдбата на моя приятел непрестанно ми го напомня... Приемате ли да ми помогнете, капитане?

— Това означава да наруша сериозно наредбата... В случая искате от мен специално разрешение.

— Да, искам го, моля ви да ми го дадете.

Той издава няколко хъм! хъм!, които напомнят за шумните експлозии на своенравен мотор, и накрая заявява:

— Трудно е да взема подобно решение веднага. Оставете ме да помисля и нека се видим след няколко дни...

Времето не чака, но Ладу извърта и хитрува безкрайно. Вече трикратно е приемал Мата Хари в кабинета си на булевард „Сен Жермен“, но все още не е изпълнил нейната молба.

Мата Хари не разбира защо той се държи по този начин. На ръба е да изгуби търпение и си е обещала днешната среща да бъде последната: ако не успее да изтръгне от него този проклет пропуск, ще мине и без него, и все пак ще замине за Вител! Готова е да се изправи пред всякакви рискове, които произтичат от решението ѝ.

Както обикновено, той не смята за нужно да стане и да я посрещне. Задоволява се с това да изкрещи едно мощно „Влезте“ и когато дежурният часови се отдръпва, за да пропусне младата жена, тя го открива спотаен зад бюрото си, също като мъхест паяк, добре закотвен в средата на своята паяжина...

Застава срещу него, повдига воалетката си и маха ръкавиците, извършвайки всяко от тези действия с най-голямо спокойствие. Да афишира спокойствие пред Ладу е необходима подготовка, практиката ѝ с мъжете я е научила на това. Тя знае също, че няма смисъл да го напада открито: по-добре е да го изчака.

Още дори не я е погледнал. Прави се на зает с четенето на някаква папка и ненужно размества разтворените пред него листове.

— Е, докъде стигнахме? — пита той ненадейно, без да повдигне глава, продължавайки да рови в бумагите.

— Вие трябва да кажете, капитане.

— А... да... вероятно можем да ви предложим едно споразумение.

— Слушам ви.

— Бихме могли да се разберем, при условие все пак, че приемете да ни съдействате...

— Да ви съдействам?

— Да, един вид размяна на услуги. Вие имате връзки в чужбина... Между другото, явно обичате Франция... Става дума да го докажете.

Ето, дойде си на думата. По своя заобиколен начин той ѝ предлага ни повече, ни по-малко размяна: пропуск срещу сведения. Тя се сеца за Кремер и смешното положение я кара да прихне, но предпочита да се прави на глупачка, за да изкопчи пропуската. Налага си да бъде сериозна, за да попита:

— И как трябва да докажа своята привързаност към Франция, капитане?

— Ами... работейки за нея, разбира се.

— Тоест за вас?

— Да, за нашите служби... Вие трябва да кажете дали това споразумение ви допада. Едно просто обаждане от ваша страна и веднага пращам пропуската в хотела ви... „Гранд Отел“, ако не се лъжа?

— Да, „Гранд Отел“. Агентите, на които сте наредили да ме следят, са там всеки ден, не се лъжете, капитане...

Противно на навиците си, Ладу е бил повече от ясен: ти — на мене, аз — на тебе. Мата Хари няма избор. Два часа по-късно тя моли за връзка с началника на френското контраразузнаване и му съобщава, че приема сделката. Впрочем тя би приела каквото и да било, дори би дала живота си в замяна на необходимата подкрепа: всичко, само да може да иде при Вадим.

Да приеме ролята на двоен агент според нея не води до никакви последствия: това е като смяна на костюма между две действия, нищо повече. Нито за миг не си дава сметка колко сериозен е договорът, който е сключила с Ладу, нито си задава въпроса за финансовите последици. Напълно невинно, или поне напълно безразсъдно, тя се готви да измени на своите германски заемодатели. Наближаващото отпътуване я потапя в такова състояние на възбуда, че всичко, което не е свързано с Вадим, бива изтрито, пометено от приливната вълна на

радостта. Получила е това, което е желала, това, заради което е била готова да стъпи в огъня, само това има значение.

Не знае, че цената, която ще плати, е висока, много висока, но и да го знае, нищо няма да се промени: замесено ли е желанието ѝ, никога не е била добра в сметките, никога не е била дребнава. А този път желанието ѝ я понася към нейния любим, когото ще види утре, след няколко часа...

На конвоя, който отнася Мата Хари към Вител на 1 септември 1916 година, ще са му необходими не няколко часа, а цял ден и цяла нощ, за да пристигне по предназначение. През този период и в тази зона, където дори небето се е превърнало в бойно пространство, влаковете не пътуват безопасно, а времето на пробегата е даденост, която не подлежи на никаква прогноза.

Малко преди отпътуването четирима италиански офицери и една възрастна двойка, явно хора от село, се качват в купето, където Мата Хари вече е заела мястото си. Жената е съсухрена, мургава и възлеста като стебло на увивно растение, а мъжът има майmunско лице, разтърсвано от нервни тикове; носи каскет, който никога не сваля, но повдига непрестанно, за да се чеше по главата. Седнали един до друг срещу Мата Хари, двамата издокарани старци се държат сковано, сякаш някой фотограф ги е помолил да стоят в тази поза за тържествена снимка. „Защо са предприели толкова опасно пътуване?“ — пита се Мата Хари, която се е оказала първа на перона, още преди сформирането на композицията, и е забелязала колко малко са цивилните тук. Повечето от пътниците наистина са военни с изтекъл отпуск, които се връщат на Източния фронт. Натъпкани по коридорите и купетата с войнишкото си снаряжение, някои залъгват тревогата си с препирни и ученически забавления — песни с цяло гърло, цинични шеги, други стоят настрана от шумотевицата и вече пишат на наскоро оставената годеница, жена или майка. „Млади са — мисли си тя със свито от съчувствие сърце, — на възрастта на Вадим са, а за мнозина от тях това пътуване ще бъде последно“.

Италианските офицери стоят отделно. На гара „Троа“ един от тях е извадил карти, закрепил са между тях куфар, чийто капак им служи за маса. Навели са се над него и играят на карти изключително

съсредоточено. Мата Хари е проследила няколко раздавания, без да успее да определи коя е играта, която ги поглъща тотално. Старата двойка не е разменила и дума след потеглянето. С изключение на машиналния жест на човечеца, който си чеше главата на равни интервали, те седят там несмутими, като отсъстващи, застинали в същата скована поза, която дълго време почти хипнотизира Мата Хари. Но очите ѝ са се съсипали от гледане на тези восъчни фигури, уморили са се, затворили са се, и въпреки неудобството на дървената скамейка, в крайна сметка младата жена заспива.

Привечер лятното небе е все още много светло. След кратък престой на Ньойи-л'Евек, конвоят е спрял на сред гората, в долчинката Гри. Много скоро от вагон на вагон се разпространява мълвата, че се опасяват от вражеска въздушна атака. Тъй като главна цел на германските щепелини и самолети са предимно гарите, военните власти са решили да оставят конвоя под прикритието на гората до края на тревогата.

Мата Хари, която до момента е спала като къпана, отваря очи, забелязва, че влакът вече не се движи и че е останала сама с жената в черно. Италианците и чичкото с каскета са напуснали купето. Разпръснати по земния насип, войниците се възползват от спирването, за да пушат и да се разтъпчат по протежение на композицията. Когато старецът се връща, видимо гневен и проклинащ, тя го пита:

— Какво става? Защо сме спрели?

— Пак скапаните шваби, госпожо. Тези дяволи се забавляват да обстрелват района. Затова блокират влаковете, нищо чудно да висим тук с часове... Под това небе, което бълва огън, се знае кога ще тръгнем, но никога не се знае, кога ще пристигнем... Аз ви го казвам.

— А...! — само казва тя.

За разлика от човечеца, който е побеснял от непредвидимата пречка, Мата Хари не демонстрира нито нетърпение, нито раздражение: огромната умора, която се е стоварила върху нея след толкова напрегнати дни, замества фатализма. Тя желае единствено да спи. Отправя усмивка към своя информатор и се сгушва в ъгъла. Има време само да си помисли, че би било глупаво да умре толкова близо до Вадим, и веднага заспива отново.

— Лейтенант Маслов току-що излезе, госпожо, съжалявам.

Иде ѝ да заплаче от мъка. Много трудно е дотичала тук веднага след пристигането на влака и то защо, за да чуе, че нейният Вадим е излязъл. Без да се притеснява от смачканата си рокля, от лицето, което има нужда от освежаване, тя се е подчинила на порива на сърцето си и е помолила да я закарат директно от гарата в болницата, а Вадим не е тук...

Виждайки я толкова безпомощна, готова да заплаче, сестрата добавя любезно:

— Днес времето е толкова хубаво. Вероятно той не е твърде далеч, сигурно се разхожда в парка, бързо ще го откриете...

Жената има право: утрото е лъчезарно, всичко блести под отиващото си лятно слънце и през отворения прозорец вятърът носи на талази свежия дъх на окосена трева.

— Видях го да отива към шадравана... Тръгнете по алеята вдясно от външното стълбище — казва сестрата, сочейки посоката с протегнатата ръка.

— Мерси... мерси — смотолевя Мата Хари и се втурва навън.

Там тя вижда градина от сянка и светлина, обширни пространства с морави, по които тук-там се подават масиви от астри и далии; алеи с жълт пясък, които се вият под арката от листа, изпълнени с птичи песни; беседка, покрита с бледи септемврийски рози — всичко тук напомня за безгрижен и щастлив живот. Човек си мисли за весели кавалкади, за игри, за детски смях. Но от храстите не изниква никаква детска банда, само на завоя на някоя алея се появява някой оцелял от ада и изгубен в този рай, не се чува ничий смях, ничий вик, само пясъкът скърца под стъпките на един съсипан мъж.

Мата Хари току-що е видяла седнал на пейка войник с ампутиран крак: поставил ръка върху подпряната до него патерица, той се вира в хоризонта и дори не премигва, когато тя минава.

Много са другите като него, които навестяват пътеките на тази вълшебна градина в непрестанна върволица от живи мъртъвци. Разхождат се безцелно с безумен поглед, изпълнени със страдание, което напъга чертите им и ги превръща в старци — или са старци, дегизирани като деца? Те се влачат по златистия пясък, понякога подкрепяни от сестра доброволка, която подлага ръката или рамото си и насочва крачките им. Всяка от срещите причинява мъка на Мата

Хари, засилва тревогата ѝ, всеки съзрян между клоните силует кара сърцето ѝ да бие. Тя бърза. Би искала да загърби, да пренебрегне този болезнен, тих кортеж от куци ранени войници, който се точи по алеите. Дали и Вадим е сред тях? В какво състояние ще го заvari? Дори не знае точно каква е раната му, никой не е могъл или не е пожелал да я информира.

За да си спести гледката на тези ходещи призраци, на всички тези страдащи и осакатени тела, тя тръгва с наведена глава и забелязва, че в сенчестите зони, където е останал влажен, пясъкът е почти сив. По-далеч, на открито, той като че ли се състои от безброй блестящи частици, които улавят слънчевата светлина и я отразяват. Ненадейно на границата на зрителното ѝ поле се появява някакво ново блещукане, някакъв воден блясък, който я кара да повдигне глава: оказва се на петнайсетина метра от кръгло водно пространство, опасно с бордюор от бял мрамор. Там стои един мъж, съзерцаващ лотосите и водните зюмбюли, които покриват повърхността на шадравана. Това е той! Вижда го в гръб, но тези плещи, този тесен ханш, тази светлорус цвят на косата, тя ги разпознава, той е! За стотна от секундата го е видяла и разпознала и сърцето ѝ е започнало да препуска лудо, но тялото отказва да го последва. Оловен поток сковава крайниците ѝ, тя стои там, обърната към русото видение, като посадена в пясъчната алея.

Цяла вечност ѝ е необходима, за да повдигне капака на страха, който я държи закована там, за да възвърне подвижността си и да продължи напред към него. Сега тя пристъпва с малки предпазливи крачки, безшумно, защото не иска да го стресне. Десет метра, осем метра, четири метра... Омаян от спящата вода, той не чува как тя идва, не се обръща. Тя се доближава още, разперва ръце, сключва ги около тялото на любимия, допира буза о мощния гръб и прошепва:

— Вадим, дойдох, тук съм...

Усеца как той потръпва в обятията ѝ, притиска към гърдите си ръцете, които го прегръщат, после ги разтваря нежно, за да се обърне бавно към нея, и едва тогава тя го вижда и изпада в ужас. В гърлото ѝ застива вик, вече няма глас, само този детински жест: насочва обвития в дантела показалец към черната превръзка върху лявото око на изпитото лице. Но на него се появява усмивка, която възвръща красотата му — Вадим се усмихва, улавя ръката, придърпва я към устните си и целува все още изпънатия пръст, пръста, който макар и

без глас вие от болка; сгъва го, затваря го в шепите си като ранено птиче и казва:

— Бях обгазен... Но лекарите са оптимисти, надяват се да спасят окото ми...

НАИВНИЯТ ДВОЕН АГЕНТ

Във Вител, както и в Париж, изпратените от Ладу агенти регистрират ден след ден действията на Мата Хари. Те сигнализират, че още с пристигането си тя е отишла във военната болница, където открила въпросния Вадим Маслов, лейтенант от Първи руски имперски полк. Тъй като състоянието на нейния ранен приятел не изисква специфични грижи, госпожа Маргарета Зеле-Маклеод, наричана Мата Хари, е поискала разрешение да го отведе в хотел „Парк“, където е запазила стая и предвижда да прекара петнайсетина дни. В нарушение на военния устав, лекарят началник на болницата е отстъпил пред настояването на госпожа Маклеод и е разрешил на руския офицер да се установи в хотела в нейната компания.

Освен това нарушение на реда, извършено под нейно въздействие, няма какво да се отбележи срещу заинтересуваната, в чието поведение няма нищо подозрително. Тя води изключително спокоен живот, всяка сутрин прекарва по два часа в баните, след което посвещава остатъка от деня на офицера Маслов, който явно се ползва от нейното изключително благоволение. Всяка вечер те се връщат в хотела и могат да бъдат забелязани да разменят целувки пред прозореца на тяхната стая. По-късно слизат да вечерят, най-често тет-а-тет, понякога с други офицери, но независимо от предположението, разговорите на масата на госпожа Маклеод остават безобидни и не позволяват да се заключи, че тя има подчертан интерес към войната.

Следенето на нейната поща също не дава сведения в тази насока: всички прихванати писма са с отчайващо банално съдържание. В изпратените от нея госпожа Маклеод споменава за благотворното въздействие на нейното лечение, мекотата на късната есен, красотата на пейзажа на Вогезите, нищо повече. Писмата, които получава от Париж или от Хага, са от юристи или адвокати, натоварени с делата ѝ. Нейната камериерка вече ѝ е писала два пъти, за да я призове да се върне в Нидерландия, но молбите ѝ са останали без последствие.

Така написаните във Вител рапорти за проследяване се трупат на бюрото на Ладу, без да му донесат и най-малкото доказателство за някаква подривна активност, на която Мата Хари да се е отдала. Поведението ѝ е като на обикновена жена, явно лудо влюбена жена, но това съвсем не е новост.

Няма никакво съмнение, че по време на престоя си във Вител Мата Хари е влюбена и много щастлива. След първоначалния шок от срещата ѝ с Вадим край шадравана тя е решила да бъде уверена в бъдещето: иска ѝ се да вярва, че той ще оздравее, че ще запази лявото си око. Тогава те ще се оженят, тя ще купи голяма къща, която да приюти любовта им. Проблемът с необходимите за тази придобивка пари въобще не я тормози. Тя не казва нищо на своя любим, но започва да си представя как ще си набави средствата.

В очакване на това тя се радва на отпускания ѝ отрязък щастие. Всеки ден тръгва ръка за ръка със своя любим на дълги разходки в гората. Тя може да ходи с часове и е дотолкова неуморима, че Вадим моли за пощада. Тогава спират в някоя странноприемница, където си поръчват чаша студено бяло вино, което пият навън, седнали под беседка, съзерцавайки как денят гасне над сините планини.

Мата Хари трупа радости, събира спомени: диво цвете, което Вадим е откъснал за нея, дрънкулки без стойност, купени в някое магазинче, фотографии. Обожава да я снимат до нейния красив лейтенант. На една снимка е с дълга дантелена рокля и леко се е облегла на хълбока на Вадим, великолепен в своята бяла униформа. На гърба на снимката е отбелязала с едрия си заострен почерк: *Вител 1916. Спомен от най-хубавите дни в живота ми с моя Вадим когото обичам повече от всичко на света.*

Идиличното прекарване обаче е към своя край. Възстановяването на лейтенант Маслов приключва и в средата на септември той трябва да се върне в своето военно поделение. Два дни по-късно Мата Хари на свой ред напуска Вител и се връща в столицата.

Още със завръщането си в Париж тя отива на булевард „Сен-Жермен“, където Ладу ѝ отрежда едно от най-студените посрещания. За началника на френското контраразузнаване епизодът във Вител е равносilen на абсолютно безплодно начинание. Той се е надявал там

Мата Хари да се разкрие, да направи погрешна стъпка, да се издаде по един или друг начин. Но нищо такова не се е случило. Той е предприел това следене по препоръка на хора от Скотланд Ярд и сега започва да се съмнява в техните твърдения. Ами ако англичаните се заблуждават? И ако самият той не е поел в правилната посока с тази жена?

Тъй като Мата Хари с нищо не е подкрепила съмненията, надвиснали над нея, не може да бъде разобличена според свидетелствата в полицейските доклади. Ладу за пореден път го увърта и иска да я упрекне в липса на готовност да служи на Франция.

— Бяхме сключили сделка, струва ми се... — изръмжава той с грубоватия си глас, след като тя едва е седнала. — Вие получихте вашия пропуск..., ние — нищо.

Тази явна злонамереност въобще не впечатлява младата жена. Във Вител се е запасила със свежи сили и се чувства способна да се противопостави на всички Ладу по света.

— Когато ми го дадохте, вие знаехте моите намерения — протестира тя, без да се смути. — Никога не съм се опитвала да ги крия от вас: отидох във Вител при мъжа, когото обичам...

Тя прави достатъчно дълга пауза, за да може онзи зад бюрото да разбере, че опитът му да я извади от равновесие е пропаднал, и продължава:

— ... но сега съм на ваше разположение и съм готова да докажа своята добронамереност. Поверете ми някоя мисия, няма да съжалявате.

Тогава тя става и сред шумолене на поли се насочва към прозореца, хвърля един поглед към булеварда и с гръб към бюрото, опряла чело на стъклото, казва с уверен и спокоен глас:

— Нуждая се от пари, капитане. Трябва ми един милион като цена за моето сътрудничество.

Ладу остава смяян. Свят му се завива от тази жена. Дали е побезскрупулна, отколкото е предполагал, или е немислимо наивна? Той вече не знае какво да мисли, адамовата му ябълка се плъзга лудо нагоре-надолу по шията му. Преглъща няколко пъти, преди да повтори:

— Един милион?

— Да. Ще се омъжвам, ще променя живота си. Нуждая се от един милион, за да се устроя.

— И смятате да ги получите така... само като помолите?

— Искам ги като заплащане на услугите ми.

— Навярно се шегувате... — изръмжава той. — Един милион за услуги, които дори не сте извършили!

— Но аз съм готова да ги извърша, повтарям ви го. Очаквам вашите заповеди, капитане.

Този път на Ладу му идва в повече. Той удря силно с юмрук пред себе си, понадига се и изкрещява:

— Не знам дали вашите германски приятели ви плащат аванси!... Но знайте, че при нас плащаме за направени услуги, а не за обещания!... Един милион!... Нечувано! Нечувано!

Мата Хари не получава своя милион. Налага се да отстъпи от претенциите си и да приеме условията на началника на френското контраразузнаване: първо сведенията, после удовлетворяване на исканията ѝ.

В началото на октомври, по време на по-спокоен от предходния разговор, тя предлага на Ладу да възстанови контакта с някой си Вурфбайн, който някога ѝ бил представен в Амстердам от нейния любовник Ван дер Схалк. По онова време мъжът я ухаждал, но тя не отвърнала. Вероятно ще бъде очарован да види как тя се връща с най-добри чувства... „Вурфбайн — обяснява тя, — е банкерът, който управлява в Брюксел делата на германския Генерален щаб“. Той бил гуляйджия и само от нея зависело да я покани на изтънчените увеселения, които организираше за своите клиенти, и да се свърже с тях. Веднъж въведена в обществото им, тя се наемала да получи всичко, което пожелае.

Ладу, по-намръщен и крив от всякога, продължава да се държи на положение и се задоволява само да клати глава. Добре, щом тя смятала, че може да доближи германците с посредничеството на този Вурфбайн, нека иде в Брюксел, той не виждал нищо лошо в това. Но за да стигне до Белгия, Мата Хари трябвало да мине през Нидерландия, затова той трябвало да се допита до „своя началник“ за пътя: дали е по-добре да мине през Швейцария и Германия, или през Испания? Какво мисли той? Ладу пак се измъква, твърди, че няма мнение по въпроса и я оставя сама да избере пътя си. Най-важното е, казва ѝ той, тя да се върне в Хага и там да чака техните инструкции.

Всеки друг на нейно място би видял в сдържаното поведение на Ладу повод за притеснение или поне би си задал някои въпроси. Той не ѝ поверява точно определена мисия, не ѝ дава нито пари, нито ѝ казва кога и как ще я потърсят, но тя не вижда в това нищо ненормално. Обсебена от желанието да се докаже, за да получи този милион, неразривно свързан с любовната ѝ мечта, тя е готова да се хвърли в приключението без друга гаранция освен смътното одобрение на началника на френското контраразузнаване.

През месец октомври 1916 година Мата Хари отново е без пари и дори не разполага със сумата, необходима да плати пътуването си. За късмет, тя е в отлични отношения със секретаря на нидерландската легация, граф Лимбюрх-Стирум, и с консула на Нидерландия в Париж. Благодарение на тези връзки изпраща по дипломатически път писмо, с което натоварва прислужницата си Ана Линтенс да се обърне за помощ към щедрия барон Ван дер Капелен. В началото на ноември тя получава 5000 франка и бърза да отдели от тази сума 500 франка, които праща на своя любим Вадим.

Избрала е пътя през Испания. Вечерта на 5 ноември взема влака за Мадрид и няколко дни по-късно на пристанището във Виго се качва на борда на *Холандия*.

Но британският флот зорко пази моретата и подобно на повечето кораби, които плават под неутрален флаг, *Холандия* бива претърсен и отбит към Фолмът за традиционната проверка на пътниците, пощата и товара.

След като една полицайка я претърсва педантично, Мата Хари е подложена на разпит по всички правила. Питат я дали името, което фигурира в паспорта ѝ, е наистина нейното. Тъй като тя се обижда от абсурдния въпрос, английският офицер я разглежда дълго, а после ѝ показва фотография в цял ръст на жена с къса пелерина, някоя си Клара Бенедикс, която работи за Германия и действа в Испания. Мата Хари разглежда снимката и открива, че тази жена има далечна прилика с нея, откъдето идва и недоразумението.

— Нямам нищо общо с тази Клара Бенедикс! — протестира тя бурно. — Погледнете добре, тя е по-ниска и по-пълна от мен!

Тогава офицерът я пита дали познава Малага, където е направена снимката.

— Никога не съм стъпвала там! Повтарям ви, че аз не съм Клара Бенедикс, а Маргарета Зеле-Маклеод!

— Е добре, точно това ще проверим, госпожо.

В момента, в който произнася тези думи, и въпреки че задържаната отрича, офицерът Джордж Рейд Грант е убеден, че жената, седнала срещу него, наистина е Клара Бенедикс, германска шпионка от Хамбург, която англичаните мечтаят да заловят от доста месеци. Вследствие от това Мата Хари е арестувана и прехвърлена в Лондон, в сградата на Скотланд Ярд, където ще бъде затворена до доказване на нейната самоличност.

През цялата поредица от сблъсъци, в които се опитва да доведе интригата до развръзка, тя се оплита в противоречия и с обичайната си непохватност признава как в предходната година била срещнала във влака една дама — Клара Бенедикс. Доказателство за безизходицата, в която е изпаднала, е нейното S.O.S., което изпраща на посланика на Нидерландия в Лондон в деня на нейния арест:

Ваше Превъзходителство,
Мога ли да помоля почтително Ваше Превъзходителство да направи всичко възможно да ми се притече бързо на помощ?

Бях въввлечена в ужасна афера. Аз съм госпожа Маклеод, родена Зеле, разведена. Връщах се в Нидерландия през Испания с моя напълно редовен паспорт. Английската полиция обаче твърди, че е фалшив и че аз не съм госпожа Зеле. Крайно съм изнервена. От тази сутрин съм задържана в Скотланд Ярд. Моля ви, притечете ми се на помощ.

Живея в Хага, „Ниюве Ойтлех“ №16, и съм известна както там, така и в Париж, където пребивавах няколко години.

Тук съм съвсем сама и се заклевавам, че в моя случай всичко е абсолютно в ред. Това е недоразумение, но моля ви, помогнете ми.

Искрено Ваша,

Маргарета Зеле-Маклеод

Тъй като легацията на Нидерландия се бави да реагира и разпитите продължават, Мата Хари е заставена да цитира имената на личности, способни да потвърдят нейната самоличност. В този списък между другото фигурират полковник барон Ван дер Капелен, господин Гиме, маркиз дьо Бофор, граф Лимбюрх-Стирум, консулт на Нидерландия в Париж, и господин Монури, директор на кабинета на полицейския префект.

Но дните минават и тя продължава да бъде задържана.

Тогава праща следната телеграма на граф Лимбюрх-Стирум:

Пратете веднага някого от посолството в Лондон за идентификация или елате лично. Аз съм в Скотланд Ярд, отчаяна.

Маргарета Зеле-Маклеод, Мата Хари

Тъй като този апел за помощ остава без последствие, тя сваля и последната си карта и признава на агентите от Скотланд Ярд, че работи за френските тайни служби. Приканен да потвърди нейните твърдения, капитан Ладу се оказва твърде притеснен: да признае, че е поверил мисия на тази, която англичаните подозират от месеци и за която са го предупредили, би го поставило в деликатно положение. Затова избира да опровергае нейното твърдение и препоръчва да върнат госпожа Маклеод в Испания.

В крайна сметка английските власти приемат, че Клара Бенедикс и Мата Хари са две различни личности. На 20 ноември, въз основа на проведените разпити, Скотланд Ярд освобождава госпожа Маклеод и ѝ разрешава да отседне в хотел „Савой“ докато чака кораб за Испания. Независимо че вече самоличността ѝ не е поставена под съмнение, презумпцията за „дейности, противоречащи на неутралитета“ продължава да тежи над Мата Хари; не ѝ остава друг изход, освен да се върне в изходна позиция.

Бившата танцьорка не желае да се подчини на предупреждението на англичаните. Нито затварянето ѝ, нито обидните мерки, на които е подложена, са накърнили нейната надежда да направи „големия удар“, който ще ѝ донесе желания милион. Едва настанена в хотел „Савой“, тя е уведомена за заповедта за експулсирането ѝ в Испания. Тогава

моли английските власти за разрешение да се качи на *Ниюв Амстердам*, който трябва да напусне Фалмут на 3 декември за Ротердам. Внасяйки тази молба в бюрото за разрешителни, тя навярно се надява, че липсата на връзка между службите ще ѝ позволи да се изплъзне от бдителността на Скотланд Ярд и да се измъкне, без да се сбогува. Разбира се, не става така: отнасящите се до нея инструкции са известни на всички администрации — информацията е разпространена навреме...

На 28 ноември сър Бейзъл Томсън, началник на службата за криминални разследвания в Скотланд Ярд, който лично е ръководил разпитите на Мата Хари, ѝ изпраща следния учтив, но твърд отговор:

Госпожо,

В отговор на вашето писмо от 25-ти този месец трябва да ви напомня, че, тръгвайки си оттук, не ви е разрешено да идете другаде, освен в Испания, откъдето дойдохте. Моля госпожо, приемете моите най-дълбоки почитания.

Бейзъл Х. Томсън

Покрусена, Мата Хари няма друга възможност, освен да се съобрази с решението на английските власти. В началото на декември тя взема влак за Ливърпул, където се качва на кралския кораб *Арагуая* и отплава за Виго, Испания.

Макар симпатиите на нейния суверен Алфонсо XIII да клонят към каузата на Съюзниците, Испания страни от конфликта и се ползва от привилегията на неутралитета, подобно на Нидерландия, Швейцария и Швеция. Въпреки това географското и стратегическото ѝ положение в Средиземно море и в Атлантическия океан я превръщат в привлекателно място за воюващите страни, които развиват тук своите мрежи: за няколко месеца Мадрид се превръща в столица на тайната война.

Именно в този град, където гъмжи от чуждестранни шпиони, Мата Хари пристига на 8 декември 1916 година. Макар Ладу да е изиграл най-малкото двойствена роля в нейното английско премеждие, тя е решена повече от всякога да засвидетелства своята лоялност към

френските тайни служби и да им даде доказателство за своите способности.

Както обикновено, тя се настанява на пълен пансион в хотел „Риц“. На нейния етаж е отседнала млада жена от Лотарингия, Марта Бетенфелд, по мъж Ришар, която ще остане в историята като Марта Ришар. Тя е агент на френското контраразузнаване и е натоварена да се внедри в немските среди в Мадрид. За разлика от Мата Хари, Марта Ришар е станала двоен агент по заповед на Ладу, комуто вярва безрезервно. Успяла е да се сближи с военноморското аташе в германското посолство, Ханс фон Крон, чиято любовница става — така измъква ценни сведения за Съюзниците. Съдбата явно е решила да събере под един покрив две жени със сходни амбиции: да служат на Франция, използвайки оръжието на прелъстяването и на женствеността. Натоварени с една и съща мисия — като изключим, че статутът им е различен — едната ще се окаже наградена, обсипана с почести и издигната до ранг на национална героиня, докато другата ще бъде отведена до стълба за разстрел.

За момента Мата Хари, която не знае за присъствието и дори за съществуването на Марта Ришар, си мисли само как да изпълни малкия си план. Едва пристигнала, тя пише на майор Кале, германско военно аташе на работа в Мадрид, и го моли да ѝ определи среща.

В ранния следобед на 9 декември кола на хотел „Риц“ я оставя пред дома на военното аташе на улица „Кастейана“ № 23. Решена да завладее за миг ума и чувствата на своя домакин, тя е използвала всички свои козове: триъгълна шапка от черен велур и тъмносин редингот, обточен с кожа от златка, върху плътно прилепнала по тялото копринена рокля. Наниз от фини перли подчертава гладката, матова кожа на врата ѝ.

Размери на бална зала, стени с фрески, високи тавани, от които висят кристални полилеи: стаята, в която я въвеждат, прилича по-скоро на параден салон, отколкото на работен кабинет. Там, в дъното, срещу вратата, през която е влязла, плахо са наредени едно бюро и няколко стола, които заемат едва четвърт от пространството, пригодно по-скоро за игра на инфанти в кринолини, отколкото за дипломатически заговори. Внезапното влизане на домакиня слага край на изумлението на посетителката. Той пристъпва към нея, отдава чест с удряне на токове и ѝ казва:

— Моля да ме извините, имах да свърша някои работи... Нека да седнем... С какво мога да ви бъда полезен?

Ако вярва, че ще води разговора на всеослушание и с това темпо, много се лъже. Мата Хари разкопчава мантото си и го свлича бавно от красивите си рамене. Така принуждава своя домакин да хване дрехата и чрез този жест да я докосне. Усмивайки се на мъжа до нея с меката парфюмирана тъкан в ръце, тя премигва с дългите си мигли и въздиша:

— Толкова е топло у вас...

Майор Кале веднага се извинява — този път за околната температура — оставя мантото на облегалката на един фотьойл и сяда срещу младата жена, която изненадващо прищипва копринената си рокля. Гъвкавата материя се вдига достатъчно, за да открие красивата ботинка, грациозния глезен и добре заоблената част от прасеца над него. Не е изгубила нищо от изкуството си да се разголва, дори се забавлява, дясната ѝ ръка си играе с перлите на колието, докато тя разказва на майора за невероятната грешка, която ѝ коства отвеждането и задържането в английски затвор. Майорът се учудва, съчувства: той твърди, че не познава тази Клара Бенедикс, но обещава да се информира за нея. За целта ще се обърне с въпрос към барон фон Ролан, който ръководи разузнавателните служби в Барселона. Ледът вече е разчупен, красивата ботинка се люлее още повече на края на обутия в коприна крак, и тъй като не може толкова бързо да се прехласне по нейните прелести, офицерът изтъква като претекст безупречния ѝ немски, за да направи комплимент на Мата Хари:

— Вие владеете перфектно нашия език. Как е станало това?

Без да престане със своите задявки — поклащане на крака, шумолене на коприна, игра с перлите — тя потвърждава привързаността си към Германия и за доказателство му предава няколко незначителни дреболии, събрани от вестниците или салоните — сведения, които са публична тайна. Доверява му също, че е живяла три месеца в Берлин, че там се е запознала с офицери, и начинът, по който съобщава за тях, въобще не поставя под съмнение естеството на връзките ѝ. От този момент разговорът променя тона си, пренасочва се към любезен светски разговор, в залата на инфантите вълнението на майора се засилва с всяка следваща минута, очите му шарят от гърдите на посетителката до копринените ѝ крака, задържат се върху тях.

Отпуснат във фотъойла си, той започва да споделя, оплаква се от отговорностите, с които е претоварен.

— Малко съм уморен от живота, който водя тук от месеци — признава в крайна сметка той, прокарвайки длан по лисото си чело. — В момента се занимавам със стоварването на десант от германски и турски офицери на мароканския бряг във френската зона. Това, за съжаление, поглъща цялото ми време...

Макар да не показва нищо, това признание ѝ доставя голяма радост, чувства, че мъжът вече е прелъстен, подчинен. Само от нея зависи да се превърне в разбиращата този уморен войн грижлива жена...

Два часа по-късно, когато се сбoguва с новото си завоевание и напуска улица „Кастейана“, Мата Хари ликува. Този първи контакт е бил толкова плодотворен, че вече не се съмнява в успеха на своето начинание: най-после притежава сведения, които гори от нетърпение да предаде на Ладу. Още щом влиза в стаята си, тя взема писалката и пише дълго писмо, в което му докладва сведенията, които е изтръгнала от майор Кале. Мисли си, че предава новини от най-голямо значение, и в своя възторг приключва отчета си със следното изречение: *Мога да правя каквото си искам с моя германец, очаквам вашите инструкции.*

След като завършва писмото си, тя го запечатва и го поверява на една камериерка, която да го предаде веднага на рецепциониста на хотела за експедиране. За съжаление не знае, че „Риц“ се е превърнал в гнездо на шпиони и че почти всички от персонала — пикола, етажни прислужници, камериерки — вземат участие в лова на сведения. Като нисши агенти на заплата при воюващите, те наблюдават клиентелата, надават слух и прихващат пощата. Началникът на френското контраразузнаване съответно няма да е първият получил това писмо, написано от непредпазливата му новобранка.

Същевременно, възбудена от този първи успех, Мата Хари чувства попътния вятър в платната и парадира сред преоткритите си приятели. В деня след първата си среща с майор Кале тя отива по покана на едно аташе от холандската легация, М. Х. де Вит, в хотел „Палас“. Преди да седнат на масата, нейният сънародник ѝ представя полковник Данвин, френското военно аташе в Мадрид. Макар да носи

бремето на годините, розетката на Почетния легион и леко да провлачва крак, господинът е още жизнен и готов да ухажва красивата фризийка.

Някъде далеч войната бушува, но в Мадрид богатите вечери и приеми се редуват ден след ден. На 11 декември, по време на галавечеря в хотел „Риц“, случайността отново среща Мата Хари и полковник Данвин.

— Госпожо — казва ѝ той, — никога не съм виждал нещо по-навременно от вашата поява вчера в хотел „Палас“.

Мъжът умело прави комплименти и когато двойките стават да танцуват, той се постаравя да привлече младата жена настрани от тях. От време на време към тях се доближава някой млад офицер, покланя се пред Мата Хари и я отвежда на дансинга. Тогава възрастният красавец няма друга възможност, освен да проклина тихо натрапника и да чака на скамейката завръщането на красавицата, за да продължи своите ухажвания. Музиката и шумотевицата от разговорите покриват гласовете им, така че могат да разговарят без страх от недискретните уши. Мата Хари гори от нетърпение да разкаже за последните си подвизи на своя събеседник и неочаквано казва:

— Господин полковник, аз съм от вашите...

И тъй като той я гледа с недоумение, добавя:

— Предадох моите сведения в Париж. Но ако се бях запознала с вас по-рано, нямаше да си правя труда.

— По дяволите! И за какво ставаше дума?

Тогава тя му разказва точно и обстойно за своя разговор с германското военно аташе, като завършва с триумфиращ глас:

— Това беше първата ми визита у майор Кале. Беше малко болен, но кротък като агънце... Мисля, че вече ще мога да получавам всичко от него, но за да действам ефективно, се нуждая от инструкции.

Развълнуван както от тези разкрития, така и от красотата на жената, която му ги е поднесла, Данвин я гледа известно време с недоверие. След това улавя ръката ѝ, целува я и без да я пуска, предлага:

— А защо не се помъчите да научите повече относно точното място на този десант в Мароко? Би ни било полезно...

Полковник Данвин е по-ясен дори от Жорж Ладу. Възприемайки неговата реплика за задача, с която е натоварена и иска да изпълни незабавно, Мата Хари моли за нова среща с майор Кале под претекст, че желае да замине за Германия през Швейцария и че се нуждае от помощ. Когато на другия ден се оказва лице в лице със своя домакин в „салона на инфантите“, тя удвоява своите умилквания и го съблазнява толкова добре, че той става дързък и започва да я притиска към себе си. Тогава коварната гостенка се изплъзва и се шегува мило:

— Добре го давате като за един уморен мъж! Виждам, че работата не ви е отнела вкуса към закачките, майоре...

— Не говорете така — отвърща той. — Нямам търпение всичко това да свърши.

— Разбирам. Широкомащабна акция е това да свалиш хората на вражеска територия, още повече че мароканският бряг сигурно е силно охраняван. Къде смятате да нанесете този удар?

— Доста сте любопитна за една красива жена — отбелязва той, посьрнал ненадейно.

Тя забелязва навреме, че е отишла твърде далеч и замалко не се е разкрила. Тогава продължава своята игричка, примамва го със своето благоволение, преструва се, че се прехласва пред два-три изящни предмета, които красят бюрото на военното аташе. Не иска да изплаши своя домакин и си обещава да опита отново с повече ловкост, когато настъпи удобният момент...

Полковник Данвин и майор Кале не са глупаци, а използват Мата Хари като топка, която през следващите дни си прехвърлят. В същото време непоправимата наивница мисли, че води играта и омайва и двамата мъже. Влюбеният полковник я посещава два пъти на ден и я обсипва с подаръци и галантно отношение. Нарича я „дете мое, малката ми“, не може да понася присъствието на други мъже около нея и я упреква публично за това. Дори ѝ е подарил букет с виолетки, които е помолил да носи между гърдите си. Защо да не се довери на един толкова сладък мъж?

Когато след осем дни той ѝ съобщава за отпътуването си, изглежда толкова наранен от близката раздяла, че тя е много развълнува от това.

— Трябва да придружа генерал Лиотей в Париж — казва ѝ той.
— Дайте ми една от вашите кърпички, ще я пазя до сърцето си за спомен.

По време на дългата им среща той се държи като влюбен младши лейтенант, взема ръцете ѝ, притиска ги към своите, умолява я с поглед и с думи.

— Обещайте ми, че ще ми се обадите, когато дойдете в Париж. Отсядам в хотел „Орсе“, бихме могли да вечеряме заедно там... Обещавате ли ми?

Тя, разбира се, обещава, но му напомня, че мисията ѝ в Мадрид не е приключила. Когато той замине, с кого трябва да говори в случай на нужда?

— В случай че стане необходимо, се обърнете към моя колега маркиз Дьо Паладин. Но ако имате да ми предавате сведения, пишете ми чрез посолството, което ще ги предаде.

Същевременно на улица „Кастейана“, в „залата на инфантите“ майор Кале не бездейства. Подчертаното любопитство на Мата Хари относно дебаркирането в Мароко, нейната настоятелност, са го алармирали. Мъжът не е вчерашен и разполага в Мадрид с мрежа от усърдни информатори, които скоро превръщат подозренията му в увереност: измяната на любопитната красавица, вербувана от Германия под номер Н211, вече е напълно сигурна. На 13 декември той изпраща в Берлин първата от поредица радиограми, в които, противно на елементарните правила на шпионажа, умишлено предоставя уточненията, които ще позволят на французите да идентифицират и осъдят Мата Хари. Съдържанието е следното:

Агент Н21 от отдела за централизиране на информацията в Кьолн, изпратена през месец март за втори път във Франция, пристигна тук. Тя се престори, че приема предложението на френската служба за осведомяване да извърши за сметка на тази служба две пробни пътувания в Белгия. Искаше да отиде от Испания в Нидерландия на борда на „Холандия“, възнамерявайки да се възползва от пътуването, за да възобнови връзките си с центъра в Кьолн. Взета по погрешка за една германка, която познавам, на 11

ноември е била арестувана във Фалмут. След изясняване на недоразумението англичаните, които упорито я смятат за подозрителна, я връщат в Испания.

Агент Н21 направи пълни отчети относно темите, които ви предавам с писмо или телеграма.

Тя получи 5000 франка в Париж през месец ноември, а сега иска 10 000.

Моля да ми дадете много бързо инструкции.

Когато съчинява този текст, майор Кале положително знае, че от шест месеца Съюзниците притежават ключ за германския код и че радиопредаванията се прихващат от Айфеловата кула. Явно тази телеграма, в която са внесени много преувеличени подробности и неточности, е предназначена да уличи Мата Хари. Той действа по този начин, защото иска съвсем съзнателно да я издаде на французите.

Защо постъпва така? Вероятно информаторите му от „Риц“ са му предали копие от писмото, адресирано от агент Н21 до капитан Ладу малко след пристигането ѝ в Мадрид. По същия начин явно е разбрал за тесните връзки, които младата жена е завързала с френското военно аташе, полковник Данвин. От този момент, не можейки по друг начин да накаже вероломния агент, той решава да остави тази грижа на самите французи: това е честа практика в шпионските среди, в които всякакви удари са позволени. Затова се заема да обвини Мата Хари чрез съобщенията, които, макар и кодирани, са пределно ясни.

Между 13 и 28 декември 1916 година майор Кале изпраща по същия начин в Берлин девет радиограми, до една прихванати и дешифрирани от французите. В тези послания той цитира и прислужницата Ана Линтенс или определя като „изчерпателни отчети“ остарелите или без стойност информации, които му е предоставила агент Н21. Трябва да се отбележи, че по същото време радиограмите от Берлин противоречат на твърденията на майор Кале и представляват оправдателни документи, тъй като констатираат лошите резултати на Н21 и отбелязват, че същият агент отказва да ползва симпатично мастило.

Става ясно, че в определен момент френското военно правосъдие ще базира своите обвинения върху изпратените от майор Кале

радиограми, а ще пренебрегне контрадоказателствата, способни да оневинят Мата Хари, или поне да смекчат нейната отговорност.

Докато се задейства машината, която ще я унищожи, Мата Хари продължава да обикаля из салоните на „Риц“. Безгрижна, повече от всякога уверена в бъдещето, тя мечтае за скорошното си завръщане в Париж и за срещата си с Вадим Маслов. Скоро, в навечерието на новата година, тя ще полети към своята любов, ще се хвърли в обятията на красивия лейтенант и никога вече няма да се разделят! Но тя трябва да обуздае своето нетърпение, защото иска да действа пред Ладу от позиция на силата и да получи от него заплащане за своята добра и лоялна служба. Затова си налага да остане още десетина дни в Мадрид, колкото да събере от майор Кале още малко сведения, които да поднесе като подарък на французите...

На 21 декември, без да е необходимо тя да го подсеща, германското военно аташе я кани на гости на улица „Кастейана“. Макар по начина, по който е формулирано, съобщението да прилича по-скоро на призовка за явяване пред съда, отколкото на галантна покана, тя отива там с леко сърце, сигурна, че ще постигне целта си.

Но майорът като че ли няма намерение да си губи времето в преструвки. Едва прекрачила прага на „стаята на инфантите“, той започва сухо:

— Елате тук, на светло. Говорите прекалено много, скъпа. Французите пращат навсякъде радиограми, в които се споменава за дебаркиране в Мароко...

Въпреки силната атака тя запазва целия си апломб и отвръща с усмивка:

— Откъде знаете какво телеграфират?

— А вие как мислите? Разполагаме с ключа на техните радиограми, разбира се.

Мата Хари никога не се е чувствала в такова лошо положение и толкова близо до разобличаването. За да избегне лицето на своя събеседник, който я наблюдава, тя се навежда към чантата си, с чиято закопчалка си играе, изважда от нея фина дантелена кърпичка, която прокарва пресметливо бавно по шията си, по гърдта си...

— У вас е все така топло, майоре — казва тя с укорителен тон.

С демонстративно благоволение той става, отправя се към най-близкия прозорец, отваря го и се връща да седне срещу нея. Бръчката, която набраздява челото му, не предвещава нищо добро, но хитрата гостенка е спечелила време да се съвземе и да намери как да отвърне.

— Щом знаете шифъра на французите, вероятно те също знаят вашия — подхвърля тя. — Във всеки случай нищо не съм разказвала за разговорите ни, давам ви думата си.

За първи път от началото на разговора лицето на Кале се отпуска. Дори е готов да се усмихне, когато отбелязва:

— Не знам дали може да се вярва на красивите жени, но знам, че трябва да им се прощава... ще пиете ли чаша чай, или може би кафе?

Котка и мишка. Едната разпалва желанието на другата, подлудява я с уелото си хитруване и скоро, след кафето — защото тя предпочита кафе пред всички други напитки — мишката отстъпва и, катурната на канапето, се отдава на капризите на мъжа.

Милувки, целувки, прегръдки, любовното единоборство води до примирие и помита за момент всякакво подозрение. Докато оправя тоалета си и се сресва, майорът, съвсем развеселен, се разлива в любезности и приказки. Сладострастната интермедия явно го е вдъхновила да споделя, той излива сърцето си без задръжки, разкрива интимните си тревоги, после, скачайки от тема на тема, ѝ доверява, че някои германски агенти се внедряват във Франция, снабдени със симпатично мастило, което крият под ноктите или в ушите си.

Мата Хари се прави на смаяна и възразява:

— Хайде де, това е невъзможно! Вие ми се подигравате! Това е номер, нали?

— Съвсем не, скъпа моя, съвсем не. Тайната война използва странни средства, уверявам ви.

За да не остане длъжна, още повече че се надява да му измъкне пари — нуждае се от 3000 франка, за да покрие разносните по пътуването — тя споменава, че англичаните имат последната дума при вземане на решения от Съюзниците, както и за общата офанзива, предвидена за пролетта от Англия и Франция, и още за проекта за десант в устието на река Шелда.

Той я слуша внимателен, развеселен. Размяната на сведения продължава по модела на почти закачлив светски разговор. Той ѝ говори и за френски пилот, който ще спусне шпиони зад германската

линия и ще ги върне след изпълнение на мисията. Никога по време на техните предходни срещи не е бил толкова словоохотлив. Тя не разбира защо е този обрат. Когато е влязла тук преди малко повече от час, той е бил готов да я обвини в предателство, а ето че сега ѝ предоставя важна информация, без тя да я иска, без дори да го подканя. Но тя не е жена, която ще се задълбочава много-много в бърливостта на майор Кале или в други странности на характера му. Вътре в себе си ликува и продължава да се насърчава да бъде благоразположена, търпелива и да се усмихва. Нали предстои да пристъпи към въпроса за парите: не ѝ пука дали той ще ги даде от благодарност като любовник или заради „услугите“ към Германия, важно е тя да получи достатъчно, за да плати хотела и да осигури завръщането си във Франция.

Когато час по-късно се сбогува със своя домакин, Мата Хари отнася със себе си 3500 песети, които къта в малката си чантичка. Освен това майор Кале ѝ е обещал да ходатайства Сконттовата кантора в Париж да ѝ изплати 5000 франка.

Същата вечер, след завръщането си в „Риц“, Мата Хари сяда да съчини рапорта си до полковник Данвин. Тя е толкова горда с работата си, толкова нетърпелива да сподели за нея, че дори забравя да иде да вечеря; с едрия си нервен почерк бързо изпълва дузина страници, в които разказва до най-малка подробност за срещата си с германското военно аташе.

На другия ден, още в ранни зори, тя предава дългото си послание на едно аташе от френското посолство с молба да го предаде на полковник Данвин.

От този момент, преценявайки, че е си е свършила работата и че нищо не я задържа повече в испанската столица, тя моли във френското консулство за входна виза, която ще ѝ позволи да мине границата. Документът ѝ е издаден на 30 декември без никакви затруднения. Въпреки това в същия този ден Мата Хари получава съобщение от своя стар приятел сенатор Жюнай, живеещ в Барселона, с което той се опитва да я предупреди за опасността и я съветва да отложи отпътуването си. Сенаторът твърди, че е много обезпокоен от неотдавнашната визита на агент от френските тайни служби, който доста любопитствал за нейните взаимоотношения с него. Той държи да я информира за този факт, намирайки го за притеснителен, и ѝ

препоръчва да се настани в Барселона у някоя си госпожица Карола, където ще може да остане толкова, колкото е необходимо.

Това предупреждение, което би могло да я спаси, за съжаление остава без последствие. Погълната от желанието да се върне при Вадим Маслов, убедена, че е изпълнила мисията си и че няма за какво да се бои от французите, Мата Хари не се съобразява с предупреждението на своя приятел Жюнай. На 2 януари 1917 година, когато взема влака за Франция, тя изобщо не допуска, че отива право в устата на вълка...

АРЕСТЪТ

На 4 януари 1917 година Мата Хари слиза в премръзналия Париж, подложен на ограничения и дажби. Веднага щом се настанява в „Плаза Атене“, на улица „Монтен“, тя се обажда в щаба на Второто бюро във Военното министерство и уточнява, че трябва да говори спешно с капитан Ладу. Казват ѝ, че той отсъства. Тогава тя моли да я свържат с полковник Данвин. Отново се натъква на отказ: човекът от телефона ѝ съобщава, че полковникът е в Пале д’Орсе и същата вечер трябва да напусне Париж. Мата Хари тръпне от нетърпение, но продължава да се самозалъгва: и за миг не допуска, че може да е загубила доверието на Ладу и Данвин и че те я избягват. Според нея става въпрос единствено за непредвидена пречка, рано или късно ще успее да се свърже с тях, ще ги накара да приемат, че не се е провинила и ще получи лаврите, които заслужава...

Неколкократно през деня тя подновява опитите си, но без успех. Тогава си наумява на всяка цена да види полковник Данвин преди заминаването му. Откарват я на гара „Орсе“, където пак няма успех, защото един контрольор я хваща и не ѝ позволява да стигне до пероните. Но това не може да възпре упоритата фризийка, която надрасква на място една бележка и я поверява, придружена от хубав бакшиш, на служител от спалните вагони. Мъжът е натоварен да отнесе посланието ѝ на полковника, който ще трябва да застане на вратата на своето купе, когато влакът спре на гара „Аустерлиц“. Уверена във влиянието си над Данвин, тя не се съмнява в ефикасността на своя ловък ход и веднага се хвърля в едно такси, което след малко я оставя пред гара „Аустерлиц“. Там си купува билет за предградията и успява без затруднение да стигне до перона: влакът наистина е там, на спирката, но полковникът не благоволява да се покаже. Отчаяна, неспособна да се откаже, когато почти е достигнала целта, Мата Хари, която винаги има идеи, извиква един контрольор и му сервира следната измислица, предназначена да го умилостиви:

— Бъдете добър, съобщете за присъствието ми на полковник Данвин. Кажете му, че братовчедка му от Мадрид иска да говори с него, моля ви, побързайте...

Когато най-после се явява на вратата на своя вагон, военното аташе ѝ засвидетелства такова безчувствие, че тя вече не разпознава в него влюбения старец, който ѝ е държал ръцете и ѝ е подарявал виолетки преди петнайсет дни. На какво се дължи подобна промяна? Пред този притеснен, дистанциран мъж, който отбягва погледа ѝ и неизвестно защо се държи така сдържано, тя губи увереност, обезумява; в паниката си го засипва с въпроси:

— Какво трябва да направя, полковник? Говорихте ли за мен с капитан Ладу и с неговия началник? Какво мислят за мен?

— Смятат ви за интелигентна жена, способна да провежда успешно някои операции — отвърща той уклончиво.

— А?... Така ли казват? А сега какво трябва да направя?

— Поставете се на тяхно разположение, малката ми.

Пронизително свирене, вратите се затварят, композицията потегля бавно с леко раздрусване, следва глухият удар на буферите, а Данвин повтаря с вял глас: „Малката ми, малката ми“ и се прибира на вътрешната платформа. Край, влакът се отдалечава в зимната нощ...

Изпращаните от майор Кале радиोगрами биват веднага прихващани и предоставяни на Второто бюро. Французите вече разполагат с неопровержими — макар и подвеждащи — доказателства за принадлежността на Мата Хари към германските тайни служби. Подобно на Ладу, полковник Данвин се е запознал с тях по време на престоя си в Париж, откъдето идва и притеснението му и сдържаното му поведение към младата жена по време на краткия им разговор на гара „Аустерлиц“.

„Свещената танцьорка“ обаче, превърната в оперетна шпионка, не знае за интригите на Кале спрямо нея и следователно за съществуването на съобщенията, които ще я погубят. Поведението на Данвин на гара „Аустерлиц“ за нея остава загадка. Отпътуването на офицера я е оставило обърквана, обладана от неясна тревога, причината за която тя не е в състояние да уточни. В този момент, в който обръчът около нея се затяга, ѝ липсва прозорливост, която би ѝ позволила да

направи анализ на положението и евентуално да се спаси. Неспособна на такъв род упражнения, тя се оставя на своята природа, която никога не я е подтиквала да разглежда нещата трезво, и не предчувства надвисналата над нея опасност.

В дните след „бягството“ на полковник Данвин тя обсажда булевард „Сен-Жермен“ №282 и напразно настоява за среща с капитан Ладу. Налага се да се връща многократно, докато след упорита съпротива, той най-после се съгласява да я приеме.

От самото начало Ладу посреща ентузиазма на енергичната млада жена с израз на куче, дресирано да хапе. Тя, горда с последните си подвизи, го атакува от упор: споменава за мадридските си срещи, дразни го и дори го упреква, че е изпратил при приятеля ѝ, испанския сенатор Жюнай, агент, който да събира сведения за нея. Ладу се преструва на учуден, твърди, че няма нищо общо с това, и заявява, че ако въпросният агент е действал на своя глава, ще бъде пратен на фронта.

Но на Мата Хари ѝ е омръзнало от шикалкавене и увъртане, тя възнамерява вече да не търпи възражения и смътни обещания. Затова „хваща бика за рогата“, както винаги е правила, и казва мнението си направо:

— Честно казано, капитане, не ми пука дали този агент ще бъде наказан, или не. Не виждам обаче какъв интерес имате да пречите на работата ми, намирам прийомите ви за непоносими. Това ли е начинът ви да ми благодарите за разкритията, които направих?

— За какви разкрития говорите?

— За тези, които си направих труда да ви предам писмено точно преди месец, относно ролята на барон фон Ролан в Барселона и относно дебаркирането в Мароко. Да не говорим за сведенията, които предоставих на полковник Данвин относно ключовете за радиограмите, за пилота и за германските тайни мастила.

— За първи път чувам това... — изръмжава Ладу. — Не съм в течение.

— Как така? Полковникът нищо ли не ви каза?

— Почти не се видяхме... вероятно е забравил да ми спомене. Значи твърдят, че притежават ключовете за нашите радиограми? Всичко това прилича на блъф, този майор Кале вероятно ви е избудалкал...

- Дори да е така, трябваше да проверите, капитане...
- Явно, явно, ще проверим. Ще поискаме доклад от Мадрид.
- А аз какво ще правя междуременно? Вече нямам пари, не мога да стоя вечно в Париж, искам да се прибера у дома...
- Имайте още малко търпение. Моля ви за около осем дни, докато направим проверката.

Януари 1917 година. Надеждата на народите, на които безкрайният конфликт носи от три години страдания и лишения, отново е излъгана. Всеки е очаквал Коледа да донесе мир, но правителствата на двата блока, които се стремят към победа и отхвърлят всякаква идея за преговори, не поднасят този подарък. Войната продължава, все така смъртоносна, все така абсурдна. Във Франция духът е на най-ниското равнище и умората завладява недостатъчно информираното или по-точно дезинформираното население, което разпространява слухове за ужасни кланета на фронта, но не знае реалното число на загубите. За да прогонят тези страхове, да дадат кураж на пораженците и да прикрият военните неуспехи, управляващите афишират оптимизъм, подкрепен от нагла пропаганда, подхранваща общественото мнение с афери за предателства. Изкупителната жертва, която ще канализира тревогите и съмненията, тази, върху която ще може да се обърне, да се съсредоточи омразата към врага, става ценен и много търсен коз. Тъй като представлява елемент за отвличане на вниманието, обслужващ интересите на политиците, преследването на шпиони се засилва.

Януари 1917 година. Ладу държи в ръцете си агент Н21, Мата Хари. Той притежава достатъчни доказателства, за да пристъпи към ареста ѝ, но същевременно не прави нищо: предпочита тя да живее в заблуда и продължава да си играе с нейната доверчивост.

Януари 1917 година. Надеждата на Мата Хари е свързана с едно решение, някаква заповед на началника на френското контраразузнаване, което все още го няма. В очакване на това, тя пише едно след друго писма на Вадим Маслов, който като че ли не бърза особено да иде при нея. Рапорт за проследяване от 8 януари сигнализира, че *госпожа Маклеод била изпаднала в дълбока мъка по*

време на вечеря. Мотивът за тези сълзи се приписва на липсата на новини за нейния годеник, лейтенант Маслов.

Десет дни по-рано, прекосявайки френската граница, Мата Хари си е мислила, че е съвсем близко до целта, готова да прегърне мечтата си, а ето че се е сблъскала с една разочароваща и жестока реалност. Данвин е оттеглил подкрепата си към нея без ни най-малко обяснение, Ладу отказва упорито да играе честно, а Вадим я пренебрегва. Сякаш жестоката съдба е надвиснала над нея и безпокойството ѝ става поясно, още повече че пак я наблюдават: следят я, четат пощата ѝ, опитват се да подслушват разговорите ѝ.

Принудена да чака, огорчена от злополучния обрат на събитията, тя търси утеха и подкрепа в консулството на Нидерландия, където говори надълго и нашироко с консула Бюнхе и аташето на легацията, граф Лимбюрх-Стирум. С тяхно посредничество, както и преди три месеца, тя телеграфира на своята прислужница Ана Линтенс, за да я помоли да ѝ прати пари.

На 14 януари най-после получава новини от лейтенант Маслов. С много увъртания и донякъде двусмислени думи той ѝ обяснява, че ще се видят много скоро, по време на следващия му отпуск. Информира я, че наскоро е бил порицан от своите началници заради това че поддържа интимни връзки с една „опасна авантюристка“. Възмутена, че я квалифицират по този начин, Мата Хари моментално побеснява, ругае публично старите барони от руската армия и всички военни по света. Излива си яда върху копринената блуза, която се готви да облече, като я прави на парчета. В какво се месят тия? Как се осмеляват да я клеветят, да я позорят с думите си? Тя тъпче, разкъсва, откъсва на бездушната тъкан заради враждебността на света към нея и накрая се хвърля на леглото си, разтърсена от плач.

Но този гневен изблик е бил благотворен, той я е освободил от трупаната с дни мъчителна тревога. Възвърнала спокойствието си, тя решава да се отнася с презрение към цялата руска армия, с изключение, разбира се, на нейния красив лейтенант. Впрочем тя ще се изкъпе, ще се нагласи, ще се облече красиво, не знае друго, което би я утешило от обидите на живота. После непременно ще излезе и ще си купи страхотен тоалет, достоен за срещата с Вадим.

Купила си е рокля и очаква Маслов. Продължава да чака и знак от Ладу. На 15 януари, отчаяна от мълчанието, което се проточва, тя му пише:

Какво искате в крайна сметка от мен? Готова съм да направя всичко, което пожелаете. Не ви искам тайните, не желая да познавам агентите ви. Аз съм космополитна жена, не оспорвайте моите възможности, не проваляйте делата ми. Настоявам да ми се заплати, това е съвсем справедливо, тъй като искам да замина, трябва да се върна у дома, където ме очакват...

Нахвърлила е тези фрази на хартията наведнъж, съвсем спонтанно, но при повторния прочит тонът ѝ се струва малко рязък. Тогава се сеца за стария си приятел господин Клюне, компетентен и много честен адвокат, който винаги е засвидетелствал към нея своето съчувствие. Защо да не иде да се консултира с него и да му покаже писмото, преди да го изпрати?

Когато се явява в късния предобед в кабинета на адвоката, той я приема, оставяйки настрана всичко друго, и я слуша търпеливо как изрежда оплакванията си срещу своя „работодател“ от Второто бюро.

— Никога не получих и най-малка гаранция от капитан Ладу — нарежда тя. — Той ме покани да работя за Франция, без да ме наеме официално, без да ми предостави защита или пари. Сега искам да се върна у дома, но той ме разтакава вече две седмици. Разбирате ли, писна ми, не издържам вече, нуждая се от тези пари, които той ми дължи. Затова му писах, ето вижте, прочетете...

След като го прочита, господин Клюне връща писмото на неговия автор, клатейки красивата си побеляла глава. Тъй като чувства, че той е скептичен и колеблив, младата жена го насърчава да говори:

— Какво мислите, господин адвокат? Знаете, че ценя мнението ви...

— Честно казано, питам се дали е уместно да се изпраща това писмо. Не забравяйте, че се обръщате към началника на френското контраразузнаване. Този малко брутален начин да изискате от него дължимото рискува да го настрои срещу вас.

— Но аз само му напомням за неговия ангажимент...

— Разбира се, разбира се, вие си искате дължимото, няма спор. Но на това искане трябва да му се придаде вид. Да използвате израз като „да ми се заплати“ ми изглежда доста неуместно.

— И защо? При трудовите взаимоотношения не е срамно да се говори за пари...

— Скъпа моя, вие искате от мен съвет, аз ви го давам. Но аз ви познавам, ще действате на своя глава.

И тя действа именно така, на своя глава: веднага щом излиза от адвоката, пуска писмото по пощата във вида, в който е, без да изпитва угризения.

На 16 януари консултът Бюнхе от Нидерландия връчва на Мата Хари чек за 5000 франка, който тя може да осребри в Сконтвата кантора в Париж. Ето че е получила финансова помощ, Вадим пристига същата вечер, животът е прекрасен!

В течение на три дни любовниците са невидими, извън света. Те не напускат стаята в „Плаза Атене“ и отварят вратата само на обслужващите етажна момчета, които им носят храна. Мата Хари поръчва шампанско, хайвер, лангусти; тя държи да глези Вадим, иска тази среща да се превърне в празник на сетивата, един незабравим празник. Отдадена изцяло на радостите на любовта и на сладострастието, непоправимата прахосница въобще не е стисната: по дяволите скъперничеството, изживените с нейния лейтенант часове нямат цена...

Човешкото време обаче винаги е преброено и часовете, били те без стойност или прекомерно скъпи, неизбежно изтичат: когато отпускът на Маслов приключва, трябва да излязат от любовната стая и да се примирят с новата раздяла.

В миговете преди отпътуването си руският лейтенант признава на своята любовница, че преминава през труден период: до осем дни той трябва да плати дълг от игра на карти, а не разполага с необходимата сума. Мата Хари е щедра, тя е влюбена и не се поколебава да се лиши от парите си, за да измъкне непредпазливия мъж от лошия му шанс: веднага взема три банкноти от по 1000 франка от петте хиляди, които е изтеглила от Сконтвата кантора, и му ги

връчва. Маслов се разтапя в благодарности, обещава да ѝ ги върне веднага щом стане възможно и я притиска за последен път в обятията си.

Тя няма да види повече нито парите си, нито лейтенант Маслов.

Тъй като този „заем“ сериозно накърнява финансите ѝ, Мата Хари е принудена да ограничи начина си на живот: седмица по-късно тя напуска „Плаза Атене“ и се настанява в хотел на улица „Кастильоне“.

Все така без вести от Ладу, тя прави постъпки пред полицейската префектура, където иска виза за Швейцария. Господин Монури, който приема нейната молба, я информира, че не може да я удовлетвори в отсъствието на капитан Ладу, който се намирал в Южна Франция. Трябвало да изчака завръщането му.

Да чака, все да чака. Мата Хари се тревожи, защото, макар да е ограничена и лишена от здрав разум, много или малко смътно си дава сметка, че мечтата ѝ за богатство и за любов търпи крушение.

В момента, когато Мата Хари лека-полека осъзнава колко несигурно е нейното положение — без при това да има представа какво се крои срещу нея — лейтенант Маслов получава заповед от висшестоящите началници да сложи край на връзките си с госпожа Зеле-Маклеод под заплахата от дисциплинарни санкции. Във все по-кратките и по-заплетени писма, които все пак продължава да праща на своята любовница, младият офицер не смее да я информира за намерението си да скъса с нея. Той увърта, изкривява истината, преиначава я, но Мата Хари е веща в тази област. На краставичар — краставици! Тя умее да чете между редовете и разбира, че раздялата предстои и Вадим никога няма да се ожени за нея. Край на красивата илюзия, трябва да прежали любовта си. Същевременно тя не изпитва нито горчивина, нито неприязън към младия мъж и продължава да се интересува от съдбата му.

В началото на февруари, когато напуска улица „Кастильоне“, за да се пренесе в хотел „Елизе Палас“, научава, че Вадим Маслов е хоспитализиран отново, този път в Еперне. Полудяла от притеснение, непрестанно се интересува от него. За да научи как е, ще преобърне

света и ще тормози руските власти в Париж до деня, до часа на нейното арестуване.

На 10 февруари Жорж Ладу се решава да премине към действие и изисква заповед за предварително производство спрямо госпожа Зеле-Маклеод. Подписано от генерал Лиотей, по онова време военен министър, това искане веднага бива потвърдено и два дни по-късно капитан Пиер Бушардон, съдебен следовател в Трети военен съд, издава заповед за отвеждане на Мата Хари в затвора за „шпионаж, съучастие и поддържане на тайни връзки с противника с цел подпомагане на неговите начинания“.

На 13 февруари 1917 година, неделя, полицейски комисар Приоле се явява в хотел „Елизе Палас“, придружен от своя секретар и от двама инспектори, с цел да арестува обвиняемата. Утрото едва е настъпило и когато влизат в стаята ѝ, полицаите заварват младата жена да закусва в леглото. Смаяна, неспособна да продума дума, тя гледа уплашено четиримата мъже, които са се появили ненадейно и стоят там, на два метра от нея, безупречни в своята униформа. Тогава комисарят ѝ прочита заповедта за арест, която тя изслушва навела глава, с разчорлена коса, покриваща половината от лицето ѝ. При четенето Приоле се покашля и прочиства гърлото си, а помощниците му стоят около него сковани и мълчаливи. С всяка изминала секунда раменете на Мата Хари увисват, а тялото ѝ се прегърбва. Когато Приоле свършва, седналата срещу него жена е самото възплъщение на унието. Въпреки това тя не протестира: изправя се бавно, отдръпва подноса, става и моли полицаите да ѝ дадат няколко минути. Докато тя отива в банята, за да се измие за последно като свободна жена, Приоле и хората му пристъпват към обиск на стаята по всички правила и запечатват намерените документи, книги, лични вещи и пари на обвиняемата. Конфискуваната сума — остатъкът от петте хиляди франка, инкасирани от Сконтвата кантора преди месец — възлиза на 600 франка. Има също 100 гулдена и банкнота от руска банка: това е цялото богатство на Мата Хари в деня на нейния арест.

Половин час по-късно, оградена от четирима полицаи, бившата свещена танцьорка преминава през вратата на хотел „Елизе Палас“, за да бъде отведена пред нейния съдия, капитан Бушардон.

ЗАТВОРЪТ, СЛЕДСТВИЕТО

Пиер Бушардон не е от категорията на грубите и тесногръди офицери, чийто интерес се ограничава до военните подвизи и получаването на нашивки. Мъжът притежава по-богат мироглед и широта на ума, които дължи на буржоазното възпитание, получено в родния Крьоз. Роден в семейството на адвокат, младият Пиер израснал в образована среда, отворена за различните проявления на изкуството. Отрано той показва влечение към живописата, музиката, а детството му е омагьосано от богатството на семейната библиотека, което поглъща ненаситно. Непрестанното четене на книги го превръща в изтънчен начетен човек, влюбен в Балзак — обожава романите от цикъла „Човешка комедия“. Твърди, че „към френския език изпитва уважението, което той заслужава“.

Във възрастта, в която трябва да избере каква кариера иска да прави, той се ориентира към съдебната система и става заместник-прокурор в Руан. По-късно, като началник на бюро за криминални деяния в Канцлерството (Министерство на правосъдието), той продължава да води светски живот и въпреки сериозността на заеманата длъжност, не се отказва от фарса, тъй като е шегобиец по природа и винаги е готов да прави номера.

Когато войната започва, Пиер Бушардон е назначен в териториалната пехота с чин капитан и поради това се сблъсква с деликатен проблем: плаши се дори при вида на коня — никога няма да може да се качи на това животно, за да командва войсковата си част. След обсъждане на неговия случай от страна на висшите инстанции, тази странна неспособност на офицера „конемразец“ ще му коства назначение в Трети военен състав на съда, където ще изпълнява функциите на капитан докладчик.

В началото на военните действия Пиер Бушардон разследва само дела от военен характер като дезертърство, неподчинение, обида на висшестоящ, самоотлъчка или напускане на поста. Но продължаването на конфликта — войната трае вече три години — променя естеството

на делата, представяни на вниманието на военните съдии, и те стават по-сложни: съдебният следовател вече се занимава с въпроси, които се отнасят до националната сигурност и представляват държавна тайна. Именно в това си качество и с тази цел в късното утро на 13 февруари 1917 година капитан Бушардон застава лице в лице с Мата Хари. Разположени в едно повече или по-малко изоставено крило на Съдебната палата, помещенията, в които той служи, обхващат два тесни кабинета, една по-обширна стая, пригодена за деловодство, три мазета и една зала, в която заседава вторият наказателен състав, когато броят на криминалните дела налага разделяне на сесиите. С напуканите си стени и повредени от времето кафеникави дървени ламперии последната стая според Бушардон напомня на капитула^[1] на стар манастир и в сумрака изглежда повече от ужасно.

Обстановката в кабинета на съдебния следовател въобще не е по-привлекателна. Той я описва — и се оплаква от нея — със следните думи: *Все още се виждам в моя толкова тесен кабинет, в който едвам се побираха два стола, едно малко бюро и един шкаф с витрина. От прозореца виждах само един от дворовете на предварителния арест и малко парче небе над покривите...*

По време на тази първа среща в кабинета, който той определя като „монашеска килия“, капитан Бушардон кани задържаната да опише самоличността си. Име, презиме, дата и място на раждане. Мата Хари дава с уверен глас тези сведения, които архиварят, сержант Бодуен, своевременно записва.

После, когато съобразно установената практика я запознава със заповедта за предварително задържане, тя високомерно се обръща към него, за да прикрие своето невежество:

— Наистина, капитане, намирам, че с мен се отнасят много лошо! Изкарват ме от леглото в една неделна сутрин, водят ме тук, а сега ми говорят като пред Страшния съд, от което не разбирам нищо, абсолютно нищо! Какво е това предварително задържане?

В своето негодувание Мата Хари губи донякъде способността си да говори правилно на френски и за голямо забавление на Бушардон обръква фразите. Въпреки това, той остава учтив и ѝ обяснява:

— Това означава, че когато излезете оттук, ще бъдете отведена в „Сен-Лазар“^[2], където ще ви затворят.

— В „Сен-Лазар“! Ама аз не съм направила нищо — протестира тя. — Това обвинение в измяна е абсурдно, лоялна винаги съм била към Франция и също готова да ѝ служа. Аз съм невинна, господин съдия, кълна ви се!

— Успокойте се, госпожо, процедурата си има правила, нищо не мога да направя, натоварен съм само да ви разпитам. Ако сте невинна, както твърдите, няма от какво да се боите, разследването, което ще проведем, ще установи истината.

Едно жълто куче, ужасен мелез, се промъква през полуотворената врата, доближава до младата жена и започва да души полите ѝ. Тя се отдръпва и извиква:

— Ох, изгонете това животно, моля ви. Боя се от кучета...

— Стига, Плантон! Долу! — заповядва Бушардон и след като догът изпълнява заповедта, оправдава злорадо присъствието му: — Извинете го, много лошо е възпитан. Един от нашите агенти велосипедисти го прибра от улицата и го кръсти Плантон. Оттогава е нашият талисман и ни служи за пазач. Той е идеален пазач, отбележете: прикрит и зъл, случва се да захапне с остриите си зъби гащите, ако главата на притежателя им не му се понрави.

Бушардон ликува, харесва му, че открива у госпожа Маклеод подобна на неговата фобия: тя се страхува от кучета, той от коне; много добре, ще се разбират прекрасно. Бушардон е опитен човек, който мрази неприятните сцени; използвал е Плантон, за да парира желанието на обвиняемата да негодува: ужасът от животно за известно време ще избути на заден план страха от перспективата за затвора.

Но за днес това е достатъчно, време е да я отведат. Бушардон става, навежда се над рамото на своя архивар, прошепва му няколко думи и се връща при Мата Хари.

— Госпожо, скоро пак ще ви повикам. Ако нямате нищо против... сега ще ви отведат в „Сен-Лазар“.

Тя не оказва никаква съпротива, много достойна, много дръзка излиза от кабинета на съдията. Когато сержантът се връща, след като я

оставя в ръцете на агентите, натоварени да я отведат в „Сен-Лазар“, Бушардон пита:

— Е, Бодуен, какво мислите за нашата шпионка?

— Хубава кобилка, капитане, няма какво да се каже! — И прихва да се смее, доволен от хрумването си.

— Много добре, Бодуен, много добре. Повярвайте, оценявам вашия хумор.

Но изразът на лицето му противоречи на тези думи: бесен е. Всеки намек за животното, което се смята като най-благородно завоевание на мъжа, само разваля настроението на капитан Бушардон. Той не обича да го дразнят на тази тема.

— Свободен сте, Бодуен — продължава той със сух глас, — аз ще заключа. Но преди да си тръгнете, вижте дали Плантон има достатъчно вода.

— На вашите заповеди, капитане!

След като архиварят изчезва, съдебният следовател остава сам в тясната си „монашеска килия“ в навъсения и студен зимен неделен ден. Два часа следобед: забил лакти в масата, той разтрива слепоочията си, чуди се как да убие часовете до вечерта, когато вероятно ще отиде — още не е решил — на приема у своя приятел Берио. Да пише? Да уточни впечатленията си от госпожа Маклеод, която току-що излезе оттук? Защото капитан Бушардон умее да пише и това му е известно. Обича да запечатва забележителните събития от професионалния и от личния си живот в дневник, с който не се разделя — дебела тетрадка, подвързана с виненочервен марокен.

Изважда тетрадката си от едно чекмедже, отваря я, прочита последните изречения, които е написал предната или по-предната вечер. Това четене е „подготовка“, но и своеобразен онанизъм: някои индивиди се опиват от собствения си глас, капитан Бушардон пък изпитва самотно и сладостранно удоволствие да се препрочита...

После хваща перото и пише:

Първо явяване на Маргарета Зеле-Маклеод, наричана Мата Хари.

В утрото на 13 февруари 1917 година ми доведоха госпожа Маклеод, задържана за шпионаж и поддържане на

тайни връзки с противника. Тя е едра бърнеста жена, с бакърен цвят на кожата, с фалшиви перли на ушите, нещо като дивачка. Дали е била толкова красива, колкото иска да ни внуши митът, с който идва окичена тук? Несъмнено, ако се доверим на младежкия портрет, който краси последния ѝ паспорт. Но жената, която видях тази сутрин, е понесла доста поражения с времето: изпъкнали очи с големината на яйце, коси, сивеещи на слепоочията, където боята вече не може да ги скрие. На сивкавата светлина, проникваща от двора на предварителния арест, тя въобще не прилича на омайващата балерина, която омагьосвала всички мъже. Въпреки това е съумяла да запази хармоничните си черти, стройната фигура и поклащането при ходене, което не е лишено от грация. Напомня за вълнообразните движения на тигрица в джунглата.

Тя се изразява на цветист, но доста пикантен френски език. Макар понякога да има какво да се желае от гледна точка на граматиката, фразата остава хармонична и думите винаги съответстват на вложените в тях идеи. Тя притежава ирония, а каква находчивост в бързия отговор!

Увери ме, разбира се, в искреността на своите действия и намерения спрямо Франция. Тя — в услуга на Германия! Хайде де! През цялото време на първата ни среща се държеше като неправилно и ненужно обезпокоена важна особа.

Мисълта да се окаже затворена в „Сен-Лазар“ я изкара извън себе си, за миг си помислих, че тигрицата ще скочи на врата ми. Ала влизането на Плантон предизвика благоприятна промяна в обстановката и обвиняемата се остави да я изведат без никакви затруднения.

Все пак имам усещането, че тази Маклеод ще ми отвори доста работа.

Добре. Много добре. Седемнайсет часът е, ранната зимна вечер е настъпила. Освен че помага времето да минава, упражнението в подреждане на размисли, които да бъдат поверени на хартията, има

множество други преимущества: увлича ума в една полезна гимнастика, кара човека да фиксира винаги бягащата мисъл, да я удържа в стегната и елегантна форма. Към френския език трябва да се отнасяме с уважението, което той заслужава — такова е златното правило на капитан Бушардон, което той никога не забравя и непрестанно прилага.

Сега, когато е затворил и прибрал своята тетрадка, Пиер Бушардон се пита дали да откликне, или не на поканата на Берио. Светският живот започва да му тежи. Приписва това охладняване на възрастта и на досадата от подобни безполезни събирания: там се чуват прекалено много безсмислени думи и глупости, освен това трябва да пие, да тъпче на едно място в салони, опушени от дима на пури, да прави комплименти на глупави жени, които очакват почитанията като нещо задължително. Не, той определено вече не понася комедиите, които се разиграват под позлатените тавани и които някога са го забавлявали. Впрочем, за нищо на света не би искал да засегне или да разочарова стария си приятел: Берио разчита на неговото присъствие тази вечер, доста е настоявал с поканата. Тогава? Досаден прием или приятно четиво край хубав огън? За да разреши проблема, той не вижда друга възможност освен да се довери на невинността: ще свирне на Плантон, който спи край него. Ако кучето отвърне на неговия зов, ще отиде у Берио, ако не...

Докато капитан Бушардон поверява бъдещето на своята вечер на каприза на един стар дог — Плантон не е образец на кучешка кротост, при него покорството се променя в зависимост от настроението — Мата Хари не се вълнува от подобен проблем: тя се готви да прекара първата си нощ в „Сен-Лазар“, където е затворена при пълна тайна. Опасявайки се от акт на отчаяние, сестрите от конгрегацията „Мари-Жозеф“, които управляват женското отделение, са затворили Мата Хари в капитонирана килия, след като са я лишили от всичко, годно да послужи за самоубийство.

От няколко часа вече Мата Хари е там, зашеметена, изоставена от всички, отпусната на захвърлен на пода дюшек, който е единственото обзавеждане във вонящата килия. Лишена от прозорец, „капитонираната“ килия остава тъмна въпреки пламъка на газта, който

гори отвън, недостижим зад тясно замрежено прозорче в горната част на стената. Лекото шумолене от време на време подсказва на затворничката за присъствието на някоя сестра, която приближава, за да залепи око на шпионката на вратата, а после се отдалечава. Тя ще дебне, ще очаква този нежен шум на колосани тъкани, знак за дискретно, но постоянно присъствие, като истинска проява на живот. На живота, който продължава да тече без нея...

На следващия ден Мата Хари е посетена от доктор Бизар, лекар към „Сен-Лазар“, който идва да се осведоми за здравето и за евентуалните ѝ нужди.

На този дребен приветлив мъж с монокъл и остра брадичка тя заявява с известна арогантност, че страда само от една болест, лишаването от свобода.

— За съжаление — въздъхва доктор Бизар, — нямам властта да ви я върна. В замяна на това мога да се намеся така, че вашите условия на задържане да бъдат не толкова мъчителни. Ако имате желаниа, които да изразите, ще се постарая да ги удовлетворя.

— Наистина ли? Ами извадете ме от тази дупка, в която не достига въздух, светлина и където се отнасят към мен като към куче! Ако французите не искат да ме освободят, поне да ми осигурят нормален подслон!

— Ще предам, можете да разчитате на мен. Има ли друго?

— Бих искала да се изкъпя и да ми предоставят телефон.

Макар леко смутен от това последно искане, доктор Бизар се ограничава да отвърне със своя тънък и мек глас:

— Страхувам се, че телефонът не е в обсега на моите предписания. За сметка на това ще се погрижа по въпроса за хигиената, бъдете спокойна.

Няколко дни по-късно, след кратък престой в лечебницата, Мата Хари е преместена в отделение 12 с облекчен режим — плачевно известна килия, където някога е пребивавала госпожа Кайо, обвинена в убийството на директора на „Фигаро“ Гастон Калмет. Докато Анриет Кайо имала късмета да бъде оправдана, Маргьорит Франсиар, друга

затворничка и наемателка на килия 12, имала по-нещастна съдба: задържана и осъдена за шпионаж, тя била разстреляна.

Сестра Леонид, доайен на „Сен-Лазар“, храни симпатии към Мата Хари, която се оказва неособено взискателна, „кротка като агънце“ и се подчинява, без да се муси, на дисциплината. Всяка сутрин в зори тя ѝ носи чаша кафе, защото знае, че го обича, и остава да си побъбри с нея. В малката общност на „Сен-Лазар“ всички обичат и уважават възрастната монахиня. Изключително пряма, много пъргава въпреки годините си, тя е дребна, доста силна, преливаща от енергия жена, която ръководи монахините със своите команди. При нужда използва донякъде жаргон и нерядко гръмовният ѝ глас на южнячка разтърсва стените на затвора в предградието „Сен-Дени“. Именно сестра Леонид разказва на Мата Хари историята на килия 12, когато тя се настанява в нея. Не споменава обаче за трагичния край на нейната предходна обитателка Мъргьорит Франсиар.

Макар сега да разполага с по-обширна и по-добре проветрена килия, Мата Хари страда от пълната изолация, в която я държат. Не получава никаква поща, забранени са ѝ всякакви посещения, с изключение на тези на доктор Бизар, на нейния адвокат, на пастор Арбу и на монахините. Всяка вечер една прислужница идва да спи на съседното легло, тъй като продължават да се опасяват да не би да посегне на живота си. Защото не я познават добре: Мата Хари обича прекалено много живота, за да помисли и за миг за самоубийство. Вместо да се отчая, тя използва часовете в самота за подготовка на защитна система и набира сили за предстоящия сблъсък с Бушардон.

Между 13 февруари, датата на нейния арест, и 21 юни 1917 година, Мата Хари се явява четиринайсет пъти пред съдията. През първите три месеца следствието буксува, защото тя отрича всичко. Ладу все още не е счел за необходимо да приложи към досието прихванатите германски радиограми и съдията, понеже не разполага с достатъчно доказателства, за да подкрепи своето обвинение, трябва да се задоволи с това да я остави да развие малко или повече фантазьорския разказ за живота си. При всяко констатирано противоречие, при всяко подканяне да уточни някакво място или дата, тя извърта и упреква слабата си памет. През всички тези безкрайни дни тя се съпротивлява на един лишен от доказателства, но упорит Бушардон, който я тормози непрестанно с надеждата да получи

нейните признания, но напразно. Така, разпит след разпит, и без следствието да напредва дори с една крачка, абсурдният дуел продължава, все по-мъчителен и за двамата противници.

Убедена, че военният трибунал не разполага с никакво сериозно доказателство срещу нея, Мата Хари си възвръща донякъде вярата. Същевременно здравето ѝ се влошава от условията на пленничеството, което е принудена да понася ден след ден, а енергията, която разгръща, за да се защитава по време на сблъсъците, я изчерпва. Изтощена от затворническия режим, лишенията и липсата на хигиена, понякога се чувства толкова зле, че не може да се яви пред Бушардон.

През този период нейният адвокат господин Клюне, който се тревожи за здравето ѝ, отправя молба след молба до съдията:

Госпожа Зеле изпитва силни болки в гърлото и в гърдите, страда от висока температура; заварих я в тревожно здравословно състояние, тя кашля и плюе кръв. Апелирам за вашата човещина...

Всички, които през пролетта на 1917 година имат контакт със задържаната Зеле-Маклеод, констатират нейното физическо отслабване и са потресени от това. Тя е само на четиридесет години, но за няколко седмици се е превърнала във възрастна жена с подпухнали черти и посивяла коса. Мата Хари винаги се е грижила много за тялото си, живяла е като кокетка, загрижена за външността си, и е свикнала да се ползва от всички привилегии на лукса. Тя не може да приеме без негодувание новото си положение. Въпреки че не разполага с огледало, което да я осведоми за ужасната ѝ метаморфоза, тя осъзнава своята деградация и се бунтува срещу „нечовешкото“ отношение, което ѝ е наложено. Оплаква се на капитан Бушардон от мръсотията и гнусната храна, която ѝ сервират. Защото, поради липса на пари — малкото, с които разполага, са послужили за покриване на разходите по защитата — тя не може да си позволи екстрите на бюфета и трябва да се задоволява с обикновената оскъдна храна, предлагана на затворничките. Това меню, което доктор Бизар определя като „много ефикасно срещу пълнотата“, седмично се свежда до постна супа за закуска и блюдо със зеленчуци — най-често съдържащи скорбяла —

по обяд. И дума не може да става за вечеря. В неделя супата е по-мазна и е придружена от парче месо. За Мата Хари, която винаги е имала солиден апетит, това си е чисто гладуване.

Но изолацията е още по-непоносима от глада. Тя пише последователно на доктор Бизар, на капитана следовател, на директора на затвора и ги моли да ѝ разрешат да се разхожда. Молбата ѝ ще бъде взета под внимание и удовлетворена едва през месец юни, след приключване на следствието.

Въпреки това Мата Хари не се отказва: сред патетичните призиви, които отправя непрестанно към съдия Бушардон, е и едно непохватно написано писмо, свидетелстващо за промяната на интелектуалните ѝ способности:

Капитане,

Страданието ми е твърде ужасно, капитане. Главата ми вече не издържа. Пуснете ме да отида в страната си. Нищо не знам за вашата война; не знам нищо повече от това, което пишат вестниците. Не съм се информирала никъде и от никого. Какво искате да кажа?

Повтарям ви за стотен път, че не съм правила шпионаж във Франция и никога няма да го направя. Не ми разбивайте здравето, толкова съм слаба от живота в килията и от липсата на храна. С какво помага това?

Моето страдание не бива да продължава. Оставете ме, люля ви.

С уважение

И се подписва със своя номер: *М. Х. Зеле 72144625.*

Друго от писмата ѝ, адресирани до Бушардон в периода на техните срещи, се отнася до Вадим Маслов. Тя не може да го забрави, а не знае нищо за него от момента на своето задържане:

Господин съдия — пише тя, — благодаря ви, че ми съобщавате новини за лейтенант Маслов. Разтревожена съм и много плача. Имайте добрината да попитате в болницата в Еперне. Толкова ме боли при мисълта, че той може да е мъртъв, а аз не съм била край

него. Или да си е помислил, че съм го забравила. Вие не знаете колко страдам. Пуснете ме оттук, не издържам вече...

В момента, в който нещастницата пише тези редове, нейният красив лейтенант вече е напуснал болницата. Наскоро се е сгодил за млада францужойка, Олга Тардио, и планира да я отведе в Русия.

Френетичната епистоларна дейност, на която се отдава, се превръща в спасение и единствена опора за Мата Хари: седнала на пълния с паразити сламеник, тя прекарва повечето от времето си да пише писма, които затворническата администрация „пропуска“ да предаде на техните получатели и трупа в чекмеджетата. С изключение на пощата, която се отнася до отговорните военни лица и до лекаря на затвора, всичките ѝ опити за комуникация с външния свят, независимо дали са с дипломатическото представителство на нейната страна, с прислужницата ѝ Ана Линтенс или с нейни приятели, си остават в „Сен-Лазар“, тъй като френските власти не желаят да разгласяват новината за ареста ѝ, който държат да запазят в тайна възможно най-дълго. Налага се Жюл Камбон, главен секретар в Ке д'Орсе^[3] и стар приятел на обвиняемата, да се намеси решително, та в последните дни на април 1917 година Нидерландия да бъде информирана за съдбата на нейната гражданка.

Мата Хари е задържана вече от два месеца и половина без никакво доказателство в подкрепа на обвиненията срещу нея, когато господин Клюне, изтъкващ противозаконността на подобни действия, се решава да протестира и да изиска незабавното представяне на евентуалните доказателства. Военното министерство се оказва принудено да приложи към досието изпратените от майор Кале от Мадрид радиограми.

От този момент нататък съдия Бушардон потрива доволно ръце: с такива козове той не се съмнява, че ще спечели и ще успее да изобличи агент Н21, тоест Мата Хари. На 1 май 1917 година за десети път я призовава да се яви пред него.

В своите „Спомени“ Пиер Бушардон разказва подробно за тази среща, която бележи решителен поврат в следствието. В този ден, решен да свали картите, той заключва дома си и пуска мълвата, че е отишъл в затвора във Френ за разпит. Докато журналистите го търсят другаде, той се затваря със своя архивар и с Мата Хари в нещо като

мазе, където са натрупани в насипно състояние доказателствените материали от Трети военен състав, и веднага започва да я напада:

— Знам, че вие сте агент Н21 от германските тайни служби. Трябва да прекратите комедията, която разигравате седмици наред.

И тъй като Мата Хари възразява възмутено, той хваща поставените на бюрото му радиोगрами и, крачейки из стаята, я запознава с тяхното съдържание. След като свършва с назидателното четене, застава пред нея и нанася смъртоносния удар.

— Тези текстове ви издават по възможно най-недвусмислен начин. Там става дума за изчерпателните доклади, които сте предоставяли на врага. Името на вашата прислужница Ана Линтенс също е цитирано. Майор Кале описва детайлно дори сумите, които сте получили от Германия. Ще имате ли дързостта да продължавате да отричате, че сте правили услуги на тази страна?

Този път предполагаемата шпионка не успява да парира удара: стиснала здраво ръба на масата, тя се понадига, после се свлича на стола си смазана. Сълзи се стичат по изтерзаното ѝ лице, тя казва, хлипайки:

— Колко сте безмилостен, капитане, да измъчвате така една бедна жена и да ѝ задавате толкова злобни въпроси!

После, тъй като Бушардон подновява сноването си между бюрото и прозореца — има манията да се движи по време на разпитите — тя се провиква с почти истеричен глас:

— Да знаете колко ме дразните с това ваше ходене!

Но съдията не го е грижа за нейните протести и обидата ѝ. Той продължава настървено да я разпитва: какви са били връзките ѝ с Кале, каква информация му е предоставяла, откъде идват парите в Сконттовата кантора в Париж? Бясна, тя продължава да се брани като животно, хванато в капан, повтаря по всички възможни начини, че никога не е предавала Франция.

— Ако съм се сближила с майор Кале, то е било единствено, за да получа сведения, които веднага предадох на капитан Ладу и на полковник Данвин. Трябва само да ги попитате, те притежават писмата ми, ще потвърдят.

— А тези пари, тези 10 000 франка, които сте получили с посредничеството на вашия консул?

— Казах ви сто пъти, моят любовник полковник барон Ван дер Капелен ми ги изпрати!

Той непрестанно я връща към изобличителните радиограми. Вече два часа я тормози така. Тя не издържа повече, моли за милост и тъй като вижда, че тя изгаря от силна треска, Бушардон най-сетне разрешава да ѝ донесат вода: цял литър, казва той. Тя жадно я изпива. Но в следващия момент, когато жаждата ѝ е утолена, изпада в ярост и хвърля по съдията тенекиеното канче, от което е пила, опръсквайки доволно панталона му и добре лъснатите му обувки.

Този инцидент слага край на разпита от 1 май: раздразнен, капитан Бушардон връща задържаната в „Сен-Лазар“.

Ще минат още три седмици, преди съдията следовател да призове отново Мата Хари. След като я запознава със съществуващите германски радиограми, той ѝ дава нещо като отсрочка за размисъл, след което се надява да я посрещне в по-добро разположение на духа.

Бушардон е преценил правилно. Мата Хари е наясно, че вече не може да разчита на възмутеното отричане, което до този момент е било основната ѝ защита: трябва да премине към признания или поне към полупризнания. Когато на 21 май се явява пред съдията, тя веднага заявява:

— Капитане, решена съм днес да ви кажа истината. През май 1916 година, когато се намирах у дома в Хага, господин Кремер, консул на Германия, ме посети и ми предложи да работя за страната му. Предлагаше ми 20 000 франка като цена за моето евентуално сътрудничество. Тогава имах неотложна нужда от пари, но тази сума ми се стори смешна, което не пропуснах да му кажа. Той ми отвърна, че от мен зависело да бъда по-щедро възнаградена, но първо трябвало да покажа на какво съм способна. Този човек беше твърде неприятен, помолих го да ми даде няколко дни за размисъл. При повторната си визита Кремер ми връчи 20 000 франка в банкноти от френска банка и три флакона със симпатично мастило, което трябваше да използвам съобразно неговите инструкции. Но всичко това не ме интересуваше. С моите 20 000 франка в джоба си взех шапката и си тръгнах, като хвърлих трите флакона в канала между Амстердам и морето...

Бушардон, който до този момент слуша безмълвно, ненадейно я прекъсва:

— Ако позволите, бих желал да се върна на един пункт: според вас в момента, в който Кремер се уверил във вашето сътрудничество, само въз основа на някакво обещание, ви е отпуснал тази сума като един вид капаро?

— Точно така, господин съдия.

Бушардон подновява маниакалната си разходка между бюрото и прозореца. Поклаща глава и изръмжава:

— Как се надявате да приема подобна измислица? Германските тайни служби не дават нищо без причина, те плащат на своите агенти според значимостта на извършената услуга. Парите, които ви е дал Кремер, непременно са били заплащане за вече направена услуга.

— Кълна ви се, че не е така! Нищо не знаех за шпионажа преди визитата на този човек. Впрочем, никога не съм му давала признаци на живот, вероятно дълго е чакал новини от мене.

— Наистина ли? Ако ви разбирам добре, Германия е била толкова щедра, че е продължила да плаща на един агент страхливец, който, доволен, че ѝ е измъкнал парите, не ѝ е предоставил никаква информация?

— От германците получих само двайсетте хиляди франка, дадени ми от Кремер — твърди тя неотстъпчиво.

— Забравяте за 3500-те песети от майор Кале...

— Той ми ги даде лично. Имахме интимна връзка, искаше да ми подари бижу, предпочетох парите.

— Добре. Да приемем. Но обяснете ми все пак откъде идват чековете от по 5000 франка, които получавате от Сконтвата кантора през месец ноември 1916 година, после през последния януари?

— Вече ви казах: от приятеля ми полковник Ван дер Капелен.

— Напрасно упорствате с версията си. Историята с Кале е много по-правдоподобна. В своите радиोगрами той приписва недвусмислено съвсем друг произход на тези два чека и намеква за „изчерпателни доклади“, които сте предоставили на Германия.

— Това е лъжа! Давах на Кале само стари работи, истории, които си съчинявах въз основа на прочетеното във вестниците или на мълвата в салоните. Това, което му разказвах, беше известно на всички и не можеше да навреди на Франция!

— Така да бъде. Въпреки това, щом не сте направили нищо за Германия срещу връчените ви от Кремер пари, отговорът на Берлин на първата радиograma, излъчена от майор Кале, би трябвало да го информира за вашата нелоялност. Обаче нито една от разменените между Берлин и Мадрид радиограни не сочи, че е имало измяна от ваша страна.

За пореден път тя се противи и възразява:

— Нямам представа какво е отговорил Берлин, но във всички случаи не е било възможно да кажат, че аз съм направила нещо за тях!

Тя говори истината и Бушардон, който има пред себе си германските текстове, го знае много добре: Берлин споменава в тях агент Н21 единствено за да се оплаче от нейните „незадоволителни резултати“ и отказа ѝ да използва симпатичното мастило.

На другия ден Бушардон вика своя първи свидетел, капитан Ладу, който полага клетва преди очната ставка с обвиняемата.

Много скоро обсъждането придобива семантичен характер, защото става въпрос да се установи дали началникът на френското контраразузнаване е поверил, или не „мисия“ на госпожа Зелемаклеод. Той оспорва тази дума и предпочита да я замени с термина „указание“. Твърди, че никога не е ангажирал обвиняемата по простата причина че му се е струвала подозрителна. Все пак се съгласява, че ѝ е обещал един милион в случай на успех на нейното „мероприятие“ в Белгия и че не се е намесил в избора на нейния маршрут към Нидерландия. Двете страни се били договорили относно най-важното.

По изрично искане на обвиняемата на 30 май се провежда втора среща, този път без присъствието на Бушардон. В резултат от тази среща „тет-а-тет“ с Ладу Мата Хари изпраща до съдебния следовател писмо, в което пише следното:

Капитан Ладу ми каза вчера, че французите ще ме разстрелят и че бих могла да се спася, ако посоча моите съучастници.

Кълна ви се, че никога не съм имала съучастник, а и не съм подла по характер, за да си го измислям под заплахата

от смърт.

По време на следващите разпити Бушардон променя тактиката: той вече не разпитва задържаната за версията ѝ относно фактите, той ѝ налага своята, която според него съвпада идеално с истината. Тя трябва да потвърди или да възрази на неговите твърдения.

Така, когато ѝ чете показанията на полковник Данвин, който продължава да служи в Мадрид, първоначално тя остава смаяна, защото нейният стар любовник твърди, че „съвсем ясно е прозрял играта ѝ още от самото начало“.

— Ако е имал тази представа — казва тя, — той никога не би се афиширал с мен в Мадрид, камо ли да си запази букет с виолетки и кърпичка за спомен от мен.

После тя се заема да отхвърли точка по точка твърденията на Данвин и заключава:

— Вашият свидетел говори от злоба и от любовна мъка. Той знаеше, че лейтенант Маслов ми е любовник. Сега съм убедена, че руските военни власти са ме окачествили като опасна авантюристка именно под негово въздействие.

Споменавайки мимоходом връзката си с руския офицер, Мата Хари фактически помага на Бушардон. В израз на съчувствие той се е поколебал дали да представи писменото свидетелство на Вадим Маслов, получено предния ден. Сега обаче се решава, изважда го от една папка и без съжаление ѝ го прочита на глас: в няколко реда Маслов вижда сметката на тяхната връзка, за която твърди, че никога не е имала значение за него и че е възнамерявал да сложи край още през месец март, по времето, когато научил за ареста на своята любовница.

Мата Хари слуша с наведена глава, без да реагира. Леко притеснен, съдията я подканя да коментира тези показания.

— Нямам какво да кажа — отвърща лаконично тя.

Макар да се е опитвала да се държи достойно в кабинета на съдията, последното довършва Мата Хари, фразите на Вадим са се

отпечатали като огнени букви в сърцето ѝ и са го превърнали в пепел. Тази вечер в килията се прибира една съсипана жена.

Въпреки това на следващия ден, след една мъчителна безсънна нощ, тя пише на Бушардон:

Днес всички наоколо се отричат от мен, паднали са толкова низко, дори този, за когото бях готова да мина през огъня. Никога не бих повярвала на подобна човешка низост. Е, така да е, аз съм сама и ако трябва да пропадна, ще бъде с усмивка на дълбоко презрение...

До 21 юни 1917 година, датата, на която следователят Бушардон решава да приключи разследването, Мата Хара продължава да се бори, за да спаси живота си. На нескончаемите аргументи на следователя тя противопоставя една неумела защита, основаваща се на нейната неопитност относно рисковете в шпионажа, положението ѝ на слаба жена, на красива жена, която е било тъй лесно да бъде прелъстена и измамена. И тъй като Бушардон я упреква, че е имала връзка с подривна цел с редица офицери, тя пак протестира и изтъква своята любовна кариера:

— Харесвам офицерите — казва му тя. — Харесвала съм ги през целия си живот. Предпочитам да бъда любовница на беден офицер, отколкото на богат banker. Най-голямото ми удоволствие е да спя с тях, без да мисля за пари. А освен това обичам да правя сравнения между различните нации. Заклевам ви се, че отношенията, които съм имала със споменатите офицери, не целяха нещо друго. Впрочем именно тези господа ме търсеха. Казвах им „да“ с цялото си сърце. Но те никога не са ми говорили за войната, а аз не съм им задавала никакви въпроси на тази тема. После, след една-две нощи, те си тръгваха доволни. Запазих само Маслов, защото го обожавах.

Тъй като единственият резултат от тази декларация е скептичното изръмжаване на магистрата, тя решава да разкрие своята „голяма тайна“:

— Станах любовница на херцога на Камбърлънд скоро след като се беше оженил за дъщерята на кайзера. Неговият зет, принцът наследник, изтръгна от него обещанието никога да не иска трона на

ХанOVER^[4]. Но херцог Камбърлѐнд даде тази клетва само от свое име, отказвайки да ангажира с нея своите наследници. Оттогава между него и кронпринца съществува жестока омраза. Именно тази омраза исках да експлоатирам в полза на Франция. Щях да подновя връзката си с херцога на Камбърлѐнд и да го откъсна от Германия. Достатъчно щеше да бъде да му обещава трона на ХанOVER в случай на победа на Съюзниците. Ако капитан Ладу ми беше гласувал по-голямо доверие и беше постъпил по-прозорливо, щях да успея да направя това. В случая имах голям план, уверявам ви, господин съдия, но Ладу ми сложи прѐт в колелата.

Бушардон повдига рамене, тази история с наследството на трона на ХанOVER му изглежда твърде заплетена и въобще не го интересува. Впрочем измишльотините на госпожата Маклеод-Зеле съвсем не могат да повлияят на неговите заключения. Според него вече е чул причината. Трийсет години по-късно той ще напише в своите „Спомени“: *За да я резюмирам в една дума, аферата беше просто едно несъмнено престѐпление.*

Но за момента той трябва да приключи следствието и да се захване с доклада, който ще предаде на съдиите, натоварени да решат съдбата на Мата Хари.

[1] Капитул — колегия от духовници при епископска катедрала в Католическата църква; помещението, където се събира тази колегия. — Бел.ред. ↑

[2] „Сен Лазар“ — женски затвор в Париж. — Бел.ред. ↑

[3] Министерството на външните работи на Франция. — Бел.ред. ↑

[4] По онова време ХанOVER е малка германска област. Оттам произлиза британското кралско семейство, което сменя през Първата световна война името си от ХанOVER на Уиндзор. — Бел.ред. ↑

ПРОЦЕСЪТ

За да състави този документ от двайсет и пет страници, който ще послужи за осъждането на Маргарета Гертруда Зеле-Маклеод, или Мата Хари, Пиер Бушардон дава свобода на страстта си на драскач, както и на своето въображение. Докладът, който би трябвало да обобщи отделните етапи от следствието, по същество представлява уличаващ обвинителен акт, тъй като капитан Бушардон никога не е вярвал в невинността на обвиняемата. Тя се явява пред него, предшествана от своята репутация на леконравна жена и на явна лъжкиня. Как би могъл да повярва на нейната версия за фактите? Отгоре на това събитията по онова време, през юни 1917 година, въобще не подтикват към ведрост, а още по-малко към снизхождение. Офанзивата на генерал Нивел в Шампан завършва с ужасен провал, довел до тежки загуби на жива сила. Цели полкове са се разбунтували, а военачалниците подозират германските агенти в манипулация на подстрекателите на тези бунтове. Много войници, взели участие в метежа, биват изправени пред военния съд, осъдени и екзекутирани начаса: френската армия като че ли е заплашена много скоро да се разпадне. В тила, където духът е подкопан от поражение и пацифистка пропаганда, положението е не по-малко драматично. В началото на юни вълнения завладяват улицата и стачките се множат, водени предимно от жените, чийто труд храни хидрата, унищожител на мъже — войната. Кризата никога не е била толкова сериозна, а за управляващите това означава, че трябва да подклаждат подозрения сред общественото мнение, да укротяват неговите сили чрез омраза и заклеймяване на вражески агенти. Преследването на шпиони вече се превръща в свещен дълг. В средата на 1917 година поредица от предатели на родината вече са били екзекутирани след прибързани, дори претупани от военните съдилища процеси, които използват смъртната присъда като лекарство, предназначено да облекчи раните на нацията.

Именно в тази обстановка, в която подозрението е равно на вина, големият патриот Пиер Бушардон пише своя следствен доклад. Всъщност той прави умозаклучения, обосновавайки частния случай с общото положение, предлага свои мнения и предположения, манипулира фактите, подслажда ги с лъжливи разсъждения и робува повече на „литературата“, отколкото на истината. Достатъчно е човек да прочете няколко извадки от неговото писание, за да се убеди в това:

Има ли нужда да го казваме? Дългите разкази на мадам Зеле ни правят скептици. Тази жена е като някаква Месалина, влачеща след колесницата си тълпа обожатели. Тази жена в навечерието на 2 август 1914 година живее в Берлин, където има именити любовници от рода на лейтенант Алфред Киперт от 11-и хусарски полк от Крефелд, капитан-лейтенант Кунце от крайбрежната охрана на хидроаеропланите в Путциг, и най-вече началника на полицията Грибел. Тя е една от онези космополитни жени — изразът е нейн — станали толкова опасни от началото на военните действия. Лекотата, с която се изразява на толкова езици, специално на френски, безбройните ѝ връзки, гъвкавите ѝ методи на действие, апломбът ѝ, вродената или придобита неморалност, всичко това я прави подозрителна. Не е възможно врагът, който под дърво и камък търси агенти, да е оставил неизползвани такива изключителни способности. Така че когато две години след началото на войната мадам Зеле е влязла в кабинета на капитан Ладу, тя в никакъв случай не е дебютантка по отношение на шпионажа...

По-нататък той пише:

Върнала се Париж, тя се среща с мнозина офицери и с консулството на Нидерландия, което ѝ служи като посредник в известната ни вече кореспонденция. Година по-късно, в началото на ноември 1916 година, тя получава

сума от 5000 франка, което със сигурност предполага заплащане за направени услуги. Това е достатъчно, за да се охарактеризира поведението ѝ като поддържане на тайни връзки с противника, тоест държавна измяна, и като влизане във военен обект, за да се снабди там с документи или сведения от интерес за врага. Но честно казано, смятаме, че обвиняемата е направила доста повече и че от началото до края е служела на Германия колкото усърдно, толкова и умело...

И обобщава:

В крайна сметка като че всичко се свежда до едно съвсем просто заключение, от което излиза най-вече моралната страна на тази афера. Когато се оказва очи в очи с капитан Ладу, мадам Зеле грижливо скрива от него своята регистрация като германска шпионка под номер Н21 и мисията, с която е натоварена от консула Кремер. Нещо повече, когато капитанът, в подозрението си, че тя познава твърде добре центъра на Антверпен, ѝ задава въпрос по този повод, тя протестира енергично. За сметка на това, когато спонтанно отива при военното аташе Кале в Мадрид, първата ѝ грижа е да му съобщи, че се е престорила, че приема предложението на френската разузнавателна служба да извърши пробно пътуване. Така тя скрива от нашите представители, че служи на Германия, а на майор Кале разкрива още от първия път своите връзки с французите. В такъв случай на кого е служила тя? Кого е предала? Франция или Германия? Предполагам, че зададем ли си този въпрос, ще го решим... Накратко, мадам Зеле поддържа връзки с вражеската сила Германия в лицето на консула Кремер и на военното аташе Кале. На два пъти, през декември 1915 година и през юни 1916 година, тя прониква във военната зона Париж с мисията да събере там документи или сведения в интерес на врага. Със сигурност е изпълнила тази двойна мисия, защото в период от осем

месеца германският шпионаж ѝ изплаща общо 34 000 франка. Тази цифра е достатъчна, за да разберем какви са били целите на агент Н21 и естеството на предадената от нея информация.

На 24 юни 1917 година Бушардон завършва своя доклад за това ужасно обвинение и го подписва с чувството за изпълнен дълг.

На следващия ден той ще го връчи на приятеля си лейтенант Морне, адвокат на Министерството на публичната администрация и заместник на правителствения комисар.

Ако се придържахме към неговия портрет, обрисован от Пиер Бушардон, „приятелят Морне“ прилича на аскет, който е запазил „националното чувство“ и притежава впечатляваща способност да убеждава. „Вегетарианството и режимът на отшелник, на който подлага своето измършавяло тяло, засилват изгарящия го вътрешен плам. Това е най-маниакалният консерватор, когото познавам.“ — казва за него Бушардон.

Трябва да го видиш как живее като селянин в жилището си в Ноан-Вик, близо до Шатр. Обут в сабо, с тояга в ръка, с избеляла от двацет зими шапка на главата, той върви, дишайки в жълто-червеникавата си брада, винаги навлечен с вълнени жилетки и плетени дрехи, тъй като е ужасно зиморничав. Не позволява да махнат нито едно дърво в градината му. В дома си не понася разместването на вещи. Исканещата да си останат там, където е свикнал да ги вижда. Спи в легло, в което са починали поколения негови предци, върху три пухени дюшека, като и през най-топлите нощи придърпва до носа си тежка пухена завивка. Така съвместява ужаса си от студа и своя култ към старите неща.

Именно на този мъж с твърди принципи и непоколебим морал ще се падне задачата да произнесе обвинителната реч срещу Мата Хари от името на Републиката.

Обвиняемата е била преместена от „Сен-Лазар“ в парижкия затвор „Консиержери“ за времетраенето на процеса, който започва на 24 юли 1917 година, месец след приключване на следствието. Около Съдебната палата се трупа тълпа от зяпачи и любопитни хора, които се надяват да зърнат танцьорката-шпионка и защо не, да присъстват на последния ѝ номер.

Мата Хари най-после пристига, облечена в синя рокля и с тривърха шапка; придружава я адвокатът ѝ господин Клюне. Той е седемдесет и две годишен старец, който е в траур от войната: синът му Жан, лекар и майор от армията, загива за родината през месец април. Независимо от своята мъка и множеството разправии с Бушардон, господин Клюне е решен да продължи да осигурява защитата на своята клиентка. Въпреки това в началото на процеса той е угрижен и малко напрегнат, защото, макар да е виден специалист по международно право, никога не е заставал пред военен трибунал.

Когато обвиняемата влиза в съдебната зала, назначеният от военния губернатор на Париж съдебен състав вече е заел мястото си. Той включва седем души: Жозеф дьо Мерсие дьо Малавал — младши лейтенант от 7-и брониран кавалерийски полк, Фернан Жубер — командващ батальон от 230-и пехотен полк, Жан Шатен — жандармерийски капитан, Лионел дьо Кайла — капитан на 19-и ескадрон на тиловата част, Анри Дегюсо — лейтенант от 237-и пехотен полк, и Бертом — старшина в 12-и артилерийски полк. Всички са членове на Трети военен състав и ще разглеждат делото под председателството на подполковник Албер Сомпру от Републиканската гвардия. Лейтенант Морне, адвокат на Министерството на публичната администрация, допълва списъка на действащите лица в този пародиен процес, който започва в един зноен следобед и няма да трае повече от четиридесет и осем часа.

Когато според обичайния ред председателят Сомпру обявява заседанието за открито и кани обвиняемата да отговори на въпросите за установяване на нейната самоличност, жадната за сензации публика намира в дъното на залата. Въпреки това нито присъствието на тази любопитна тълпа, нито жегата като че ли притесняват Мата Хари: тя стои изправена и говори с ясен и спокоен глас. Обявяването на дневния

ред и на състава на трибунала отнемат още час, след което лейтенант Морне става и с гръмовния си глас на трибун настоява делото да се гледа на закрито заседание, а съдебните прения да бъдат тайни.

Съдебният състав се оттегля, за да разисква относно целесъобразността на подобно искане. След малко той оповестява чрез своя председател, че смята публичността на пренията опасна за обществения ред, поради което „обявява единодушно:

1. Нарезжда закрито заседание.
2. Забранява всякакво описание на аферата Зелe“.

Тези мерки веднага са приложени на практика: разочарованата донякъде публика се оказва принудена да опразни залата, докато постовите, които трябва да не допускат външни лица, застават на всяка врата. За няколко минути боксът за пресата и пространството, определено за публиката, се изпразват: Мата Хари вече е сама пред своите съдии и истинският разпит може да започне.

На прокурора Морне, чието обвинение се базира на доклада на капитан Бушардон, тя противопоставя аргументите, които е използвала по време на следствието: повтаря, че никога не е искала да вреди на Франция, отрича да е получавала пари от Германия в замяна на извършени услуги и пред десетимата офицери в униформа препотвърждава своето влечение към униформата, може би с надежда да ги трогне. Ала съдиите съвсем не са разположени да се умиляват. В нейно лице те виждат само жена с лош живот, напуснала дома си, за да се разголва по световните сцени, продажна жена, куртизанка, скъсала с морала и с принципите, които те защитават.

След края на дългото и досадно повторение на въпросите, които пораждат все едни и същи отговори, инквизицията на страшния Морне завършва и преминават към изслушването на свидетелите. Обвинението е обявило, че ще призове петима: капитан Ладу, неговия началник полковник Губе, комисар Приоле, предприел ареста на Мата Хари, и инспекторите Моние и Кюрние, натоварени с нейното следене. Те се явяват един след друг пред съда и повтарят по същество изявленията, които са направили под клетва пред капитан Бушардон.

За сметка на това, с изключение на Жюл Камбон, който свидетелства в защита на обвиняемата, всички свидетели на защитата

се проявяват със своето отсъствие: плъховете са напуснали потъващия кораб. Така например бившият военен министър Адолф Месими, някогашен любовник на Мата Хари, не се явява под претекст, че е прикован на легло от ревматична криза. С това госпожа Месими оправдава в писмо, адресирано до председателя Сомпру, отсъствието на своя съпруг, за когото впрочем заявява, че никога не е срещал обвиняемата. Реакцията на Мата Хари е незабавна и е доста пикантна:

— Ах, тоя ли никога не ме е виждал с неговото буйно тупе! — възкликва тя, прихвайки да се смее.

Този изблик на неприличен буен смях е толкова заразителен, че за няколко секунди всеобщо кискане завладява строгия съдийски ареопаг.

Що се отнася до подполковник Алор, когото адвокат Клюне би желал да изправи пред своята клиентка, за него твърдят, че не е получил призовка. Впоследствие ще се ограничат с прочита на писмените му показания.

Друго забележимо отсъствие е това на Вадим Маслов. Него самата Мата Хари е освободила от това задължение. Малко преди началото на процеса въпросът за това дали да бъде призован Маслов пред Трети военен състав е станал предмет на бурни спорове между обвиняемата и нейния адвокат. Часове наред последният се мъчи да убеди клиентката си, че свидетелските показания на руския офицер биха могли да помогнат за сваляне на обвиненията и са важен коз за нейната защита. Всички негови разсъждения не успяват да убедят Мата Хари да приеме явяването на Маслов. Тя не иска да вижда Вадим пред съда и не благоволява да обясни отказа си. Всъщност тя иска да спести на мъжа, когото все още обича, гледката на физическата ѝ деградация, но в своята безпомощност продължава да е прекалено горда, за да признае мотивите си. Ще се наложи господин Клюне да ги отгатне и когато разбира, че се касае за последен любовен акт на тази жена към нейния любим, ще отстъпи пред волята ѝ.

Вторият ден на процеса е посветен на обвинителната реч и на пледоарията в присъствието на същите действащи лица. В този момент Мата Хари все още се надява да получи разбиране, дори благосклонност от страна на нейните съдии. Адвокат Клюне не е такъв оптимист и когато взема думата, за да защити клиентката си, вълнението му е толкова силно, че не може да сдържи сълзите си.

Пледира за невинността на Маргарета Гертруда Зеле-Маклеод, набляга на нейната наивност и непохватност, причина за всичките ѝ прегрешения, и апелира към снизходителността на съдиите, но те остават безчувствени: в този процес, който се превръща в маскарад, защитната реч на адвокат Клюне е само задължителен етап от процедурата и той сякаш говори на стените.

След дългата и патетична пледоария на адвоката на защитата става ясно, че всичко е решено. Все пак съдът се старае да спазва процедурата и неговият председател, подполковник Сомпру, обръщайки се към Мата Хари, ѝ задава ритуалния въпрос:

— Обвиняема, имате ли нещо да добавите в своя защита?

— Нищо — отвърща тя. — Моят защитник каза истината. Аз не съм францужойка и имам правото на приятелски отношения с хора от други страни, дори воюващи с Франция. Останах неутрална. Разчитам на вашето добро сърце.

Тогава председателят заповядва обвиняемата и адвокатът ѝ да бъдат отведени в съседната зала, където да изчакат резултата от разискванията на съда.

Това разискване няма да надхвърли четиридесетина минути. Съдиите трябва да разгледат осем въпроса, подготвени за тях от капитан Бушардон. На всяко от формулираните, както следва, питання те трябва да отговорят с „да“ или „не“:

Първи въпрос:

Лицето Зеле, Маргьорит Гертруд^[1], бивша съпруга на Маклеод, наричана Мата Хари, виновна ли е, заедно през декември 1915 година — във всеки случай, преди изтичането на давността на това деяние — се е промъкнала в защитената зона Париж, за да придобие документи или сведения в интерес на вражеската сила Германия?

Втори въпрос:

Същата виновна ли е, заедно в Нидерландия — преди да изтече давността на това деяние — и по-точно през първото тримесечие на 1916 година, е предоставяла на вражеската сила Германия, включително в лицето на консула Кремер, документи или сведения, способни да попречат на операциите на армията или да компрометират сигурността на укрепленията, постове или други военни обекти?

Трети въпрос:

Същата виновна ли е, задето в Нидерландия — преди да изтече давността на това деяние — е поддържала тайни връзки с вражеската сила Германия в лицето на споменатия Кремер, с цел да облагодетелства посегателството на врага?

Четвърти въпрос:

Същата виновна ли е, задето през юни 1916 година — преди да изтече давността на това деяние — се е промъкнала в защитената зона Париж, за да си набави документи или сведения в интерес на вражеската сила Германия?

Пети въпрос:

Същата виновна ли е, задето в Париж след 1916 година — преди да изтече давността на това деяние — е поддържала тайни отношения с вражеската сила Германия с цел да облагодетелства нейните намерения?

Шести въпрос:

Същата виновна ли е, задето в Мадрид (Испания), през декември 1916 година — преди да изтече давността на това деяние — е поддържала тайни връзки с Германия в лицето на военното аташе Кале с цел да облагодетелства целите на врага?

Седми въпрос:

Същата виновна ли е, задето при същите условия като време и място е предоставяла на вражеската сила Германия в лицето на споменатия Кале документи или сведения, способни да навредят на военните операции и да компрометират сигурността на укрепленията, постовете или други военни обекти, при положение че споменатите документи се отнасят и до вътрешната политика, пролетната офанзива, откриването от французите на тайната на немско симпатично мастило и разгласяването на името на таен агент на Англия?

Осми въпрос:

Същата виновна ли е, задето през януари 1917 година в Париж — преди да изтече давността на това деяние — е поддържала тайни връзки с вражеската сила Германия, с цел да облагодетелства нейните начинания?

Шестима от съдиите отговарят с „да“ на всички въпроси. Седмият проявява по-голяма смелост или честност: по втора, пета и седма точка той отговаря с „не“. Този спорен вот сочи, че мъжът отхвърля квалификацията шпионаж, отнесена към дейността на

обвиняемата. Но малко след това, когато подполковник Сомпру подканя съдийския състав да уточни присъдата, седмият съдия все пак се присъединява към своите събратя и гласува с тях смъртната присъда.

Тогава довеждат в залата Мата Хари и адвокат Клюне, където съобразно предписанията на военния кодекс, архиварят предоставя присъдата, която да бъде прочетена на обвиняемата в присъствието на въоръжена стражарка. „[...] В името на френския народ съдийският състав осъжда единодушно горепосочената Зеле, Маргьорит Гертруд, на смърт [...]“. Господин Клюне, който вече е разбрал, рухва, потънал в сълзи. Това обаче не се случва с осъдената: произнесените току-що ужасни думи стигат бавно, много бавно до нейното съзнание. Права срещу своите съдии, тя се взира в тях, необходими са ѝ няколко секунди, преди да схване смисъла им, преди да извика: „Това не е възможно, това е невъзможно!“.

След този вик на негодувание и безпомощност тя все пак се съвзема и успява да подпише своето обжалване, без ръката ѝ да потрепери.

Това е последният акт на процеса, който приключва в една топла лятна вечер на 1917 година. Осъдената напуска Съдебната палата, за да бъде върната под стража в „Сен-Лазар“. Отвън дебнат журналистите, които не са имали възможност да разкажат за съдебните прения и се надяват да я видят. Някои успяват, тъй като „Льо Голоа“ вмъква в своя брой от 26 юли 1917 година следната бележка:

Тя се появява висока и изправена, извисявайки се над жандармите, които я придружават; много елегантна в своето голямо синьо манто, веещо се над високо изрязан корсаж. Минава с обикновената си стъпка на танцьорка, с вдигната глава и с усмивка на уста, последна усмивка за последната ѝ публика.

Авторът на тази светска хроника явно изпитва известна симпатия към Мата Хари. Въпреки това, като цяло, пресата реагира благосклонно на съобщението за присъдата. На 27 юли на първа страница на „Л'Еклер“, Парижки вестник — политически,

литературен и абсолютно независим всекидневник, хроникьорът Жорж Монторгьой пише под заглавие „Саломе пред военен трибунал“:

Та значи тази Мата Хари се казвала Маргъорит Гертрюд Зеле, в което няма и капка ориентализъм. Тази жрица, която сочеха като мистериозна носителка на тайните от гробовете на страната на лотосите, се оказва родена в страната на лалетата и бивша съпруга на някакъв нидерландски моряк. Тя се появи пред нас на някаква церемония, измислена в музея „Гиме“, сред прокудените богове от пагодите, които оплакват изгубеното небе, и ни я представиха като танцьорката със стоте воала, от които един поне, който беше за нашите очи, падна. Сега сме вторачени в този идол, търгувал в продължение на няколко вечери със самоличността си. Военният трибунал пое грижата за нея, като я осъди на смърт...

[1] Според френското произношение на имената. — Бел.ред. ↑

ЕКЗЕКУЦИЯТА

Съдбата на Мата Хари сега зависи от решението на магистратите, които ще разгледат нейното обжалване на съдебното решение.

Затворена и денем, и нощем в килия 12 — отменили са разрешението за разходка, което е ползвала след приключване на следствието — тя се залъгва през отминаващите часове, залъгва се в очакването, до което вече се свежда нейният живот. Тя е там, седнала на сламеника си, и се люшка напред-назад, напред-назад, неуморно, като спира единствено за да намести кока, от който са се изплъзнали няколко сиви кичура, съпътстващи това люлеене на махалото. Косите ѝ докосват бузата, гъделичкат врата ѝ, дразнят я и ѝ става тягостно, като ги гледа как провисват безжизнени, мръсни, отчайващи. Тогава с въздишка ги прикрепя криво-ляво на тила си и продължава да се люлее напред-назад, напред-назад...

Мата Хари е изгубила представа за времето, времето ѝ обаче е преброено. Животът ѝ следва ритъма на посещенията на сестрите — нейни доставчици на храна и на утеха. Сега тя се ползва с режима на осъдените на смърт. Менюто ѝ включва сутрин бульон и кафе, на обед — печено или готвено месо, гарнирано със зеленчуци, вино и кафе. Вечерта ѝ сервират супа, блюдо с гарнирано месо и вино. Макар след присъдата и завръщането ѝ в „Сен-Лазар“ ежедневието ѝ да се е подобрило чувствително, то все пак е белязано от засилени мерки за сигурност. Всяка нощ две затворнички, избрани сред най-примерните, са натоварени да я наглеждат. Те идват при нея в килия 12 и спят на сламеници, сложени от двете страни на нейния; напускат килията едва призори. Ситуацията е доста смехотворна, тъй като Марие и Луизет, впрочем добри момичета, потъват още с настъпването на нощта в дълбок сън, докато Мата Хари, която страда от синдрома на затворника, заспива трудно и прекарва дълги безсънни нощи. Неспособна да затвори очи, тя се върти в постелята и, наострила слух, дебне шума, от който се страхува; шума, който ще я отведе към

фаталната зора — тя ще дойде, за да я отведе до стълба за екзекуция. Така, нощ след нощ, тя будувa между двете проснати край нея тела и очаква своите палачи. Единствено часовете между събота вечер и неделя сутрин ѝ носят известно облекчение и малко отдих, защото тя знае това, което знаят всички осъдени: не екзекутират никого в неделя. Тогава мъчителната ѝ тревога я напуска и тя може да се предаде на съня.

Докато приема без съпротива това отшелничество, Мата Хари открито се бунтува срещу разпореждането, което я лишава от излизане и което тя намира за ненужна и жестока гавра. Много скоро се оплаква на доктор Бизар, комуто пише:

Господин Докторе,

Не издържам вече. Нуждая се от въздух и малко движение. Това няма да им попречи да ме убият, щом непременно го желаят, и затова не е нужно да ме подлагат на такива страдания. Много ми е зле. Ще ви бъда признателна, ако ми помогнете да получа малката всекидневна разходка...

След намесата на лекаря администрацията изпълнява молбата и към средата на август Мата Хари може да напуска килията си по един час на ден, за да обхожда големия двор на „Сен-Лазар“.

След произнасянето на присъдата на Маргарета Гертруда Зелемаклеод нидерландските власти правят плахи постъпки в полза на своята сънародничка. Чрез гласа на кавалер Стюерс, техния министър на външните работи, те предлагат първоначално смъртното наказание да бъде заменено с доживотен затвор, в случай че апелативният съд не намери никакво нарушение на съдебната процедура в произнесената от военния съд присъда. На 16 август, след потвърждение, че „никакво закононарушение не е било открито в произнесената от Трети военен състав присъда“, молбата е отхвърлена и тъжната задача легацията на Нидерландия да бъде информирана за това се пада на адвокат Клюне.

Шансовете на Мата Хари да избегне позорната смърт намаляват от ден на ден. Въпреки това нейният защитник не се отказва: той веднага депозира обжалване пред Касационния съд, но тъй като не е хабилитиран да пледира пред него, трябва да се задоволи с присъствие на пренията. Ето защо на 27 септември обжалването се поддържа по смайващо немарлив и неубедителен начин от служебния адвокат господин Рейнал. Все така принуден да мълчи, господин Клюне слуша как неговият колега представя своите възражения и когато последният приключва пледоарията си, осланяйки се на „мъдростта на съда“, вече става ясно, че играта е загубена. След обсъждане проформа, което трае няколко минути, представителят на главния прокурор взема думата и, изказвайки се от името на тази „мъдрост“, заявява:

— Има само един проблем за дебатиране, този за компетентността. Въпросът е дали във военно време престъпления като шпионаж и тайни връзки с противника са от компетенцията на военен състав на съда. Юриспруденцията е единодушна в положителния отговор. Затова стигнах до заключението обжалването да бъде отхвърлено.

За пореден път правосъдието действа експедитивно и издава бърза присъда срещу Мата Хари, чийто живот сега зависи единствено от президентската милост.

За тази цел нидерландският министър кавалер де Стюерс пише на 1 октомври на своя колега от Министерството на външните работи:

Ваше Превъзходителство,

Водено от хуманни съображения, моето правителство ме натовари да помоля за милост за госпожа Зелe-Маклеод, наричана Мата Хари, която беше осъдена на смърт на 25 юли от Трети състав на военния съд и чието обжалване беше отхвърлено на 27 септември от Криминалната камера на Касационния съд. Имам честта да помоля за любезното посредничество на Ваше Превъзходителство да предадете на господин Президента на Републиката това искане на правителството на кралицата и ще Ви бъда благодарен, ако ме уведомите как е било посрещнато то.

За съжаление това „посрещане“ въобще не променя фаталния ход на съдбата. Но адвокат Клюне не се отказва и продължава упорито да се надява. Когато в началото на октомври прави последен опит да се яви в Елисейския дворец, той продължава да залага на снизходителността на държавния глава. Многократно са го чували да заявява: „Не, Поанкаре няма да позволи това изваяно от грациите тяло да се върне при пръстта“. Воден от тази нереална надежда, старецът разчита на милосърдието на лотарингеца и със свито сърце и с треперлив глас моли да пощадят Мата Хари. Но той говори на един гръб: Реймон Поанкаре стои прав пред един от прозорците на своя кабинет и думите на адвоката се блъскат в този тъмен, неподвижен силует, открояващ се на фона на есенното небе, по което се влачат тежки облаци. Когато най-после президентът благоволява да се обърне към своя посетител, на лицето му няма никаква емоция. С жест към небето той казва само: „Погледнете това небе, адвокате, би било лудост да си въобразяваме, че можем да попречим на движението на облаците. Също толкова невъзможно ми се струва да променим хода на нещата в полза на вашето протеже. Съжалявам“. Аудиенцията приключва, адвокат Клюне трябва да се оттегли.

Малко по-късно в градините „Марини“ едно малко русо дете спира ненадейно пред седналия на една пейка старец, който хлипа, заровил лице в ръцете си.

— Защо плаче господинът? — пита детето своята бавачка, която се опитва да го отведе, мъмрейки го тихо.

Хубавото русо дете, което една твърда ръка отдалечава от пейката, влачейки го със себе си, няма да получи отговор. То никога няма да научи, че този плачещ мъж е един от най-известните адвокати на онова време, излязъл от президентския дворец, където не е успял да издейства помилване за своята клиентка.

Мата Хари ще умре.

С настъпването на есента дните стават по-къси и още в пет часа следобед килия 12 се застила със сиви, после с черни сенки, все потягостни за осъдената. Тя гледа агонията на светлината, сякаш става свидетел на своята собствена агония. Ужасни мисли преминават през ума ѝ, обзет от терзанията на очакването и несигурността. Ами ако този отиващ си ден е последният?

Но за щастие привечер, когато нейните страхове се изострят, е време за ежедневното посещение на сестра Леонид. Възрастната монахиня знае колко ценна за Мата Хари е нейната компания, тя знае, че горкото създание очаква идването ѝ като благословия: за нищо на света и по никакъв повод няма да го лиши от нея. От момента на отхвърляне на молбата за помилване тя идва тук всяка вечер и остава до късно на приказки с осъдената, до пристигането на Марие и Луизет, които я заместват.

Ритуалът на тези посещения никога не се променя: всяка вечер, едва отключила вратата и прекрачила прага на килията, един и същи въпрос посреща сестра Леонид:

— Скъпа майчице, смятате ли, че ще мога да спя спокойно тази нощ?

Когато пита това своята посетителка, страхът на Мата Хари е достигнал своята връхна точка и при последните думи гласът ѝ се задавя в нещо като ридание. В тъмнината сестра Леонид различава единствено светлото петно на нейното лице. Тя се доближава, сяда на съседния сламеник, хваща ръката ѝ и се заема да облекчи терзанията на нещастницата, опитва се да намери думи на утеха, та малко по малко тя да се успокои и страховете ѝ да намалееят.

От време на време Мата Хари се бунтува срещу съдбата си, но бунтът ѝ най-често се свежда до едно-единствено възклицание, което изниква неочаквано покрай някоя фраза: „Ах, тези французи! Ах, тези французи!“ повтаря тя, наблягайки на всяка дума. После навежда глава, засрамена, че се е поддала на гнева си, и продължава разговора. В такива моменти тя не изпитва никаква омраза към „тези французи“, които искат смъртта ѝ. От дъното на болезненото си затъпяване тя ги вижда само като автори на един лош фарс, на един неразбираем и жесток фарс, от който ще пострада...

В следобедните часове на неделния 14 октомври информират доктор Бизар, че заповедта за екзекуцията на Мата Хари е била подписана от губернатора на Париж. Тя ще бъде разстреляна на другия ден, понеделник, в шест часа и четвърт сутринта.

Верен на своя дълг, докторът веднага се отправя към „Сен-Лазар“, за да отнесе гибелната новина на сестра Леонид и заедно с нея

да предприеме необходимите мерки. Когато малко по-късно те влизат заедно в килия 12, осъдената се визира тревожно в лицата им: какво означава тази необичайна визита? „Дали моментът не е настъпил?“ — сякаш питат разширените от ужас очи. Но лекарят и монахинята са се разбрали и успяват да устоят с най-голямо спокойствие на мъчителния разпит на тези очи. Чертите им не издават никакво вълнение, а демонстрираната от тях ведрост скоро успокоява Мата Хари и тя започва да разговаря почти дружелюбно и весело. Окуражена от своите посетители, тя дори се хваща на играта, спомня си за миналата си слава, разказва за прежеждията си по света. Когато сестра Леонид неочаквано казва с добрия си неравен глас: „Хайде, Зелe, покажете ни малко как сте танцували“, тя не чака да я молят и веднага изпълнява тази най-малкото неуместна молба. Изправена пред доктора и монахинята, повдига леко роклята си и сияеща, прави за тях няколко стъпки...

В леденото утро на 15 октомври 1917 година, на отиване в „Сен-Лазар“, доктор Бизар вижда през стъклата на колата група отпускари до Източната гара, които пеят с пълен глас, за да се стоплят. Други войници спят направо на тротоара, с раница под главата вместо възглавница: той така и не успява да привикне към подобни отчайващи гледки.

Макар да е преживял толкова други зловещи утрини като тази и вече да е придружавал редица осъдени на смърт до стълба за екзекуция — длъжността му го изисква и той не може да се отклони от тази отвратителна „формалност“ — душата на доктор Бизар е скръбна и сърцето му е свито от особено съчувствие към жената, която ще умре. Отново вижда ужаса, който е прочел в очите ѝ предната вечер, после готовността ѝ да удовлетвори мнимия каприз на сестра Леонид и озареното от младежка радост и щастие лице, когато започва да танцува за тях! Преди да я напусне, той ѝ предписва двойна доза хлорал, за да прекара спокойно нощта. Под действието на благотворното лекарство нещастницата вероятно все още спи, освободена от своите терзания и опростена за нейните престъпления, ако е извършила такива. Във всеки случай той се надява да е така.

Лекарят пристига пред „Сен-Лазар“ още в четири часа сутринта. Там вече са спрели четири файтона със спуснати щори; вероятно са колите от „кортежа“, мисли си той. Всичко наоколо е тихо и тъмно. За сметка на това в затвора цари някакво необичайно вълнение: цивилни и военни се стичат към регистратурата и по коридорите на партера сред страхотна бъркотия. Тук са стотина личности, поканени да присъстват на екзекуцията, и тези хора си разговарят приятно, сякаш по време на антракт във фойето на операта. Раздразнен от това държане, което той смята за недостойно, доктор Бизар си проправя път през бързивата тълпа и стига в кабинета на директора на затвора, където са се събрали офицерите. Там, като в кафене-пушалня, те пият топло кафе и говорят на висок глас в очакване комендантът Жюлиен да подаде сигнал.

Когато гласът му изведнъж се издига, всички млъкват и го чуват да обявява:

— Настъпи часът, господа, качваме се.

Всеки от присъстващите смята, че това се отнася до него, и се готви да го последва, но подполковник Сомпру, председателствал Трети военен състав, се намесва и отбелязва, че до килията на осъдената могат да се качат само оторизираните лица. Останалите ще трябва да чакат долу.

Точно в този момент адвокат Клюне пристъпя към комендант Жюлиен и му казва с треперещ от вълнение глас:

— Коменданте, нямам кураж да се кача, но кажете й, че съм тук, съвсем наблизко, и я уверете, че няма да я оставя до самия край.

— Аз не съм ви вестоносец, господине — отвърща сухо офицерът. — Ако имате да казвате нещо на тази жена, кажете й го лично!

По време на този разговор насаме останалите са излезли и вече са поели по стълбите. Победен, възрастният адвокат скланя глава и, събирайки последни сили, се примирява с това да последва траурната процесия, отправила се към килия 12.

В последен жест на състрадание, с надежда да спестят на осъдената твърде брутално събуждане, монахините са нахвърляли парчета от килими по пода на коридорите, за да притъпят шума от стъпките на приближаващите килията й мъже.

Всичко е тихо, всичко още спи. С трепереща ръка сестра Леонид отключва вратата на килия 12 и отстъпва пред комендант Жюлиен.

Виждайки трите налягали жени, той пита, шепнейки:

— Коя е?

— Тази в средата — отвръща монахинята.

Замаяната от хлорала Мата Хари не реагира. За сметка на това Марие и Луизет скачат сепнати и, виждайки надвесените над тях фигури, веднага разбират. Докато се измъкват от постелите си със сподавени ридания, комендант Жюлиен се навежда над Мата Хари, поставя ръка на рамото ѝ и я разтърсва:

— Зелe — казва ѝ той, — бъдете смела, часът на изкуплението настъпи.

Тя го поглежда с ужас в очите, сяда и с глас, приглушен от взетия барбитурат, повтаря трикратно: „Не е възможно! Не е възможно! Не е възможно!“.

В групата, която се притиска на вратата, тя разпознава сестра Леонид и я умолява с поглед. Тогава старата монахиня се доближава и на свой ред я призовава да бъде смела. Тези, които от прага на килията стават свидетели на тази сцена, долавят само тих шепот. Неочаквано Мата Хари се съвзема, изправя се, обгръща с ръце раменете на старицата и ѝ казва:

— Не се страхувайте от нищо, майчице, ще съумея да умра, без да се огъна, ще видите една красива смърт!

И когато доктор Бизар пристъпва, за да ѝ даде флакон със соли за дишане, тя отказва с усмивка.

Предстои осъдената да се облече и повечето от присъстващите се оттеглят. Остават само доктор Бизар и две монахини, които ще помогнат на Мата Хари за тоалета, спазвайки нейните изисквания: тя иска най-топлата си рокля и най-красивите си обувки. Една по една ѝ подават дрехите, които тя облича; в даден момент една от сестрите се шокира, когато вижда да се подава гол крак и се опитва да го прикрие, но Мата Хари я спира и възкликва:

— Оставете, сестро, вече не е време за свенливост!

В пет часа Мата Хари, вече облечена и напудрена, пожелава да поговори насаме с пастор Арбу. След малко пасторът излиза от килията с насълзени очи: причестил е осъдената, която се появява с гарсонетка на главата, облечена в син тайор с дълъг жакет, обшит с

бяла кожа. Много спокойно си слага ръкавиците с кожен маншет и заявява на тези, които я чакат:

— Господа, готова съм.

Законът обаче изисква да ѝ бъде зададен последен въпрос и тази задача се пада на медика-експерт доктор Соке:

— Госпожо — пита той с тих глас, — има ли причина да смятате, че сте бременна?

— Как да стане това? — размива се Мата Хари. — Затворена съм тук от почти осем месеца...

Тя се обръща към сестра Леонид и ѝ пошепва, прихвайки:

— Глупащи! Чухте ли, майчице? Да ме питат дали съм бременна... Ах, тези французи! Ах, тези французи!

Шествието най-послед потегля, но след няколко метра, когато се кани да тръгне по коридора, водещ към регистратурата, главният надзирател решава да подкрепя Мата Хари и я хваща за ръката. Тя се отскубва рязко и се провиква с треперещ от гняв глас:

— Вие, оставете ме! Не ме пипайте! Аз не съм крадла... Ама че маниери!

После се обръща към сестра Леонид:

— Майчице, моля ви, подайте ми ръка и повече не ме пускайте.

Докато кортежът продължава да напредва в плетеницата от слабо осветени коридори, Мата Хари изведнъж замръзва на място, вдига лявата си ръка и с крайчеца на пръстите пипа една газова лира, монтирана на повече от два метра над пода.

— Обзалагам се, че вие не бихте могли да направите същото, майчице! — казва тя дяволито на сестра Леонид. — Твърде нисичка сте за това!

Зад двете спрели жени един глас изръмжава:

— Хайде, Зеле, вървете!

И малката процесия потегля отново към регистратурата, където затворничката трябва да бъде изписана. След приключването на тази формалност Мата Хари изразява желание да напише няколко писма. Когато ѝ доставят необходимото, тя сваля ръкавицата на дясната си ръка и, наведена над масата, пише набързо три послания, които поставя в пликове. Спокойно, с ръка, която не трепери, тя пише имената на получателите — едно от трите писма е адресирано до

дъщеря ѝ — запечатва ги и ги връчва на директора на затвора, като уточнява с усмивка:

— Внимавайте да не объркате адресите, че хубаво ще я наредите!

Пет и половина е. Приключили са с формалностите. Съобразно закона „Зеле, Маргьорит Гертруд, наричана Мата Хари, е предадена на военните власти, за да бъде екзекутирана във Венсен“.

Още няма шест часа, когато осъдената заема мястото си в една кола в компанията на сестра Леонид и пастор Арбу. По целия път възрастната монахиня я окуражава да се примири и да прости:

— В момента, в който ще се представите пред Бога, трябва да отхвърлите всякакво чувство на омраза. Трябва да простите, дете мое.

Но Мата Хари упорства: тя протестира, продължава да ругае „тези французи“, които са решили да я убият. Как ще им прости?

— И все пак така трябва, момичето ми, настоява сестра Леонид.

Зазорява се и вече пристигат във Венсен. В колата Мата Хари стиска ръката на сестра Леонид и накрая ѝ казва на един дъх:

— Тъй като така желаете, скъпа майко, аз прощавам.

Злокобният кортеж е влязъл през портала на двореца, прекосява двора и спира покрай полето за военни учения, наричано полигона на Венсен. В близост до насипа за учебна стрелба карето от полкове вече е строено — еднородна маса от неподвижни фигури, неразличими в мъглата. Студено е, леко ръми. Мата Хари стъпва първа на земята и се обръща към колата, за да подаде ръка на сестра Леонид и да ѝ помогне да слезе. Двама жандарми веднага застават от двете страни на жените, които минават край войниците и се отправят към стълба за екзекуция. Лека, с танцова стъпка, избягвайки локвите и коловозите, Мата Хари върви по подгизналата от последните дъждове земя. Вероятно не иска да похаби красивите си обувки. До нея възрастната монахиня, чиято ръка Мата не пуска, се моли на висок глас. Адвокат Клюне ги следва, по-прегърбен от всякога.

Стълбът е там, на един метър разстояние, когато осъдената и двамата ѝ придружители спират.

— Прегърнете ме бързо и ме оставете — казва им тя. — Ще гледам към вас. Сбогом.

Те я прегръщат. Адвокатът и монахинята се отдръпват. Докато натовареният да прочете присъдата офицер приближава Мата Хари, тя много дръзко застава сама до стълба, срещу взвода, съставен от

четирима войници, четирима ефрейтори и четирима подофицери зуави^[1]. Тогава млад пеши стрелец идва при нея, за да ѝ завърже очите, но тя отказва: тази, която често се е надлъгвала с живота, сега иска да погледне смъртта в очите. Тя махва дружески на строените войници и обръща лице надясно, където коленичилата сестра Леонид се моли близо до господин Клюне; сключва ръце отзад, около стълба. На кандидат-офицера, който е натоварен да командва огъня и се готви да вдигне сабя, казва с ясен глас:

— Господине, благодаря ви.

Сабята се вдига и пада отново, задействайки залп от дванайсет изстрела. Тялото на Мата Хари се отпуска и се свлича на земята. Довършващият изстрел е произведен от един подофицер драгун, който изпраща куршум в ухото ѝ.

Докато тръбата свири, полковете дефилират мълчаливо пред останките с изключение на едно припаднало войниче, току-що положено от доктор Бизар на мократа трева.

Мата Хари е удържала на думата си: до края е била смела, до края е гледала надясно!

[1] Зуав — пехотинец от колониалните войски на Франция в Алжир. — Бел.ред. ↑

ЕПИЛОГ

Никой не търси тялото на танцьорката-шпионка, която е погребана в новото гробище на Венсен.

Нейното имущество, продадено на търг на 30 януари 1918 година, носи скромната сума от 14 251,65 франка, която послужва за покриване на разноските по делото.

Прощалното писмо, което Мата Хари написва на дъщеря си в утрото на екзекуцията, никога не пристига по предназначение. Младата Жан-Луизе умира от мозъчен кръвоизлив на 10 август 1919 година, докато се готви да замине за Нидерландска Индия. Тогава тя е на двайсет и една години.

Ла Моналтиер, 22 май 1995 година

БИБЛИОГРАФИЯ

- Gabriel Astruc, *Le Pavillon des fantômes*, Grasset, 1929.
Dr Bizard, *Souvenirs d'un médecin des prisons de Paris*, Grasset, 1925.
Pierre Bouchardon, *Souvenirs*, Albin Michel, 1953.
Fred Kupferman, *Mata Hari*, Éditions Complexe, 1982.
Jean-René Pallas, *Mata Hari*, Albin Michel, 1983.
Monique Saint-Servan, *Mata Hari, espionne et danseuse nue*, Gallimard, 1959.
Léon Schirmann, *L’Affaire Mata Hari*, Tallandier, 1994.
Kurt Singer, *Les Plus Grandes Espionnes du siècle*, Gallimard, 1952.
Sam Waagenar, *Mata Hari ou la Danse macabre*, Fayard, 1965.

За да напише тази романизирана биография, авторката е използвала преките свидетелства на личностите, които са били близки на Мата Хари, и е почерпила редица ценни сведения от трудовете на Фред Купферман, Сам Вахенар и Леон Ширман. Искаме да им изкажем тук нашите благодарности.

Издание:

Автор: Ан Браганс

Заглавие: Мата Хари

Преводач: Веселина Илиева

Година на превод: 2015 (не е указана)

Език, от който е преведено: френски

Издание: първо

Издател: ИК „ЕМАС“

Град на издателя: София

Година на издаване: 2015 (не е указана)

Тип: роман (не е указано)

Националност: френска (грешно указана като канадска)

Излязла от печат: 25.11.2015 г.

Редактор: Цвета Германова

Коректор: Василка Ванчева

ISBN: 978-954-357-325-7

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/19840>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.